

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

ÇOCUK KİTAPLARINDA İLETİLER VE İLETİLERİN AKTARIM BİÇİMİ
(SEVİM AK ÖRNEĞİ)

Özlem ARPACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2006

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

ÇOCUK KİTAPLARINDA İLETİLER VE İLETİLERİN AKTARIM BİÇİMİ
(SEVİM AK ÖRNEĞİ)

Özlem ARPACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yrd. Doç. Dr. Hürriyet GÖKDAYI

Mersin, 2006

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Başkan) Yard. Doç. Dr. Hürriyet GÖKDAYI

(Üye) Yard. Doç. Dr. Hürriyet GÖKDAYI

(Üye) Yard. Doç. Dr. Orhan ÖZDEMİR

(Üye) Yard. Doç. Dr. Nilgün ÇIBLAK

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

...../...../200..

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, çocuk kitaplarındaki iletilerin seçiminde ve iletilerin aktarılma biçiminde çocuğun gelişiminin ve edebî ölçütlerin kullanımı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede Sevim Ak'ın çocuklar için yazdığı öykü ve romanlar örnek olarak seçilmiştir.

Bu çalışmanın planlanmasında ve yürütülmesinde bana yol gösteren, içten ve dostça tutumları ile beni motive eden danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hürriyet GÖKDAYI'ya teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tezimin ilk aşamasında her zaman yanımda yer alan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hayriye TOPÇUOĞLU'na ve görüşlerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Orhan ÖZDEMİR'e teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında bana destek olan aileme, arkadaşım Pınar YILDIZ'a; özellikle uyarıları ve yorumlarıyla katkıda bulunan Sevim CANBULDU'ya teşekkür ederim.

Özlem Arpacı

ÖZET

ÇOCUK KİTAPLARINDA İLETİLER VE İLETİLERİN AKTARIM

BİÇİMİ

(SEVİM AK ÖRNEĞİ)

Özlem ARPACI

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hürriyet Gökdayı

Haziran, 2006-217 Sayfa

Çocuk hikâye ve romanlarının çocuğun içinde bulunduğu bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişime göre iletiler içermesi ve bu iletilerin örtük bir şekilde metnin dokusuna yerleştirilmesi gerekmektedir. Hikaye ve romanlardaki ileti cümlelerinde didaktik ve hükmeden bir üslup yer alması ise çocuk gelişimi açısından yararlı bir davranış değildir.

Bu çalışma, çocuk kitaplarındaki iletilerin ve iletilerin aktarılma biçiminin çocuğun içinde bulunduğu bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişim düzeyine uygunluğunu ve bunların yazınsal niteliklerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Tez, Sevim Ak'ın on yedi kitabında yer alan altı roman ve doksan beş hikayesindeki iletiler ve iletilerin aktarılma biçimlerinden toplanan veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Yapılan alışmada Sevim Ak'ın kitaplarındaki iletiler ve iletilerin aktarılma biçimi betimlenmiştir. Kitaplardaki iletiler belirlenmiş ve konularına göre gruplandırılarak sunulmuştur. İletiler, aktarılma biçimi yönünden de incelenmiş ve özelliklerine göre örtük, dolaysız ve dolaylı olarak tasnif edilmiştir. rtk iletiler konularına göre, dolaysız ve dolaylı iletiler ise dilbilgisel ve anlamsal özelliklerine göre incelenmiştir. Söz konusu eserlerin çocuklara neler kazandırabileceği, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına ne lde seslendiği ve eserlerde ocuğun gelişim özelliklerinin ne lde dikkate alındığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Szckler: ocuk kitabı, ocuk edebiyatı, ileti, ocuk hikayesi, ocuk romanı, Sevim Ak

ABSTRACT

The Messages in Children Books and the Form of Message Transfer

(Sevim Ak Sample)

Özlem ARPACI

Master Thesis, The Department of Turkish Language Education

June, 2006, 217 pages

Children stories and novels should contain messages regarding the children's cognitive, affective and social development, and these messages should be put in the text in an covered way. In stories and novels, message sentences shouldn't contain a didactic and a reigning style.

This research has been carried out to search the messages and the availability of the transferring style of them. The study has also been carried out to search the literary quality of the messages. The research has been carried out in the light of the messages and their transfer styles. The message data has been gathered from six novels and ninety-five stories among seventeen books of Sevim Ak.

In he research, the messages in Sevim Ak books and their transfer styles have been analyzed with a descriptive method. The messages in books have been determined and presented in a table by grouping under subjects. The messages have also

been examined regarding their transfer styles, and they have been separated as implied, direct and indirect. Implied message have been examined regarding their subjects, and direct and indirect messages have been examined regarding their grammatical and semantic features. The books mentioned earlier have been evaluated regarding what can they give to children, to what extent they meet the children's needs and interests and to what extent they consider the children's development features.

Key Words : Children's book, children's literature, message, children's story, children's novel, Sevim Ak.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

I.1. ÇOCUK KİTABI VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	8
I.1.1. Çocuk Kitaplarının ve Çocuk Edebiyatının Amaçları.....	13
I.1.2. Çocuk Kitaplarının ve Çocuk Edebiyatının Yararları.....	14
I.1.3. Çocuk Kitaplarında Aranılan Özellikler.....	16
I.1.4. Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri.....	17
I.1.5. Çocuk Edebiyatında Hikaye ve Roman Türünün Özellikleri.....	18
I.1.6. Sevim Ak'ın Çocuk Edebiyatı Anlayışı.....	23
I.1.7. Çocukların Gelişim Süreçleri ve Çocuk Kitaplarının Bu Süreçlerdeki Yeri.....	26
I.2. ÇOCUK KİTAPLARINDA İLETİ.....	39
I.2.1. İleti.....	39
I.2.2. İletilerin Aktarım Biçimi.....	43

II. BÖLÜM

II.1. SEVİM AK'IN ÇOCUK KİTAPLARI VE KİTAPLARINDAKİ

İLETİLER.....	48
II.1. 1. Sevim Ak'ın Çocuk Kitaplarının Konularına Göre Tasnifi.....	48
II.1.1.1. Yakın Çevreyle İlgili Hikâye ve Romanlar.....	49
II.1.1.2. Hayvan Hikâye ve Romanları.....	51
II.1.1.3. Mizahî Hikâye ve Romanlar.....	52
II.1. 2. Sevim Ak'ın Çocuk Kitaplarının Genel Özellikleri.....	53
II.1.3. Sevim Ak'ın Kitaplarındaki İletilerin İçerik Özellikleri.....	57
II.1.4. İletilerin Gelişim Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi	64

III. BÖLÜM

III.1. SEVİM AK'IN ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ İLETİLERİN AKTARIM

Biçimi.....	75
III. 1.1. Örtük İletilerin Nitelikleri.....	75
III.1.1.1. Sevgi.....	76
III.1.1.1.1. Aile ve Yakın Çevre Sevgisi.....	77
III.1.1.1.2. Çocuksu Aşklar.....	91
III.1.1.1.3. Yaşama Sevgisi.....	100
III.1.1.1.4. Doğa Sevgisi.....	101
III.1.1.2. Hayaller.....	103
III.1.1.3. Arkadaşlık.....	113

III.1.1. 4. Mutluluk.....	125
III.1.1.5. Oyun ve Çocukta ilgiler.....	132
III.1.1.6. Doğa Olayları ve Fen Bilimleri.....	147
III.1.1.7. Dış Görünüş.....	159
III.1.1.8. Farklılık.....	164
III.1.1.9. Yalan.....	167
III.1.1.10. Örtük İletilerin Değerlendirilmesi.....	171
III.1.2. İleti Cümleleri.....	175
III.1.2.1. Dolaysız İleti Cümlelerinin Nitelikleri.....	176
III.1.2.1.1. Kesin, Genellemeye Dayalı İletiler.....	176
III.1.2.1.2. Soruya Dönüştürülerek Sunulan İletiler.....	186
III.1.2.1.2.1. Kesin, Genellemeye Dayalı İletilerin Soruya Dönüştürülmesi.....	187
III.1.2.1.2.2. Soru- Yanıt Cümleleri.....	192
III.1.2.1.3. İletinin Somutlanması veya Örneklerle Pekiştirilmesi.....	196
III.1.2.2. Dolaylı İleti Cümlelerinin Nitelikleri.....	201
SONUÇ.....	204
KAYNAKÇA.....	211
EKLER	

GİRİŞ

Çağdaş bir toplum her şeyden önce duygu, düşünce ve izlenimlerini doğru aktarabilen, iletileri doğru anlayabilen, sorunlarını iletişim becerilerini kullanarak çözebilen insanlara ihtiyaç duyar. Ayrıca, çağdaş toplumda duygu ve düşünce kanalları açık, yazılı kültürle dost olmuş, düşünen ve duyarlı bireylere gereksinim vardır. Çocukların, bu tür yetişkinlere dönüşebilmeleri ancak eğitimle gerçekleşebilir.

Çocuklara iyi bir eğitim vermenin, sağlıklı bir kişilik kazandırmanın önemli araçlarından biri de çocuk kitaplarıdır. “Kitaplar, çocukların bilgilerini artırmaya; kendilerini, yaşadıkları dünyayı ve insanları anlamalarına yardımcı olacaktır. Çocuklara, uygun ve iyi kitaplar sağlamak onların, eğitimsel ve kültürel gelişimleri için bir gerekliliktir” (Kocabaş, 1999: 2). Bunun yanında, kitabın “çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir uyarıcı” olduğunu belirten Yavuzer, çocuk kitaplarının hazırlanmasında çocuğun kişiliğinin ve gelişim özelliğinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır (2003:186).

Çocuk kitabı, çocuğun hayata hazırlanmasında, kendini ve dünyayı algılamasında, bilgilerini arttırmasında yararlı olduğu için “çocuk kitaplarında ileti” konusu önem kazanmaktadır. Sever’in “yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce” olarak tanımladığı ileti, çocuk kitapları için daha farklı bir niteliğe sahiptir (2003:131). Çocuk kitabı yazarı, ilettikleri ya da paylaştıklarıyla çocuğun dünyasını derinden etkileyebilir. Bu nedenle yazar, çocukla paylaşmak istediklerini çocuğun ilgi ve gereksinimlerine uygun olarak hazırlama ve sunma sorumluluğunu üstlenmiş olmaktadır.

Çocuklar için yazılan kitaplarda, hitap ettiği okur kitlesi açısından bazı özellikler aranır. “Öncelikle kitabın çocuğa hitap etmesi, onu tatmin etmesi, çocuğun

algılayış seviyesine uygun olması gibi bazı vasıfların bulunması gerekmektedir” (Demirdögen, 2003:1). Bu konuda araştırma yapan Ciravoğlu da çocuk kitaplarının çocuk gereksinimleri dikkate alınarak hazırlanması gerektiğini belirtmiştir (2000:10-11). Çocukların gereksinimleri yaş, ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeyine göre değişmektedir. Bu nedenle çocuk kitabı yazarının, iletilerini seçerken çocukların bu durumlarını dikkate alması ve bu iletileri çocuk üzerinde olumlu ve yararlı etki bırakacak şekilde sunması gerekmektedir.

Çocuk kitapları aynı zamanda çocuk edebiyatı ürünleridir. Edebiyat, çocuğun duygu ve düşünce eğitimini sanatsal bir yolla gerçekleştirmede önemli bir araçtır. Kavcar’a göre, “...edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili biçimde ortaya koyan sanattır. Eğitim bakımından değeri, insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesidir. İnsan ancak böyle geniş bir ortam içinde kendisine uygun olan yolu seçme özgürlüğünü kazanır. Tek bir roman okumak bile, bize insanların karakter yapısı, sosyal durumu, duygu ve düşünce bakımından ne kadar farklı olduklarını göstermeye yeter.” (1999:4). Edebiyatın eğitim ile ilgili yönü en çok çocuk edebiyatıyla ilintilidir. Çünkü, çocuk edebiyatının ortaya çıkmasının temel sebeplerinden biri çocuğun sanat yoluyla eğitilmesidir. Bundan dolayı, çocuk kitabı hem eğitsel hem de sanatsal nitelik taşımak zorunda görünmektedir.

Çocuk edebiyatı çerçevesinde yazılan metinlerin, “sanatçıya özgü duyarlılığı, bilgeliği, çok seçenekli düşünebilmeyi, yaşamı ve insanı sevmeyi, insanlık onuruna saygı duymayı sezdirebilecek iletiler” vermesi gerekmektedir. (Sever, 2003:22) Yazarın, bu iletileri çocuğa aktarabilmek için, “.....çocuğun anlam evrenine uygun bir biçimde sunması gerekir.” (Sever, 2003:22). Bu zorunluluk, “çocuk kitaplarındaki iletilerin aktarılması” konusunu çocuk okurlar, yazarlar ve araştırmacılar için ön plana çıkarmaktadır. Bu husus yazarın her şeyi bilen bir yetişkin değil, çocuk okuruyla birlikte

düşünen bir konumda olmasını gerektirmektedir. Buna bağlı olarak da yazar, iletiyi açıkça ortaya koymadan, metnin tamamına yayarak verebilir. Bu özellikleri “çağdaş çocuk yazını”nın bir ölçütü sayan Dilidüzgün, yazarın aşırı öğreticilikten kaçınması ve otoriter yaklaşımlardan arınmış olması gerektiğini belirtmiştir (1996:19).

Ayrıca Sever de bir çocuk kitabı yazarının, bir düşüncenin, inancın peşinde koşan, o düşüncenin ya da inancın doğruluğuna çocukları inandırmaya çalışan bir söylevci olmadığını özellikle belirtir: “Yazarın öncelikli sorumluluğu, çocukları kendi deneyimleriyle bilgilendirme ve yetiştirme anlayışından çok, dilin anlatım olanaklarıyla kurgulanmış; çocuğun kendini, insanı ve yaşamı tanımaya olanak sağlayacak yaşam durumları yaratmak olmalıdır” (2003:23). Çocuk edebiyatı yazarının, iletileri aktarırken hem çocuk gelişimine hem de yazınsal ölçütlere uygun davranması metnin etkili olmasını sağlayacaktır.

Gerek Dilidüzgün (2000: 261) gerekse Adalı (1995:14), yaptıkları karşılaştırmalı çalışmalarda bazı çocuk kitaplarının salt bilgilendirmeyi, doğruları öğretmeyi amaçladığını ve bunu otoriter bir biçimle aktardığını tespit etmişlerdir. Düşündürmek, sorgulamak, yorumlamak yerine öğretmek ve eğitmek amacındaki çocuk kitaplarının çocuk gelişimini ve yazınsal ölçütleri dikkate almadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu tür kitapların hedefine tam olarak ulaşması beklenemez. Bazı çocuk kitaplarının bu yönde başarılı olmadığı görülmüştür (Adalı, 1995:14). Bu durum onların varlığını sorgulamayı ve onlar üzerinde ayrıntılı araştırma yapmayı gerektirir. Bunun yanında, Türkiye’de çocuk kitaplarındaki iletilerin, çocuğun gelişimine uygun seçilmediği; seçilen iletilerin aktarım biçimine hem çocuk gelişimi hem de yazınsal ölçütler açısından önem verilmediği tespit edilmiştir. (Dilidüzgün, 2000: 261).

Bu sorundan yola çıkarak çocuk kitaplarındaki iletiler ve iletilerin aktarım biçimi üzerine bir çalışma yapılmıştır.

Çocuk kitabı yazarlarının, iletileri çocuğun içinde bulunduğu gelişim düzeyine göre seçme ve bu iletileri öğretici, ahlakî bir yaklaşımla değil; düşündürücü, sorgulayıcı bir biçimde sunma sorumluluğu vardır. Bu düşünceden yola çıkan araştırmanın amacı, çocuk edebiyatı yazarlarından Sevim Ak'ın kitaplarını inceleyip değerlendirmek ve elde edilen bulgular ışığında çocuk kitaplarındaki iletilerin ve bunların aktarım biçimlerinin eğitimsel ve yazınsal özelliklere uygunluğunu ortaya çıkarmaktır.

Türkiye'de, çocuk kitaplarındaki iletiler üzerine odaklanmış araştırma tespit edilememiştir. İleti konusuna çocuk edebiyatını tanıtan bazı eserlerde kısaca yer verilmiştir. Çocuk edebiyatı metinlerindeki iletilerin irdelenmesi, hem bu alandaki eksikliğe dikkat çekmek hem de bu konuda yapılacak çalışmaların önünü açmak açısından önemlidir.

Bu tezde “betimleme” yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. “Betimleme ya da survey araştırmaları olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupları ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır. Betimleme, olayları obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı betimlemesiyle başlar. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur ” (Kaptan 1991: 59). Bu çalışmada çocuk kitaplarında ileti ve iletilerin aktarım biçimi betimlenmiş ve açıklanmıştır. Sevim Ak'ın kitaplarındaki iletiler, bu açıklamalar doğrultusunda gruplanmış ve aralarındaki ilişkiler saptanmıştır.

Bu araştırmanın evreni, Sevim Ak'ın çocuklar için yazdığı hikaye ve romanlardır. Yazarın günümüz çocuk edebiyatı yazarlarından olması ve “çocukların kendilerine özgü algılarını, dünyayı algılamaya çalışan öznel bakışını, dilini kendime yakın buluyorum” demesi, çocuklarla ne kadar ilgili olduğunu göstermektedir (2006). Ayrıca Dilidüzgün yazar hakkında şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: “Öncelikli amacı öğretmek, belletmek olmayan bir yaklaşımla sanatçı, çocuğa özgü kurmaca bir dünya yaratmakta ve okurun duygu ve düşüncelerinde kalıcı izler bırakabilecek nitelikte iletiler vermektedir” (2000:259). Bütün bu tespitler, Sevim Ak'ın eserleri üzerinde çalışılmasının nedenleridir.

Sevim Ak'ın yayımlanmış on yedi çocuk kitabı vardır. Bunların altısı roman diğerleri öyküdür. Yazarın, Dörtgöz (1999), Çilekli Dondurma (2002), Uçurtmam Bulut Şimdi (2003), Karşı Pencere (2003), Pembe Kuşa Ne Oldu (2003), Penguenler Flüt Çalmaz (2003), Toto ve Şemsiyesi (2003), Dalgalar Dedikoduyu Sever (2003), Gemici Dedem (2003), Sakız Kızın Günleri (2004), Mahalle Sineması (2004) adlı öykü kitaplarıyla; Domates Saçlı Kız (1998), Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino (2002), Babamın Gözleri Kedi Gözleri (2003), Lodos Yolcuları (2003), Vanilya Kokulu Mektuplar (2004), Az Buçuk Teo (2005) adlı romanları temel araştırma kaynakları olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın başında literatür taraması yapılmış, çocuk edebiyatı ve iletilerle ilgili kaynaklar gözden geçirilmiştir. Bunun ardından Sevim Ak'ın kitaplarındaki “ileti”ler tespit edilip konularına göre tasnif edilmiş ve iletilerin, çocukların gelişim evreleriyle uygunlukları değerlendirilmiştir. İletiler aktarım biçimleri bakımından ise “örtük, dolaysız ve dolaylı” olarak gruplandırılmıştır. Örtük iletiler tematik olarak, dolaylı ve dolaysız ileti cümleleri de dilbilgisel ve anlamsal

özelliklerine göre incelenmiştir. İletilerin aktarılma biçimleri hem yazınsal ölçütlere hem de çocuğun gelişim özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

Tezin, bazı sınırlılıkları vardır. Öncelikle tez çalışması Sevim Ak'ın hikaye ve romanlarındaki “ileti”lerin tespiti ve bu iletilerin aktarılış biçimleri üzerinedir. Yazarın kitapları 7 yaş ve üzerindeki çocuklara hitap ettiğinden ve çocukluk dönemi genel olarak 14 yaşında sona erdiğinden 7-14 yaş arası çocukların bilişsel, kişilik, ahlakî ve toplumsal gelişim özelliği bu çalışmayı sınırlandıran bir başka husustur.

Yazınsal metinlerde “ileti” cümlelerini tespit ederken “anlam sorunu” ortaya çıkar. Yazınsal metnin anlaşılması, öğretici metinlerin anlaşılmasından farklıdır. Belli bir estetik kaygıyla oluşturulan, yazınsal metinlerin yapısı, sözcüklerin düz ve yan anlamları, kullanılan imgeler metnin sanatsal yanını ortaya çıkarır. Metni anlamaya çalışırken bunlar göz önünde bulundurulacaktır. Ayrıca, bu tez, iletilerin ve onların aktarım biçimlerinin çocuk tarafından anlaşıldığını ortaya çıkarma amacını taşımamaktadır. Çocuk kitaplarındaki iletilerin çocuklar tarafından anlaşılması ancak deneysel bir çalışmayla belirlenebilir. Bu çalışmada betimsel yöntemle, Sevim Ak'ın hikaye ve romanlarındaki iletilerin ve iletilerin aktarılma biçimlerinin yazınsal ölçütlere ve çocuk gelişimine uygunluğu incelenmiştir.

Tez şu şekilde düzenlenmiştir:

Giriş bölümünde konunun önemi, araştırmanın amacı, problem, sınırlılıklar, araştırma yöntemi ve veri toplama teknikleri ile tezin düzeni verilmiştir.

Birinci bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda çocuk kitabı ve çocuk edebiyatı tanımları yapılmış ve çocuk kitabının çocuklar için önemi, çocuk hikaye ve romanının özellikleri, Sevim Ak'ın çocuk edebiyatı ve çocukların gelişim süreçleri ve

çocuk kitaplarının bu süreçlerdeki yeri ortaya konulmuştur. İkinci kısımda ise “ileti” kavramı açıklanmış ve iletilerin aktarılma biçimi hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Sevim Ak’ın kitapları incelenip, konularına göre gruplandırılmıştır. Hikaye ve romanlardaki iletiler de konularına göre ayrılarak, bir tablo halinde sunulmuştur. İletilerin içerik özellikleri üzerinde ayrıntılı olarak durulmuş; iletiler 7-14 yaş arasındaki çocukların bilişsel, kişilik, ahlakî ve toplumsal gelişimi açısından ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde iletiler, aktarılma biçimlerine göre örtük, dolaysız ve dolaylı olarak gruplandırılmıştır. Örtük iletiler tematik ve dolaylı ve dolaysız iletiler dilbilgisel ve anlamsal özelliklerine göre incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise çalışma kısaca özetlenerek elde edilen sonuçlar açıklanmıştır. Sonuçlar yorumlanarak bu konuda yapılacak olası çalışmalara önerilerde bulunulmuştur.

I. BÖLÜM

I.I. ÇOCUK KİTABI VE ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk kitaplarındaki iletileri ve iletilerin aktarım biçimini incelemeye geçmeden önce “çocuk”, “çocuk kitabı” ve “çocuk edebiyatı”ndan ne anlaşıldığını açıklamak gerekmektedir. Ayrıca bu bölümde çocuk yayınlarında aranacak özellikler belirtilecek, bu yayınların çocuğun gelişimine sağladığı katkılar kısaca açıklanacaktır. Bu bölümde üzerinde durulacak diğer konu da Sevim Ak’ın çocuk edebiyatı anlayışıdır.

“Çocuk kitabı” ve “çocuk edebiyatı” kavramlarını tanımlayabilmek için önce “çocuk” kavramını açıklamak gerekmektedir. Çocuk, kaynaklarda değişik şekillerde tarif edilmiştir. Çocuk edebiyatı kaynaklarında şu tanımlar yapılmıştır. Alpay, çocuğu “gün gün, adım adım olgunlaşan, büyüyen, bu amaçla eğitilmesi gereken bir insan, bir yurttaş” (1987:523) olarak değerlendirirken; Oğuzkan, “ iki yaşından ergenlik çağına süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek” ya da “bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak tanımlamaktadır (2001:2). Şimşek de kısa bir tanımla “Çocuk, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insandır” der (2002: 13).

Çocuk psikolojisi ve gelişimi uzmanları gelişim süreci içinde olan çocuğun, kendine özgü kişiliğe sahip bir birey olduğunu ve yetişkinlerden farklı algılanışının, bir

nitelik ve zihniyet farkından kaynaklandığını belirtmişlerdir (Gander ve Gardiner; 2004:35). Yavuzer'e göre ise, "Çocuk, 'eksik bir yetişkin' değil, fakat zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gereksinimlerini tamamlamak isteyen, kelimenin tam anlamıyla bir 'kişi'dir" (2003:186). Gerek çocuk edebiyatı yazarlarının gerekse psikoloji uzmanlarının yaptığı tanımlardan çocuğun, iki yaşından ergenlik çağına kadar olan dönemi yaşayan, zihinsel, bedensel, düşünsel ve sosyal yönlerden gelişen, kendine özgü kişiliği olan ve eğitilmesi gereken kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuk kavramının yanında "çocuk kitapları" da farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ancak bu tanımları yalnızca çocuk edebiyatı yazarları ve araştırmacıları yapmıştır. Sever, çocuk kitabından "çocukların olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlanmasına tanık oldukları görsel ve yazılı araçlar"ı anladığını belirtmektedir (2003:12). Ataseven'in "2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan ve bir alana yönelik yazılan kitaplar" dediği çocuk kitapları (2000: 192);Oğuzkan'a göre, "Çocukluk çağında bulunan kişilerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı eserler"dir (1987:10). Tuncer de "çocuğun ilgi ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan, fakat her şeyden önce çocuğun zevkle okuduğu bir eserdir" şeklinde tanımlamıştır (1974:18). Bu tanımlar doğrultusunda, çocuk kitaplarının çocukların hayal ve düşüncelerine seslenen, zevk almalarını sağlayan yazınsal eserler oldukları söylenebilir.

Çocuk kitaplarından oluşan sanatsal bütün çocuk edebiyatını oluşturmaktadır. Çocuk edebiyatıysa, var olduğundan bu yana bir dizi tartışmalı görüşün ışığında tanımlanmıştır. Bu görüşleri değerlendirmeden önce, çocuk edebiyatı tanımlarını aktarmak yerinde olacaktır. Bir araştırmaya göre "Çocuk edebiyatı, henüz

yetiřkin olmayan ve eđitilmesi gereken, toplumumuzun en genç uyelerinin dūřune dūnyasına seslenebilecek sōzlū ve yazılı ūrūnlerin tūmūne verilen isimdir” (Ciravođlu; 2000:9). Ođuzkan ise “ocuk edebiyatı” sōzūnden, 2-14 yařları arasındaki kimselerin ihtiyaçlarını karřılayan bir edebiyatın anlařılması gerektiđini sōylemiř ve ocuk edebiyatını “Usta yazarlar tarafından ūzellikle çocuklar için yazılmıř olan ve ūstūn sanat nitelikleri tařıyan eserlere verilen genel ad” olarak tanımlamıřtır (2001: 3).

Bunların yanında çocuđun geliřim ūzelliklerini ve içinde bulunduđu yař dūzeyinin ūnemini vurgulayan Sever, ocuk edebiyatını “Erken ocukluk dōneminden bařlayıp ergenlik dōnemini de kapsayan bir yařam evresinde, çocukların dil geliřimi ve anlama dūzeylerine uygun olarak duygu ve dūřune dūnyalarını sanatsal niteliđi olan dilsel ve gōrsel iletilerle zenginleřtiren, beđeni dūzeylerini yūkselten ūrūnlerin genel adı” olarak tanımlamıř ve ocuk edebiyatının eđitim iřlevi ūzerinde durmuřtur (2003: 9). ocuk edebiyatını iřlevsellik ve estetik deđerler ūzerine oturtan bir bařka kiři olan Dilidūzgūn de ocuk edebiyatını “ocuđa gōrelilik” ūzelliđine sahip ve “sanat eđitimi veren” yayınlardan oluřması gerektiđini savunur ve bu yayınlardan çocukların ihtiyaçlarını karřılayacak nitelikte olması gerektiđini ūne sūrer (1996:41-42).

Būtūn bu tanımlardan yola çıkarak gerek geliřim dūzeyi gerek yaři gerek dili gerekse ihtiyaçları bakımından çocuklara seslenen edebiyata “ocuk edebiyatı” denildiđi sōylenbilir. Ayrıca, ocuk edebiyatının bir takım iřlevleri olduđu ve bu iřlevleri yerine getirirken “ocuk gerçekliđinden” hareket etmesi gerektiđi sonucuna varılmaktadır.

Tūrkiye’de Tanzimat’la birlikte bařlayan ocuk edebiyatının hem bir kavram olarak hem de edebiyatın bir tūrū olarak var olup olmadıđı, hem edebiyatçılar hem de arařtırmacılar arasında tartıřma konusu olmuřtur. Yayımı ve yazar Mustafa Ruhi

Şirin'in "Eğitimci yazarlar"¹ adını verdiği bir yazar grubu, çocukluk çağlarına göre bir edebiyatı edebiyat diye kabul etmemektedir. Şirin bu anlayışın çocuk edebiyatını sınırlandıracağını, böyle bir anlayışla da edebiyatı bağdaştıramayacağını belirtmiştir: "Psikoloji sahasındaki gelişmeler sonucu, çocukluk çağlarına uygun edebiyat yapılması görüşünden yola çıkanlar böyle bir edebiyata 'çocuk edebiyatı' demeyi uygun bulmuşlardır. Okuyucusu sadece çocuklar olan bir yazma işinin edebiyat olamayacağı muhakkaktır. Bu anlayışla yapılmış edebiyata 'eğitici edebiyat' demek daha yerinde olacaktır. Oysa biz, çocuk edebiyatı yerine çocuklar için edebiyat ifadesini kullanmayı tercih ediyoruz" (1987: s.viii.). Böylece Şirin, bu konuya tanımsal ayrımlar getirerek, "çocuk edebiyatı" yerine " çocuklar için edebiyat" demeyi önermiştir.

Yine, bazı yazarlar çocuk edebiyatı adlandırmasına kuşkuyla yaklaşmaktadır. Cemil Meriç, çocuk edebiyatının ne sınırlarının ne de içeriğinin belli olduğunu söyledikten sonra şunları saptamıştır: "Çocuk edebiyatı, çocuklar için yazılan kitapların bütününe kucaklıyor ama çocuk, büyükler için yazılan kitapları da okur. Yaşla baş arasında kesin bir münasebet kurmak mümkün değil" (1983:3).

Yaşar Kemal ise çocuk edebiyatı sınıflandırmasına karşı çıkar. "Bugünkü çocuk edebiyatının saçma sapan olduğunu, çocukları insan saymadığını, onları aşağıladığını söyledim" derken düşüncelerini Anton Çehov'un sözleriyle desteklemiştir: "... Büyük usta yazısında diyordu ki, çocuklar için ayrı, büyük için ayrı bir edebiyat düşünemiyorum. Ben doktorum, onun için kendi mesleğimden örnek vereceğim, çocuklar için ayrı, büyükler için ayrı ilaçlar yoktur. Sadece dozları değişir" (1986).

Engünün de aynı görüşü savunmaktadır: " Çocuk edebiyatı çocukların okuması için yazılmış, derlenmiş veya yayımlanmış olan bütün yayınları içine almakta. Aslında çocuklar için müstakil bir 'edebiyat' yaratmanın gerekli olduğunu sanmıyorum"

¹ Bu yazarların adları verilmemiştir.

(1987:37). Buradan da anlaşılacağı gibi bazı yazar ve araştırmacılar çocuk edebiyatı adlandırmasına gerek olmadığı düşüncesindedirler.

Bu görüşlere karşı çıkan Gülten Dayıoğlu, bu tartışmanın var oluşunu eleştirerek düşüncelerini şöyle dile getirmektedir. “ ‘Çocuk edebiyatı’ diye ayrı bir edebiyat kolu yoktur, diyenlerin amaçlarını hiçbir gün anlayabilmiş değilim. Çocuk edebiyatının, genel edebiyat yelpazesinde özel bir yeri vardır” (1987: 317). Dayıoğlu’nu destekleyen Mehmet Başaran da “ Biz inansak da inanmasak da ‘çocuk’ kadar gerçek bir olgu ‘çocuk yazını’ da...” derken bu tanımsal kargaşanın aslında bitmiş olduğunu ima etmektedir (1987: 315).

Günümüzde hem araştırılacak çocuk edebiyatı ürünleri hem de çocuk edebiyatı üzerine yazılmış araştırma kitapları bulunduğundan bu tartışmanın sona erdiği düşünülebilir. Bu görüşü teyit eden Alpay, “Ülkemizde de artık yetişkinler edebiyatından ayrı doğrudan çocuklara yönelmiş, onlara seslenen bir çocuk edebiyatından söz etmek mümkündür,” demektedir (1987: 71). Sonuç olarak gerek konu gerekse kullanılan dil açısından çocuklar için yazılan edebiyat ürünleri söz konusudur. Buna, kısaca “çocuk edebiyatı” demekte bir sakınca görülmemektedir.

I.1.1. Çocuk Kitaplarının ve Çocuk Edebiyatının Amaçları

Çocuk kitaplarındaki iletilerin nitelikleri ortaya çıkarılırken çocuk kitabı ve çocuk edebiyatının amaçlarının belirtilmesi yararlı olacaktır. Bu amaçların belirtilmesi araştırmanın önemini daha net bir biçimde ortaya koyacaktır.

Çocuk kitabı ve çocuk edebiyatının belli amaçları vardır. Çocuk edebiyatının en temel işlevinin çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak olduğunu belirten Sever'e göre, "Çocuk edebiyatı ürünleri nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir" ve "...çocuklar adına üretilen nitelikli yayınlar çocuk-edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyarıcı olmalıdır" (2003:11). Yazar, çocuk edebiyatının amacına ulaşmasını, çocuk kitaplarının nitelikli hazırlanması koşuluna bağlamıştır. Çocuk kitaplarının temel amacının çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak olduğunu yineleyen Yüksel bu konudaki görüşlerini, "Çocuğun psiko-sosyal gelişme evreleri göz önüne alınarak eğlendirici ve ilgi çekici bir üslupla bilgi ve kültürünün artırılması insan ve yurt sevgisi kazandırılması ve çocuğun eğitilmesi de amaç edinilmelidir" şeklinde ifade etmiştir (1987:91).

Kocabaş'ın aktardığı kadarıyla Georgiou çocuk edebiyatının amaçlarını şu şekilde belirlemiştir: "Görmek, düşünmek ve hissetmek yoluyla çocuğun dünyasını geliştirmesine fırsat vermeli ve çocuğun kişiliğine uygun hikayelerde kendini araması ve bulmasına yardımcı olmalıdır. Büyümekte olan çocuğun, doğasında olan bazı duygular ve hareketler vardır. Bunlar: ufuklarını genişletmek, bir gruba üye olmak, tecrübe edinmek, ortak ilgileri paylaşacak arkadaşları seçerek bağlılığı hissetmek, başarıya duygusunu tatmak, gülmek, oynamak, estetik olma yolunu araştırmak, geçmişin

yargısını ve geleceğin planını yapmaktır. Çocuk edebiyatı çocukların bu duygu, hareket ve ihtiyaçlarını karşılamayı amaç edinmelidir” (1999:9).

Çocuk kitaplarının ve çocuk edebiyatının öncelikli amacı çocuğa okuma sevgisi kazandırmaktır. Bu temel amacın yanı sıra düşünen, düşünce ve duygularını rahatça ifade edebilen, problemlere çözüm üreten, estetik duyguları gelişmiş, oyun oynamayı ve gülmeyi bilen çocuklar yaratmaktır.

I.1.2. Çocuk Kitaplarının ve Çocuk Edebiyatının Yararları

Çocuk kitaplarının ve çocuk edebiyatının amaçları sıralandıktan sonra yararları üzerinde de durmak gerekmektedir. Çocuklar belli bir yaşa geldikleri zaman, onları, eğlendirecek, eğitecek ve birtakım ihtiyaçlarını karşılayacak olan çocuk kitaplarına ihtiyaç duymaya başlarlar. Çünkü kitaplar çocuklara zevk verir ve onları eğlendirir, hayal dünyasına götürür; onlara bilmedikleri şeyleri öğretir, hayat ve olaylar konusunda rehberlik eder (Kocabaş, 1999: 9).

Çocuk edebiyatının çocuklara sağladığı yararları Ciravoğlu (2000: 79) şu şekilde sıralamıştır: Çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını, konuşma ve okuma, kavrama ve karşılaştırma becerilerini geliştirir; hayat boyu öğrenmelerine, eğlenmelerine, etkilenmelerine, ilgi çekici olayların farkına varmalarına katkı sağlar; tarih, coğrafya, fen bilimleri, edebiyat derslerinde tanıdığı şahıslara ve onların eserlerine

ve çevrelerine ilgi duymalarını sağlar; çocukların romandaki kişilerin yerine kendilerini koyarak yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olur.

Özkan da çocuk kitaplarının yararları üzerinde durmuştur: “Çocuğun dinlenmesine ve bilgilenmesine yardımcı olur, ona canlılık kazandırır, günlük yaşam etkinliklerine katılmasını sağlar, sıkıntı verici nedensiz kaygılardan uzaklaşmasını için ona güç verir, yaşamın değişik yönlerini öğrenmesinde, çeşitli insan tiplerini tanınmasında, başka ülke ve toplumlar üzerinde bilgi edinmesine olanak sağlar, çocuğun kendini daha iyi tanınmasını ve kişiliğini geliştirmesine kılavuzluk eder, “iyilik, doğruluk, çalışkanlık vb” soyut kavramları canlı örnekler aracılığıyla öğrenmesine yardım eder ve özellikle çocuğun anadilini geliştirmesine büyük ölçüde yardımcı olur” (2001:14-15).

Çocukların edebiyata, kitaba neden ihtiyaç duydukları Leland Jacop tarafından altı maddede toplanmıştır: “Edebiyat, hoşça vakit geçirici, eğlendirici bir şeydir; edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü artırır; edebiyat hayatı keşfe yardım eder; çocuklar hayatı ve yaşama; edebiyat bir rehberlik kaynağıdır; edebiyat yardımcı etkinlikleri teşvik eder; edebiyat güzel bir demektir” (Akt. Oğuzkan, 2001:5). Bu altı cümleyi başlıklar halinde belirten yazar, edebiyatın keyif veren; hayatın ciddi ve üzücü durumlarından uzaklaştıran, çocuklara hayatı öğreten, kendini tanıyarak davranışlarını değiştirmeyi sağlayan, başka alanlarda yaratıcı etkinliklere geçmek için yardımcı olan, anadillerini geliştirmeleri için imkan sağlayan bir araç olduğunu vurgulamıştır (Akt. Oğuzkan, 2001:5).

Çocukların hoşça vakit geçirmelerini ve zevk almalarını sağlayan çocuk kitapları aynı zamanda onların hayata hazırlanmalarında, kendilerini tanıyarak kişiliklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca insanları ve dünyayı tanımalarında önemli bir rehberdir.

I.1.3. Çocuk Kitaplarında Aranılan Özellikler

Çocuk kitaplarının, çocuklar için ne denli önemli olduğu açıktır. Çocukların kendi gelişimleri ve ihtiyaçları için kitaplardan yararlanmaları son derece gereklidir. Çocuk kitaplarının, çocuklar tarafından sevilmesi ve amaçlarına ulaşabilmesi için taşıması gereken bazı özellikler vardır.

Dilidüzgün, her çocuk kitabında “çocuğa görelilik” ve “yazımsal nitelik” bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bu iki kavramı, “Çocuğun düşünme gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onun kavrayabileceği bir düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arıtılmış olan” kitaplar şeklinde açıklamıştır (2000: 258).

Genel olarak çocuk kitaplarında bulunması gereken içeriksel ve biçimsel nitelikler vardır. Çocuk kitaplarının, ana fikir (tema), belli kavram ve değerler, konular, kahramanlar ve yardımcı kahramanlar, plân, anlatım, insanî değerler, edebî, sosyal bakış, içeriğin uygunluğu gibi boyutlardan da değerlendirmelere tabi tutulması gerektiği belirtilmektedir (Yalçın vd., 2003, 32-34; Kıbrıs, 2000, 27-30; Şirin, 2000, 46-49). Çalışma gereği sadece içerik özellikleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra da asıl incelenecek tür olan hikaye ve romanın özellikleri ayrıntısıyla verilecektir.

1.1.4. Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri

Her çocuk kitabında belirlenen türe göre değişen konu, tema, dil ve üslup vardır. Yazar bu özelliklerin etrafında bir de planlama yapar. Bütün bunlar genel olarak tüm kitapların ortak içerik özellikleridir. Çocuk kitaplarında ise çocuğun gelişim durumu dikkate alındığından bu özellikler değişebilmektedir.

Çocuk edebiyatı araştırmacıları, çocuk kitaplarındaki içerik özelliklerini belirlemeye çalışmışlardır. Oğuzkan, çocuk kitaplarının içerik özelliklerini tema, konu, kahramanlar, plan, üslup ve dil olarak sınıflandırmıştır. Bu içerik özelliklerinin yanı sıra çocuk kitabı, bir edebiyat eseri olduğu için sanat değeri de taşımaktadır.(2001: 366).

Ciravoğlu da bir çocuk kitabında bulunması gereken içerik özelliklerini belirtirken dil, anlatım ve konuda çocuğun seviyesini dikkate almak gerektiğini vurgular: “Eserlerde kullanılan bilinmeyen kelime sayısı çocuğun seviyesine uygun olmalıdır, hikâye ve roman çocukta gerçek hissini uyandırmalıdır, anlatım tekniği yaş seviyesine uygun olmalıdır, çocukların kelime dağarcığını geliştirebilecek nitelikte olmalıdır, bütünden parçaya gidilmelidir, dili sade ve açık, üslup sürükleyici olmalıdır, tasvirler, konunun geçtiği ortam, kahramanların ruh durumları iyi bir şekilde verilmelidir, paragraflar kısa olmalı, sık konuşmalarla hareket, canlılık ve çeşitlilik sağlanmalıdır, konu anlaşılır ve net olmalıdır” (2000:79).

Çocuk psikolojisiyle ilgilenen psikologlar da bu konuda görüşlerini belirtmişlerdir. Yörükoğlu, bir çocuk kitabında olması gereken içerik özelliklerini şu şekilde sıralamıştır: “Çocuk kitapları, çocuğun gelişme düzeyine uygun konuları işlemeli, dili yalın, kavramlar açık olmalıdır. Konular ilgi çekici biçimde sunulmalı, eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalıdır. İnsanı ve çevresini gerçekçi açıdan tanıtmalı, denemeci, araştırmacı, eleştirci, kısacası özgür

düşünceli insan yetiştirme amacı göz önüne alınarak yazılmalıdır. Çocuğun kendini tanınmasına, kişiliğini geliştirmesine katkıda bulunmalıdır” (1996:94).

Çocuk kitapları, her şeyden önce çocukların zevkleri ve ilgileri doğrultusunda yazılmalıdır. Çocukların fiziksel ve ruhsal özellikleri, ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır. Çocuk kitaplarında çocuklara hangi konularda ve nasıl bir anlatımla seslenilmesi gerektiği tezin “ileti” bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir. Çocuk kitabı yazarlarının, çocuklara seslenirken içerik açısından nelere dikkat etmesi gerektiğinin altı çizildikten sonra, çocuk hikaye ve romanlarının özellikleri üzerinde durulacaktır.

I.1.5. Çocuk Edebiyatında Hikaye ve Roman Türünün Özellikleri

Çalışmada, çocuk hikaye ve romanları inceleneceğinden, “çocuk hikayesi” ve “çocuk romanı”nı tanımlamak, bu türlerin özelliklerini açıklamak gerekmektedir. Bu bölümde çocuk hikaye ve romanlarına ilişkin bilgi verilecektir.

Genel olarak, edebiyat türleri içerisinde temel özellikleri bakımından birbirine benzeyen hikaye ve romanın pek çok tanımı vardır. Ancak literatürde çocuk hikaye ve romanlarına ilişkin farklı tanımlara yer verilmemiştir. Dolayısıyla hikaye ve roman edebî bir tür olarak tanımlanırken yetişkin ve çocuk ayrımı gözetilmemiştir. Bu ayrım daha çok çocuk hikaye ve romanın özellikleri kısmında belirginleşmektedir.

Edebî bir tür olarak hikayeyi Özdemir, “Yaşanmış ya da yaşanması olanak içinde olan olayları, durumları ilgi çekici biçimde anlatan, okuyucuda heyecan ya da

hoşlanma duygusu uyandıran yazılar” olarak tanımlamıştır. (1996, 270). Çocuk edebiyatı alanında çalışmaları olan Ciravoğlu’na göre belirli bir zaman ve belirli yerlerde genellikle az sayıda kişi arasında geçen gerçeğe uygun olayların karakterleri ile birlikte kısa, duygulu, heyecanlı bir biçimde gözleme ve tasarlamaya dayalı edebî yazılardır (2000, 77). Çocuk edebiyatıyla ilgilenen Aktaş, daha kısa bir tanım yapmıştır: “Yaşanmış yahut yaşanabilir türde olayları anlatan yazı türü” (2001, 204). Oğuzkan da çocuk edebiyatı araştırmacısı olarak hikayeyi belli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya birtakım kimselerin karakterini çizen ve çoğu kez birkaç sayfa tutan kısa yazılar olarak tanımlamıştır (2001:98). Bu tanımlardan da yola çıkarak, hikaye, belli bir zaman ve yerde geçen gerçek ya da gerçeğe uygun bir olayı anlatan kısa yazılar şeklinde tanımlanabilir. Ancak çocuk hikayesi derken çocukların gelişim düzeyine ve ilgilerine uygun, dikkatlerini çekebilecek olayların anlatıldığı, eğlendirici ve öğretici özellikleri taşıyan kısa yazılar anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada incelenen diğer edebî tür olan romanı Özdemir, şu şekilde tanımlanmaktadır: “Yaşanmış ya da yaşanması olağan durumları, olayları düş gücüyle gerçeğe uygun biçimde yaratarak anlatma sanatı” (1996, 276). Aktaş, “İnsanların başına gelebilecek, tasarlanmış olayları anlatan uzun yazılar” olarak tanımlamıştır (2001, 212). Ciravoğlu ise, “İnsanlar arasında geçen serüvenlerde karakter, düşünme ve duyguların kendine özgü, gerçek ve hayali olarak uzun ve ayrıntılı anlatımı” demiştir (2000, 77). Oğuzkan da çocuk romanı diye bir ayırım gözetmemiş “insanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntıları ile kendine özgü bir biçimde anlatan düz yazılara verilen addır” şeklinde tanımlamıştır (1987: 92). Roman, insanların serüvenlerini, karakterini, duygu ve düşüncelerini ayrıntılarıyla anlatan uzun yazılardır,

ancak çocuk romanı denildiğinde çocuk ilgilerini dikkate alan, onlara hayat tecrübesi kazandırmayı ve onların gözlem yeteneğini geliştirmeyi amaçlayan hikayeye göre uzun yazılardır.

Genel olarak hikaye ve romanın tanımında “çocuk” kavramını dikkate almayan çocuk edebiyatı araştırmacıları, çocuk hikaye ve romanının özelliklerini “çocuk”u dikkate alarak belirlemişlerdir. Hikaye ve romanın birbirine benzeyen türler olduğunu belirten Oğuzkan, çocuk hikaye ve romanlarının özelliklerini birlikte ele almıştır: “Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun bir konu; sade ve gerçekçi bir plan; mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylar; somut, doğru fakat dikkati dağıtmayan ayrıntılar; özellikleri iyi anlatılan ve gerçeğe uygun karakterler; kısa cümle ve paragraflar ile kısa ve bol konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım; çocukların seviyesine uygun basit ruh çözümlenmeleri; kabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler ve konuşmalar; ayrıntılara dikkat çekmek; heyecanlı olayların olması ve metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler yer almalıdır” (2001:109).

Oğuzkan’dan farklı olarak diğer tüm araştırmacılar çocuk hikayesi ile romanının özelliklerini ayrı ayrı ele almışlardır. Çocuk edebiyatıyla ilgili farklı kaynaklardan derlenen çocuk hikayesinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Yaşamdan kesitler sunmalı, kahramanları bir yada birkaç kişiden oluşmalı ve kısa olmalıdır. Tek bir olay etrafında gelişip; belli bir olay, mekan, zaman bulunmalıdır. Kişilerin düşünceleri konuşturularak açıklanmalı, olay akışı sıralı ve düzgün bir şekilde ilerlemelidir. Genellikle belirli geçmiş zaman kipiyle yazılmalı, çevre betimlemeleri yalın ve süssüz bir şekilde aktarılmalıdır. Eserin başlığı ve bitişi arasında geçen zaman çocuk tarafından kavranabilir nitelikte olmalıdır (Aktaş, 2001,212; Ciravoğlu, 2000, 78; Yalçın vd., 2003, 43; Kıbrıs, 2000, 124; Şimşek, 2002, 99).

İrez ve Norton çocuk hikayesinin özelliklerini belirlerken konu, tema plan ve dilin seçiminde çocuk eğitimini ve gelişimini ön plana çıkarmışlardır. “Çocuğun yaşına, seviyesine ve ilgisine uygun olmalı, konu ve karakterler hikâyenin yer ve zamanı ile uyumlu olmalı, teması çocuklar için faydalı olmalı, giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmalı ve sonuna kadar ilgiyle izlenecek şekilde yazılmalı, çocuğun anlayabileceği sade bir dili olmalı, basit kelime ve kısa cümleler kullanılmalıdır” (İrez 1978:74-76; Norton 1987:104).

Temel özellikleri bakımından hikayeye benzeyen çocuk romanının da birtakım özellikleri vardır. Bu özelliklerin çocuk edebiyatı kaynaklarında benzerlikler göstermesi dikkati çeker. Romanda olay, zaman, kişi, mekân olmak üzere dört ana unsur vardır. İşlenen konu inandırıcı özellikte olmalı ve ayrıntılara önem verilmelidir. Roman, konusu, konunun işlenişi, anlatım biçimi, sanat ve edebiyat anlayışı, seslendiği okuyucu kitlesi bakımından sınıflandırılabilir nitelikte olmalıdır. Yazar dışında, yazar adına konuşan bir anlatıcı yer almalı; ana olay, yardımcı olaylar, kalabalık kişiler dünyası, çeşitli mekanlar ve değişik zaman dilimlerini kapsayacak şekilde geliştirilmelidir. Ayrıntılı gözlem, anlatım tekniği kullanılmalıdır (Aktaş, 2001,212; Ciravoğlu, 2000, 78; Yalçın vd., 2003, 43; Kıbrıs, 2000, 124; Şimşek, 2002, 99).

Ciravoğlu, çocuk romanının özelliklerini belirtirken, çocuk romanıyla çocuğun gerçek yaşama hazırlanması ve bilgilendirilmesi üzerinde durmuştur. “İşlenen konu inandırıcı, ayrıntılar önemli olmalı, gerçek yaşamı olduğu gibi yansıtıyor izlenimi vermeli, güncel olaylar, mitoloji, tarihsel olaylar, psikolojik gerilimler, felsefi düşünceler, tutkular vb. konular da işlenilmeli, anlatım tekniği eseri güçlendirmeli, kurgu, olayların sıralanışı anlamlı olmalıdır (2000: 76-77).

Çocukların okuduğu hikaye ve romanların konuları, temaları ve kişilerin ele alınış bakımından çok çeşitli olduğunu belirten Oğuzkan, çocuk roman ve hikayelerini altı gruba ayırmıştır. Yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar, hayvan hikâye ve romanları, mizahî hikâye ve romanlar, serüven (macera) hikâye ve romanları, duygusal hikâye ve romanlar, tarihi hikâye ve romanlar, gezi hikâye ve romanlarıdır (2001-99). Sevim Ak'ın kitaplarının içerik özelliği yakın çevre, hayvanlar ve mizahla ilgili olduğundan bu türler üzerinde “Sevim Ak'ın kitaplarının içerik özellikleri” bölümünde ayrıntılı olarak durulacaktır.

Çocuk hikaye ve romanların tanımı ve taşınması gereken özellikler genel hikaye ve romanınkinden farklıdır. Bu farklılık, çocuğun kendine ait özellikleri, gelişimi, zevkleri ve ilgilerinden kaynaklanmaktadır. Çocuk düşüncesine aykırı olmayan gerçekçi bir planda mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylar yer almalıdır. Kahramanlar gerçekliğe uygun ve özellikleri açıkça belirtilen nitelikte olmalıdır. Somut ayrıntılar verilmeli ve ayrıntılara karşı sürekli bir ilgi uyandırılmalıdır. Çocukları güldürücü öğelerin de yer alması gereken hikaye ve romanlarda kabalığa kaçılmamalıdır. Çocukların en fazla ilgi duyduğu türlerden olan hikaye ve romanlar çocukların dünyasını etkileyecek güce sahiptir. Bu nedenle çocuk hikaye ve romanı yazarları bu özellikleri dikkate alarak eserlerini oluşturmalıdır.

I.1.6. Sevim Ak'ın Çocuk Edebiyatı Anlayışı

Türkiye’de çocuk edebiyatı alanında önemli bir konuma sahip olan Gülten Dayıoğlu’nun² çocukların okuması gereken yazarlar arasında gösterdiği Sevim Ak, günümüz çocuk edebiyatı yazarları arasında seçtiği konular, kullandığı dil ve üslupla dikkati çekmektedir. Çocuk gerçekliğini her bakımdan yansıtan, eğitici ve öğreticiliği didaktiklikten sıyrılarak sağlayan yazarlardan biridir. Çocuğu ilgilendiren, onun yakınındaki hemen her şeyi öykü ve romanlarına konu eden Sevim Ak “Çocuğun derdi dünyayı tanımaktır” diyerek kitaplarıyla çocukları dünyaya hazırlamayı amaç edinmiştir (1997:5).

Sevim Ak’ın eserlerinin en belirgin özelliği çocukların anlayacağı bir dil kullanması ve didaktik üsluptan kaçınmasıdır. Bu konudaki görüşlerini kendisiyle yapılan bir röportajda belirtmiştir: “En çok, buyurgan bir ifade ile kendi görüşlerimi empoze etmekten kaçınırım. Çoğu zaman basit bir olayı yalın ve akıcı bir dille aktarırım. Okuyan onu yüreği, aklı ve duygularıyla yeniden üretsın isterim” (1997:5).

Çocuk kitaplarında çocuğa hayatı öğretirken, doğru ve yanlışları net bir biçimde ayırmak ve çocuğa ahlak dersi vermek uygun değildir. Çocuk kitabı yazarı, çocuklara seslenirken çocuk gerçekliğini bilmeli ve ona yetişkin gözüyle bakmamalıdır. Sevim Ak da günümüz çocuk edebiyatı yazarları arasında bu konuya duyarlılık gösterenlerden birisidir. Çocuklara ahlak dersi verir gibi eserler oluşturmanın çocuğu nasıl etkileyeceğini ve bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Ahlak dersi vermek istemem. Bu bana ahlaksızlıkla eşdeğer gelir. Öykü kahramanlarımı ya da tercihlerini iyi-kötü, doğru-yanlış diye betimlemekten kaçınırım. Çünkü bu kısıtlayıcı bir şeydir. Doğru, tek değildir zaten.

² [http://\(meb.gov.tr\)/24.04.2004](http://(meb.gov.tr)/24.04.2004) Çocuk yazarlarıyla e-söyleşi .*Bilim ve Aklın Aydınlığında EğitimDergisi*

Yaşamın zenginliği içinde sayısız doğrular vardır. Benim kahramanlarım tercihlerini yaparken, genel geçer yollardan birini seçmeseler de deneyim kazanır ve yaşama bu noktadan sonra başka biri olarak devam ederler. Bir de çocuğa boyunu aşan misyonlar yüklemekten kaçınırım. Çevrecilik adı altında çocuklara çevre sorunlarını çözdürten yazarlar var. Bakıyorsunuz küçük bir çocuk bir fabrika kapattırıyor ya da tek başına bir reaktörün yapılmasını önlüyor... Ben bu konuya daha farklı bakıyorum. Öykülerde, çocuğa doğayı ve canlıların kendisi için bir anlam taşıdığını hissettirmenin daha önemli olduğuna inanıyorum” (1997:5).

Eselerinde buyurgan ifadelerden ve ahlak kurallarından kaçınan yazarın, çocuk kitabı yazarlığı hakkında söylenen ilk özelliği kitaplarının bir yetişkin tarafından değil de, bir çocuk tarafından yazılmış gibi olmasıdır (Neydim, 2003:125). Kendi yaşamından yola çıkarak oluşturduğu eserlerinde Ak, çocuk gerçekçiliğini içindeki çocuğu yaşatarak sağladığını belirtmiştir: “Ben herkesin içinde bir çocuk olduğuna inanıyorum... Geçen zaman içinde, benim içindeki çocuk hala büyümedi. Ben, gene o çocuğa öyküler yazmaya devam ediyorum. Çocukluğum kalabalık bir çevrede, tek düzelikten uzak, evde değil sokakta geçti. O özgür bir çocukluktu.Çocukluğumun bu denli renkli geçmesinden mi bilmem, kendimi hiçbir zaman yetişkinlerin dünyasına ait hissetmedim. Yetişkinlerin dünyası çocuğun dünyası kadar özgür ve sınırsız değil. Hesaplar, yasalar, zorunluluklar, kısıtlamalar var. Üstüne üstlük aldıkları her yeni kararlar yaşamı daha boğucu hale getiriyorlar. Beni belki de bu yüzden çocukluğun özgün, heyecanlı, boyun eğmeyen, meraklı, hayallerle dolu dünyasını terk etmedim. Beni besleyen de yaralayan da içimdeki o bir türlü büyümeyen çocuk oldu” (1997:5).

Hikaye ve romanlarında çocukları düşündürücü, sorgulayıcı durumlar yaratırken onların mizaha olan düşkünlüğünü de bilen yazar, çocuklar için değil de kendi için yazdığını söyler: “Öykülerimi yazarken başka çocuklar nelerden hoşlanır, macera öyküsü mü, yoksa bir sevda masalı mı, çok satar mı gibi kaygılar hiç taşımadım. Benim için öykü yazmanın ucu bucağı belirsiz bir yolculuğa çıkmak gibi bir şey. Öykünün atmosferi içinde yaşamak, saatlerce kendi kendime konuşmak, düş kurmak, yaşamın çok zengin ayrıntılarından birkaçını keşfetmek, mizah öğeleri yakalamak...Asıl keyif aldığım bunlar işte. En heyecanlı tarafı ise öyküyü nerede ve nasıl biteceğini

bilememem. Çoğu öyküm bitmemiş havasındadır. Bitirmeyi, nokta koymayı sevmem çünkü. Okunduktan sonra benim içimde de okuyucunun içinde de sürsün isterim...” (1997:5). Ticari kaygılardan uzak olan yazar, sevinçlerini, heyecanlarını, düşlerini, keşiflerini, oyunlarını çocuklarla paylaşmıştır.

Kullandığı dil, seçtiği konular ve uyguladığı tekniklerle çocuk edebiyatında hem sanatsal hem de eğitici olmayı başaran yazar, günümüz çocuk edebiyatının estetikten uzaklaştığını ve durumun kaygı verici olduğunu belirtir: “Son beş yılda çocuk yayınlarında bayağı bayağı artış oldu. Bu kitaplar arasında çok nitelikli ürünler var. Ancak büyük bir kısmı estetik kaygıdan uzak, çocuğa ders vermeyi amaçlayan, buyurgan ifadeli kitaplar. “Bundan böyle bu kötü davranışı bir daha yapmadı.” gibi sözlerle bitiyor çoğunlukla. Çizginin dışına çıkan tövbekar oluyor!” Bu eksikliklerin, eleştirmenlerin çocuk kitaplarını ciddiye almaması, yayınevlerinin editörlük mekanizmalarının ve çocuk kitapları tanıtımlarının yetersiz olmasından kaynaklandığını belirtir (1997:5).

Sevim Ak, çocuk edebiyatı ve çocuk kitabı yazarlığı hakkındaki düşüncelerinde ısrarla çocuk gerçekçiliğini bilmek, buyurgan ifadelerden ve ahlak dersi vermekten kaçınmak üzerinde durmuştur. Sevim Ak’ın eserlerini inceleyen Neydim de yazarın Türk çocuk edebiyatındaki katı didaktik anlayışın, buyurgan ifadelerin, idealize çocuk tiplemesinin yerine hayatı algılayış ve kavrayış biçimi, kaygıları, sevinçleri, kısacası çocuğun gerçek özne olduğu ve onun gerçekliğine dayanan bir edebiyat anlayışını getirdiğini tespit etmiştir (2003: 125).

Gerek yazarın kendi düşünceleri gerek bu çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak Sevim Ak’ın çocuk kitabı yazarı olarak önemli özellikleri olduğu söylenebilir. Öncelikle çocuğu hayata hazırlama amacıyla kitap yazmaktadır. Çocuğu hayata hazırlarken “çocuk gerçekliği”ni bilerek hareket etmekte ve onun ilgi ve

ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaktadır. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına göre oluşturduğu eserlerde yalın, açık bir dil kullanmakta ve emredici ifadelerden kaçınmaktadır. En önemlisi çocuğa, yapamayacağı, üstlenmeyeceği roller vermemekte, idealize tipler yaratmamaktadır. Bu nedenle çocuğu, sadece “doğru”ları bilen ve yapan değil, yanlış da yapabilen bir birey olarak göstermeye çalışmaktadır.

Çocuk edebiyatı yazarlarının çocuğun bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimlerini ne ölçüde dikkate aldıkları oldukça önemlidir. Ayrıca her çocuk kitabı yazarının bu gelişim özelliklerini bilerek kitaplarını yazması çocuğun sağlıklı bir birey olmasında etkili olacaktır. Sevim Ak’ın çocuk edebiyatı ve çocuk kitabı yazarlığı hakkındaki düşünceleri çocukların kitaplar yoluyla hayata hazırlanmasında yazara düşen sorumlulukların önemini belirtmektedir.

1.1.7. Çocukların Gelişim Evreleri ve Çocuk Kitaplarının Bu Süreçlerdeki Yeri

Çocuk kitaplarının en belirgin özelliklerinden birisi, çocukların yaşına ve gelişim düzeylerine uygun olmaları gerekliliğidir. Ayrıca çocuk kitaplarındaki iletiler ve bunların aktarım biçimleri çocukların gelişim evreleriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle, ileti konusuna geçmeden önce, çocukların gelişim süreci ve çocuk kitaplarının bu süreçteki olası rolü üzerinde durmak yararlı olacaktır.

Bireyler, her yaş düzeyinde birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Kişi doğumuyla birlikte bilişsel, ahlakî, duyuşsal ve toplumsal yönlerden gelişim sürecine girer. Çocuk edebiyatı kişinin bu gelişimlerini sağlamada birebir yardımcı olabilir. Çocuğun içinde bulunduğu yaşa göre, farklı gelişim özelliği taşıması; çocuk edebiyatı

ürünlerinin kapak, resim, punto, konu, ileti, anlatım gibi biçimsel ve içerik özelliklerini değiştirebilmektedir. Bu bölümde çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecine olan etkileri incelenirken “Bilişsel Gelişim”, “Ahlak Gelişimi”, “Kişilik Gelişimi” ve “Toplumsal Gelişim” özellikleri üzerinde durulacaktır.

Bilişsel gelişim, çocuğun, zihinsel beceri ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişiklik olarak tanımlanabilir. Gander ve Gardiner’e göre, “ Bilişsel terimi, bilgiyi, belleği, akıl yürütmeyi, sorun çözmeyi, kavramları ve düşünmeyi, yani zihni içine alır” (2004:166).

Piaget, bilişsel gelişimi dört temel evreye ayırmıştır. Bunlar sırasıyla; duyuşsal-motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler dönemleridir. Piaget, tüm çocukların bu gelişim aşamalarını sırasıyla geçirmesi gerektiğine inanmaktadır. Bir gelişim dönemini atlanarak diğerine geçilmez. Ancak çocukların gelişim dönemlerine girme ve tamamlama yaşları birbirinden farklılık gösterebilir (Akt.Senemoğlu, 2002).

Duyuşsal motor dönemi 0-2 yaşları arasını kapsamaktadır. Bebek, bu aşamada dış dünyayı keşfetmede, duyuşları ve motor becerilerini kullandığından bu döneme duyuşsal motor dönemi denilmektedir (Senemoğlu, 2002:47).

İşlem öncesi dönem 2-7 yaşlarını kapsamakta; sembolik dönem ve sezgisel dönem olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 2-4 yaşları arasında sembolik ya da kavram öncesi dönemde olan çocuğun dili hızla gelişir. Ancak geliştirdiği kavramlar ve sembollerin anlamları kendine özgüdür ve bunlar çoğu zaman gerçek değildir. Nesnelere sadece bir açıdan, örneğin rengine göre sınıflandırabilir. 4-7 yaşları arasını kapsayan sezgisel dönemde ise çocuk, mantık kuralları yerine sezgilerine dayanarak akıl yürütür. Bu dönemde çocuklar nesnelere biçim ve renklerine göre sınıflandırabilir; fakat

aralarındaki ilişkileri tam olarak kavrayamaz. Bu dönemde çocuk temel dil becerisini tam olarak kazanmıştır (Senemoğlu, 2002:49).

Piaget' in “Somut İşlemler Dönemi”, Gander ve Gardner'in da “Okul Çocuğu” veya “Orta Çocukluk” olarak adlandırdığı dönem 7-11 yaşlarını kapsamaktadır. 7 yaş, çocuğun okula başlama yaşıdır. İlkokul yıllarındaki çocuklar, bilişsel yeterlilikler bakımından çok hızlı değişme gösterirler. Nesnelere fiziksel yapılarında ya da mekandaki konumlarında değişmelerle miktar, hacim, sayı vb. özelliklerinde değişme meydana gelmeyeceğini anlarlar. Bazı işlemleri zihinsel olarak yapabilecek durumdadırlar. Nesnelere uzunlukları, genişlikleri, ağırlıkları vb. özelliklere göre düzenleyebilirler. Olayları ve dünyayı başkaları açısından da görürler. Ancak bu dönemin en önemli özelliği, düşünme süreçleri çocuk tarafından gözlenebilen gerçek olaylara yöneliktir (Senemoğlu, 2002:48). Çocuklar bu dönemde dili etkili olarak kullanmakla birlikte vatan, sevgi, özgürlük vb. soyut kavramları anlayamazlar. Soyut kavramların, atasözü ve deyimlerin somut yollarla açıklanmaları gerekmektedir.

11 yaşından sonra başlayan “Soyut İşlemler Dönemi” ya da “ergenlik dönemi” yetişkinliğe kadar süren dönemi içermektedir. Soyut işlemler dönemi 11 yaş ve üzerindeki çocukları kapsamaktadır. Ergenlik döneminin başlangıcından itibaren çocukların düşünme biçimleri yetişkinlere benzer hale gelir. Bu dönemde artık soyut düşünme başlar. Bir problemin çözümü, somut yollarla sınırlanmaz. Çocuklar, problemde bulunan değişkenler arası ilişkileri bulur. Olası denenceleri geliştirir. Daha sonra da bu denenceleri sırasıyla test eder. Çözümüne sistemli bir şekilde ulaşır. Bu dönemde tümevarım ve tümdengelim yoluyla akıl yürütme gözlemlenir. Çocuklar, soyut kavramları anlayarak etkili bir biçimde kullanabilirler. Çeşitli fikirleri, değerleri, inançları geliştirmeye başlarlar. Toplumun yapısıyla, felsefesiyle, politikasıyla ilgilenir,

bir değerler sistemi örgütlemeye yönelirler. Bir çok yetişkinin soyut işlemleri geliştiremediğini ifade eden, Piaget bunun nedenini de, içinde yaşadıkları çevrenin nitelikleri olarak göstermiştir. Somut işlemler dönemindeki çocuklarla soyut işlemler dönemindeki ergenler arasındaki temel fark, ergenlerin bir olayın çok değişik yönlerini görebilmeleri ve bilgiyi soyut olarak üretebilmeleridir. Ayrıca yazılı dilini de bir yetişkin kadar etkili kullanabilirler (Akt. Senemoğlu, 2002:55-56).

Bilişsel gelişimin yanında, çocuk gelişiminin önemli bir bölümünü oluşturan ahlakî gelişim, bireyin çevresiyle etkin bir uyum sağlayabilmesi, toplumsal kuralları içselleştirmesinin yanı sıra, geçerliliğini yitirmiş bazı kuralları atması ve gerekli olanları yeniden geliştirebilmesine bağlıdır. Ahlak gelişimi, toplumun tüm kurallarına kayıtsız şartsız bağlılığı değil, topluma etkin bir uyumu sağlamak için değerler sistemi oluşturmayı gerektirir (Senemoğlu, 2002:68).

Piaget, çocuğun bilişsel gelişimi ile ahlakî yargıları arasında ilişki olduğuna inanmaktadır. Çocuklara niçin yasak davranışa girmemeleri gerektiğinin anlatılması, çocuğun bilişsel (içsel) gelişimine yardımcı olmaktadır. Bilişsel yapılandırma (yasak için neden gösterme), çocukları davranışları hakkında düşünmeye ve yaptıklarını yargılayarak, neyin doğru neyin yanlış olduğuna kendilerinin karar vermelerine olanak sağlamaktadır. Dışarıdan uygulanan cezadan farklı olarak, böyle bir durumda çocuk kararı kendisi verdiği için de bu davranışı içselleştirmektedir (Gardner/Gardiner, 2004:364). Piaget'e göre altı yaşın altında, çocukların kuralları yoktur. Kural olmaksızın sadece oynayan çocuklar kuralların ne amaçla konduğunu ya da onları neden izlemek gerektiğini anlayamazlar (Akt.Senemoğlu, 2002:68). 6-10 yaş arasındaki çocukların kuralları izlemekte tutarsızlıklar göstermekle birlikte kuralları kabul ettiği belirlenmiştir. Piaget'e göre bu yaş çocukları kuralların yüksek bir otorite tarafından konulduğunu ve

değiştirilemez olduğunu düşünürler. 10-12 yaşına kadar kuralları bilinçli olarak kullanamayan çocuklar, 12 yaşından sonra oyunu aynı kurallarla oynayabilir, kuralların oyuna yön vermek ve oyuncular arasındaki anlaşmazlıkları en aza indirmek için konulduğunu anlayabilirler (Akt.Senemoğlu, 2002:68).

Piaget'in ahlak kuramını yeniden ele alarak adlandıran Kohlberg ise, çocuk ve yetişkinlerin belirli durumlarda verdikleri tepkileri incelemiş, aldığı yanıtları sınıflamış ve insanların altı yargı aşaması geçirdiklerini belirtmiştir (Gardner ve Gardiner, 2004:285). Bu altı aşama gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası düzey olmak üzere üç düzey içinde yer almaktadır. Gelenek öncesi düzeyde çocuk, toplumda kabul edilen doğru ve yanlışın ölçütlerine göre davranır. Bu düzeyin birinci aşamasında çocuklar otoritenin istediğini yapar ve cezalandırılmaktan kaçır. Olayların gerisindeki neden önemli değildir. İkinci aşamada çocuk kendisi dışındaki insanların da ilgi ve isteklerinin farkına varır. Ancak ahlakî yargıda bulunacağı zaman, hâlâ birinci planda kendisi vardır. Geleneksel düzey, ahlak gelişiminde üçüncü ve dördüncü aşamaları kapsar. Üçüncü düzeyde akran gruplarla işbirliği gözetilir. Yaptıkları davranışlarda yalnızca ceza almamak değil, başkalarına yardımcı olmak, onları mutlu etmek ön plana çıkar. Geleneksel düzeyin dördüncü aşamasında birey için önemli olan toplum düzeninin korunmasıdır. Kanunlar sorgulanmadan izlenir. Gelenek sonrası düzeyde ise birey otoritelerden bağımsız olarak, evrensel ilkeleri gözetir. Kanunların göreliliği ve topluma özgü olduğu kabul edilir. Kohlberg'e göre bu ahlak gelişimi düzeyine, yetişkinlerin ancak %25'ten azı gelebilmektedir. Altıncı aşamada olan evrensel ahlak gelişiminde kişi ahlak ilkelerini kendisi için oluşturur. Bu ilkeler eşitlik, adalet, insan hakları gibi soyut kavramlara dayalıdır (Gardner ve Gardiner, 2004:285).

Bilişsel gelişim ve buna bağlı olarak gelişen Ahlak gelişiminin genel olarak açıklanmasından sonra, bunun çocuk edebiyatıyla ilişkilendirmek gerekmektedir. Norton, kişinin algı, hafız, muhakeme etme, düşünme ve kavrama gibi bilişsel süreçleri gelişmeden edebiyatın sunduğu iletileri anlamının, duyumsamanın olanaksızlığından söz eder. Ona göre, bilişsel süreçlerin gelişmesinde edebiyatın önemli bir işlevi vardır. “Özellikle, çocuk edebiyatı, ‘gözleme’, ‘ karşılaştırma’, ‘sınıflandırma’, ‘uygulama’, ‘eleştirme’ yapma olanakları yaratarak, çocuklarda düşünme ile ilgili bazı temel işlemlerin gelişmesine katkı sağlar.” (Akt. Sever, 2003:39).

Bilişsel gelişim ve ahlak gelişimiyle ilgili diğer bir alan da kişilik gelişimidir. Kişilik terimi “ 1. Bireyin, toplumsal çevresi içinde karşılaştığı ve edindiği izlenimlerle oluşturduğu davranış özelliği. 2. Bireyin ruhsal ve toplumsal tepkilerinin tümüne verilen ad. 3. Bir kimsenin kendine göre belirgin bir özelliği bir özelliği olması durumu” dur (Oğuzkan, 1981: 94). Ayrıca kişilik, “ Bir bireyi diğerlerinden ayıran; bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bir bütünüdür” şeklinde tanımlanmıştır (Senemoğlu, 2002:78). Kişilik gelişimi ise, karşılaşılan sorunlara uygun çözümler üretebilme, duygularını uygun biçimde gösterme, toplumsal çevreye uyum sağlama gibi kişinin geçirdiği bir değişim ve gelişim süreci olarak değerlendirilebilir. “Duygularımız, yeteneklerimiz, güdülerimiz, mizacımız (huyumuz), sosyal, fiziksel-psikomotor ve bilişsel özelliklerimiz, karakter ve değerlerimiz, inançlarımız, tutumlarımız, görüşlerimiz, vb. tüm özelliklerimiz kişiliğimizi oluşturur” (Senemoğlu, 2002:78). Kişilik gelişimi, sevinç, sevgi, öfke, kıskançlık gibi duygu ve heyecanları kapsadığı için bir kaynakta “Duygusal Gelişim” olarak da anılmaktadır (Yavuzer: 2003).

Erikson, “psiko-sosyal gelişim” olarak da adlandırılan kişilik gelişimini sekiz döneme ayırmıştır. Erikson’a göre, insanın yaşamında belli başlı sekiz kritik

dönem vardır. Her dönemde de atlatılması gereken bir kriz, bir çatışma bulunmaktadır. İnsanların sağlıklı bir kişilik kazanmalarında bu krizlerin ya da çatışmaların başarılı olarak atlatılması önem taşımaktadır. Bir evredeki krizin başarılı olarak atlatılması, kendinden sonraki evre için sağlıklı temeller oluşturur. Bu dönemler sırasıyla 0-1 yaş güvene karşı güvensizlik; 1-3 yaş, bağımsızlığa karşı utanma ve şüphecilik; 3-6 yaş girişkenliğe karşı suçluluk duyma; 6-12 yaş başarıya karşı aşağılık; 12-18 yaş kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası; 18-26 dostluk kazanmaya karşı yalnızlık; orta yetişkinlik yılları üretkenliğe karşı duraklama; ileriki yetişkinlik yılları benlik bütünlüğe karşı umutsuzluktur (Senemoğlu; 2002:81-86). Tezde 7-14 yaş arası çocukların gelişim özellikleri dikkate alınacağından Erikson'un psiko-sosyal gelişim evrelerinden "başarıya karşı aşağılık" ve "kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası" evreleri üzerinde durulacaktır.

Altı yaşından on iki yaşına kadar süren "başarıya karşı aşağılık" adlı dönemde "çocuğun okula gitmesiyle sosyal dünyasında büyük bir genişleme meydana gelmiştir. Arkadaşlar ve öğretmenin çocuk üstündeki etkisi artarken ana-babanın etkisi giderek azalmıştır" (Senemoğlu, 2002:83). Bu devredeki çocuğun özellikleri şöyledir: "Çocukta işi planlama, işbirliği yapma, öğrenme ve işi başarma özel bir öneme sahiptir. Başarma, çalışkanlık duygusunu getirir. Çocuğun kendine ve yeteneklerine karşı olumlu bir tutum geliştirmesine yardım eder. Gelecekteki başarılarının temellerini oluşturan akademik özgüven gelişir. Aksi durumda ise başarısızlıklar, çocuğun kendine karşı olumsuz tutum ve yetersizlik duygusu geliştirmesine neden olur ve gelecekteki öğrenmelerini engeller" (Senemoğlu, 2002:83). Senemoğlu, çocukların bu dönemde, yetişkinlerin kullandıkları tel, gece lambası, elektrik pili gibi aletleri de kullanmaya ve üretmeye başladıklarını belirtir. Bu dönemdekilerin, çabalarının desteklenmesi

gerektiğini vurgulamıştır. Yaptıkları eleştirilen, desteklenmeyen, beğenilmeyen çocuklar, yaptıklarının değersizliğine inanarak aşağılık duygusu geliştirebilir (2002:83).

On iki on sekiz yaşlarını kapsayan dönemde ergenliğe giren çocuk, “Ben kimim?” sorusunu sormaya başlar. Bu soruyu yanıtlarken, anne babasından çok yaşlılarından etkilenmektedir. Arayış içindeki ergen, arkadaşlarına körü körüne güvenir. Ayrıca fizyolojik değişmesinin sıkıntısını yaşayan ergen, gelecekteki eğitimi, kariyeri hakkında yeni kararlar verme baskısını yaşar. Çocuklukla yetişkinlik arasında kalan ergen geleceğe dair pek çok sorunun yanıtını da bulmaya çalışır. Bütün bu duyguları ve soruları açıklığa kavuşturmada, çözümlemede öğretmen ve anne-babalar ergene yardımcı olmalıdır. Ona bir yetişkin olarak davranılmalı ve çevresinde model alabileceği yetişkinlerin bulunması gerekmektedir (Senemoğlu, 2002:85).

Kişilik gelişiminin özelliklerinin genel olarak açıklanmasından sonra, bunun çocuk kitaplarında nasıl yer alması gerektiği belirtilecektir. Çocuk kitaplarının, çocuklarda insan ve yaşam gerçekliğine ait bireysel değerler oluşturmalarında önemli bir işlevi olduğunu söyleyen Sever, bu kitapların kişilik gelişmesine olan katkısını şöyle açıklamıştır: “Çocuk kitapları, yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren bir kaynaktır. Bu kaynak, çocuklara insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinetir; değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıtır. Çocukların yaşam çevrelerini genişletir, o çevrelerden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağlar. Okuma eylemini alışkanlığa dönüştüren çocukların, kendilerini tanıma, başka insanlarla karşılaştırma, onlarla benzeyen ya da ayrılan yanlarını görme denemeleri, onları kendi kişiliğini tanımaya, çevresindekilerin kişiliklerini de anlamaya yönelik bir bilinçlendirme sürecine sokar” (2003:47).

Kişilik gelişimi toplumsal çevrede oluşur. Bu nedenle kişilik gelişiminin sağlıklı olarak tamamlanması toplumsal gelişime bağlıdır. Toplumsal gelişimin özelliklerinden önce “toplumsal” terimini açıklamak gerekir. “Toplumsal terimi birbirine

tepki veren, böylece birbirinin davranışını etkileyen iki ya da daha fazla insan arasındaki ilişkiyi ya da etkileşimi anlatır” (Gander ve Gardiner, 2004:213). Toplumsallaşma, toplumun genel geçer değerlerinin kişiler tarafından kazanılması sürecidir. Bebek, ilk toplumsal ilişkisini annesiyle kurar, çevresindekilerle (baba, kardeş, dede, nine, vd.) genişletir. Dilini öğrenip geliştirmesiyle çevresi ve arkadaşlarıyla ilişkilerini güçlendirir, yaşadığı topluma uyum için gerekli olan toplumsal becerileri edinir (Yavuzer, 2003:105).

Gander ve Gardiner, ortak yaptıkları çalışmada toplumsal gelişimin çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri olduğunu belirterek çocukların bir grubun üyesi olma ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını, inançlarını kazanma süreci olduğunu açıklamışlardır (2001:297). Yedi ile on iki yaşları arasındaki dönemde toplumsal davranış özelliği Gander ve Gardiner, tarafından açıklanmıştır: “... toplumsal davranış üç gelişim görevinin başarılması üzerinde odaklaşmıştır: Kişisel bağımsızlık kazanma, yaşlılarla geçinmeyi öğrenme, uygun bir erkeklik ya da kadınlık toplumsal rolünü öğrenme” (2001:429). Bu dönemde aile, anne-baba ve yaşıt ilişkilerinin toplumsal gelişimi etkileyen temel kişiler olduğunu vurgulanırken, çocukların okul öncesi yıllarda olduğu gibi, ana babalık üsluplarından, annenin çalışmasından, boşanmadan, baba yokluğundan ve kardeşlerden etkilenmeyi sürdürdükleri belirtilmiştir. Yaşıt grubu ilişkilerinin gerçek başlangıcı sayılan bu dönemde, ilişkiler önceleri kendiliğinden ve informal, ama kısa sürede oldukça kararlı üyeliklerle formal bir yapıda gelişmektedir. Yaşıt gruplarının, etkileşme, becerileri ve yetenekleri konusunda gerçekçi karşılaştırmalar yapma, sorunları karşılıklı tartışma olanakları vardır (Gander ve Gardiner, 2001:430).

On iki yaşımdan ergenliğin bitimine kadar kişilik gelişimine paralel olarak ergen, toplumda saygınlık kazanmaya ve statü sahibi olmaya gereksinme duyar. Ergenlik yılları bir anlamda, toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak da nitelenir. “Bu çağın temel özellikleri, duygusal coşku ve taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, toplum içinde sivrılme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası içinde özetlenebilir” (Yavuzer, 2003:276).

Toplumsal gelişim özellikleri üzerinde durulduktan sonra çocuk kitaplarının toplumsal gelişime katkısını vurgulanması gerekir. Sever, edebiyat yapıtlarının toplumun kültürel ve toplumsal değerlerini yansıttığını belirtmiştir. Yapıtlardaki kahramanların kendisiyle, çevresiyle, doğa ve toplumla yaşadıkları çatışmaları, toplumun benimsediği ya da karşı çıktığı değerleri, inançları okura sezdirdiğini belirtmektedir. Bazen olumlanan bazen de karşı çıkılan bu değerler, okura o toplumun geliştirdiği, önemseydiği davranışlara ilişkin ipuçları vermektedir. Dolayısıyla çocuklara seslenen kitapların, ailesi ve yakın çevresi dışında da öykünebilecekleri modeller yaratarak onların toplumsallaşma sürecine kalıcı katkılar sağladığını vurgulamıştır (2003:54).

Çocuk kitapları, bilişsel, ahlaki, kişilik ve toplumsal gelişimin sağlıklı olarak ilerlemesi için önemli bir araçtır. Çocuğun gelişimini bilen yazarlar, çocuklara hangi iletileri ne şekilde verecekleri konusunda sıkıntı çekmeyecek; dolayısıyla düşüncelerini kolayca anlaşılabilir şekilde iletebilecektir. Sever, 7-14 yaşları arasındaki çocukların gelişim evrelerine göre kitaplarda ne tür konuların işlenmesi gerektiğini yaptığı araştırmalar sonucu belirlemiştir. Çocuklara verilmek istenen iletilerin, çocuğa uygunluğu araştırmamızın ilk ayağını oluşturduğundan yukarıdaki gelişim özelliklerine göre çocuklara neler kazandırılması gerektiği üzerinde durulacaktır.

6- 8 yaş arasındaki çocukları ortak özellikler gösterirler. 7 yaş, çocuğun okula başlama yaşındır. Okuma ve yazma becerilerini edinmeye başlamaları, yaşamı anlamaya dayalı istek ve heyecanları ortaya çıkarır. Bu dönemde çocuklar için, okuma-yazma becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacak, kolayca okuyabilecekleri kısa öyküler tercih edilmelidir (Sever,2000:43). Çocuklar, daha bağımsız davranma eğilimi gösterdiğinden çevresindeki yetişkinlerden hem özgürlük vermelerini ister hem de sıcak ilgi beklerler. Çocukların özgürlük alanı genişletilmeli, başarılarıyla özdeşim kurabileceği, iyi geliştirilmiş kahramanların yer aldığı kitaplara yönlendirilmeliler (Sever,2000:52-53). Çocuklara aile bağlarını güçlendirici, kendini güvende hissetmesini sağlayıcı anlatılar okunmalıdır. Bu dönemde, insanların farklı karakterlerde olabileceği, değişik tutum ve davranışlar sergileyebileceğini sezdirenen masal ve öyküler, çocukları oyun etkinliklerinde hem lider hem de oyuncu olmaya isteklendiren yapıtlar, kız ve erkek arasındaki farklılığı ve bebeklerin nasıl dünyaya geldiğini çocuğa özgü bir söylemle yanıtlayan kitaplar, arkadaşlığın ve dostluğun önemini işleyen anlatılar okutulmalıdır (Sever,2000:58-59).

8-10 yaş arası çocukların, bilişsel özelliklerinin geliştirilmesi için kitaplarda gözlemlene, karşılaştırma, sınıflandırma, uygulama yapma ve eleştirme gibi davranışlar kazandırılmalıdır (Sever,2000:44-45). Çocuklar, bir gruba uyum sağlamak, ait olmak isterken; kendi yeteneklerine de önem verilmesini bekler. Arkadaşlarının kendileriyle ilgili beğenileri önem kazanır. Çocuk, kurduğu arkadaşlıklarla, yaşama ilişkin yeni deneyimler kazanır. Kendi duygu ve düşüncelerinin gittikçe daha çok farkına varmaya, çevresindekilerin de düşüncelerini anlamaya başlarlar. Olası tehlikelerden daha az korkarken, uzak ya da var olmayan tehlikelerden (cin, hayalet, cadı gibi...) daha çok korkmaya başlarlar. Bu nedenle paylaşmanın, işbirliğinin önemini sezdirenen, grup

çalışmalarında bireysel sorumluluğun önemini yansıtan ürünler okutulmalıdır (Sever,2000:53). Yaşamı ve insanı tanımalarına katkı sağlayacak, deneyimlerini zenginleştirecek kitaplar tercih edilmelidir (Sever,2000: 59).

10-12 yaş ve üstü çocukların, olayları zamandizimsel biçimde sıralama becerileri gelişir. Akıl yürütmeyi, mantıksal kuralları, soyut sorunlara çözümler bulmayı öğrenirler. Soyut düşünme başladığından, dikkati yoğunlaştırma yetenekleri ve bellek güçleri arttığından çocukların düşünme, karşılaştırma, eşleştirme gibi bilişsel süreçleri işleyen yapıtları okuması gerekmektedir (Sever,2000:46). Karar verme, değerlendirme, eleştirme gibi eğitimle kazandırılabilen davranışların önemi sezdirilmelidir. Bireysel beceri ve yeteneklerini yaşlılarınıninkiyile gerçekçi biçimde karşılaştırabilir, iç denetimlerini sağlayabilir; hata ve başarılarından kendilerinin sorumlu olduğunu düşünürler (Sever,2000:54). Aileye eskisi kadar bağımlı değildirler. Daha çok arkadaşlarıyla birlikte olmaya, zaman geçirmeye isteklidirler. Çevresindeki adaletsizliklere tepki göstermeye başlarlar. Cinsiyetleriyle ilgili roller çok belirginleşir. Karşı cinsin rollerini yüklenmekten kaçınırlar; buna karşın karşı cinsle ilişki kurma eğilimi gösterirler. Çocukların bireysel ilgi ve beklentilerini göz önünde bulunduran yapıtlar okutulmalıdır (Sever,2003: 60).

Bu özelliklere sahip olan çocuk kitapları, bilişsel gelişim açısından çocukların somut ve soyut kavramları daha kolay öğrenmesine, nesnelere sınıflandırma ve gruplandırmasına yardımcı olur. Dikkat etme, düşünme gibi bilişsel süreçlerini geliştirir. Onların düş kurma becerilerini artırır ve onlara gülme, eğlenme, oynama fırsatları yaratır. Çocukların, kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kurarak olumlu davranışlara yönltilmesini sağlar. Böylece hem kişilik gelişimini hem de ahlaki gelişimi desteklenmiş olacaktır. Onlara, anne, baba, kardeş dışında ilişki kurabileceği yeni

arkadaşların ve komşuların yer aldığı çevrenin tanıtılmasıyla toplumsal gelişiminin sağlıklı ilerlenmesi sağlanacaktır. Ayrıca çocuğun kendini ve yaşadığı toplumun insan ilişkilerini tanımaya, toplumun kabul gören veya karşı çıkılan tutum ve davranışların sezilmesine yardımcı olacaktır.

Çocuk edebiyatı ürünleri, vermeye çalıştıkları iletilerle çocukların bilişsel, ahlakî, kişilik ve toplumsal gelişimlerini etkileyebilirler. Çocuk kitaplarının bu gelişim süreçlerine olumlu yönde katkıda bulunabilmesi amacıyla, çocuklar için ileti seçiminde dikkate alınması gereken ölçütler önemli bir konudur. Çocuk kitabı yazarının, ileti seçimi ve gönderiminde çocukların bilişsel, ahlakî, kişilik ve toplumsal gelişim evrelerini bilmesi ve bu gelişimlerin desteklemesi gerekmektedir. Eserlerin bu ölçütler göz önüne alınarak hazırlanması çocuk gelişimi ve eğitimi ile sorumlu herkese katkı sağlayabilir.

I.2. ÇOCUK KİTAPLARINDA İLETİ

I.2.1. İleti

Bu çalışmanın temel kavramlarından birisi “ileti”dir. Çocuk kitaplarında ileti konusuna geçmeden bir terim olarak iletinin anlamının açıklığa kavuşturulması gerekir. İletişimde, elektronik dilde, dilbilimde, edebiyatta sıkça kullanılan bu terim neredeyse birbirinden bağımsız anlamlar içerir. İletişimde dil; elektronik dilde e-posta; dilbilimde bildiri, gönderi; edebiyatta mesaj, anadüşünce, anaduygu, öz sözcüklerinin doğrudan karşılığı olarak kullanılmaktadır.

“İleti” terimini TDK’nin Türkçe Sözlüğü, “mesaj” maddesinde “yazı veya sözle anlatılması amaçlanan duygu ve düşünce” olarak tanımlamıştır (2005:1583). Ali Püsküllüoğlu, Türkçe Sözlük’te “ileti” maddesinde beş farklı tanıma yer vererek, tüm kullanımlarını açıklamıştır: “ **1.** Söz ya da yazıyla gönderilen ve belli bir anlamı olan haber, eş. mesaj. **2.** bir devlet büyüğünün yada sorumlunun ilgililere yada kamuoyuna gönderdiği haber, eş mesaj. **3. dil.** Dilsel bildirişimde konuşunun dinleyiciye yönelttiği göstergesel bütün, bildiri. eş. mesaj. **4.yaz.** Bir yapıtın, bir yaratının dokusunda bulunan, sanatçının , yapıtın iletmek istediği temel düşünce, bildiri. eş mesaj. **5.ruhb.** Bildirişimde, vericinin belli bir anlam yükleyerek alıcıya gönderdiği ve onun da anlamını çözdüğü herhangi bir simge. eş mesaj (2000:487).

Dilbilimde bildiri, gönderim sözcüğüyle eşanlamlı kullanılan iletiyi, Berke Vardar da “ Dilsel bildirişim eyleminde konuşucunun belli bir düzğüye uygun olarak oluşturulup dinleyiciye yönelttiği göstergesel bütün.” olarak tanımlar (1998: 46). Dile

dayalı olan iletişim, “ileti”lerden oluşur ve dilsel anlatıda konuşmacının karşısındakine yönelttiği anlamlı tüm cümleler iletidir. İnsan yaşamında tartışılmaz bir önemi olan iletişimin oluşması için iletiyi yaratan bir “gönderici”, iletinin yöneltildiği bir “alıcı” ve iletinin gönderildiği bir “oluk” (ses dalgaları, kağıt üzerindeki işaretler, telefon telleri, tv ekranı.) olmalıdır. Teknolojiyle birlikte iletinin gönderildiği bu kanal değişmektedir (Kılıç,2002:13). Bugün elektronik posta yoluyla kurulan iletişimde gönderilen metnin (yazı, resim vb.) adına da Türkçe karşılık olarak “ileti” denilmektedir.

İletiyi “yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce” olarak tanımlayan Sever, iletinin öğretici metinlerle yazınsal metinlerde farklı anlamlar taşıdığını belirtirken iletiyi ana düşüncenin birebir karşılığı olarak görür (2004:131). Öğretici metinlerde, yazarın savunduğu, vermek istediği düşünce biçimi olan ileti, edebiyat yapıtlarında “...sanatçının okurlarında yaratmak ya da oluşturmak istediği duygu ve düşünce ortaklığı akla gelmelidir” der (Sever, 2004:131).

Her yazı ya da yaratımın bir “ileti (mesaj)” taşıdığını söyleyen Özdemir ise, iletiyi yazarın konuya yüklediği anlam, yazarın okuyucuya vermek istediği anadüşünce, anaduygu olarak tanımlar. İleti terimi yerine “öz” sözcüğünün de kullanılabileceğini söyler (1983: 16). Yukarıda çeşitli tanımları aktarılan “ileti”, bu tezde “yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce” olarak kabul edilecektir.

Çocukların hayata hazırlanması, sevgi, arkadaşlık, dostluk, yaşam gibi duyuşsal gelişimini destekleyecek kavramları, yazılı-sözlü anlatım, görsel okuma ve görsel sunu, kelime dağarcığının zenginleşmesi, okumaya karşı isteklilik, zihinsel süreçlerin aktif kılınması gibi birçok gelişmeye katkı sağlayabilecek olan çocuk yayınlarında hangi iletilerin verileceği önem kazanmaktadır. Ayrıca, bu iletilerin nasıl verileceği hususunun da irdelenmesi gerekmektedir.

Oğuzkan, çocuklar için yazılan eserlerde temanın açıkça belli olması; yazarların okurlarına ne gibi düşünce ve görüşleri kazandırmak, onlarda ne gibi tavır ve alışkanlıkları geliştirmek istediğini bilmesi gerektiği belirtmiştir. Yazarın eserinde sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere, gösterdiği yönelimlere tema demiştir. (2003: 367). Oğuzkan, çocuk kitabı yazarlarının, eserlerinde genellikle hangi düşüncelere yer verdiğini tespit etmiştir: “Aile, yurt, ulus, doğa ve yaşam sevgisi; güzelliğe karşı bağlılık ve duygudaşlık (sempati); başkalarına karşı nazik, saygılı ve dürüst olmanın erdemi; cesurluğun, kahramanlığın, özverinin değeri; kişisel girişimin önemi; gelenek ve göreneklere karşı bağlılık ve duyarlılık.” hakkındaki iletilerin yanında, Atatürk Devriminin önemini açıklama ve bu devrimin genç kuşaklarca yozlaştırılmadan sürdürülmesini sağlama, demokratik yaşayışla ilgili birtakım ana ilkeleri benimsetme, tarihimizin unutulmaz dönemlerini ve değerlerini tanıtmaya vb. düşünceler ele alınmıştır (2003: 367).

Yavuzer, çocukların genel anlamda eğitilmesinde “sevgi”, “şefkat” ve “güven” kavramlarının büyük yeri ve önemi olduğunu belirtirken, çocukların nelere gereksinimi olduğunu ve bu konuda yazarlara düşen sorumlulukları açıklar: “... çocuklar, kendilerine sevgi ve güven ileten kitaplara büyük ilgi ve gereksinime duyarlar. Ancak çocuk kitabı yazarken, sadece bu gereksinimi göz önünde tutmak son derece hatalı ve yetersizdir. Yazarlar, birtakım gerçekçi konuları işlemenin yanında, yer yer çocuğa olumsuz yanlar üzerine eğilmek ve onlar üzerinde düşünmek olanağını da vermelidirler. Bütün bunlar yazar tarafından dengeli bir biçimde gerçekleştirilmeli, kitabın aynı zamanda çocuğun eğlenme gereksinimini de karşılamak zorunda olduğu akıldan çıkarılmamalı”dır (2003:187).

“Kitle iletişim çağıyla birlikte “çocukluk”un ve “günümüz çocuk edebiyatı”nın en temel çabasının “niteliği artırmak” olduğunu savunan İpşiroğlu, günümüz çocuk edebiyatı ürünlerini yetersiz bulmaktadır. “Bu yetersizliğin en önemli

nedenlerinden biri çocuk yayınlarının pek çoğunun yaşamı basit bir doğru-yanlış, iyi-kötü şemasına göre belirleyen gerçekdışı niteliği. Büyüklerin çocuklara sunmak istedikleri hazır dünya ile çocukların gerçekleri arasında kopukluk var. İşte çocuk yayınlarında çocuklarımıza sevgi, dostluk, barış vb. değerleri vermek istiyorsak, hazır ve soyut kalıplardan değil, yaşamın gerçeklerinden yola çıkmalıyız. Kısaca çocukları ciddiye alan, önemseyen, onların dertlerini, kaygılarını dile getiren yayınlara ağırlık vermeliyiz” (2000: 15).

Çocuk edebiyatı yazarlarının iletilerini aktarırken sakınması gereken konular vardır: Çocuk yanlış yargılara, boş inançlara, kaderciliğe, çıkarıcılığa ya da saldırganlığa yöneltmemelidir. Kitaplarda; hatasız ve uslu çocuk olma, büyüklerin sözünden çıkmama, yaramazlık yapmanın kötü sonuçları yaratacağı üzerinde durma, yanlış bir tutumdur. Kurnazlık ve buna bağlı olarak aldatma ön planda olmamalıdır. Çocuklara, ileti aracılığıyla ırkçılık, düşmanlık ve öç alma duygularının aşılması zararlıdır (Tür ve Turla,1981:40).

Yörükoğlu (1996:95) ve Yüksel (1987:92). de çocuk kitaplarında işlenmesi sakıncalı iletileri sıralamışlardır: “Yiğitlik abartılmamalı; çocuklara, kusursuz insan tipleri sunulmamalıdır. Çocuk, kitaplarda, çelişkileriyle, değişen düşünce ve duygularıyla insan görmeli; başkalarında kendisine benzerlikler bulmalıdır. Çocuk kitabı, katı ahlak kuralları içinde sıkışıp kalmamalı, hoşgörü ve esneklik kazanmalıdır. Alın yazısı, gibi inanışlarla çocuklar, mücadele etme ve başarıma duygularından yoksun bırakılmamalıdır.

Bunların yanısıra, dini inançları tartışan, Anayasanın dışındaki yabancı ideolojileri aşlamaya çalışan, gelenek ve göreneklerimiz küçümseyen, milli değerlerimizi eleştiren, cinsel sorunları sergileyerek çocuğun duygularını tahrik eden ve kötü telkinlerde bulunan yayınlar da çocuklar için zararlıdır (Gökşen 1985; Çağırın 1987).

Kitaplarda evrensel ve ahlakî doğruları çocuğa kazandıracak, kişiliğini ve kimliğini geliştirerek onun toplumda saygın ve başarılı bir yere sahip olmasını sağlayacak konular işlenmelidir. Aile, doğa, yurt, ulus, insanlık ve yaşama sevgisi gibi temel kavramlar da çocuk kitaplarını zenginleştirmek için yer almalıdır. İncelik, kahramanlık, hakka saygı, haksızlıkla savaşım, başkalarına yardım, mertlik, özveri, doğruluk, iyi ve kötü değerleri taşıması gereken kitaplar, çocuğu olumlu duygulara yönlendirerek hayata hazırlamalıdır.

I.2.2. İletinin Aktarım Biçimi

İletilerin aktarım biçimi, yazarın eseri kurgulaması ve kullandığı dille ilintilidir. Bu da bir eserin yazınsal (edebî) niteliğini ortaya çıkarır. Çocuk kitaplarında öğreticilik, çocuk edebiyatının üzerinde tartıştığı sorunlardan biridir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin temel amacı, öğretmek değil, çocuklara duyarlık kazandırmak, onların güzele yönelik duygularını geliştirmektir. “Çocuk edebiyatının öncelikli sorumluluğu, çocuğun duygu ve düşünce evrenini genişletmek, onlara dilin ve çizginin olanaklarıyla yaşam ve insan gerçeğini tanıtmaktır” (Sever, 2003:133).

Çocuk edebiyatı ürünleri öğretici metinler değil, belli bir estetik değer taşıyan, dolayısıyla edebî ölçütlere göre yazılan eserlerdir. Bu durumda çocuklar için hazırlanmış edebiyat ürünlerinde yazarların iletilerini nasıl sunması gerektiği sorusuna yanıt bulmak gerekir. Sever, bu soruna değinirken edebiyat ürünleriyle öğretici metinler arasındaki farkı da ortaya koymuştur. “Öğretme amacıyla hazırlanan bir çocuk kitabında temel amaç, çocuklara, öncelikle bilgi aktarmak, onların doğrudan bilgilenmelerini sağlamaktır. Yazınsal nitelikli bir kitabın amacı ise, çocuklara sezme, duyma, düşünme

yetilerini geliştirmek, onlara insana özgü duyarlıklar kazandırmaktır. Bu nedenle, her iki metin, iletileri aktarış biçimleri bakımından birbirinden farklılık gösterir” (Sever,2004:132).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarını amacı, çocuklara sezme, duyma, düşünme yetilerini geliştirmek, onlara insana özgü duyarlıklar kazandırmak olduğundan, iletiler metnin dokusuna sindirilmelidir. Yazınsal nitelikli kitaplarda kesin bir yargıya dönüştürülerek aktarılmaz, metnin dokusuna sindirilir. Kesin bir yargıya dönüştürülmeden, metne yayılarak verilen bu iletiye örtük ileti denir. Örtük ileti, konuya gizli bir anlam, öz yükler (Özdemir, 1983:16). İletinin örtük olarak aktarılması metnin, yazınsal ölçütlere uygun olduğunu gösteren ölçütlerden birisidir. Bu da ileti ile yazınsallık arasındaki ilişkiyi doğurur.

“Her yazın öncelikle kurmacadır” diyen Dilidüzgün, belli bir düşüncenin aktarımı amacını taşıyan metinlerin tek bir “anlam” içermediğinden iletinin örtük olmasını yazınsallığın bir ölçütü olarak kabul eder. Yazar, iletisini, söylemek istediğini anlatının türüne göre metne yerleştirmekle yükümlüken , okur da kendi çıkarsamalarını, satır aralarından, söylenmeden geçilen, ancak kast edilen şeyleri bulmakla yükümlüdür. “Her okur satır aralarını ve metindeki **boş alanları** farklı doldurarak, deyim yerindeyse yazarın kendine sunduğu iskelete farklı bir giysi giydirir. İşte bu nedenle yazınsal metinlerde **çokanlamlılıktan** söz ediyoruz.” (Dilidüzgün, 2000: 256). Bunun tersi durumunda yazarın kendi yönlendirmesiyle tekanlama sürüklenen yapıtın, yazınsal nitelikten yoksun kalacağını dolayısıyla ortaya yüzeysel ve otoriter nitelikte bir kitabın çıkacağını belirtir. (Dilidüzgün, 2000: 256). Çocuk kitaplarındaki iletilerin örtük olarak aktarılması çocukta edebî zevkin oluşmasını sağlayacağı gibi, iletileri sezerek algılamaya çalışmasıyla bilişsel gelişimi de hızlanacaktır.

Çocuk edebiyatı, çocuk gerçekliğine dayanarak oluşturulduğundan, ileti aktarımı sırasında çocuk kitabı yazarlarının özellikle her şeyi yeni öğrenen çocuğa, otoriter biçimde öğreticilikten kaçınması gerekmektedir. Sever'e (2003: 8).göre kitaplar, olaylar karşısında düşündürücü, hatalar ve sorunlar karşısında düşünce üretici ve sorun çözücü nitelikte olmalıdır. Yazar, çocuğa ne yapıp yapmamasını söylememeli; yaptıklarının kendileri ve başkaları üzerinde yaratacağı sonuçları sezdirerek doğrusunu kendisinin bulmasını sağlamalıdır. Bu çerçevede içerisinde çocuğun duyarlılığı ve gerçekliğini göz ardı etmemelidir. Öyleyse yazar, çocuğa bir şeyleri öğreten değil; bir şeyleri fark ettiren kişidir.

Yazar, çocuğun gelişim özelliğine göre kurguladığı durumları yapıtında sunarken, çocukların zihninde yanıtlaması gereken sorular oluşturmalıdır. “ ‘Niçin doğayı sevmeliyim?’, ‘Ders çalışmazsam neler olabilir?’, ‘Sağlığıma ya da temizliğime dikkat etmez, özen göstermezsem ne/neler olabilir?’, ‘Çevremde yaşayan diğer canlılara karşı niçin duyarlı davranmalıyım?’ ya da ‘Çevremdeki canlılara duyarlı davranmaz, insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmazsam ne gibi sorunlarla karşılaşabilirim?’ gibi, sorulara, çocuklar yanıt aramaya kendileri koyulmalıdır” (Sever; 2003:15). Dolayısıyla çocuk kitabının öğretici özelliği, çocuğun belleğinde sorular oluşturarak ortaya çıkacaktır. Çocuğa duygu ve düşüncelerini özgürce sorgulama ortamı sağlayan kitap, böylece kendiliğinden oluşan bir öğretme- öğrenme ortamı hazırlayacaktır.

Yazarın, temel sorumluluklarından biri de çocuğun belleğinde sorular oluşmasını sağlayacak “merak” duygusunu ön plana çıkarmaktır. Yazar, çocuklara vermek istediği iletilerin sağlıklı olarak ulaşmasını istiyorsa, metnin anlaşılmasını sağlayacak uygun ipuçları kullanmalıdır. Metni anlamaya çalışan çocuk, kurgu içine

yerleştirilmiş ipuçlarını yakaladıkça metni keşfetmeye çalışacak ve okuma eyleminden zevk alacaktır.

Çocuk kitaplarının, yazınsal ölçütün gereklerinden biri olan çokanlamlılık niteliği taşıması gerekmektedir. Dolayısıyla metinde bir değil, birden fazla iletiyle karşılaşılabilir. Metnin tamamında verilmek istenen iletilerin örtük olarak verilmesi yazınsal açıdan gereklidir. Ancak metinlerde örtük iletilerin yanı sıra metindeki iletiyi, anadüşünceyi destekleyen ya da başka bir konuda ileti aktaran cümleler yer almaktadır. Bu durumda metinlerde tek bir cümle veya birkaç cümleden oluşan paragraf şeklinde aktarılan iletiler yer alacaktır. Bu cümleler, aktarılmış şekline göre dolaylı ve dolaysız anlatım olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu anlatım şekilleri, konuşan öznenin başkasının söylediklerini tümüyle ya da dilbilgisel biçimini değiştirerek kısmen aktarmasından kaynaklanır. “ Örnek: ‘ Ali dün bana hasta olduğunu söyledi.’ (dolaylı anlatım), ‘ Ali dün bana dedi ki: ‘ Ben hastayım’ (dolaysız anlatım)” (Kıran- Kıran; 2001:192) Bu tür bir ayırım, yazarın iletileri çocuğa nasıl aktardığını göstermesi bakımından önemlidir. Örtük iletilerin yanı sıra dolaylı ve dolaysız iletilerin özelliklerinin tespiti, yazarın kullandığı ifade şeklini ortaya çıkaracak; böylece kitabın çocuğun gelişim düzeyine ve yazınsal ölçütlere uygunluğunun tartışılmasını sağlayacaktır.

Yazarın, çocuğa yol gösterirken ne tür ifadeler kullanması gerektiği diğer bir konudur. Çocuğu düşünmeye yönelten bir kitapta yazar, çocuğun gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak onlara neden- sonuca dayalı yargılar kullanmalıdır; kural ve yaptırım içeren yargılara yer verilmemelidir. “ ‘Doğayı sev, çevreyi koru.’, ‘Büyüklerine saygılı ol.’ , ‘Derslerine çok çalış.’, ‘Arkadaşlarıyla iyi geçin.’, ‘Sağlığını koru.’, ‘Giysilerini kirletme.’, ‘Tutumlu ol.’ gibi, sayılarını çoğaltabileceğimiz emir ve kurallar

bileşkesine oturan tümcelerle seslenilmemelidir” (Sever; 2000: 14-15). Bu tür yargıların sıkça yinelenmesi çocukların düşünmelerini engelleyeceği gibi en önemlisi onları okuma eyleminden uzaklaştıracaktır.

Çocuk edebiyatının amacına ulaşması, okuma alışkanlığı kazanan bireylerin yetişmesi için yazarların çocukların gelişim düzeylerini iyi bilmeleri, oluşturulan yapıtta çocuğa iletileri sezinleme ve anlama sorumluluğu verilmelidir. Çocuk edebiyatı yazarları, ahlak bilgisi vererek öğreten değil; anlama, sorgulama ve karar verme becerileri geliştiren kişi olmalıdır.

İletilerin seçiminde çocuk gelişimi ve eğitimi ön plana çıkarken iletilerin aktarım biçiminde öne çıkan ölçüt yazınsallıktır. Yazınsal özellik taşıyan kitaplarda doğrudan bilgi verme ya da öğretme amacı yoktur. Çocuklara çeşitli duygu ve düşünceleri sezdirerek iletilerin, metne başarıyla yerleştirilmesi gerekmektedir. Doğrudan ve dolaylı olarak aktarılan cümlelerde ise otoriter, ahlak dersi veren bir üsluptan öte anlama ve sorgulamaya dayalı ifadeler tercih edilmelidir. Bu özellikleri dikkate alan yazar, çocukla daha sağlıklı bir iletişim kurarak kazandırmak istediği duyguları ve düşünceleri daha kolay ulaştıracaktır

II. BÖLÜM

II.1. SEVİM AK'IN ÇOCUK KİTAPLARI VE KİTAPLARINDAKİ İLETİLER

Sevim Ak'ın kitaplarındaki iletileri incelemeye geçmeden önce bu bölümde Sevim Ak'ın roman ve hikayeleri konu, tema ve kişilerine göre tasnif edilirken, eserlerin genel özellikleri üzerinde durulacaktır. Ardından kitaplardaki iletiler belirtilerek, konularına göre incelenecektir. Ayrıca, hikaye ve romanlardaki iletilerin konularını ve konuların işleniş sıklığını gösteren tablo da bu bölümde verilmiştir.

II.1. 1. Sevim Ak'ın Çocuk Kitaplarının Konularına Göre Tasnifi

Bu araştırmada Sevim Ak'ın on yedi çocuk kitabında yer alan altı roman, doksan beş hikaye incelenmiştir. Bu bölümde bu roman ve hikayeler konu, tema ve kişilerine değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme doğrultusunda Sevim Ak'ın hikaye ve romanları tasnif edilmiştir.

Oğuzkan, konu, tema ve kişilerine göre yaptığı sınıflandırmada çocuk hikaye ve romanlarını altı gruba ayırmıştır: Yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar, hayvan hikâye ve romanları, mizahî hikâye ve romanlar, serüven (macera) hikâye ve romanları, duygusal hikâye ve romanlar, tarihi hikâye ve romanlar, gezi hikâye ve romanlarıdır (2003-99). Bu tasnife göre değerlendirilen Sevim Ak'ın hikaye ve

romanları, yakın çevre ve hayvan ve mizahî hikaye ve roman türündedir. Kitaplar bu üç başlık altında incelenmiştir.

II.1.1. Yakın Çevreyle İlgili Hikâye ve Romanlar

Sevim Ak'ın kitaplarındaki olaylar genellikle evde, sokakta, mahalle veya okulda geçmektedir. Hemen hemen her çocuğun gün içerisinde yaşadığı olaylar roman ve öykülere konu edilmiştir. Evde anne, baba ve kardeşler hatta diğer akrabalar (nine, dede, teyze, hala...); sokak ve mahallede komşu, postacı, bekçi, bakkal; okulda öğretmen ve arkadaşlarla yaşanan olaylar gerçekçi bir şekilde ele alınmıştır. Bu nedenle Sevim Ak'ın kitaplarının çoğu Oğuzkan'ın yaptığı tasnife göre “Yakın çevreyle ilgili hikâye ve roman” olarak adlandırılır. Bu tür eserler, “ Aile, sokak, mahalle ve okul hayatını anlatan ve kişileri daha çok çocuklar arasından seçilen hikâye ve roman” olarak tanımlanmıştır (Oğuzkan, 2003:99). Çocukların bu türdeki kitapları zevkle okuduğunu söyleyen Oğuzkan, bunun çocukların başlarından geçen olayların anlatılmasından kaynaklandığını belirtmiştir (2003:99).

Yakın çevre anne-baba ve kardeşten başlayıp diğer aile bireylerini, arkadaşları ve mahalledeki diğer insanları içine almaktadır. Bu kişiler arasından anne ve babadan çok nine, dede, arkadaş, komşu ve mahalledeki diğer insanlarla vakit geçiren çocuklar, onlardan sevgi, dostluk, yardımlaşma, doğa olayları ve fen bilimleri hakkında pek çok şeyi öğrenmektedir. Arkadaşlar arasında sinema kurma, gazete çıkarma, kitap satma gibi faaliyetler içerisine giren çocuklar, bireysel olarak da resim yapma, enstrüman çalma gibi uğraşlarla ilgilenmektedir. Sevim Ak'ın kitaplarının genel olarak

yakın çevreyle ilgili olduğunu belirtilmesinin ve yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlara kısaca değinilmesinin ardından söz konusu roman ve hikayeler tanıtılacaktır.

“Babamın Gözleri Kedi Gözleri” adlı romanda Ayçiçek anne ve babasının ayrılmasından etkilenir, ama anne ve babasının her zaman onu seveceklerini anlayınca durumu kabullenir. “Vanilya Kokulu Mektuplar” romanında Kıymık, babaannesiyile yaşayarak ona mutluluğu öğretir. “Domates Saçlı Kız ” romanında Güneş, yetiştirme yurdunda arkadaşlarıyla yaşamaktayken gerçek annesiyle yeni bir hayata başlar. “Lodos Yolcuları” adlı romanda bir mahallede yaşayan insanların ansızın çıkan “lodos”la değişmesi konu edilir. “ Az Buçuk Teo” adlı romanda da mahalle yeni taşınan ve sadece sayılarla ilgilen garip görünüşlü bir adamın, mahalledeki insanların sayesinde sevgiyi öğrenmesi anlatılır. “Gemici Dedem”de çocuk, tanıştığı yaşlı denizciyle arkadaş olur. Onun gerçek dedesi olduğunu öğrenince de babasıyla dedesi arasındaki kırgınlığın ortadan kalkmasını sağlar. Sevgiyile her türlü anlaşmazlığın çözümleneceğini göstermeye çalışır.

“Toto Şemsiyesi”ndeki öykülerin kahraman olan “Toto”, şemsiyesiyle olan arkadaşlığı, Venezuela’ya gitme çabası, dama çıkıp cambazlık yapması, ağaçların kesilmemesi için dev bir dilekçe hazırlaması, aşık olması, gitar çalması ve insanları mutlu etmek için uğraşmasıyla çocukların dünyasına seslenmektedir. “Karşı Pencere”de çocuklar arkadaşlıklarını geliştirirler. Bir fille, köpekle arkadaş olan çocuklar, mektup yoluyla da arkadaş edinirler. “Sevgi”yi sorgulayan çocuklar büyüklerinden “sevgi ve ilgi” görmek isterler. Ayrıca bisiklet sürmeyi, gazete çıkarmayı öğrenen çocuklar, müzik aleti çalarlar. “Pembe Kuşa Ne Oldu”da çocuklar, kendine uygun bir arkadaş aramaya, azimle flüt çalmaya, mahalleliye şakalar yapmaya devam eder. “Dörtgöz”de gözlük takmak istemeyen, okul müsamesine hazırlanan, bayramlıklarıyla sokakta oynamak

isteyen, çöpleri değerlendiren makineler üreten, kömürcüyle arkadaş olan, dostlarıyla gezen, eğlenen, boyalarla duvarlara resimler çizen, Deniz'in maceraları anlatılmaktadır. “Mahalle Sineması” nda çocuklar mahallede yaşayan insanlarla iletişime girmektedir. Sinemaya gidecek parası olmayan çocuklar, sinemacı Kenan Amca'nın yardımıyla mahalle sineması kurar. Uçmak isteyen Cem, mahalledeki Kuşlar Kralı Nikola sayesinde kuşlarla yakından ilgilenme fırsatı bulur. Kuaför Semiha Hanım'la, her zaman neşeli olan Elma Kokulu Kadın, herkesi spor yapmaya çağıran Mavi Eşofmanlı Adam, müzisyen olmak isteyen Bisikletli Postacı çocukların arkadaşı olur.“Sakız Kızın Günleri” nde Sakız'ın yaşadığı olaylar üç öyküyle anlatılır. Halasının hediye ettiği aytaşının herkesin hayalini gerçekleştirdiğini fark etmesiyle yaşamı bir “hayal oyunu” na çevirir. Rüzgar Adam'la tanışan Sakız, renkli günler geçirir. Hediye kazanmak için yalan söyleyen Sakız, başına gelen olaylar karşısında zor durumda kalır. “Çilekli Dondurma”da Gülüş, ölen babaannesini yanında hissederek ona olan özlemini giderebileceğini öğrenir. Dedesiyle birlikte mahallede kurulan bir lokantada çalışan Gülüş, birlikte yapılan işlerin başarı getireceğini öğrenir.

Sevim Ak'ın eserlerinden, dört roman, bir uzun öykü ve yetmiş beş öykü yakın çevreyle ilgilidir. Çocukların yakın çevresindekilerle yaşadığı sevgi, arkadaşlık, yardımlaşma, işbirliği, eğlence, oyunla ilgili ya da çocukların karşılaşabileceği her tür duruma dair bir hikaye veya romanın yer aldığı görülmüştür.

II. 1.1.2. Hayvan Hikâye ve Romanları

Hayvan öykü ve romanları çocukların ilgisini çeken diğer bir türdür. Oğuzkan hayvan öykü ve romanları adını verdiği türü, “Hayvanların hayatını sağlam

gözlemlere ve dikkatli incelemelere dayanarak bir hikâye ve roman çerçevesinde anlatan eserler” şeklinde tanımlamıştır (2003: 100). Sevim Ak, birtakım hayvanların beslenmesi, çoğalması ve yaşayışına ilişkin gözlemler aktarırken onlar aracılığıyla sevgi, aşk, dostluk gibi kavramları işlemiştir. Penguenler Flüt Çalmaz” ve “Dalgalar Dedikoduyu Sever” adlı kitaplardaki tüm kahramanlar hayvanlardır. Dokumacı kuş Fiyonk, denizatı Çia, albatros Ting, kırlangıç Mio, şaşkın leylek Tamtum, yabankazı, yaşlı martı Hopuduk, sombalığı Çin ile sevgilisi Çinçin, penguen Peng, karga Fırfır yaşamı, aşkı, beraberliği, azmi, farklılığı çocuklara öğretmektedir. Romanlar içerisinde de “Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino” Kaz, sevginin emek vererek gelişebileceğini anlatır.

Hayvanların yanında altı hikayede bitkiler ve cansız nesnelere de öykü kahramanı olmuştur Ağızdan ağza dolanmak isteyen Napoliten Şarkı, unutulmak istemeyen Madam Lulu’nun Şapkası, azmiyle gün ışığına yetişen Sardunya ve kayıp eşya bürosundaki diğer eşyalar , unutulmak istemeyen Bir Yalnız Deniz Feneri, Samanyolu’na kadar uçmak isteyen balon çocuklara arkadaşlık etmektedir.

Sevim Ak’ın kitapları içerisinde kahramanları hayvan olan bir roman ve on yedi hikaye yer almaktadır. Hayvanların tanıtıldığı ve yaşamlarına dair pek çok bilginin yer aldığı bu eserlerde daha çok aşk, evlilik, farklılık, azim, arkadaşlık gibi konular üzerinde durulmuştur. Bu durum, yazarın bu kitaplar aracılığıyla çocukların geleceğe hazırlanması ve yetişkin olduğunda karşılaşılabilecek durumlar hakkında bilgi verme niteliğindedir.

II.1.1.3. Mizahî Hikâye ve Romanlar

Sevim Ak'ın mizah kitabı yoktur. Yalnız bazı öykülerinde çocuklar hayalleriyle olduğu kadar başkalarına yaptıkları şakalarla da eğlenirler. Oğuzkan tasnifinde “Olayları, gerçekleri ve kişileri şaka ve takılmalarla süsleyip anlatma”ya dayalı hikaye ve romanları “mizahî hikâye ve roman” olarak adlandırmıştır (2003:101). Çocuklar, “Ne Olmuş?” öyküsünde hayal gücünü kullanarak evin duvarlarını, “Bir Duvar Ressamı”nda okul duvarını resimlerle süslerken çok eğlenirler. “Kerpeten Sokağın Derdi”nde çocuk, mahalledeki tüm insanlara şaka yaparak hem eğlenir, hem de insanların iletişim kurmasını sağlar.

Sevim Ak'ın hikaye kitapları içerisinde yer alan üç hikayede çocuklar resimlerle ya da hayalleriyle eğlenmeyi tercih etmişlerdir. Boyalarla, eliş kağıtlarıyla, müzikle keyifli anlar geçiren çocuklar, başkalarına şaka yaparak da gülünç olaylar yaratabilmektedir.

II.1.2. Sevim Ak'ın Çocuk Kitaplarının Genel Özellikleri

Oğuzkan'ın (2003:99) sınıflandırmasına uygun olarak değerlendirilen kitapların, ayrıca ortak özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Öncelikle her türde işlenen ortak konular şu şekildedir. Sevim Ak, yakın çevreyle, hayvanlarla, nesnelere ve mizahla ilgili eserlerinde en çok sevgi konusuna değinmiştir. Aile, arkadaş, doğa ve yaşam sevgisini sıkça işlendiği kitaplarda aşk konusu da geniş bir yer tutmaktadır. Sevginin yanı sıra mutluluk, yaratıcı ve farklı olma, hobiler geliştirme, meslek edinme, deney yapma, doğayı gözlemleme, insanlarla iletişim kurma gibi çocukların

gelişimlerine katkıda bulunabilecek ve onları hayata hazırlayabilecek konular da sıkça işlenmiştir. Sevim Ak, eserlerinde hayvanlarla arkadaş olma, deneyler yapma, beceriler geliştirme gibi davranışları olumluşturmuştur. Ancak bu konudaki hikayeler, deney yaparken, proje geliştirirken dikkatli olunması gerektiği mesajını vermiştir.

Dikkati çeken diğer bir özellik çocuklara özgü olan ve belli yaş dönemlerinde sıkça rastlanan olumsuz davranışların konu edilmesidir. Roman ve hikayelerinde alay etme, yalan söyleme, dış görünüşle uğraşma, temizliğe dikkat etmeme gibi olumsuz davranışları engellemek için yazınsal yolla öğütler verilmiştir. Özellikle anne-babalarının söylediklerini dikkate almayan veya bu davranışları gizlice yapan çocuklar, öykülerin sonunda zor durumda kalarak cezalandırılmıştır. Doğa olaylarına, hayvanlara, bilimsel çalışmalara da merak saran çocuk kahramanlar, birçok bilgiyi kendileri edinirler. Genelde cesur olan bu çocuklar, yeniliklere açıktır ve birçok deneyi yapmaktan çekinmezler.

Kitaplardaki konular arasında olduğu kadar kahramanlar arasında da birtakım ortak özellikler vardır. Sevim Ak'ın kitaplarında kahramanların büyük çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. 7 yaş ve üzerindeki çocuklara hitap eden Sevim Ak, çocuklar dışında hayvanlar, nesnelere ve bitkileri de öykü ve romanlarında kahraman yapmıştır.

Kitaplardaki kahramanlar genellikle 8-11 yaşları arasındadır. Kimi kitaplarda çocukların yaşları açıkça belirtilmiştir; ancak çoğunda çocukların yaşları belli değildir. Çocukların yaşadıkları olaylar, çevreleriyle kurdukları ilişkiler ve konuşmalarından yaşları hakkında genel bilgi sahibi olunmaktadır. Ayrıca kitapların kapaklarında hedef okur kitlesine dair yaş sınırının verilmesi de kahramanların yaşları hakkında dolaylı olarak bilgi vermektedir. “Penguenler Flüt Çalamaz”, “Dalgalar Dedikoduyu Sever”, “

Toto ve Şemsiyesi”, “ Sakız Kızın Günleri”, “ Pembe Kuşa Ne Oldu”, “ Mahalle Sineması”, “ Uçurtmam Bulut Şimdi” öyküleri ile “Babamın Gözleri Kedi Gözleri”, “ Vanilya Kokulu Mektuplar”, “Puf Puf, Cuf, Cufcuf ve Cino” adlı romanların kapaklarında “ 7 yaş ve üstü” ibaresi yer almaktadır. “ Karşı Pencere” adlı öykü kitabında ve “ “ Lodos Yolcuları”, “ “ Az Buçuk Teo” adlı romanlar da “ 9 yaş ve üstü” içindir. Ancak “ Çilekli Dondurma”, “ Dörtgöz”, “Gemici Dedem” adlı öykülerle “Domates Saçlı Kız” romanında okuyucuların yaş sınırıyla ilgili bir açıklama yapılmamıştır.³

Sevim Ak’ın öykü ve romanlarındaki çocuklar anne-babalarıyla pek az zaman geçirmektedirler. Anne-babalar genellikle çalışmaktadır. Sadece iki öyküde çocuk kahramanın kardeşi vardır, onun dışındaki tüm çocuk kahramanlar evin tek çocuğudur. Kız çocuklarının kahraman olduğu kitaplarda genellikle anne-kız çatışması yaşanırken, kız annesinin uyarılarını dikkate almaz. Aynı şey erkek kahramanlarla babaları arasında da yaşanır. Hatta birçok olayda kahramanlar, anne-babalarının ilgisizliğinden yakınır. Aile içindeki bu boşluk hemen her kitapta “dede, babaanne, anneanne, teyze, hala” aracılığıyla giderilmeye çalışılmıştır. Birçok hikaye ve romanda anne ve babanın yerini tamamen bu kişiler almıştır. Hatta çocuklar anneanne ve babaanneleriyle yaşamaktadır. Zaten iletilerin, çoğu bu kişiler aracılığıyla dile getirilmiştir. Çocuk, özellikle dede ve nenesinin bilgisine, deneyimine güvenerek sıkıntılarını bu kişilerle paylaşmıştır.

Oğuzkan, kız çocuklarının daha çok aile üyeleriyle zaman geçirmekten hoşlandığını bu nedenle aile üyeleri arasındaki ilişkileri konu alan; büyükanne,

³ Bu farklı yaklaşım yayınevlerinin tutumundan kaynaklanmaktadır; çünkü yaş sınırı belirtilen kitaplar aynı yayınevi tarafından hazırlanmıştır.

büyükbaba, teyze gibi ailenin yaşlı kişilerini tasvir eden eserlere ilgi duyduğunu söylemektedir (2003:99). Sevim Ak'ın kitaplarında bu durum hem kız hem de erkek çocukları için geçerlidir. “Vanilya Kokulu Mektuplar” ve “Gemici Dedem” de erkek; “Çilekli Dondurma”, “ Sakız Kızın Günleri” ve “Yağmura Sorsam”da kız çocuklar nine ve dedeleriyle zaman geçirmektedir. “Pembe Hala” ve “Martı Ben Olsam” da kız çocuklar hala ve teyzelerini çok severler.

Mahallede yaşayan renkli kişiler de çocukların ilgisini çeker (Oğuzkan; 2003:99). Sevim Ak'ın kitaplarında özellikle çocuklar komşularıyla olduğu kadar, bakkal, kömürcü, bekçi, özellikle balıkçı ve postacılarla yakından ilgilidir. “Kerpeten Sokağın Derdi”, “Elma Kokulu Kadın”, “ Çiçekli Kadın” ve “Rol”de komşular “Kuşlar Kralı Nikola”da kuşçu, “Mavi Eşofmanlı Adam”da emekli, “Bisikletli Postacı”da postacı, “Ayakkabı Tamircisi”nde tamirci, “Mahalle Sinemasında” sinemacı, “Bizim Gazete”de bakkal, kırtasiyeci, “Toto ve Şemsiyesi”ndeki öykülerde postacı, balıkçı, belediye başkanı çocukların iletişim kurduğu kişilerdir. Ama bu kişilerin ortak noktası farklılıklarıyla çocukların ilgisini çekmeleri ve bilgileri, deneyimleriyle çocuklara yardım etmeleridir.

Okula gitmeye başlayan çocuklar yaşlılarıyla da vakit geçirmeye ve onlarla iyi ilişkiler geliştirmeye başlar. Tüm çocuk kahramanların yakın arkadaşları vardır. Genelde hem kızlar hem de erkekler hemcinsleriyle yakın arkadaş olmaktadır. Arkadaşlarıyla projeler geliştiren, sinemaya giden, hayvan besleyen, gezmeye giden, mektuplaşan çocuklar hobiler de geliştirir. “Toto ve Şemsiyesi”nde Toto ve Selo yakın arkadaştır; birbirleriyle her şeyi paylaşırlar. “Bu işten Bir Şey Anlamadım”da çocuk, tüm parasını arkadaşıyla paylaşmak ister; Deniz fen bilgisi deneylerini Kerem’le yapar. “Sakız ve Haftanın Öyküsü”nde Sakız arkadaşı Plastik’ten yardım alır. Bu yolla doğaya

ve yaşama ait pek çok bilgiyi de yaşayarak öğrenir ve yaşama hazırlanırlar. Ayrıca çocuklar kimi zaman becerilerini geliştirmek kimi zaman sıkıntılarını yenmek için resim yapar, müzik aleti çalarlar.

Çocuğa arkadaşlık eden sadece yaşlıları değildir. Hayvanlar ve nesnelere de çocuklara arkadaşlık eder. “ Çilekli Dondurma” ve “ Benim Minik Köpeğim”,de köpek “Kuşlar Kralı Nikola’da” güvercin, “Toto ve Şemsiyesi”nde şemsiye, “Domates Saçlı Kız”da denizci şapkası çocukların arkadaşlarıdır.

Sevim Ak’ın çocuk kitapları genel olarak çocuğun kendini ve yaşadığı toplumun insan ilişkilerini; anne, baba ve kardeş dışında ilişki kurabileceği yeni arkadaşların ve komşuların yer aldığı çevreyi tanımalarına katkı sağlar. Sevgi, dostluk, paylaşım gibi soyut kavramları daha kolay öğrenmesine, hayal gücünü zenginleştirmesine, bireysel beceri ve yeteneklerini geliştirmesine, karşı cinsle ilişki kurmasına, gülmeye eğlenmesine yardımcı olabilir. Sevim Ak’ın eserlerindeki konu, olaylar, kişiler hakkında yapılan bu genel değerlendirme sonucunda, kitapların çocuğun gereksinimlerine uygun hareket ettiği sonucuna varılmaktadır.

II.1.3. Sevim Ak’ın Kitaplarındaki İletilerin İçerik Özellikleri

Bu bölümde Sevim Ak’ın hikaye veya romanlarında çocuk okuyucusuna vermek istediği iletilerin sadece hangi konularla ilgili olduğu belirtilmiş ve bu iletilerin işleme sıklığını belirten bir tablo hazırlanmıştır. Çocuk kitaplarında verilmesi gereken ve daha önce “Çocuk Kitaplarında İleti” bölümünde açıklanan iletilerin Sevim Ak’ın kitaplarında ne ölçüde yer aldığı da değerlendirilmiştir.

Sevim Ak'ın kitaplarında en çok “sevgi” üzerine iletiler bulunmaktadır. “Babamın Gözleri Kedi Gözleri” nde Ayçiçek yakınlarından ayrı olsa da “sevgi”nin azalmayacağını; “Domates Saçlı Kız'da Güneş, sevginin emekle oluşacağını öğrenir ve kendisini terk eden annesine de sevmeyi öğretir. Papatyaya Sorsam'da çocuk, anne sevgisinin maddi değerlerle ölçülemeyeceğine; Kırlangıç Mio'nun Şaşkınlığı”nda ise çocukların, anne ve babaların ne kadar çok sevseler de belli bir zamandan sonra yanlarından ayrılmaları gerektiğine yer verilir. “Zamanı Gelmeden”de neyi nerde söyleyeceklerini bilmedikleri için çocukların, anne ve babalarını zor durumda bırakabildiği görülmektedir. Çocukların annelerinin başka şeylere ilgi göstermelerine tahammül edemedi “Papatya'ya Sorsam”da görülür. “Çilekli Dondurma” da çocuklar, sevdiği insanların ölümünü kabullenmekte zorlanırlar. Gemici Dedem'de çocuklarını terk eden anne ve babalar hatalarını anlayıp sevgiyle zamanla kendilerini affettirebileceği anlatılır. “Martı Ben Olsam”da çocukların, sevdiklerinden sürekli ilgi görmek istemesi ve sevgiyi paylaşamadığı görülür. “Pembe Hala” ve “Çiçekli Kadın” da çocuklar, insanları yakından tanıyınca sevmeye başlarlar. “Ayakkabı Tamircisi” çocuklar, sevdiklerine olan özlemlerini başkaları aracılığıyla giderebilmektedirler. “Az Buçuk Teo”da aile sevgisi görmeyen insanların bu eksikliği kapatmak için başka bir alana yönelmeleri ve hep aynı şeyle ilgilenmesi sonucunda yaşanan mutsuzluk anlatılmaktadır. Yaşlılara yardım etme gerekliliği de “Öyle bir Gün” işlenmiştir.

Aşk üzerine verilen iletiler, genel olarak fedakarlık, emek sarfetme, kendini geliştirme üzerine kurulmuştur. “Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino” da aşkın, kendini geliştirmeyle beraber uyumu da gerektirdiği verilirken; “Sombalıkları Da Sever”de sevgi-emek ilişkisi üzerinde durulmuştur. Aşkın fedakarlık gerektirdiği de “Toto Bir Koku Duydu” ve “Denizatları Nereye” de anlatılmıştır. Aşkla dostluk arasındaki ilişki

“Toto ve Venezuela” ile “Beyaz Elbiseli Kukla”da işlenmiştir. “Güneş Saçlı Kız”da aşk ve kıskançlık vardır. “Toto Ne Yapıyorsun?”da dış görünüşün aşka etkisi verilirken, tek taraflı aşkın acı verdiği “Haksızlık Bu”öyküsünde işlenmiştir.

Sevim Ak’ın kitaplarında geniş yer tutan diğer iletiler hayallerle ilgilidir. Hemen her kahramanın bir hayali vardır. Kahramanlar ya hayallerini gerçekleştirmeye ya da hayalleriyle mutlu olmaya çalışmaktadır. “Bir Duvar Ressamı”, “Toto ve Güneş” ve “Napoliten Şarkı”da hayalleriyle mutlu olan kahramanlar; “Albatrosu Gördünüz Mü” “Kayıp Eşya Bürosu”, “Madam Lulu’nun Şapkası” ve “Ta Samanyolu”nda hayalleri için mücadele ederler; bu mücadeleyi kazanırlar. “Bir Yalnız Deniz Feneri”nde hayale kavuşmanın sabır gerektirdiği işlenmiştir. Gerçek hayallerine kavuşamamanın mutsuzluğunu yaşayan “Yıldızlar Yosun Kokar” ve “Bisikletli Postacı”daki kahramanlar; yine de mutlu olmak için uğraşmışlardır. Hayal gücünü kullanarak özgün olunabileceği “Dokumacı Kuşu ve Martı”da anlatılırken; “Geceleyin Horoz oldu Saksı” hayal gücü yüzünden çocuk kendini korkutmuştur.

Sevim Ak’ın kitaplarında, arkadaşlık ve dostluk üzerine pek çok ileti mevcuttur. Çocukların arkadaş eksikliği ve arayışı “Pembe Kuşa Ne Oldu”da; aynı arkadaşların insanı sıkacağı “Toto ve Şemsiyesi”nde; arkadaşlığın sevgi ve emek gerektirdiği “Yağmurlu Bir Gün ve Hey Güzele Bak”ta; arkadaşlıktaki paylaşımlar “Bu İşten Bir Şey Anlamadım”da; arkadaşlığın yakından tanımayla oluşabileceği “Kum Kaleler”de; arkadaşlar arasında dargınlık yaşanabileceği “Selo Toto’ya Darıldı”da; çocukların yetişkinlerle arkadaş olabileceği “Kömürcü” ve “Sakız ve Rüzgar Adam”da; çocukların hayvanlarla arkadaşlığı “Yazısız Mektuplar”da; hayal ürünü arkadaşlıklar yaşanabileceği “ Mavi Adada Bir Gün”de; gerçek dostluğun önemi “Açıkgöz ve Süs”te işlenmiştir.

Sevim Ak'ın kitaplarında mutlu olmaya ve başkalarını mutlu etmeye çalışmak üzerine iletiler sıklıkla yer almaktadır. Metnin tamamında mutluluk iletisi verilme bile, hemen hemen her kahraman mutludur ya da mutlu olmaya çalışmaktadır. Sevim Ak daha çok mutlu olmak için neler yapılması gerektiği üzerinde durmuştur. “Vanilya Kokulu Mektuplar”da kahramanlar, ürettikçe, çalıştıkça mutlu olur; “Sakız ve Aytaşı”, “Mutluluk ve Toto” ve “Dalgalar Dedikoduyu Sever” de, hayalleri olmak ve insanların hayallerini gerçekleştirmek mutluluk sebebidir. Gülerek mutlu olmak “Elma Kokulu Kadın” da; bazen sorumluluk kaçarak özgürce yaşamak “Melodi Adası”nda verilmektedir. “Lodos Yolcuları”nda elindekilerin kıymetini bilmeyenler mutlu olamaz.

Çocukların vazgeçilmez tutkuları oyun ve eğlencedir. “Kerpeten Sokağının Derdi”nde oyun yoluyla insanların iletişimi sağlanır, “Karga Fırfır Bir Oyun Oynuyor”da insanları şaşırtarak eğlenmek anlatılmaktadır. “Şakacı Güneş”te görevlerinden yorulanlar da oyun oynamak isterler. “Ne Olmuş” ve “Elişi Kağıtları”nda çocuklar resim yaparak ve el işi kağıtlarını kullanarak eğlenmişlerdir.

Hobiler ve uğraşlar üzerine de ileti veren yazar “Toto ve Müzik”te gitar çalarak mutlu olma, “Hep Aynı Şarkı”da müzik eğitiminin sabır gerektirdiği; “Canım İsterse”de müzik eğitimi almadan enstrüman çalınabileceği “Penguenler Flüt Çalamaz”da müzik aleti çalma ve yetenek ilişkisi üzerinde durulmuştur. “Güneşi Güldürdüğüm Gün” de resim yapma; “Eski Bir Çin Kuklası”nda kitap okuma; “Bizim Gazete”de gazete çıkarma; “Mahalle Sineması”nda film gösterimi yapma; Satılık Kitap'ta para kazanma; Pembe Bisiklet'te bisiklet sürme; “Alçalgönüllü Lokanta”da çalışmak; “Mavi Eşofmanlı Adam”da spor yapma ve sağlıklı olma konularında daha çok öğretici iletiler verilmiştir.

Deney yapma konusuna da değinen yazar, çocukları bilgilendirirken uymayı da amaçlamıştır. “Bir Buluş”, “Çöp” ve “Karşı Pencere”de deney yapılabileceği; ama dikkatli olunması gerektiği iletilmiştir. “Kuşlar Kralı Nikola”da insanların uçabildiğini kanıtlamak isteyen çocuk çareyi kuşlarla arkadaş olmakta bulmuştur. Doğa olaylarını henüz tam kavramayan çocuklar, yetişkinlerden yardım alarak öğrenmeye çalışmışlardır. Doğa olaylarının korkuyla, batıl inançlarla değil; bilimsel yolla açıklanması gerektiği ileti verilerek yetişkinlerin bazı tutumları eleştirilmiştir. “Dut Ağacının Korkusu”, “Gökkuşuğı”nda, “Uçurtmama Bulut Şimdi”, “Yağmur Bulutu”, “Pisipisi Otları”, “Herkesin Bir Yıldızı mı Var”ve “Büyüme İstiyorum”da çocuklar doğa olaylarını merak etmiş ve genellikle de açıklamaları anlamamışlardır. Çünkü yetişkinler anlayacağı bir dille anlatmamışlardır.

Özelikle karşı cinsin ilgisini çekmeye çalışan çocuklar dış görünüşlerine önem verirler. “Vitrindeki Mavi Bahçivan”da ve “Kiralık Mayo” karşı cinsin ilgisini çekmek için güzel giyinilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Kızların moda olan ilgisi “Yeni Moda Kuaför”de; oyun oynarken bile güzel giyinmek istemesi “Bayramlık”ta işlenmiştir. Çocukların alay konusu olacakları için gözlük takmayı reddetmesi ise “Dörtgöz”de anlatılmıştır.

Sevim Ak, kitaplarındaki bütün kahramanlara üyesi bulunduğu topluluktan farklı özellikler vermiş ve bazı kitaplarda farklı olma iletileri vermiştir. “Teldeki Adam” sahip olduğu her şeyi bırakıp farklı bir hayat yaşamak istemiştir. “Toto Dama Çıktı”da insanların farklılıklara alışkın olmadığı anlatılırken, “Şaşkın Leylek”te leylek diğerlerinden farklı olarak göç etmeden ayrı bir yaşam kurmuştur.

Yalan söylemenin kişinin başına açtığı sorunlar konusunda da ileti verilmiştir. “Sakız ve Haftanın Öyküsü”nde yalanın sonu olmadığı; “Bütün Yollar

Roma’ya Çıkar”da çocukların başkalarının ilgisini çekmek yalan söylemenin yanlışlığı; “Mektup Arkadaşım”da ise dostlukların yalanla kurulamayacağı üzerinde durulmuştur.

Sevim Ak’ın roman ve öykülerinde işlediği iletilerin içerikleri hakkında bilgi verildikten sonra bu ileti konularının işlenme sıklığını gösteren bir tablo da hazırlanmıştır.

İLETİLERİN KONUSU	İŞLENME SIKLIĞI
Sevgi⁴	29
Baba Sevgisi	1
Anne Sevgisi	3
Anne- Babayla ilişkiler	2
Yakın Çevre (Babaanne,büyükbaba, hala, teyze, komşu...sevgisi	7
Çocuksu Aşklar	12
Yaşama Sevgisi	1
Doğa sevgisi	3
Hayaller	12
Arkadaşlık/ dostluk	12
Mutluluk	7
Oyun/ mizah	5
Uğraşlar/ Beceriler	13
Fen Bilimleri/ Deney	2

⁴ Sevgiyle ilgili tüm iletiler bu başlık altında verilmiştir.

Doğa Olayları	8
Dış görünüş	5
Farklılık/ kendine özgülük	3
Yalan	3
Anı	1

Sevim Ak'ın kitaplarında en çok sevgiye dair iletiler vardır. Aile ve yakın çevrede sevgiyi arayan çocuk, yaşam ve doğa sevgisini de içinde taşır. Âşık olan çocuklar, aşkın ve sevginin ne olduğunu da öğrenirler. Hayalleri olan çocuklar bunları gerçekleştirmek için uğraşırlar. Hikaye ve romanlardaki çocuklar, her zaman arkadaş edinerek ve arkadaşlarıyla hemen her etkinliği yaparak okur çocuklara model olmaktadır. Mutluluğun ne olduğunu öğrenirken, başkalarını mutlu etmeye çalışırlar. Resim, müzik ve hayalleriyle oynayan çocuklar, şakalarıyla eğlenirler. Bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte kendilerine uğraşlar edinen çocuklar, enstrüman çalma, resim çizme, deney yapma, alet geliştirme, işbirliği yapma, gibi becerilerini de geliştirirler. Dış görünüşlerine önem vermek isteyen çocuklar, çevreleri tarafından beğenilmek isterler. Kendilerine özgü kişilikleri olduğunu bilen kahramanlar, farklılıklarıyla övünürler. Zor durumda kaldıkları için yalan söylerler; ama, bu davranışlarından ötürü cezalandırılırlar.

“Çocuk Kitaplarında İleti” bölümünde çocuk kitaplarında sakınılması gereken konular da belirtilmiştir. Genel olarak kitaplarda yanlış yargılara, boş inançlara, kaderciliğe, çıkarıcılığa, dair iletilerin verilmemesi gerekmektedir. Ayrıca, ırkçılık, düşmanlık ve öç alma duyguların da yer alması çocuklar için sakıncalıdır. Sevim Ak'ın

hikaye ve romanlarında, bu konulara hiç değinilmemiş ve bu konularda ileti aktarımında bulunulmamıştır.

Hikayeler ve romanlardaki iletilerin konusu ve işlenme sıklığı göz önünde bulundurulursa, Sevim Ak'ın kitaplarında iletilerin çocuklara sevgi, mutluluk, arkadaşlık gibi olumlu duygular katan, meraklarını gideren, eğlendiren, onları hayata hazırlayan özellikler taşıdığı görülmektedir.

II.1.4. İletilerin Gelişim Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi

Konularına göre değerlendirilen iletilerin, hikaye ve romanlarda nasıl yar aldığı ve hangi sıklıkla işlendiği belirtildikten sonra bilişsel, ahlakî, kişilik ve toplumsal gelişime uygunluğu incelenmiştir. Kitaplardaki iletilerin bu gelişim evrelerine uygunluğunun yanında çocuğun gelişimine olası katkıları da belirtilmiştir.

“Çocuk Kitaplarında İleti” bölümünde çocuk edebiyatı araştırmacıları ve çocuk psikolojisi uzmanlarının çocuk kitaplarında verilmesi gereken iletiler konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Hem çocuk edebiyatı hem de çocuk psikoloji uzmanları çocuk kitaplarında öncelikle sevgi konusunun işlenmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Sevgi kavramı içerisinde aile, ulus, doğa ve yaşam sevgisine değinen araştırmacılar şefkat ve güven konularında ileti içeren kitapların çocuklar için önemini belirtmişlerdir. Sevim Ak'ın hikaye ve romanlarında da en çok sevgi konulu iletiler verildiği görülmektedir. Daha çok aile üyeleri, arkadaş, komşularla ilişki kuran çocuklar bu kişilerden sevgi ve ilgi görmek istemiştir. Doğa sevgisinin işlendiği hikayeler içerisinde

çocukların hayvanlara duyduğu sevgi de yer alır. Yaşam sevgisine dair de ileti aktarımının bulunduğu hikaye ve romanlarda yurt ve ulus sevgisine hiç değinilmemiştir.

İkisi roman olmak üzere yirmi altı hikayesinde aile, yakın çevre, doğa, yaşama sevgisi ve aşk konularında çeşitli iletiler verilmiştir. İki roman ve dört hikayede anne ve babalarından ilgi görmek isteyen çocuklar anlatılmıştır. Anne ve babalarının yanı sıra çocuklar teyze, hala, nine ve dedelerini de sevmektedirler. Kahramanların çoğu mahalledeki tamirci, komşu, postacı, balıkçı, kömürcüyle de iletişim kurmakta ve onları sevmektedir. Altı öyküde, çocuğun anne babası dışındaki yakın çevresiyle kurduğu sevgi bağı anlatılmaktadır. Özellikle kedi ve köpekleri çok seven çocuklar, onları sokaktaki tehlikelerden koruyup beslenmelerini sağlayarak sevgilerini göstermektedirler. Hayvanların korunması gerektiğine ilişkin iki öykü yer alırken, bir öyküde ağaçların kesilmemesi gerektiği iletileri verilmiştir. Yaşama sevgisiyle tüm zorlukların üstesinden gelinebileceği bir hikayede konu edilmiştir.

İletiler genel olarak değerlendirildiğinde öncelikle çocuğun sevgi ihtiyacının karşılandığı söylenebilir. En fazla sevgi konusunda ileti aktarımında bulunulması bu görüşü desteklemektedir. Sevim Ak'ın kitaplarını okuyan çocuklar anne-baba ve diğer aile üyelerine, mahallede yaşadığı insanlara, arkadaşlarına, hayvanlara ve doğaya karşı sevgiyle bakacaktır. Bu başlıklar altında gruplandırılan iletilerin çocuğun gelişimine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuktaki sevgi ihtiyacı Erikson'un psiko-sosyal gelişimine göre 0-1 yaş arasında "güvene karşı güvensizlik" döneminde tam olarak verilmesi gerekmektedir. Doğumdan itibaren çocuğun en temel ihtiyacı annesinden alacağı güven ve sevgidir. " (Akt. Senemoğlu, 2002:81). 7-11 yaş arasındaki çocukların toplumsal gelişiminde anne ve babanın etkili olduğu belirtilmiştir. "Çocuklar, okul öncesi yıllarda olduğu gibi, ana

babalık üsluplarından, annenin çalışmasından ve kardeşlerden etkilenmeyi sürdürürler. Boşanma ve baba yokluğu da önemli olabilir.” (Gander/Gardiner,2004: 430). Kitaplarda bu gerçekliğe uygun olarak çocuklar anne ve babalarının sert üsluplarını eleştirmiş, anne ve babasının boşanmasından etkilenen çocuk, babasından ayrı yaşamak istememiştir. 7 yaş üstündeki çocuklara hitap eden kitaplarda kahramanların, anne ve babalarından olduğu kadar diğer aile üyeleri, çevresinde yaşayan insanlar, arkadaşları, hayvanlar ve doğa ile kurduğu sevgi bağı kurması temel sevgiyi ve güveni almış olduğunu göstermektedir. Bebeklik döneminden itibaren sevgi ve güven duygusunu tam olarak alan çocuğun kişilik ve toplumsal gelişimi de sağlıklı ilerleyecektir.

Sevgi konusu içinde değerlendirilen aşkla ilgili bir roman, on bir öykü yazılmıştır. Aşk konusu içinde çocuklara, daha çok, ilk görüşte aşık olma, dostlukların aşka dönüşmesi, tek taraflı aşk, kıskançlık ve aşkı uğruna maceralara atılma üzerine iletiler verilmiştir. Ayrıca, kahramanların hayvanlardan seçildiği bir roman ve iki hikayede aşık insanların mutlu olması ve birlikte yaşaması için uyum ve fedakarlığın şart olması gerektiği iletilir. Sevgiyle ilgili hikaye ve öykülerde, anne ve babanın çocuklarını her zaman sevdiği ve sevginin tüm insanlarla ve doğayla da yaşanabileceği iletileri verilmiştir. Çocukların aşkın mutluluğunu ve acısını yaşadığı kitaplarda ise, uzun süreli birlikteliklerin çaba ve mücadele gerektiği konusunda uyarılarda bulunulmuştur.

Çocuk kahramanların, karşı cinse ilgi duymaya başlaması cinsiyet rollerini tam olarak benimsediğinin göstergesidir. “Çocuklar erken bir yaşta erkekliğe ve dişiliğe ilişkin temel bir fikir kazanırlar” (Gander ve Gardiner, 2004:406) 7-11 yaş arasındaki çocuklar erkeklik ve dişilik kavramalarını tam olarak bilmekle birlikte hemen hemen tümüyle kendi cinslerinden çocuklarla oynama ve yakınlık kurma eğilimindedir. (Gander ve Gardiner, 2004:407) Karşı cinsten hoşlanma daha çok 11 yaşından itibaren ergenlik

dönemiyle birlikte gelişmektedir. Bu nedenle Sevim Ak'ın aşk ve birlikte uyum içerisinde yaşamam ile ilgili hikaye ve romanları daha çok 11-14 yaş arasındaki çocuklara hitap etmektedir. Ancak, bu tür hikayelerin kahramanlarının hayvanlardan seçilmiş olması, çocukların ilgisini çekecek ve çocukları aşık olma, hoşlanma ve birlikte yaşama gibi daha çok geleceğe ait durumlara hazırlayarak, bu konuda bilgi sahibi olmalarını sağlayacaktır. Çocukların yaşadığı aşklarda hoşlanma, etkilenme gibi daha çocuksu duygular yer almaktadır.

Sevgiyle bağıntılı olarak mutluluk konusunda da sıkça ileti gönderiminde bulunulması çocukların mutluluğu öğrenmesini, kendisini ve çevresindekilerin mutlu olması için çaba sarf etmesini sağlar. Bir roman ve altı hikayede mutluluk üzerine iletiler verilmiştir. Hikaye ve romanlardaki kahramanların üretmek, başkalarına yardım ederek, gülerken, hayaller kurarak, sahip olduklarının kıymetini bilerek mutlu olunacağını öğrenmesi mutluluğun oluşmasında bireyin rolünü ön plana çıkarmaktadır. Kahramanların çoğunun mutlu olması ya da mutlu olmak için uğraşması çocuk okurlar açısından model oluşturacaktır.

Sevim Ak'ın kitaplarında en çok ileti verilen diğer konu hayallerdir. Hikaye ve romanlarda hemen her kahramanın gerçekleştirmek istediği hayali vardır. Hayallerle ilgili on iki hikayede çocuklar, ya hayallerini gerçekleştirmeye ya da hayalleriyle mutlu olmaya çalışmışlardır. Beş hikayede hayallerine ulaşmak için uğraşan kahramanlar, bu amaçlarına erişmek için her türlü zorluğa katlanmış ve başarılı olmuşlardır. Bu beş hikayenin de cesur kahramanlarının hayvanlardan ve nesnelere oluşması dikkat çekicidir. İki hikayede çocuklar, hayallerini resimler yoluyla gerçekleştirmiş ve mutlu olmuşlardır. Hayallerini gerçekleştirmek için uğraşıp da bu amacına ulaşamayan kahramanlar da vardır. İstediklerine ulaşamayan kahramanlar, başkalarını mutlu ederek

içerindeki eksikliği kapatmaya çalışmışlardır. Bir hikayede, hayaller yoluyla farklı ve orijinal eserler üretilebileceği iletisi verilirken, bir hikayede de insanın hayal gücüyle kendini korkutabileceği anlatılmıştır. Kendilerini ve çevresindekileri seven kahramanlar, mutlu olmak için hayallerinin peşinden giderler. Böylece insanın hayalleri olması ve çabalayarak hayallerini gerçekleştirmesi çocuğu mutlu edecektir. Çocuk okurlar, kitaplardaki bu kahramanlardan etkilenecek kendilerine ulaşılacak hedefler yaratabilir, bu hedeflerine ulaşmak için uğraşmayı öğrenebilirler.

Kişinin kendine bir hedef belirleyerek, bunu gerçekleştirmeye çalışması kişilik gelişimiyle ilintilidir. Erikson'un psiko-sosyal gelişim evrelerinden "kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası" on iki on sekiz yaş arasını kapsamaktadır. "Çocuklukla yetişkinlik arasında kalan ergen geleceğe dair pek çok sorunun yanıtını da bulmaya çalışır." (Senemoğlu, 2002:85) Sevim Ak'ın beş hikayesindeki hayvan veya nesnelere seçilen kahramanların, yaşamlarını sorgulayarak, bir arayış içerisine girmesi ve sonunda hayallerini gerçekleştirmek için mücadeleye girmesi ve sonunda mücadeleyi kazanması çocuk okurlar için olumlu modellerdir. Çocukların kişilik gelişimini doğrudan etkileyen bu hikayeler konusu bakımından daha çok 11-14 yaşa arasındaki çocuklara hitap etmektedir.

Kitaplarda sıkça işlenen sevgi, mutluluk ve hayallerin yanı sıra çocukların kişiliklerini geliştirmelerini sağlayan önemli bir konu da "farklı olma, kendine özgü özellikleri taşıma"dır. Sevim Ak üç hikayesinde kişinin diğer insanlardan farklı özellikler taşıyabileceği hatta taşıması gerektiği üzerine ileti gönderiminde bulunmuştur. Bu hikayelerde yaşadığı hayatı beğenmeyen insan, kendi isteklerine göre bir hayat çizmiş ya da hep aynı şeyleri yapmak yerine farklı yollarla insanların dikkatlerinin çekmiştir. Böylece çocukların, var olanı kabul etmek yerine, kendilerini keşfetmesi,

farklılıklarını ön plana çıkarması sağlanabilir. Çocuk kitapları, insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinletip değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıttığını Sever yaptığı araştırmalar sonucunda belirlemiştir. (2003:47) Bu konudaki iletiler, çocukların kendilerini tanımasını, kendini başka insanlarla karşılaştırmasını, onlarla benzeyen ya da ayrılan yanlarını görmesini sağlayacağından kişilik gelişimini destekleyecektir.

Çocukların kişiliklerini geliştirici konuların yanı sıra sosyalleşmesini sağlayan konularda da ileti aktarılmıştır. Çocuk kitaplarında işlenmesi gereken, ama uzmanlar tarafından doğrudan değinilmeyen bu konu arkadaşlıktır. Sevim Ak, on iki hikayede bu konuyla ilişkili ileti aktarımında bulunmuştur. Arkadaşlığın sevgiyle oluşabileceği üzerinde durulan hikaye ve romanlarda arkadaşların işbölümü yaparak etkinlikler düzenleyebileceği, oyun oynanarak eğlenebileceği bazen de anlaşmazlıklar, dargınlıklar, kıskançlıklar yaşayabileceği anlatılmıştır. Dolayısıyla çocuk okurlara gerçekçi bir tutumla arkadaşlıklar hakkında bilgi verilmiştir.

Sevim Ak'ın kitaplarında, arkadaşlıkla ilgili ileti verilirken hemen her hikaye ve romanda kahramanların arkadaşının olması çocukların sosyalleşmesini sağlamada etkili olacaktır. Kişinin kendine uygun arkadaş arayışı ve arkadaşlar arasında paylaşım olması gerektiği birer, arkadaşlar arasındaki sorun yaşanabileceği dört hikayede konu edilmiştir. Çocuklar, yedi on bir yaş arasındaki dönemde toplumsal gelişim açısından büyük bir gelişme göstermektedirler. Bu dönem, yaşıt grubu ilişkilerinin gerçek başlangıcı sayılmaktadır. Başlangıçta ilişkiler kendiliğinden ve informal, ama kısa sürede oldukça kararlı üyeliklerle formal bir yapıda gelişmektedir. Yaşıt gruplarının, etkileşme, becerileri ve yetenekleri konusunda gerçekçi karşılaştırmalar yapma, sorunları karşılıklı tartışma olanakları vardır. (Gander ve Gardiner, 2001:430) Çocukların

toplumsal gelişimlerini destekleyen bu eserlerde çocuklar, gerek yaşlılarıyla gerek hayvanlarla gerekse yetişkinlerle arkadaş olabilmektedir. Çocukların yetişkinlerle arkadaş olabileceği iki hikayede aktarılırken, bir hikayede hayvanlarla bir hikayede de hayal ürünü varlıklarla arkadaşlıklar anlatılmıştır. Arkadaşlıkla dostluk arasındaki farklılığa da değinen yazar, gerçek dostluğun emek ve paylaşım ile oluştuğunu bir öyküde işlemiştir.

Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramına göre altı yaşından on iki yaşına kadar süren "başarıya karşı aşağılık" adlı dönemde "çocuğun okula gitmesiyle sosyal dünyasında büyük bir genişleme meydana gelmiştir. Arkadaşlar ve öğretmenin çocuk üstündeki etkisi artarken ana-babanın etkisi giderek azalmıştır" (Senemoğlu, 2002:83). Bu konudaki iletiler yoluyla çocuklara yaşlılarıyla, hayvanlarla ya da yetişkinlerle ilişkilerini geliştirmeleri, arkadaşlar arasında sorunlar yaşanabileceği ve arkadaşlıkların dostluklara dönüşebileceği öğretilmeye çalışılmıştır. Arkadaşlık kavramının öğretilmesi ve arkadaşlar arasında yaşanan olumlu ve olumsuz durumların gösterilmesi çocukların sosyalleşmesine yardımcı olacaktır.

Toplumsal gelişimi doğrudan destekleyecek diğer bir konu, çocukların hobileri olması ve farklı uğraşlar içerisine girmesidir. Uzmanların özellikle belirtmediği, ancak Sevim Ak'ın kitaplarında değinilen diğer bir konu çocukların hobileri olması ve uğraşlar geliştirmesidir. On üç hikayede çocuklara resim yapma, enstrüman çalma, kitap okuma, para kazanma, bisiklet sürme, spor yapma üzerine bilgiler veren yazar, bütün bu uğraşlardan zevk alınması gerektiğini vurgulamıştır. Resim yapan, gitar ve flüt çalmaya çalışan çocuklar oldukça mutludur. Kitap okumayı seven çocuk, kitaplardaki kahramanlarla gerçek dünyada karşılaştığını düşünerek mutlu olur. Paraları olmadığı için kitaplarını satan çocuklar, zamanla para kazanmanın

inceliklerini öğrenirler. Bisiklet sürmeyi bilmeyen kız, mahalledekilerin yardımıyla bu işi öğrenir. Hiç spor yapmayan çocuk, mahallede sürekli koşan adamın yardımıyla spor yapmaya başlar. Canları sıkılan çocuklar gazete çıkarır ve sinema gösterimi yaparlar.

Hobiler ve uğraşlar çocukların sosyal çevrede kabul görmesini ve başarı duygusunu yaşamasını sağlayacaktır. Çünkü, kendilerini geliştirmeye çalışan çocuklar bu becerilerini sosyal çevrede gösterecektir. Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramına göre, "başarıya karşı aşağılık" döneminde çocuklar, yetişkinlerin kullandıkları tel, gece lambası, elektrik pili gibi aletleri de kullanmaya ve üretmeye başlamaktadırlar. (Senemoğlu, 2002:83). Senemoğlu, bu dönemdekilerin, çabalarının desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır Yaptıkları eleştirilen, desteklenmeyen, beğenilmeyen çocuklar, yaptıklarının değersizliğine inanarak aşağılık duygusu geliştirebilirler (2002:83). Bu devredeki çocuğun özellikleri şöyledir: "Çocukta işi planlama, işbirliği yapma, öğrenme ve işi başarma özel bir öneme sahiptir. Başarma, çalışkanlık duygusunu getirir. Çocuğun kendine ve yeteneklerine karşı olumlu bir tutum geliştirmesine yardım eder. Yazarın, çocukların zamanlarını daha yararlı işlerle geçirmesi ve kendilerini geliştirmesi amacıyla metinler oluşturması çocuk okurlara da örnek olacaktır.

Sevim Ak, hikayelerinde çocukların doğa olaylarına olan merakını gerçekçi bir şekilde ortaya koyarken yetişkinlere de seslenmektedir. Sekiz hikayede çocukların doğa olaylarına olan merakı konu edilmiştir. Gece ve gündüz, gökkuşağı ve yağmurun oluşumu, ağaçların aşılınması, ve uçmak konularında bilgisi olmayan çocuklar yetişkinlerden yardım almışlardır. Bu konularda sorulan sorulara verilen yanıtlar genelde yetersiz kalmış, çocuk bu durumlara kendince yanıtlar bulmaya çalışmıştır. Bu hikayelerde yetişkinlerin, çocuğun düşünce dünyasını bilmediği ortaya çıkmaktadır. Yazar, bu hikayelerin içerisinde batıl inançlar konusuna da değinmiştir. İki hikayede,

batıl inançlara merak saran ve bunları uygulayan çocukların düştüğü gülünç durumlar anlatılmıştır. Dolayısıyla çocukların batıl inançlara kanmaması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Çocukların fen bilimlerine olan merakını anlatan iki hikaye daha çok öğüt verme niteliğindedir. Okulda öğrendikleri bilgileri, sonuçlarını düşünmeden uygulamak isteyen çocukların deneyleri tehlikeli sonuçlar doğurmuştur. Okuldaki proje yarışması için çöplerden enerji elde etmek isteyen çocuklar, mahalleyi çöplüğü dönüştürmüşlerdir. Bacalardan çıkan zehirli gazları önlemek isteyen çocuklar da evde yangın çıkarmışlardır. Bir yandan çocukların bir araya gelerek projeler geliştirilmesi desteklenirken, bir yandan da dikkatli olmaları gerektiği mesajı verilmiştir. Ancak, hikayelerdeki deneylerin bu kadar olumsuz sonuçlar doğurması çocuk okurların deney yapma girişimlerini engel olabilir.

Çocukların doğa olaylarını merak edip anlamaya çalışmaları ve önceden öğrendikleri doğrultusunda projeler üretmeleri bilişsel gelişimleriyle ilintilidir. Doğa olayları ve fen bilimlerini konu alan hikayelerde çocuklar, akıl yürütmeyi, mantıksal kuralları, soyut sorunlara kendilerince çözümler bulmayı öğrenmişlerdir. Çocuklara düşünme fırsatı yaratan bu konudaki kitaplar, çocukların düşünme, karşılaştırma, eşleştirme gibi bilişsel süreçlerini işletmesine yardımcı olacaktır. 7-11 yaş arasındaki çocuklar bilişsel gelişime göre “ Soyut İşlem Dönemi”ndedirler. “Bu dönemin en önemli özelliği, düşünme süreçleri çocuk tarafından gözlenebilen gerçek olaylara yöneliktir” (Senemoğlu, 2002:48). Piaget’in geliştirdiği kurama göre çocukların doğa olaylarını ve soyut kavramları anlayamaması somut işlem döneminde olduğunun göstergesidir Çocukların bilişsel yönden gelişmelerine yardımcı olmak için çocukların sorularına gerçek olaylardan yola çıkarak yanıt vermek gerekmektedir..

Çocukların yapmaması gereken davranışlar arasında yalan söylemek de vardır. Yazar, çocukların yalan söylememesi gerektiğine dair üç hikaye yazmıştır. Çocuklar, ceza almamak, ödüllendirilmek ya da dikkat çekmek amacıyla yalana başvurmuştur. Bu durum Kohlberg'in geliştirdiği ahlak gelişimi kuramına göre kahramanların ahlaki gelişimin "3. ve 4. evreler geleneksel (*role uymacı*) düzeyinde bulunduğu göstergesidir. Bu evrede çocuklar, hem yetişkinlerin hem de yaşlıların onay ve kabulünü kazanmak isteyen, "iyi oğlan, cici kız" olurlar. Kararlarını alırken ceza veya ödüllerin etkisinde kalırlar. Hikayelerin sonunda yalan söylemenin olumsuz sonuçlar doğurduğu gösterilmiş, dolayısıyla çocuk okurlara yalan söylememeleri gerektiği mesajı verilmiştir.

Çocuk gerçekliğini yaşatması açısından dış görünüş konusuna değinen yazar, çocukların çirkin görünme kaygılarını dile getirmiştir. Dış görünüşe önem verme, insanların toplumsal yaşamda onay ve kabul görmelerini sağlamaktadır. Alay edilme korkusuyla çocuğun gözlük takmak istememesi bir yandan da kız çocuklarının popüler olmak için saçlarını kestirmesi, sokakta oynarken bile şık giyinmek istemesi çocukların da toplumsal anlamda kabul görmek istediklerinin kanıtıdır. Hikayelerin sonunda, gözlük takmaları ve sokağa rahat kıyafetlerle çıkılması gerektiği konusunda çocuklar uyarılır. Bir yandan da saçlarını modaya göre kestirmek isteyen ve doğum günü partisine şık gitmek isteyen kızlar da desteklenmiştir.

Sevim Ak'ın kitaplarında mizah ve oyuna dair pek çok iletinin yer alması, kitapların çocuk gerçekliğine dayandığı savını desteklemektedir. Çünkü çocuklar, eğlenmek ve keyifli vakit geçirmek için oyun oynarlar. Kahramanların sıkıldıkları zaman oyun oynadıkları veya eğlendikleri görülür. Üç hikayede çocuklar, resim yaparak, gitar çalarak, elişi kağıtlarıyla şekiller yaparak eğlenmektedir. Ayrıca iki

hikayede kahramanların, başkalarına şaka yaparak eğlendiği görülmektedir. Genelde mizah yönü gelişmiş olan çocuklar, yetişkinlerin bu konudaki tahammülsüzlüklerini eleştirmekten de kaçınmaz. Yazar, böylece çocuğun oyun oynaması, eğlenmesi gerektiğini iletirken, yetişkinlerin bu konudaki tahammülsüzlüklerine de değinerek çocuklardan yana bir tutum sergilemektedir. Çocuk okurlar, bu hikayeleri okuyarak hem keyif alacak hem de zamanının daha eğlenceli geçmesi için uğraşlar edinmesi gerektiğini öğrenecektir

Çocuk edebiyatı uzmanları, çocuk kitaplarında çocukların yaşadığı ya da yaşayabileceği olayların, durumların konu edilmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. Çocuk kitaplarında bir yandan çocuğun bilişsel, kişisel ve toplumsal gelişimi desteklenirken diğer bir yandan da çocuğa hayata hazırlayacak durumlar yaratılmalıdır. Bu düşüncelerden yola çıkarak Sevim Ak sevgi, aşk, mutluluk, hayaller, farklılık, arkadaşlık, doğa olayları, hobiler, uğraşlar hakkında iletiler vererek çocuğun gelişimini desteklediği görülmektedir. Fen bilimleriyle uğraşma ve yalan konusunda çocuğu uyarırken, dış görünüş, oyun ve mizah konularına değinmesiyle çocuk gerçekliğini yansıtmaktadır.

Sevim Ak'ın çocuk kitaplarındaki, çocuğun bilişsel, ahlakî, kişilik ve toplumsal gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek iletiler yer almamaktadır. Yalnız “Bir Buluş” ve “Çöp” hikayelerinde çocukların geliştirdikleri projenin çevreye verdiği zararın fazla olması çocuk okurların deney yapma ve proje geliştirme isteklerini engelleyebilir. Bunların dışında hikaye ve romanlardaki iletiler çocukların gelişim evrelerine paralellik göstermesinin yanı sıra, gelişimlerini destekler niteliktedir.

III. BÖLÜM

III.1 SEVİM AK'IN ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ İLETİLERİN AKTARIM BİÇİMİ

Sevim Ak'ın hikaye ve romanlarındaki iletilerin iki şekilde aktarıldığı gözlenmiştir. Birincisi metne yerleştirilen ve metnin tamamından anlaşılabilen örtük iletilerdir. Örtük iletiler, tek başlarına değerlendirilemeyen, ancak metnin tamamı göz önünde tutularak anlam kazanan iletilerdir. Bu iletilerin anlaşılması için hikaye ve romanların özeti yapılmış, örtük iletiler belirlenerek maddeler halinde sıralanmıştır. Metne yerleştirilen bu örtük iletiler, tematik sırayla gruplandırılmıştır.

Sevim Ak'ın kitaplarında, örtük iletilerin yanı sıra cümleler şeklinde aktarılan iletiler de dikkati çekmiştir. Metindeki konuyla bağlantılı olarak verilen bu iletiler, çoğu zaman örtük iletinin daha açık bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Bazen ileti cümleleri metinde verilmek istenen iletiden bağımsız, farklı bir konuyla da bağlantılı olabilmektedir. Bu ileti cümleleri aktarılma biçimine göre dolaylı ve dolaysız olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

III.1.1. Örtük İletilerin Nitelikleri

Örtük ileti, yazılı bir metnin yazınsallık ölçütlerinden birisidir. Bu nedenle bir metnin yazınsal anlamda başarılı sayılmasında, iletilerin aktarılma biçimi de dikkate alınır. Çocuk kitabı yazarı, çocuğa kazandırmak istediği duygu veya düşüncüyü doğrudan

aktarırsa hem yazınsallıktan uzaklaşmış hem de çocukların keyif alarak öğrenmesini engellemiş olacaktır. Dolayısıyla çocukların edebî eserlerle hem zevk almalarını hem de eğitimine katkı sağlamak için metinlerde iletiler örtük olarak yer almalıdır.

Örtük iletiler sırasıyla sevgi, hayaller, arkadaşlık-dostluk, mutluluk, oyun-mizah, uğraşlar-beceriler, fen bilimleri-doğa olayları, dış görünüş, farklılık, yalan başlıklarıyla gruplandırılmıştır. Tematik olarak sınıflandırılan öykü ve hikayelerin özetleri yapılarak örtük iletiler tespit edilmiştir. Özetlerin sonunda belirtilen iletilere, metnin kurgusu ve metne yerleştirilen örtük iletiler yoluyla ulaşılmıştır. Bu nedenle hikaye ve romanlar özetlenmiştir. Örtük iletiler metne bağlı olduğundan tek başlarına ele alınamamıştır. Örtük iletilerin, metnin bütününden kopuk olarak verilmesi çalışmada sağlıklı sonuçlar alınmasını engelleyecektir. Bu sayede hem örtük iletilerin özellikleri hem de yazarın metni nasıl kurguladığı ortaya çıkmıştır.

III.1.1.1. Sevgi

Çocuklara sevginin ne olduğu öğretilirken aile üyelerinin ve diğer bireylerin insanların birbirilerine olan sevgisi, hayvanlara ve doğadaki diğer canlılara duyulan sevgi ve yaşama sevgisinden yola çıkılmıştır. Ayrıca aşkla ilgili öykü ve romanlara da bu bölümde yer verilmiştir.

III.1.1.1.1 Aile ve Yakın Çevre Sevgisi

Gözleri Kedi Gözleri (R)⁵

Ayçiçek, bilmediği ve bir türlü kendisine anlatılmayan bir nedenle babasından ayrı düşmüş ve annesiyle yaşamaya başlamıştır. Başta bu durumdan çok memnun olur; çünkü babasının evde tamir işleriyle uğraşması onu ve annesini rahatsız etmektedir. Bir süre sonra babasının yokluğunu aramaya başlar; ama annesinin babasından hiç bahsetmemesine ve onun yokluğunu hissetmemesine içerlenir. Hemen her gün babasının yolunu bekleyen çocuk, babasından ayrı kalmasıyla onu duyduğu sevgiyi keşfeder ve “sevgi”nin ne olduğunu sorgulamaya başlar. Derste yaptıkları sevgi konulu bir resimde pencere kenarındaki kedinin gözlerini çizer; çünkü kedinin gözlerini babasınınkine benzetmiştir. Sonunda babasından bir mektup gelir ve mektuplarla haberleşmeye başlarlar. Babasıyla ilişkileri eskisinden daha iyi olan çocuk, onunla yaşamasa da onun en yakını olacağını anlar. Anne-babasının boşandığını öğrenince çok etkilenmez, aksine bunu büyük bir olgunlukla karşılar. Artık anne ve babasının neden ayrı yaşadığını öğrenmiş ve rahatlamıştır. Babasından, sevgi varsa kaybedilen insanların, mutlaka bir araya geleceklerini öğrenir ve bu cümle sayesinde hep umutlu olacağına dair kendine söz verir:

Örtük İletiler

1. Çocuklar , her zaman babalarına ihtiyaç duyarlar.

“Hissetmez tabii. Salça kutusunu kendi açabiliyor artık. Yeni, becerikli bir konserve açacağı aldı. Sigorta derdi de yok. Şimdiki evimizin sigortaları otomatik.

⁵ Roman

Atınca düğmesine basıyorsun, düzeliyor. Sigorta tellerini sarması için babama gerek kalmadı. Baba hala gerekliyin, baba” (Ak,2003a:28).

2. Anne ve babaları boşanan çocuklar sevgi yoluyla bu gerçeği kabullenir ve mutlu olabilirler”

“Annemle babam boşanıyor! Bu sözü duyduğum an gözlerimden sağanak halinde gözyaşlarının dökülmesini beklerdim. Ama öyle olmadı. Kafamdaki sıkıcı konulara yanıt bulduğum için sevindim bile. Ne güzel artık iki evim olacak!” (Ak, 2003a:98).

3. İnsanlar, öğrendiklerini unutmamalı ve hayata geçirmelidir.

“ Bu güzel cümleyi unutmamalıyım. Rengârenk boya kalemlerimle cümleyi günlüğümün arka kapağına yazdım bile. Yanına kuşlar, bisikletiyle uçan bir kız, fiyonklar, çiçek resimleri de yaptım. Bu cümle günlüğümde olduğu sürece yaşamımda umutsuzluğun yeri olmayacak” (Ak, 2003a:103).

Domates Saçlı Kız(R)

Yetiştirme yurdunda büyüyen Güneş, kendisiyle ilgilenen Sulak adlı kadını annesi olarak görmektedir. Bir gün gerçek annesi Güneş'i almaya gelir ama o gerçek annesini kabul etmez: Arkadaşlarının ve Sulak Anne'nin desteğiyle yeni yaşamını düşünmeye başlar ve heyecanlanır. Annesi, ona yaşamıyla ilgili her şeyi anlatır, yeniden evlenmiştir ve evlendiği kişinin de bir oğlu vardır. Güneş, kenar mahalledeki eve yerleşir yerleşmez annesinin hoyrat davranışlarıyla karşılaşır. Annesi kızını sevmektedir; ama sevgisini nasıl göstereceğini bilmemektedir. Güneş, annesine önce kendisinin sevgi göstermesi gerektiğini düşünerek onu mutlu etmenin yollarını arar ve radyodan annesi

için bir şarkı ister Annesi telefonu gereksiz yere kullandığı için Güneş'e kızar. Bu arada üvey babası ve abisinden hiç ilgi görmeyen çocuk, annesinin onu kocasının oğluna bakmaktan bıktığı için yurttan aldığı öğrenir. Bunun üzerine Güneş, kaçıp gider. Sulak Anne evden kaçan, Güneş'e sabırlı olmasını ve isterse mutlu olabileceğini söyler. Annesine sevgiyi öğretmek için emek etmesi gerektiğini anlar. Annesi uzun zamandır görüşmediği ailesiyle barışır. Güneş dedesi, ninesi ve dayısıyla tanışır ve annesiyle birlikte bir yaşam sürer.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, kendilerini terk eden annelerini kabullenmekte zorlanırlar.

“Ben..ben..pazardaki portakal değilim..Kimse beni alıp evine götüremez. Annemmiş. Herkesin annesi gibi annem yok benim. Yurttakiler gibi var..Benim Sulak Annem var, Ziyet Annem var, Sabahat Annem var...Hem ben büyüdüm artık. İşlerimi kendim yapabiliyim. Başka anneye ihtiyacım yok” (Ak,1998 28-29).

2. İnsan, emek ederek ve uğraşarak sevdiklerine yakınlaşabilir.

“Annemin kalbini kazanmak istiyorum”(Ak,1998:70).

3. Çocuklarını terk eden anneler, zamanla kendilerini affettirebilir ve yeniden çocuklarının sevgisini kazanabilirler.

“Annem bugün, suda yüzen mumlara benziyor. Hem suyun üstünde tatlı tatlı keyif çatıyor, hem minicik ışığıyla çevresini aydınlatıyor, hem de kendini seyredenlerin yüzüne yumuşacık bir gülüş bırakıyor” (Ak,1998:70).

Gözlerimi Geri Verin (H)⁶

“Anneler Günü”nde annesine hediye almak isteyen çocuk, parasına uygun bir hediye bulamaz. Hem yorgunluktan hem de parasına göre hediye bulamamaktan bir anda bayılıp yere yığılır. Kendine gelen çocuk, biriktirdiği paralarla istediği hediyeyi alamayacağını anlayınca sevginin parayla ölçülemediğini düşünür, en yakın markete giderek anlamlı bir hediye alır.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, problemlerini çözmekte zorlanabilirler.

“İnsanlar da birer etikete dönüşmüşlerdi. Dört yanım, üzerinde şişman rakamlarla sarıldı. Nefesim daralıyor. Gökyüzü nerede? Göremiyorum. Her yer koyu karanlık. Gözlerim nerede? Kim götürdü gözlerimi? Gözlerimi geri vermezseniz boğulurum.... Geri verin!” (Ak,2003: 57).

2. Anneler Günü’nde annelere sevgi, çok değerli hediyelerle değil anlamlı hediyelerle gösterilebilir.

“Ertesi sabah kahvaltı masasında hediyem baş köşedeydi. Annem çayları koydu. Şekerleri ben koymak istedim. Babamla ikimize ikişer kaşık toz şeker... Annemin bardağına hediye paketinden bir kesme şeker” (Ak,2003: 58).

Kırlangıç Mio’nun Şaşkınlığı (H)

Yaşamı öğrenmesi için anne ve babası tarafından bir adaya bırakılmak istenen deniz kırlangıcı Mio, ailesinden, sıcak yuvasından ayrılmak istemez. Mio evden

⁶ Hikaye

ayrılmamak için ailesini ikna etmeye çalışır. Bütün itirazlarına rağmen, yaşamı öğrenmesi için bir adaya bırakılır. Kırlangıç, kendisine her konuda yardımcı olan denizkestanesiyle yakınlaşır. Denizkestanesinin onunla alay etmesi üzerine hala öğrenmesi gereken pek çok şey olduğunu fark eden Mio, kendinden utanır. Ayın yolunu tutan Mio, artık yaşamı tek başına göğüslemesi gerektiğini anlar.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, büyüseler de anne ve babalarından ayrılmak istemeyebilir.

“Yuvamdan ayrılırsam rüzgarın oraya buraya fırlattığı bir tüy yumağından ne farkım olur? Bırrr... Ne kötü! Rüzgarın oyuncağı olmak istemiyorum” (Ak,2003b:74).

2. Çocuklar, sevimlilikleriyle anne ve babalarına istediklerini yaptırmak isterler.

“Anne ve babasının yanındayken sürekli gülümsüyor, sevimli sesler çıkarıyormuş. Ee... Bütün derdi onları şirinliğiyle kendine bağlamakmış tabii” (Ak,2003b:74).

3. Çocuklar, belli bir zamandan sonra tek başlarına yaşamalı, kendilerini geliştirmek ve hayatı öğrenmek için uğraşmalıdır.

“ Mio, kendini cahil ve aptal hissetmiş birden. Küçük Denizkestanesi’ni ise kocaman ve akıllı. O akşam kumsala şunları yazmış: ‘ Elveda küçük ada. Belki bir gün dönerim.’ ”(Ak,2003b:83).

Zamanı Gelmeden (H)

Büyük bir sevinçle, okuldan eve dönen çocuk, birlikte yaptıkları matematik ödevinde iki yanlış çıktığını komşuların yanında annesine söyler. Bunun üzerine, anne

çocuğunu azarlar. Çocuk, sesini çıkarmadan annesi dinler, sonra da kaçarcasına evden çıkar. Annesinin sözlerinden pek etkilenmemiştir: Bahçedeki erken açan erik ağaçlarını görünce rahatlar, çünkü her şeyin bir zamanı olduğuna inanmamaktadır.

Örtük İletiler

1. Anneler, başkalarının yanında çocukları tarafından eleştirilmekten rahatsız olurlar.

“Komşuların yanında ne biçim konuşuyorsun? Rezil ettin beni’ ödevi birlikte yaptığımızı hemencecik yetiştirmen şart mıydı? (Ak,2003: 60).

2. Çocuklar, kurallara uymayabilir, içlerinden geldiği gibi davranmak isterler.

“Kendimi birden mezarlıktaki erken açan erik ağacının yanında buldum. Bembeyaz çiçekli ilk yaz elbisesini giymiş, gururla gülümsüyordu. Baştan ayağa sevinç kapladı içimi. Ne yani, her şeyin bir zamanı mı olmalı?” (Ak,2003: 62).

Güneşi Güldürdüğüm Gün (H)

Resim ödevini yapan çocuk, eve misafir geleceği için birden eşyalarını toparlayıp koltukların altına sıkıştırır. Komşu Neclâ Teyze, işine devam etmesini söyleyince koltuğun altından resimleri çıkarır ve annesinin yaptıklarını da komşuya gösterir. Annesinin, resmi beş dakikada yaptığını anlatırken, annesi gururla kızını seyreder. Bu arada dolaptaki poşeti çıkarıp, annesinin o portreyi yaparken harcadığı kağıtları yatağına serer. Komşu kadın, katıla katıla gülerken, çocuk annesini bozduğunu anlar. Çocuk, yaptıklarının yanlış olduğunu ve cezalandırılacağını annesinin hareketlerinden anlamıştır, çünkü buna benzer davranışları daha önce de yapmıştır.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, neyi nerde söyleyeceklerini bilmediği için anne ve babaları zor durumda bırakabilir.

Göz ucuyla anneme baktım. Yüzü kıpkırmızıydı. Eliyle banyonun kapısını işaret ediyordu. Ne demek istediğini hemencecik anlamıştım. Akşam yemeğine kadar banyodan dışarıya çıkamayacaktım” (Ak,2003d:52).

Papatyaya Sorsam (H)

Çocuk, gün boyunca annesinin piyano başından ayrılmaması; onunla hiç ilgilenmemesi üzerine kendisini sevmediği sonucu çıkarır. Üstelik, piyano çalarken güzelleşen annesinden ödevlerini yapması için yardım isteyince bağırmasına iyice içerlenir. Çocuk, annesinin ona olan sevgisinden emin olmak için yine yanına gider ve kendisini sevip sevmediğini sorar; annesi çalışmadığını söyleyerek onu başından savar. Artık annesinin kendisini sevmediğine emin olan kız, son çareyi papatyada bulur. Papatya falıyla annesinin onu sevdiğini anlar. Mutlu bir şekilde eve dönen çocuk, annesinin ona sevgiyle baktığını ve yine güzelleştiğini fark eder. Annesi, sorunu ona da bir müzik aleti alarak çözer.

Örtük İletiler

1.Çocuklar annelerinin başka şeylere ilgi, zaman göstermelerine tahammül edemez.

“Annemin piyanoyu benden çok sevdiğini anlamıştım. Bana bağırırken

çirkinleşmişti çünkü” (Ak,2003d:23).

2.Yetişkinler, çocuklarına zamanlarını keyifle geçirecek ilgi alanları yaratılmalıdır.

“Ertesi gün annem bana bir flüt aldı. Artık dersimi bitirir bitirmez hemen flütümü kutusundan çıkarıyor, banyoya kapanıp saatlerce çalışıyorum. Flütümün banyoda çıkardığı sese bayılıyorum. Annemin piyanosuyla hiç ilgilenmiyorum” (Ak,2003d:26).

Çilekli Dondurma (H)

Gülüş, babaannesinin ölümünü kabullenemez ve onun bir gün geleceğini sanır: Köpeklerin dilinden anlayan Gülüş, küçük köpek Topaç’ın, karşıdan karşıya geçerken ölen annesinin yardımıyla ölümden kurtulduğunu söyleyince onunla ilgilenmeye başlar. Gülüş, köpeğin annesinin ölümünü kabullenemediğini fark edince babaannesini hatırlar ve sevdiği insanları her zaman yanında hissedebileceğini anlar.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, belli yaşlarda ölümü anlamaz, sevdiği insanların ölümünü kabullenmekte zorlanırlar.

“Telefonlara hep hala çıkıyor, ‘Babuş evde yok,’ diyordu. ‘Gezmeye gitti,’ Gülüş öfkeleniyor, ‘ Hep geziyor, hep tozuyor,’ diyordu. ‘Bir gün de uğrasa ya...Çilekli Dondurma hastası bir torunu olduğunu unuttu galiba” (Ak,2002a:38).

2. Ölen kişiler, sıkça hatırlanırsa yoklukları fark edilmeyebilir.

“Babaannesinin gidişiyle ailenin küçüldüğünü sanıyordu, oysa, babaanne uzaklara gitmemiştii. Sesi her yerden duyuluyordu.” (Ak,2002a:46).

Gemici Dedem (H)

Ali, sürekli babasının sinirli ve anlayışsız olduğundan yakınmaktadır. Babasının ona ilgi göstermemesine o kadar içerlenir ki, üvey çocuk olduğunu düşünür. Bir akşam evlerine gelen, babasının kötü davranıp evden kovduğu yaşlı adamla tesadüfen tanışıp arkadaş olur. Aralarında güçlü bir sevgi bağı oluşur; çocuk babasından göremediği sevgiyi ve ilgiyi bu yaşlı adamdan görür. Çocuk, daha yeni tanıdığı bu yaşlı adamı bir türlü unutamaz: Dikkatli araştırmaları sunucunda yaşlı adamın uzun yıllar önce giden ve bir daha dönmeyen dedesi olduğunu ortaya çıkarır ve bunu babasına söyler. Babası, başta oğlunun dedesinden uzak durmasını istese de babasını affeder. Babası, ne olursa olsun kendi babasını hayatından silemeyeceğini oğluna anlatır. Evini terk eden yaşlı denizci, torunu yardımıyla ailesine geri döner.

Örtük İletiler

1. Bazı yetişkinler çocuklarına kaba davranır, sevgi göstermezler.

“Babam böyledir işte... Kırıp dökmeyi pek sever. Baba olacaklar en iyi odun kıranlardan mı seçiliyor? Benim babam odunu bir vuruşta ikiye bölmede ustadır da...”(Ak,2003c:8).

2. Çocuklar, anne ve babalarından ilgi görmek isterler.

“...ben babamın gerçek oğlu muyum? Babam beni her akşam gittiği bowling salonunda mı buldu acaba? Yoksa biri sinemada kucağına bırakıp kaçtı mı?”
 ““Babam beni seviyor mu?” diye bağırdım” (Ak,2003c:10-11).

3. İnsan, sevdiği insanı kolayca unutamaz.

“Neden onu unutmuyordum? Şunun şurasında karşılıklı ne kadar oldu? Geçen hafta onu tanı mıyordum bile. Yaşamımda kıvrıcık saçlı, koca burunlu bir ihtiyar

yoktu. Bugünse aklım fikrim, çökük yüzlü bir kaptanda. Onu yok saysam? Bir toz bezi, iri gövdesini gözlerimin önünden silmeye yetmez mi? Peki sildim diyeyim; sözcükleri, anlattıkları ne olacak? O sözler kimden çıktı? Kıyma makinesinden mi, gemicinin silmeye çalıştığım iskele dubası gövdesinden mi?” der (Ak,2003c:38-39)

4. Çocuklarını terk eden anne ve babalar hatalarını anlayıp sevgiyle ve zamanla kendilerini affettirebilirler.

“Onu kovabilirim, yaşamımdan atmaya çalışabilirim, ama bendeki izlerini... Bu izleri yok edecek bir deterjan daha icat edilmedi. Yok etsem, ne olur zaten? Ben ben olabilir miyim o zaman?” (Ak,2003c:74).

Martı Ben Olsam (H)

Meltem, teyzesinin bir martı yavrusuyla ilgilenmesini hazmedemez. Artık, kendisinden çok martıyla zaman geçiren teyzesinin ilgisini yeniden çekmek için martı olmayı bile düşünür. Meltem, teyzesinin martıyı birlikte besleme teklifine çok sıcak bakar; çünkü martı büyüyünce uçup gidecektir. Teyzesini çok üzecek olan bu durum, onun oldukça hoşuna gider:

Örtük İletiler

1. Çocukların sevdiklerinden sürekli ilgi görmek isterler ve sevgiyi paylaşamazlar.

“ Teyzem ne çok değişmişti! Bütün güzellikleri martıda buluyor beni hiç düşünmüyordu” (Ak, 2003d:21).

“Bir bilsen, öyle alıştım ki bu yavruya. Uçmayı öğrenir giderse çok üzülürüz, değil mi?...Niçin üzüleyim? O giderse, ben martı olacağım şimdi” (Ak, 2003d:22).

Pembe Hala (H)

Çocuğun pek tanımadığı halası yanlarında kalmaya başlar; ama çocuk halasından pek hoşlanmaz. Hemen her eşyasının pembe olması nedeniyle ona “Pembe Hala” ismini yakıştırır. Bütün gün odasından çıkmayan, onunla hiç konuşmayan halasının odasında korku kitapları görünce onun gizil güçleri olduğunu düşünür. Evde halasıyla yalnız olduğu ve gök gürültüsünden uyuyamadığı gece, halasıyla yakınlaşır ve onu sevmeye başlar. Halasının olacakları önceden bildiğine inanan çocuk, artık olmasını istediği şeyleri halasına sormaya başlar. Doğum gününde babasının ona bisiklet alıp almayacağını merak eden çocuk, yine halasından yardım ister; ama halası soruyu yanıtsız bırakır. Doğum gününde babası ona pembe bir bisiklet hediye eder ve evden ayrılmış olan halası çocuğa bisikletli bir kız çocuğu fotoğrafı olan bir kart gönderir.

Örtük İletiler

1. Başta çekinilen, korkulan kişiler tanımaya başlandıkça sevilir.

“Ertesi gün halam pembe bavuluyla evimizden ayrıldı. Üzül müştüm. Onu sevmeye başlamıştım çünkü.” (Ak,2004a:49).

2. Çocuklar, doğaüstü güçlere inanıp, hemen kanabilirler.

“Falcı küresini önüne aldı, dalgın dalgın küreye baktı. İçinde ne gördüyse söyledi. Çoğu o an uçup gitti kafamdan. Biri hariç. Beni en çok ilgilendiren de oydu zaten. Babam bisikletimi yakında alacakmış... Bir hafta sonra benim doğum günümü kutladık. Şaşıracaksınız, ama babam bana pembe bir bisiklet hediye etti. Günün sürprizini halam yapmıştı. Üzerinde bisikletli bir kız çocuğu fotoğrafı olan bir kart

postalamıştı. Doğum günümü kutluyor, ‘Bisikletini güle güle kullan,’ diyordu” (Ak,2004a:50).

Çiçekli Kadın (H)

Çocuk, “çiçekli kadın” olarak bilinen kadını, uzun tırnaklı, tek dişli ve dağınık saçlı olduğu için cadıya benzetir ve ondan korkar. Çiçekli kadın, bir gün ondan yardım ister. Başta tereddüt etse de kadını kıramaz. Onu eve davet eden kadının çeşit çeşit kedi beslediğini görür. Kedilere çok iyi bakan ve onların dilinden anlayan kadını kıskanır; kendisi de kedi beslemek ister. Ama annesinin izin vermeyeceğini bildiği için, bu isteğinden vazgeçer. Bunun üzerine çiçekli kadın çocuğa çiçeklerinden birini verir.

Örtük İletiler

1. Sevgiyle yaklaşırsa tüm canlılarla iletişim kurulabilir.

Kadife çiçeği,’ dedi. ‘Annen buna kızmaz. Onu seversen dallarından hiç çiçek eksik olmaz.’ Sevinçle aldım kutuyu. Kapıdan çıkarken kulağıma eğildi. ‘Seni severse konuşur,’ dedi yavaşça” (Ak,2004a:71).

2. Çocukların, kendilerine sevgiyle yaklaşanları unutmaz.

“O gün bugün en sevdiğin çiçek ne deseler, o sarı çiçekler gelir gözümün önüne. Bir an bile duraksamam, ‘ Kadife Çiçeği,’ derim” (Ak,2004a:71).

Ayakkabı Tamircisi (H)

Çocuk, ayakkabı tamircisine gider. Aynı yaşlarda bir torunu olduğunu söyleyen tamirciyi kendine yakın hisseder; çünkü çok dedesi uzaktadır. Tamirci,

torununa deriden ayakkabılar, oyuncaklar yaptığını söyleyince tamircinin torununu kıskanır. Tamirci, torununu hiç göremediğini anlatırken, çocuğun dedesine olan özlemini gidermeye çalışarak ona ilgi gösterir. Çocuk yaşadıklarına bir anlam veremez. Çocuk, tesadüfen tanıştığı yaşlı adamla dedesine olan özlemini giderir ve onunla arkadaş olur.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, başkalarını kıskanabilir ve sevdiklerine olan özlemlerini başkaları aracılığıyla giderebilirler.

“Ne şanslı torununuz var! “ Şanslı mı? Onu da nereden çıkardın?” “Şanslı tabii...Hiç kimsede eşi benzeri olmayan oyuncakları, bir de onu çok seven dedesi var. Benim dedem çok uzakta, bu kentte değil” (Ak,2004a:24).

2. Çocuklar, kendilerine yakınlık gösterenleri yanıtsız bırakmazlar ve onları unutmazlar.

“O gece yatağında küçücük ayakkabı dükkânında geçenleri düşündüm hep. Hasan Usta'yı, torununu, korsan gemisini, ekose kasketli adamı. Bir düş müydü gördüklerim yoksa? Hayır... Hayır... düş olamazdı asla. Yanaklarımda Hasan Usta'nın ellerinin sıcaklığı vardı hâlâ” (Ak,2004a:28).

Az Buçuk Teo (R)

Mahalleye çok az yiyen, köpeğine yemek hapları hazırlayan, matematik, doğa, genetik, fen bilimleri gibi hemen her konuda engin bir bilgiye sahip olan Teo adında biri taşınır. Dersleri çok iyi olmayan, matematiği anlamayan çocuk, Teo'nun herkese olduğu gibi kendisine de matematikle ilgili problemler soracağını düşünür, ondan çekinir. Bu arada, arkadaşı Polat'la rock grubu kuran çocuk, arkadaşı Polat'ı

örnek almakta, diğer zamanını da bilgisayar oyunlarıyla geçirmektedir. Dünyadaki hemen her şeyin sayılar üzerinden kurulduğunu bilen Teo, bilgilerini tüm mahalleliyle paylaşmaktadır. Güllü Abla'nın düşürdüğü saksının Teo'ya rastlamasıyla mahallede her şey değişir. Mahalleli, hafızasını kaybeden Teo'nun bildiklerinin hatırlatılmasıyla sağlığına kavuşacağına karar verir ve aralarında işbölümü yaparlar. Esnaf, öğrenci, berber, manav, memur ve ev hanımları gen, gökyüzündeki olaylar, matematik hakkında bilgi toplayıp hem mahalleliyi bilgilendirir hem de Teo'nun iyileşmesine yardımcı olurlar. Yavaş yavaş hafızası yerine gelen Teo, herkesin onunla ilgilenmesinden hoşnut olur. Hiç aile sıcaklığı yaşamayan, hep yurtlarda yaşayan Teo ilk defa sevgi duygusunu yaşamıştır. Artık Teo'dan korkmayan çocuk da cebinde problemlerle gezmektedir. Sevdiği kızın Polat'la arkadaş olmasının şokunu yaşayan çocuk, sadece internette zaman geçirerek, Polat'a benzemeye çalıştığını fark edince kendini keşfetmeye başlar ve müziğe yönelir.

Örtük İletiler

1. Sevgiyi ilk defa yaşayan insanın yaşamı ve yaşama bakışı değişir.

“ Teo, bir aileye kavuşmuş kimsesiz bir çocuk kadar şendi. Küçüklüğünden beri tatmadığı duyguları yeni yeni keşfetmenin sarhoşluğunu yaşıyordu” (Ak, 2005: 178).

2. Düzenini kurup, sevgiyi yaşayınca kişi, yaşamındaki eksiklikleri fark eder.

“Yeni düzen yaşamının güdük yanlarını göstermişti ona. İşini, sayıları, dünyadaki olayların neden-sonuç bağlarını çözme isteğini abarttığını görmüştü”(Ak, 2005: 176).

3. İnsanların, kendine özgü kişiliği ve zevkleri olmalı.

“Hep bir eziklik, boşluk vardı içimde. Sohbet odalarındaki ben, ben değildim. Müzik çalışmaları başlayınca yalan dünyamdan uzaklaştım, yeniden gerçek yaşamın içinde buldum kendimi. Okulun müzik odasını bize verdiler. Her gün dersler bittikten sonra iki saat çalışıyoruz” (Ak, 2005: 182).

III.1.1.1.2. Çocuksu Aşklar

Çocuksu bağlanmalar, ilgiler ve sevginin güzelliği çocuk kahramanların yanı sıra, hayvanlar ve oyuncaklar üzerinden de işlenmiştir. Çocuklar, yaşadığı “çocuksu aşkları” birbirlerine açıkça söylemeden, kıskandırarak veya sezdirerek yaşamaktadırlar.

Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino (R)

Kaz, televizyonda izlediği ve ünlü bir kişi olan Bo’ya aşık olur. Çiftlikten kaçıp, Bo’nun evine yerleşen kaz, kendini geliştirirse Bo’nun aşkına karşılık vereceğini inanır. Birbirlerini seven kişilerin aynı niteliklere sahip olmadıkça yakın olamayacaklarını öğrenen kaz, yeteneklerini geliştirmeye başlar. Kaz, yeteneklerini düşünmeye başlar ve en sonunda sesini kullanabileceğine karar verir. Başka hayvanların sesini taklit etmeye başlar. Bo’ya yetenekli olduğunu ispat eder ve onunla programlara çıkmaya başlar. Sevginin bekleyerek değil, kendini geliştirmekle, üretmekle oluşabileceğini düşünür. Bo’yla yakınlaşan ve bir işle uğraşmanın keyfine varan Kaz, Bo’dan istediği sevgiyi göremez. Üstelik, Bo çiftliğe erkek kaz almıştır. Başta bu karara çok sinirlenen kaz, zamanla bir kazın insanla değil; yine kendisi gibi bir kazla evlenmesi gerektiğini anlar. Oldukça duyarlı ve nazik olan kaza ilgi göstermeye başlar. Üç yavru

doğuran kaz, artık ailesiyle programlar yapmaktadır. Kaz, ailesiyle birlikte çok mutludur.

Örtük İletiler

1. Kişi, sevdiği için emek vermeli.

“Bo gönül verdiğim bir insan. Onun için ben de bir şeyler yapabilirim...”
(Ak,2002b:16).

2. Karşılıklı sevginin oluşabilmesi için uyum şarttır.

“Bir kaz bir insanla ne kadar anlaşabilir?” (Ak,2002b:28).

“Bo ile Kaz arasındaki ilişki, ancak Kaz’ın yeteneklerini geliştirmesiyle güzelleşebilirdi. Kaz yeteneklerini geliştirdiği sürece, Bo onunla paylaşacak daha çok şey bulacaktı.Düşünün bir kere, her gününü değişik yaşayan, her gün yeni şeyler öğrenen biri, her gün aynı işleri yapan, uyuyan, uyanan, yemek yiyen, hep aynı yerde duran biriyle neyi paylaşabilir?” (Ak,2002b:44).

3. Aile üyeleri birbirine bağlıdır.

“ ‘Biz, Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino bir aileyiz,’ diyordu. ‘Bir çiçeğin yapraklarıyız yani’ ”(Ak,2002b:87).

Toto Ne yapıyorsun? (H)

Çarpık dişlerine plakalar takılan Toto, Mimi’ye görünmek istemez. Selo, arkadaşının hiç görünmemesinden endişe duyar ve Mimi’yle birlikte onu arar. Selo, Mimi’nin Toto’ya yüz vermediği için kaçıp gittiğini düşünür. Mimi de Toto’nun kendisi yüzünden kaybolduğuna inanır ve çok üzülür. Toto’yu seven Mimi, bunu ona söylemez; çünkü o zaman sevilmeceğini düşünür. Balıkçılardan, Toto’nun yerini öğrenirler.

Onları görmezden gelen Toto, Mimi uzaklaşınca, Selo'ya dişlerini gösterir. Toto, Mimi'yi göremeyeceği için çok üzülür: Selo, çirkin görünse de Mimi'nin onu sevdiğini söyleyemeden Toto evine gider. Selo, bu durumdan biraz da hoşnut olur; çünkü o da Mimi'yi sevmektedir.

Örtük İletiler

1. Bayanlar, genellikle sevgilerini karşı cinse belli etmezler.

“Ne yani, söyleseydim de benimle daha mı az ilgilenseydi?” (Ak,2003:45).

2. İnsanlar, fiziksel olarak kendilerini çirkin hissederse aşık oldukları kişiye görünmek istemezler.

“Başkalarını aklıma bile getirmedim, ama Mimi'nin beni bu çirkin halimle görmesini istemiyorum. Bu yüzden gizlendim.” (Ak,2003:49)

“Daha birkaç ay Mimi'nin yüzüne bakmadan nasıl yaşarım ben?”
(Ak,2003:49)

Toto Bir Koku Duydu (H)

Toto, çok güzel bir koku duyar ve kokunun güzel bir kızın saçlarından geldiğini fark eder. Toto, kıza aşık olur. Çok mutsuz görünen kız, belediye başkanı olan babasını, işlerinden dolayı göremediği için meydandaki saati bir saat geri almak ister ve Toto'dan yardım ister. Meydandaki saati bir saat geri almayı başaran ve orada uykuya dalan Toto, uyandığında meydanda gösteri yapan Sihirbaz'ın elinin altında oyunun bir parçası olduğunu fark edip, korkar. Ama, yine o güzel kokuyu duyunca rahatlar. Gösteri bittiğinde ise, kız Toto'ya teşekkür eder, o ise hızla evine doğru gider.

Örtük İletiler

1 İnsan, birden duyduğu bit kokudan etkilenebilir.

“Ne çekici bir kokuydu bu! Sevdiği birçok kokunun karışımıydı: annesinin Tao-Çio kreminin, akasya ağacının, Mimi'nin saçlarını taradığı papatya suyunun, berberin saçlarını kesmeden önce ıslatmak için kullandığı lavantalı suyun, Bay Zoti'nin hasta muayenesinden sonra ellerine sürdüğü naneli kolonyanın” (Ak, 2003h:52).

2. Çocuklar da bir anda aşık olabilir ve hemen o anda aşkları uğruna her şeyi yapabilirler.

“Onun için her şeyi yapabilirdi. Hele kokusu...Bu koku için her türlü çılgınlığa hazır.” (Ak, 2003h:53).

3. Kişi, sadece duygularıyla hareket etmemelidir.

“Bir daha da ne o kıza rastladı, ne de güzel kokulara aldı. Ne zaman başını döndüren bir koku duysa, içinden hınzırca gülümsedi yalnızca” (Ak, 2003h:57)

Toto Venezuela'da (H)

Toto, üzerinde Venezuela pulu olan bir mektup alır. Mektupta hiç arkadaşı olmadığını ve sıkıldığını söyleyen kızla tanışmak için Selo'yla Venezuela'ya gitmeye karar verir. Yola çıkan Toto ve Selo, güneşin ilk ışıklarında Venezuela'ya vardıklarını sanırlar. Ellerindeki mektuba dikkatli bakınca pulun başka bir mektuptan çıkarıldığını ve Venezuela'da olmadıklarını anlarlar. Toto, eve dönünce karşı eve yeni taşınan güzel kızın mektuptaki kişi olduğunu anlar ve çok heyecanlanır. Sevdiğinin çok uzakta değil, çok yakınında olduğu gören Toto'yu, Selo kıskanır.

Örtük İletiler

1. Sevgi, bazen insanın aklını başından alabilir, insanı imkansız gerçekleştirmeye sürükleyebilir

“Toto’nun yanakları pespembe olmuştu. Bir süre hiç konuşmadı. Alnını kırıştırdı, dudaklarını büzdü, gözlerini ovuşturdu. Sonra damdan düşer gibi, ‘Benimle Venezuela’ya gelir misin?’ diye sordu” (Ak,2003h: 23)

2. Arkadaşlar birbirlerini kıskanabilir”

“Şu kız da nereden çıkmıştı şimdi? Yoo, yo! Mektubu bu kız yazmış olamazdı. Yazması için hiçbir neden yoktu çünkü. Kız çok güzeldi, Toto ise hiç yakışıklı değildi, kötü giyinirdi, saçları yağ ve kolonya kokardı, ayakkabılarının arkasına basardı, tırnaklarını yerdi, dişleri sapsarıydı” (Ak,2003h: 28).

Denizatları Nereye? (H)

Çia, Si’ye ilk görüşte aşık olur. Farklı yerleri görmeyi seven, yaşadığı yere bağlı kalamayan Sia, karnındaki yumurtaları Çia’nın karnına döker. Yiyecek getirmeye giden Sia, bir daha dönmez. Aldatıldığını düşünen, kırılan Çia, Si’den hiç haber alamaz. Çia, Si onu bırakınca kimseye inanmamaya karar verir. Bir daha kimseye inanmayacağını düşünürken kendini bir insanın avucunda bulur. Çia, oltaya takılmışken torbasındaki yumurtaları denize bırakmayı başarır, çocuklarını yaşatabildiği için çok mutlu olur. Kurtulacağına inanan Çia, nefes almakta güçlük çekerken Si’nin sesini duyar. Si’yi görür görmez affeden Çia, ona yakınlaşmak için uğraşır. Yavrularının yaşadığını bilmenin sevinciyle Çia ve Si ölmeden önce birbirlerine sarılırlar. Birbirlerine dolanan çift, süs eşyası satan bir dükkanda da sarmaş dolaşırlar.

Örtük İletiler

1. Kişi, ilk görüşte birlikte yaşacağı insanı bulabilir.

“Gözlerim beynime resmini çizdi bile. Nereye gitsem benimle olacak bundan sonra” (Ak,2003b:32).

2. Çocuk sahibi olanlar, ölseler de çocuklarında bir parçalarını bırakarak giderler.

“İstesem bile tam olarak yok olamam artık,” demiş. “Yavrularımda bir boynuz, bir kuyruk, bir göz olarak olsa da yaşayacağım” (Ak,2003b:37).

3. Sevgi, bazen affetmek ve her şeye rağmen birbirini bırakmamaktır.

“İkisi de kuyruklarını şefkatle birbirine dolamışlar. ‘Mutluyum,’ demiş Çia. ‘Mutluyum,’ demiş Si. Güneş onları kavurduğunda birbirinden ayrılmaları imkânsız hale gelmiş” (Ak,2003b:38).

Sombalıkları Da Sever (H)

Yaşadığı ırmaktan dışarı hiç çıkmayan ürkek sombalığı Çin, beslenmek için denize göç etmek zorunda kalır. Büyük balıklara yem olmaktan ve denize gitmekten korkar. Denizde, Çin’in adlı bir sombalığına aşık olur. Çin’in, Çin’in aksine cesur ve uyanık biridir. Çin’e denizde nasıl sağ kalacağını öğretir. Çin, Çin’in ondan daha bilgili olduğunu fark edince rahatlar. Çin ve Çin’in birlikte çok iyi zaman geçirirler, ama ikisi de kendi ırmağına dönmek ister. Göç zamanı geldiğinde yine aynı yerde buluşacaklarına dair söz verirler. Çin, ırmağına giderken, zorluk yaşar ve tam öleceğini hissettiği anda Çin’in sesini duyar. Çin’in son anda Çin’i ölümden kurtarır.

Birbirlerine verdikleri sözle ayakta kalan çift, bundan sonra yaşamlarını birlikte sürdürürler

Örtük İletiler

1. İnsanlar sevdikleriyle zorlukların üstesinden daha kolay gelirler.

“Çin iki kişi olunca zorluklarla daha kolay baş edebileceğini düşünmüş”

(Ak,2003b:68).

2. Sevginin emekle oluşacağını bilenler, gerekirse birbirlerine hayatlarını adarlar.

“Demek ikimiz de hayatta kalabilmemizi verdiğimiz söze borçluyuz”

(Ak,2003b:72).

Haksızlık Bu (H)

Umut'un kendisinden hoşlandığını düşünen Meltem, onun yakın arkadaşı Çiçek'i sevdiğini anlar. Mandolin çalan Umut, Çiçek'in keman çalmasından etkilenmiştir. Meltem eve giderken bir antikacı dükkanında gördüğü piyanoyu görünce hayallere dalar. Kendini yıl sonu konserinde piyano çalarken ve Umut'un onu hayranlıkla seyrettiğini düşünür. Meltem, düş yoluyla Umut'tan intikam alır ve kendini daha mutlu hisseder.

Örtük İletiler

1. Tek taraflı bir aşk insanları hayal kırıklığına uğratar.

“Ama haksızlık bu! Ben onun en iyi arkadaşı olmak için bunca çaba gösterdim. Hastalanıp gidemediğinde arkadaşlarından ödevlerini alıp evine götürdüm” (Ak, 2003d:64).

2. Aşkta dış görünüş önemli değildir.

“Çiçek’in benden ne üstünlüğü var? Boyu kısa, yüzü sivilceli. Evet, keman çalıyor ama bizim evde keman olsa ben de çalardım” (Ak, 2003d:64).

3. Aşkına yanıt verilmeyen kişi, öc almak ister.

“Çaldığım, Beethoven’ın La Minör Opus bilmem kaçınıcı senfonisi. Salon alkıştan inliyor. Gülümseyerek selamlıyorum arkadaşlarımı. Umut ayağa kalkıyor, kırmızı bir gonca gül uzatıyor. Öne eğiliyorum gülü tutacak gibi. Ellerim Burçak’ın verdiği mor menekşeyi yakalıyor. Usulca öpüyorum çiçeği. Umut mutsuz; kırmızı gonca, ayaklarının dibinde” (Ak, 2003d:64).

Benim Adım Titi (H)

Mahalleye yeni gelen denizci Selo, tanıştığı herkese adlarını yazdığı kayık hediye eder. Titi, dışındaki tüm çocuklar Selo’yla tanışıp hediyesini alır. Titi, onun ilgisini çekmek için her yolu dener, ama sonuç alamaz. Ümidini kestiği bir gün Selo birden Titi’nin yanına gelerek onunla tanışır. Titi çok heyecanlanır ve onu gördüğü ilk günden adı yazılı olan kayığı yaptığını söyleyince çok mutlu olur.

Örtük İletiler

1. Bazı insanlar, hoşlandığı kişilere ilgisiz davranarak, onlardan kaçarlar.”

“Yanımdan ayrılırken Selo, ‘Sahi,’ dedi, ‘senin adını niye bu kadar geç öğrendim’ ” (Ak,2003f:30).

Beyaz Elbiseli Kukla (H)

Deniz, mahalleye yeni gelen Selim'i başta sevmez. Selim'in odasındaki resimleri ve bezden kuklaları görünce ona hayran olur ve hiçbir becerisi olmadığı için kendinden utanır. Kukla yapmaya başlayan Deniz, artık günün çoğunu Selim'le birlikte geçirir. Deniz, kızamık olduğunda onu görmeye gelen Selim'in de kızamık olmasına sevinir. İyileştikten Selim'in lunaparkta çalıştığını ve kuklaları piyango çekişiyle burada sattığını öğrenir. Deniz, piyangodan beyaz elbiseyi kuklayı kazanmak ister, ama bunu başaramaz. Selim'in ailesiyle Konya'ya taşınacaklarını söylediği gün, Deniz, evlerinin kapısının önünde istediği beyaz elbiseli kuklayı görür. Deniz, onun gidişiyle kendini yapayalnız hisseder.

Örtük İletiler

1. Arkadaşlıkla başlayan ilişkiler zamanla aşka dönüşebilir

“Selim'in ince ve genizden gelen sesi kulağıma yumuşak bir esinti gibi çarptı. Kalbim küt küt çarpmaya başlamıştı” (Ak,1999:56).

2. Birbirlerini sevenler, düş yoluyla da biraraya gelebilirler.

“Bir kere ikimiz de sokağa çıkmıyor, yataklarımızda yatıyorduk. İkincisi onun vücudunu saran kırmızı lekeler benim vücudumdan geçmişti ona. Ayrı evlerde aynı kırmızı lekelerle beraberdik. Yanyanaydık yani” (Ak,1999:56).

3. İnsan, sevdiğinden uzak olunca kendini yalnız hisseder.

“O yalnızlığın ne olduğunu anlamış mıydı, bilmiyordum ama ben kendimi belki de ilk kez o an, bu koca dünyada yapayalnız hissetmişim” (Ak,1999:60).

III.1.1.1.3. Yaşama Sevinci

Tüm zorluklara karşı ayakta kalmayı başarabilen kahramanlar, yaşamı sevmektedirler.

Açelya'nın Upuzun Bir Günü (H)

Bez bebek Melo, kış güneşinde dışarıdaki güzellikleri yaşamak için dışarı çıkmak ister. Açelya çiçeği, onu kıskanır; çünkü dışarı hiç çıkmamış, hayatını hep evde geçirmiştir. Oysa soğuk hava Açelya'ya zararlıdır; ama o bunu önemsemez. Melo Açelya'nın durumuna üzülür, onu dışarı çıkarır. Yapraklarına konan bir serçenin güzel sözlerinden etkilenir. Yapracağının böcekler tarafından yenilmesi, çiçeklerinin çocuklar tarafından koparılması, dolunayda üşmesi, kırağının oluşması hiçbir şey onun mutluluğunu bozamaz. Ev sakinleri, soğukta daha fazla kalmaması gereken Açelya'yı fark eder ve içeri alır. Hayatının en uzun gününü yaşayan Açelya her anında kendini çok mutlu hissetmiştir. Soğuk da olsa bu mutluluğu yaşamak güzeldir; çünkü yaşadığı her şeyi sevmektedir.

Örtük İletiler

1. İnsan, yaşamı severse en zor koşullarda bile ayakta kalmayı başarabilir”

“Açelya'nın başı döndü sevinçten. Eee, ne zamandır güzel olduğunu söylememişti kimse. ‘İki gün su içmesem gam yemem,’ dedi içinden. (Ak,2003g:54)

III.1.1.1.4. Doğa Sevgisi

Doğa sevgisi çevreye zarar verilmemesi ve hayvanların korunması üzerinedir. Çevrenin korunması için duyarlı olan kahramanlar, yetkili kişilerle görüşmekte veya kendi başlarına çözümler üretmektedirler.

Toto ve Dev Mektup (H)

Toto, Belediye Başkanı'na sunulmak üzere dev bir mektup yazar. Bu mektupta, mahalledeki tüm sorunların yazıldığını düşünen mahalleli, Toto'yla belediye binasına doğru yürümeye başlar. Oysa mektupta bir milyon sekiz kere “Sarmaşık Sokak'taki akasya ağacı kesilmesin” yazılmıştır. Mektubu başkana ulaştıran Toto, mektubun yanıtını yarım saat sonra başkanın ağzından öğrenir: Sarmaşık Sokak'taki akasya ağacı kesilmeyecek. Toto dışındaki herkes şaşkındır, trafiği engelliği için kesilmek istenen akasya ağacı kimsenin umurunda değildir. Herkesin kızgın bakışlar fırlattığı Toto, ise kalabalıktan kaçıp akasya ağacına müjdeyi vermek ister.

Örtük İletiler

1. Doğanın korunması için uğraşılmalı, yanlış uygulamalara tepki gösterilmelidir.

“Sarmaşık Sokak'taki akasya ağacı kesilmesin” (Ak,2003h:42)

2. İnsanların çoğu, doğanın korunmasına için duyarlı davranmamaktadır.

“Toto, ağacın gövdesine sarılıp dans ederken, yanında, başının üstünde şarkı söyleyen saka kuşu Düdüt'ten başka kimse yoktu.” (Ak,2003h:42)

Unutamadığım Bir Gün (H)

Sokak köpeklerinin, belediye zabıtalari tarafından zehirlendiğini gören Deniz ve arkadaşı köpekleri bir apartmana saklar. Sürekli havlayan köpeklerin apartmandaki rahatsız etmesiyle, köpeklerin yerini öğrenen Halil Amca, köpek için yemek getirdiğini söyleyerek çocukları sevindirir. Ama yanılmışlardır; köpekler yemeği yedikten sonra ölmeye başlar. Çocuklara, köpeklerin mikroplu olduğu söylense de çocuklar ikna edilemezler ve bu duruma çok üzülürler. Emre'nin yolda bulduğu yaralı güvercini iyileştirmeye çalışarak acılarını hafifletmeye çalışırlar.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, hayvanların korunmasına karşı duyarlıdırlar.

“İçim acımişti. Zavallı köpekler sahihsiz oldukları için öldürüleceklerdi”
(Ak,1999: 42).

.2. Sahipsiz hayvanların, çevreye zarar vermesi engellenmelidir; ancak onları öldürmek çözüm değildir.”

“ Mikrop taşıyan herkesi öldürmek mi gerekir?” (Ak,1999: 47).

3. Çocuklar, yaşadıkları olumsuz olayların etkisinden kurtulmayabilirler.

“Bugün olanları benim gibi onun da hiç unutamayacağımı biliyordum”
(Ak,1999: 48).

Benim Minik Köpeğim (H)

Yavru köpek bulan Meltem, onu gizlice beslemeye karar verir: Köpekle çok ilgilenen çocuk, onun sahibi olmak ister: Onu ölümden kurtardığı için, köpeğin onun her istediğini yapacağını sanır, ancak köpek ona alışamaz. Yavru köpeğe, kahvecinin yeni

doğuran köpeğini, yavrularıyla memlekete gönderdiğini anlatır. Bunu duyan köpek, kömürlükten fırlayıp kaçar, bir daha da dönmez. Küçük kız buna çok üzülür ve kaçmasına anlam veremez.

Örtük İletiler

1. Bir canlının sorumluluğunu üstlenmek zordur.

“Yemek artıklarını evdekilere sezdirmeden kömürlüğe nasıl taşıyım? Zor olacak ama denemeliyim. Kolay mı bir köpeğe sahip olmak, bir köpeğe benim demek?”
(Ak,2003d: 68)

2. Çocuklar, sevdiklerini başkalarıyla paylaşmak istemezler.

“Köpeğimi kimseye vermem, annesi bile olsa” (Ak,2003d: 69).

3. Her canlı, kendine uygun olan ortamda mutlu olabilir.

“Hiçbir eksikliği yoktu ki. Üstelik sıcak bir yuvası, yiyeceği, onu seven yakın bir dostu vardı.” der; ama yine de annesine kaçtığını düşünmek onu mutlu eder
(Ak,2003d:73).

III.1.1.1.2. Hayaller

Hayaller, başlığı altında iki farklı konuya değinilmiştir. İlki, zihinde tasarlanan, gerçekleşmesi istenen düşler, idealler; diğeri ise korkan kişinin belli belirsiz gördüğü şeylerdir. Çocuklar, zihninde tasarladıklarını resimlere aktarırlar, ya da hayallerinin çok gelişmiş olmasıyla farklı şeyler üretirler. Bazen ulaşmak istedikleri hayaller için sabırla bekler, bazen de her türlü zorluğu aşip hayallerine ulaşmaya çalışırlar. Çocukların, karanlıkta belli belirsiz görünen nesnelere, hayalleriyle birlikte korktukları nesnelere benzetmesi mümkündür.

Bir Duvar Ressamı (H)

Simit satarak kendine renkli boyalar alan çocuk, kağıtlara değil duvarlara resim yapmak ister. Tebeşirlerle, kömür parçalarıyla okul duvarında resimlerle bir dünya çizen çocuk keyifli bir oyuna başlar. Tüm arkadaşlarını çizen çocuk, beğenmediği, yanlış bulduğu ve sevmediği durumları resimlerle değiştirmeye başlar, hatta oyununda resimdeki başarısından dolayı kendini madalyayla devlet başkanının yanında hayal eder. Herkesi istediği gibi çizen çocuğun düşsel oyunu, okul müdürünün durumu fark etmesiyle sonlanır. Gözyaşları dinmeyen çocuk, okulun duvarlarını temizledikten sonra satılmamış simitleriyle martı sürüsünün peşine takılıp gitme arzusuyla denizi seyreder.

Örtük İletiler

1. Bazı çocuklar, bir şeye sahip olamadıkları ya da bir şeyi yapamadıklarında hayallere alemine dalarlar, bu onlar için en güzel oyundur.

Nasıl da mutluydum! Herkesi istediğim gibi oynatıyordum” (Ak, 2003d:12).

2. Yetişkinler, çocukların oyunlarını hoşgörüyü karşılamayabilirler.

“Kalk bakalım, küçük velet! Okulun bahçesini rezil etmişsin. Yarım saat içinde bahçeyi tertemiz görmezsem polis çağırırım” (Ak, 2003d:14).

Toto ve Güneş (H)

Toto'nun odası her zamankinden daha aydınlıktır. Annesi, pencerenin önündeki ağaçlar budandığı için odanın çok aydınlandığını söyler. Annesinin görüşüne katılmayan Toto, kendisini görmeye gelen Selo'nun da odanın aydınlık olmasına şaşırmasıyla duvardaki resmi gösterir. Toto, güneşin resmini yapıp, duvarına asmıştır. Bundan sonra odası geceleri bile aydınlık olacaktır.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, resimlerle hayallerini gerçekleştirebilirler.

“Güneş! Güneş’in resmini yaptım, astım duvara. Bundan böyle odam hep aydınlık olacak” (Ak,2003h:59).

Dokumacı Kuşu ve Martı (H)

Dokumacı kuşu Fiyonk, düşleriyle görülmemiş güzellikte şapkalar üretir. Hüthüt kuşu, dokumacı kuşunun ölümsüzlüğü yakaladığını düşünür. Hayallerinin peşinde koşan Martı ise, beğendiği bir şapkayı gizlice alır. Çok hayal kuran, hayali gerçekleşince önemsizleşen Martı’yı şapka da mutlu etmez: Fiyonk, şapkasının geri dönmemesine içlerlenirken bir yandan da şapkasını görmeyen kalmayacak diye sevinir. Karga, şapka hakkında konuşan Fiyonk ve Hüthüt Kuşu’na martı ve şapkanın gökyüzündeki en parlak yıldızla doğru uçtuğunu anlatır.

Örtük İletiler

1. İnsan, düşleri yardımıyla farklı ve güzel şeyler yaratılabilir, böylece ölümsüzlüğü yakalayabilir.

“ Sen tatlı bir kaçıksın.” “Ürettiklerin basit şeyler değil. Bugüne kadar senin gibi yaratıcı bir dokumacı kuşu ne gördüm ne de duydum. Dedemin babası bu yöredeki bütün ilginç olayları babama anlatmıştı. O bile şapka, çanta ören dokumacı kuşların varlığından söz etmemişti. Eh..Fiyonk..Sen kolay kolay ölmezsin artık. Ölümsüzlüğü yakaladın galiba...” (Ak,2003b:22).

2. Düşlerin sonu yoktur ve düşler gerçekleşince, önemini yitirir.

“Gökyüzündeki yıldızlar kadar erişilmez sanırdım hayallerimi. Şimdi eriştim bazılarına, eriştim ne oldu? Her eriştiğim hayal, ayaklarımın dibindeki milyonlarca kum taneciğinden biri gibi şimdi.Yıldız nerdee? Kum taneciği nerdee?” (Ak,2003b:28).

3. Düşleri gerçekleştirme uğruna her şeyi göze alınabilir.

“Onları gördüm, gökyüzündeki en parlak yıldızla doğru uçuyorlardı” (Ak,2003b:28).

Bir Yalnız Deniz Feneri (H)

Yaşlandığı için kullanılmayan deniz feneri, geçmişteki görevlerinden dolayı ödüllendirilmeyi ve unutulmamayı hayal etmektedir. Bir gece fırtınada bir tankerin zor durumda olduğunu fark eder ve ışıklarını yakar. Uzun zaman sonra kendini yalnız hissetmez ve mutlu olur: Deniz feneri, artık, eskimekten ve unutulmaktan korkmamaktadır. Bir habere göre yaşlı fenere elbise giydirilmiş, dünyanın en tanınmış dergilerinde fotoğrafları basılmıştır.

Örtük İletiler

1. Görevlerini başarıyla yerine getirenler ödüllendirilmenin hayalini kurarlar.

“Kim ne derse desin...Yaşlı ama başarılı bir fenerim. Yaptığım iş önemsenseydi, şimdiye kadar gövdem madalyalarla dolardı. Gazetelerde boy boy fotoğraflarımı yayınlarlar, altına ‘Kahraman Deniz Feneri’ yazarlardı. Hadi, bütün bunlar ihmal edildi diyelim... Görkemli bir törenle emekliye ayırmak da mı çok zor?” (Ak,2003b:59).

2. Kişi, işe yaradıkça mutlu olur

“İşe bakın!Kendini işe yaramaz, yaşlı, köhne değil, iyi yürekli, dost, yardımsever görüyormuş şimdi”. (Ak,2003b:61)

3. Hayallere ulaşmak için sabırlı, azimli olmak gerekir

“Ölmeden ölülmüş bazısı..Ben.. Ben mi? Kolay kolay pabuç bırakacak göz yok değil mi bende!” (Ak,2003b:61)

Napoliten Şarkı (H)

Meto, yatağın altındaki tahta kutuyu açar açmaz bir şarkı çalınır. Bu şarkının Napolili balıkçıların söylediği Napoliten Şarkı olduğunu öğrenir, çok mutlu olur. Ancak sonunda özgürlüğüne kavuşan Napoliten Şarkı'nın tüm isteği dilden dile söylenmektedir. Bir süre kendi başına dolanan, ama hayaline ulaşamayan Şarkı, Meto'yu özlediğini anlar ve müzik kutusuna geri döner. Uzun geziler sonunda anlar ki en büyük özgürlük çocukların onu dinlemeleri ve onların ağzında ıslık olmaktadır. Napolili balıkçıların şarkısı. akşam eve dönerlerken çocukların dudaklarında bir ıslık olur:

Örtük İletiler

1. Hayallerine ulaşanlar mutlu olurlar.

“Başardım!’ diyordu gururla. ‘Bir ıslık olmayı başardım sonunda. Artık kimse tıkamaz beni tahta kutuya” (Ak,2003g:25).

Madam Lulu'nun Şapkası (H)

Canı sıkılan Şapka, farklı yerlerde yaşamayı ve hiç unutulmamayı istemektedir. Asılı durduğu yerden kendini bırakan Şapka, önce hediye olarak sunulur,

ardından kendini seyyar sayıcının tezgahına atar, çocukların oyuncağı olur, tavan arasında pireler ve böceklerle arkadaşlık eder, yazın korkuluk, kışın kardan adamın şapkası olur. Artık iyice yıpranmış ve eskimiş olarak yerlerde gezmektedir, ama yine de kendini o askıdan bıraktığı için mutluluk duyar. Bir gün şans eseri hayaline kavuşur. Karlar altında yok olmayı beklerken kendini bir film stüdyosunda bulur. Yok olsa bile görüntüsünün kaybolmayacağını anlar ve daha da keyiflenir:

Örtük İletiler

1. Yaşadığı hayattan memnun olmayan ve kalıcılığı, ölümsüzlüğü yaşamak isteyen bir kişiler, bu hayallerine mücadele ederek ulaşabilirler.

“Güneşi kuşları seviyorum ben! Üstelik Madam Lulu’nun kara tüylü, kalıplı, yeşil şapkası değilim artık.” (Ak,2003g: 30)

“‘Ne güzel,’ dedi keyifle. ‘Bir gün yok olsam bile görüntüm hiç kaybolmayacak.’ ” (Ak,2003g: 32)

Albatrosu Gördünüz Mü? (H)

Ting, albatros kuşları arasında en farklı olanıdır. Bütün kuşlar sadece yemek bulmak için uğraşırken, Ting zamanını dans ederek geçirmektedir. Ting’e, kurallara uymasını konusunda sürekli uyarılarda bulunulur, ama o yine de bildiğini okur: Kimseye benzemeyen, kendi gibi olmaya çalışan Ting bu kez kendi sesini aramaya başlar; ama diğerleri rahatsız olunca adadan gitmesi gerektiğini anlar. Dünyayı kendi gözleriyle tanımak için tüm gücüyle aya doğru uçmaya başlar.

Örtük İletiler

1. Herkesin, gerçekleştirmek istediği kendince bir hayali vardır.

“Şarkı söylemekten ve dans etmekten bıcarsam söylediklerini düşünürüm. Yaşam, benim için dans etmek demek. Benim içimde yiğit bir albatros var. Dans ettiğimde bütün güzelliğiyle çıkıyor ortaya. Dans etmeyi bırakır da sizin gibi olmaya çalışırsam içimdeki yiğit albatros küsmez mi bana? Şimdiye kadar hanginiz fark etti bu yiğidi? Aydaki, güneşteki albatroslardan başka” (Ak, 2003b: 42).

2. Hayallerini gerçekleştirmek için durmadan düşünen ve uğraşan insanlar, bu uğurda her türlü zorluğa katlanmaya hazırdır.

“Bulutsuz bir gecede siz de ayın çevresine dikkatlice bakın. Albatros Ting’in kanat çırpınışlarını göreceksiniz,’ derler” (Ak, 2003b: 46).

Kayıp Eşya Bürosu (H)

Sardunya’nın yolu, sahibinin kendisini takside unutmasıyla Kayıp Eşya Bürosu’na düşer. Çok karanlık, tozlu ve sıkıcı olan bu yerde Sardunya güneş görmeyen bir yere konur. Bürodaki eşyalar, unutulduklarını ve bir daha sahipleri tarafından aranıp gidenlerin olmadığını ve bu nedenle buraya alışmaları gerektiğini söyleyerek onu teselli etmek için uğraşırlar. Ama yaptıkları konuşmalar pek fayda etmez. Sardunya bu sözlere dayanamaz. O geçmişini, eski sahibini özlemekte ve hiç değilse başını güneşe yaklaştırmamanın bir yolunu aramaktadır, yoksa sabaha ölecektir. Bu üzüntü ve karamsarlıkla bütün gece ağlar. Sabahın erken saatlerinde ise tüm eşyalar şaşırmıştır: Sardunya’nın gözyaşları toprağına düşmüş, onu büyütmüş ve başını güneşe yaklaştırmıştır.

Örtük İletiler

1. Kişi, karşılaştığı zor durumlarda yenilgiyi kabullenmek yerine, kendine inanarak daha da hırslanarak yapmak istediklerini gerçekleştirebilir.

“Ama güneşi gördüm ben!” diye haykırdı.” Bu karanlık, küf kokulu odada nasıl tıklır kalırım?” (Ak,2003g:77).

Taa Samanyolu (H)

Balon, sahibi kendisiyle oynamayı bırakınca, balkon demirine asılı kalır. Buna içerleyen balon, kendini rüzgara bırakır: Herkesten yardım isteyen balon, hayaline ulaşmaktan vazgeçmez. Samanyolu’na ulaştığında yalnız olmadığını fark eder. Sahibinin ucunu kaçırdığı ve Samanyolu’nu görmek isteyen pek çok balon yıldızlara dans etmektedir. Bu dansı izleyen köylüler ertesi gün heyecanla birbirlerine anlatırlar. Köyün yaşlılarından Reşo Dede hiç şaşırmamıştır, çünkü bu dansın her zaman yapıldığını bilir.

Örtük İletiler

1. İnsanlar, hayallerine ulaşabilmek için mücadele eder.

“Yoo!” diye bağırdı. “Ömür boyu bu soğuk demire takılı kalamam. Dünyayı dolaşacak enerjim var benim” (Ak,2003g:60).

2. Büyük hayalleri olan ve bunları gerçekleştiren insanlar her zaman vardır.

““Yeni bir şey değil ki bu,” dedi. ‘Doksan yıl önce de yıldızlarla balonlar aynı dansı ederlerdi.’” (Ak,2003g:69).

Yıldızlar Yosun Kokar (H)

Süslü bir başlığın sahibini bulmak için, sirk alanına giden Meltem, bir sirk yıldızıyla tanışır. Nasıl sirk yıldızı olduğunu merak eder. Aslında pilot olmak istediğini anlatan sirk yıldızının, hayattaki en büyük eksikliği düzenli bir ev yaşantısıdır. Hep gökyüzüne bakarak bir ışığı olmasını istemiştir, aradığı ışığı da sirkte bulmuştur. Ama yine de gökyüzünde bakıp ışık aramaktan vazgeçmemiştir: İşiyile ilgilenmeye devam eden adamın yanından ayrılan çocuk, karşı kıyıdaki ışıkları ve gökyüzünü incelemeye başlar. Yıldızların çok uzak olduğunu gören çocuk, hayallere ulaşmanın çok zor olduğunu fark eder.

Örtük İletiler

1. İnsanların, küçük yaşta kurduğu hayalleri gerçekleştirebilir; hayat koşulları kişileri hayallerinden yıldızlar kadar uzaklaştırabilir

“Gökyüzünde kayıp giden renkli ışıklar yok mu? İşte onlar deli eder beni.”

Çocuk: ‘Uçaklar mı yani?’ diye sorar; ama adam yanıt vermez. (Ak,2003d:39)

“Yıldızlar karşı kıyıdaki ışıklara nasıl da benziyorlardı! Yosun kokuyordu yıldızlar, yosun kokuyordu bütün ışıklar.Bir otobüse atlasam karşı kıyıdaki ışıklara hemen varabilirdim. Ama yıldızlara... Yıldızlara ulaşamazdım ki! (Ak,2003d:39)

Bisikletli Postacı (H)

Çocuklar, postacının, aslında müzisyen olmak istediğini mızıkça çalarken ki yüz ifadesinden anlarlar. Postacının, mektup bekleyenlere, mektuplarının ertesi gün

geleceğini söylemesi herkesin beğenisini toplar. Konya'daki arkadaşının hâlâ mektup göndermemesine içerlenen çocuğu sevindirmek için, postacı, çocuğa mektubu kendisi yazar. Çocuk, mektubun mahalledeki postaneden yollandığını fark edince postacıya kırılır. Kendini affettirmek isteyen Postacı, en büyük hayalinin müzisyen olmak olduğunu, yıllarca şarkılarını beğenenlerin ona hayran olup mektuplar göndereceğini hayal ettiğini; ama kimsenin ona mektup göndermediğini görünce postacı olmaya karar verdiğini anlatır. Bu hikayeden etkilenen çocuk, postacıyı bağışlar.

Örtük İletiler

1. Kişinin mutluluğu, yüzüne yansır.

“Postacıya yan gözle baktım. Mızıka çalarken yüzü öyle değişmişti ki! Yüzündeki çizgiler yumuşamış, gözlerini içine güneş doğmuştu sanki. Müziği gerçekten seviyordu!” (Ak,2004a:82).

2. Kişiler, hayallerine ulaşamasa da başka insanların hayallerini gerçekleştirip mutlu olabilir.

“ Çok istedim birinin bana mektup yazmasını. Günün birinde babam bir meslek seç artık dediğinde, postacılık yapayım da mektup bekleyenleri sevindireyim, dedim.” (Ak,2004a:86).

Geceyin Horoz Olan Saksı (H)

Meltem, gece odasında kendisine dik dik bakan bir horoz görür. Arkasını döndüğünde ise duvarda bir taneyle daha karşılaşır. İki horozun birbirini süzüp dövüşe hazırlandığını ve dövüştüğünü sanır. Sabah olduğunda ise rahatlamıştır. Çocuk, gece

saksıdaki çiçeği horozu ve çiçeğin duvardaki gölgesiyle iki horozun dövüştüğünü sanarak korkmuştur.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, karanlıktan ve yalnızlıktan korkarlar; bu durumlarda bazen etraflarındaki nesnelere canlı olduğunu sanarak olumsuz hayallere kapılır ve ürkerler.

“Dün gece odamda bir horoz vardı. Duvara tünemiş, gözlerini gözlerime dikmişti” (Ak, 2003d: 89).

“ Bu gece odamda bir horoz olmayacak. Annem, sabahleyin elbise dolabının üzerindeki sardunya saksısını pencerenin önüne çıkardı.” (Ak, 2003d: 90)

III.1.1.3. Arkadaşlık

Arkadaşlıklarda sevgi, alışkanlığın yarattığı sıradanlık, farklı ilgiler yaratma, tanışma, paylaşım konuları işlenirken, çocuklar yaşça büyük kişilerle de arkadaş olunabileceğini öğrenirler.

Toto ve Şemsiyesi (H)

Toto, babasının aldığı ve Küt adını verdiği çin şemsiyesini yanından hiç ayırmaz. Öğretmeni, Toto'nun annesini şemsiye konusunda uyarınca, annesi şemsiyeyi saklar. Şemsiyesini bulamayan Toto, uzun bir uykuya dalar. Tedirgin olan annesi, şemsiyeyi sakladığı yerden çıkarır. Selo, ertesi sabah hiçbir şey olmamış gibi yataktan kalkar ve şemsiyeden hiç bahsetmeyen Toto,'nun Küt'ten sıkıldığını düşünür. Toto, taşımaktan yorulduğu Küt'ü odasını aydınlatması için tavana asmıştır ve her gece onunla

dertleşmeyi sürdürür. Selo, bütün bunlara rağmen Toto'nun hala Küt'le dolaştığını fark eder.

Örtük İletiler

1. Kişiler, nesnelere de arkadaş olabilir.

“Toto, şemsiyeden çok hoşlandı. Yeni bir kafa dengi arkadaş bulmuş kadar sevindi üstelik.” (Ak,2003h:11)

2. İnsanlar, arkadaşlarından sıkılabilir, bazen ilişkilere yenilik getirmek gerekir.

“Yoo...Daha sıkılmamıştım. Ama ağır gelmeye başlamıştı. Her yere onunla gidemiyordum...Her yerde her an birlikteydik. Ona anlatacak şeylerim azalmıştı. Günlerce yatakta neden yattım sanıyorsun?” (Ak,2003h:19).

3. Sürekli birlikte zaman geçirilen arkadaşları unutmak kolay değildir.

“Çim sahaya giderlerken Selo'nun dikkatini bir şey çekti. Toto'nun Küt'ü taşırken kıvrıldığı kolu Küt yokken de kıvrık duruyordu. Selo, Küt'ün de onlarla birlikte geldiğini anlamıştı” (Ak,2003h:19).

Güneş Saçlı Kız (H)

Asu ve Titi, Bülo'yla oyun oynamaktan hoşlanırlar. Evcilik oynamaktan sıkılan Bülo ise, mahalledeki müzik kursuna yazılır ve kızıl saçlı, güzel bir kızla arkadaşlık etmeye başlar. Titi, Asu'ya, Bülo'nun birlikte gezdiği saçları güneş vurdukça altın gibi parlayan güneş saçlı kızdan söz eder. Kızın güzelliği yanında kendilerini çok çirkin görürler. Bülo, gerçekten de Sisi'den hoşlanır ve tüm zamanını onunla geçirmeye başlar; çünkü kızlarla evcilik oynamaktan sıkılmıştır. Kızlar, Bülo'yla yeniden oynamak

için her yolu denerler; ama bir sonuç elde edemezler. Bülo, onların da müzik kursuna gelebileceklerini söyleyince kızlar çok mutlu olur, hatta güneş saçlı kıza bile sempati duyarlar.

Örtük İletiler

1. Hep aynı oyunlar bir süre sonra arkadaşlıkların bitmesine neden olabilir

“ Titi sezgilerine güvenirdi. Bülo’nun bir süredir onlarla oynamaktan zevk almadığını hissetmişti”(Ak,2003f:80).

2. Sevdiğimiz kişilerle ilişkilerin gelişmesi için farklı ilgiler, hobiler geliştirmek gerekir.

“Hâlâ evcilik oynamaktan sıkılmadınız mı? Neden siz de kursa gelmiyorsunuz?” (Ak,2003f:90).

Selo Toto’ya Darıldı (H)

Satranç oynamayı pek bilmediği için her zaman Selo’ya yenilen Toto, artık satranç oynamak istemez. Yenilmekten hoşlanmayan Toto, Selo’yla tartışır ve onun kalbini kırar. Kendisine küsen Selo’nun gönlünü almak için her yola başvuran Toto başarılı olamaz. Selo’yla nasıl barışacağını düşünürken meydanda havalanmak üzere olan helikopteri görünce uçmak ister. Helikopterin içindekiler, Toto’nun isteğini kırmayıp, onu da yanlarına alırlar. Bu sırada yeni aldığı fotoğraf makinesiyle helikopteri çeken Selo, fotoğrafta Toto’yu görünce çok sevinir. Helikopterin inmesiyle Toto’ya çektiği fotoğrafı gösterir. Aralarında hiçbir şey yaşanmamış gibi, Toto fotoğraf makinesinin, Selo da uçmanın hayalini kurar.

Örtük İletiler

1. Arkadaşlar arasında dargınlıklar yaşanabilir, bunlar zamanla unutulur.

“Selo fotoğraf makinesinden çıkardığı resmi helikopterin camına yapıştırarak Toto’ya gösterdi, sanki hiç darılmamışlar gibi” (Ak, 2003h:66).

2. Arkadaşlar arasında kıskançlıklar yaşanabilir.

“Selo, hiç helikoptere binmemişti. Toto’nun anlattıklarını biraz hayranlık, biraz kıskançlıkla dinledi” (Ak, 2003h:66).

“Toto makineye bayılmıştı. Selo, fotoğrafını çekerken kameraya hasetle baktı” (Ak, 2003h:67).

Yağmurlu Bir Gün (H)

Anlaşabileceği bir arkadaşı olmayan Gülüş, müzeden aldığı köpek heykelinin küçük bir kız çocuğuna dönüştüğünü görür. Çocuğa annelik etmeye başlar ve ona “Terlikli Kız” adını koyar. Yeni arkadaşı sürekli hırçın, mutsuz ve saldırgan olunca ne yapacağını şaşırır. Dede, torunu Gülüş’e onu kendi haline bırakması gerektiğini söyler. Bunun üzerine Gülüş, Terlikli Kız’ı sokağa bırakır. Terlikli Kız’ın sokakta köpeklerle dost olmaya başlamasına bir anlam veremez. Bu sorunun yanıtını dedesinin sıcak elleriyle onu sevmesiyle bulur. Onu sokağa attığı ve onu anlamaya çalışmadığı için üzülür. Kendi affettirmek için tüylü yünden bir yelek örür. Artık iki iyi arkadaş olmuşlardır.

Örtük İletiler

1. Arkadaşlık zorla ve baskıyla oluşmaz, arkadaşlık için uyum gereklidir.

“Sal onu kendi haline. Fazla ilgilenme. Benzerini bulunca huzursuzluğu kalmaz. Hani, hazine arayıcıları vardır, haritaları eksiktir. Bu yüzden de bir türlü hazineye ulaşamazlar. Ta ki haritanın diğer yarısını bulana kadar” (Ak,2002a:75).

2. Arkadaş olmak için karşıdakine sevgiyle yaklaşmak gerekir.

“Dedesı gibi, köpekler gibi, sıcacık dokunabilseydi, ‘dişine göre bir dost’ olur muydu Terlikli Kız?” (Ak,2002a:90).

3. Arkadaş olmak için sevgi ve sıcaklık gerekir

“ ‘Her ilmeğe dokundum’ diyordu örerken. ‘ Kar yeleşı giyer, ben de ona sımsıkı sarılmış olurum, ’” (Ak,2002a:92).

Kum Kaleler (H)

Canı sıkılan Serap, kumsalda kumdan kaleler yapan çocuğu görünce yalnız olmadığına sevinir. Kumdan heykeller yapan çocuk, kendisine ilgi göstermeyince ona yardım etmeye karar verir. Çocukla konuşmayı başaramayan Serap, Asu’dan kumdan heykeller yapan çocuğun dilsiz olduğunu öğrenince kendine kızar. Çocuğu kumsalda bulamayan Serap, küçük bir kız heykeli bulunca çok mutlu olur. Kumdan heykel yapan çocuğun onun heykelini yaptığına inanır.

Örtük İletiler

1. Arkadaş olmak karşıdaki kişiyile doğrudan tanışmak gerekir, yoksa yanlış anlaşılımlar ortaya çıkabilir.

“Ne aptalım! Hep onun benimle ilgilenmesini bekledim. Dilsiz olduğunu bile anlayamadım”(Ak, 2003f:60).

2. Kişı, sevildiğini ve önemsendiğini anladığında mutlu olur.

“Serap, Asu’yu kucakladı, deliler gibi dönmeye başladılar. İçi içine sığmıyordu. Asu, şaşır kalmıştı. Bu ani değişikliği bir türlü anlamıyordu. Serap’ın küçük kız heykelini kendisine benzettiğini nereden bilebilirdi?” (Ak, 2003f:61).

Heey! Güzele Bak! (H)

Güzelliğiyle denizdeki tüm canlıların ilgisini çeken denizanası Tül, hiç kimseyle arkadaş olmaz. Bir gün bir balıkçı kepçesine takılır ve küçük bir havuzda yaşamaya başlar. Burada, güzelliğine hayran olan kimsenin olmayışından yakınır ve denizkaplumbağasından yardım ister. Kaplumbağa Tül’ün havuzdaki diğer canlıları fark etmesini sağlar. Tül, kendinden utanır. Kaplumbağa, Tül’ü yaşadığı yerde pek çok canlıyla tanıştırdı. Tül çok sevinir

Örtük İletiler

1. Güzellik, arkadaş bulmak, sevmek ve ilgi görmek için yeterli değildir, çevredekilerin farkına varmak gerekir.

“Kusura bakma arkadaş. Giysinin güzelliği bir işe yaramaz. Görmesini bilen gözlerin, bir de aklın olsaydı bu havuz o karda da boş gözükür müydü sana?” (Ak,2003b:52).

“Yalnızım diyorsun. Hiç çevrene dikkatli baktın mı? Bulanık, çamurlu suyla dolu havuzda, yüzlerce bitki, hayvan yaşıyor. Sen kimseyi tanımak istemediğin için, yalnızca ‘ne güzelsin’ diyen sesleri duyabildiğin için öbür canlıları fark etmedin. Düşün bir kere: bizlerin sesine kulak kabartsaydın, dünyamıza yaklaşmak isteseydin, yalnız kalır mıydım?” (Ak,2003b:52/53).

2. Arkadaş olmak için sevmek gerekir.

“Kimseyi sevmedin mi? ” (Ak,2003b:52).

3. Kişi, yaptığı yanlışlardan dolayı utanabilir, pişman olabilir.

“Ah! Yer yarılrsa da yerin dibine girsem. Güzelim, evet, ama bilgisizim! Güzelim, ama ilgisizim! Bana verilen bu yaşamı hiç anlamadan çekip gideceğim şu koca dünyadan. Ne korkunç!” (Ak,2003b:53/54).

4. Kişi, çevresindekileri fark ettikçe, arkadaş edindikçe mutlu olur.

“Uzun süreden beri ilk kez kendini bu kadar mutlu hissetmiş. Kendi renginden başka renkleri de görebildiği içinmiş mutluluğu” (Ak,2003b:55).

Bu İşten Bir Şey Anlamadım (H)

Gazeteden ikramiye kazanan çocuk, kazandığı parayla kimlere ne alacağına karar verir. Arkadaşlarına hediyeler almak isteyen çocuk, mahallede bir oyun alanı bile kurmayı tasarlarlar. Anne ve babası, geleceğini güvence altına almak için parayı, çocuklarının adına bankaya yatırmıştır. Çocuk, bu parayı 18 yaşından sonra kullanabileceğini öğrenince çok üzülür. Arkadaşlarına hediyeler alacağına dair söz veren çocuğu babası dinlemez, yaşamları eskisi gibi devam eder. Çocuk, bu karardan hoşlanmaz:

Örtük İletiler

1. Çocuklar ellerine geçen parayı kendi istekleri doğrultusunda ve en çok arkadaşlarıyla paylaşmak isterler.

“Parayı elime geçince oyuncakçıya beraber gideriz olur mu?” (Ak,1999:31).

2. Çocuklar, parayı gönüllerince harcamak isterler, geleceği düşünemezler.

“Milyarlarım olacakmış.Ama tam 9 yıl sonra” der (Ak,1999:33).

Kömürcü (H)

Kömürcü İzzet Amca'nın güvercinlere olan ilgisi Deniz'in dikkatini çeker. Bu sayede İzzet Amca'yı yakından tanıma fırsatı bulan Deniz, onun sırlarını paylaşmaya başlar. Kömürcü, dükkanının duvarlarına yazdığı şiirleri ilk Deniz'e gösterir. Bu sırada gömleğinin cebinden küçücük bir keman çıkarıp, çalmaya başlar. Deniz, yaz tatili dönüşünde kömürcü dükkanının kapalı olduğunu görür; ama kimseye İzzet Amca'nın nerede olduğunu sormaya cesaret edemez.

Örtük İletiler

1. Yetişkinler, çocuklarla yakın arkadaş olabilir ve sırlarını paylaşabilir.

“Bu da benim sırrım. Ben de şairlik ederim ara sıra. Eeee... Kömürcüden şair bu kadar olur. Kağıda değil duvara, kalemle değil kömürle yazar ihtiyar kömürcü.” (Ak,1999:17).

2. Kişi düşlere dalarak hayallerini gerçekleştirebilir ve bu mutluluğu yüzüne yansır.

“Bu dünyada değil, düşler denizindeydi şimdi o... Kara kıvrıkcık saçlarının dipleri terden sırlısklamdı. Birkaç kere yan gözle aynadaki birine gülümsediğini hissettim. O kömür tozlu aynada kendini değil, dinleyicilerini gördüğümü anlamıştım.” (Ak,1999:18).

Yazısız Mektuplar (H)

Çocuk, hayvanat bahçesindeki filin elindeki fıstıkları almasıyla korkar. Kendisine zarar vermeyen filin hareketinin anlamını düşünmeye başlar: Çocuk, filine dostluğuna yanıt vermek için, ertesi gün de yanına gider Her gün filin yanına giden çocuk, yaşadıklarını onunla paylaşmaya başlar. Çocuk, tatil dönüşü fili yerinde bulamaz. Ankara'daki hayvanat bahçesine gönderilen filin mutlaka ona bir şeyler bıraktığına inanır. Yemek kabının içinin fıstıklarla dolu olduğunu görünce filin onu unutmadığını anlar.

Örtük İletiler

1. Elindekileri başkalarıyla paylaşmak dostluğun ilk adımıdır.

“Ne demektir bu? Ne demek olacak? Yiyeceğini paylaşmıştı benimle, dost olmak istemişti. Tabii ya. Üstünde “FİL” yazılı kapıdan benden başka kimse girmemişti ki!” (Ak,2003d:28).

2. Kişi kendisiyle dost olmak isteyenlere yanıt verir.

“Ertesi gün okul çıkışı bir çikolatalı gofret ve damla sakızıyla birlikte soluğu hayvanat bahçesinde aldım. Dostu olmak istediğimi başka nasıl anlatırdım?” (Ak,2003d:29).

3. Çocuklar, hayvanlarla da kalıcı dostluklar kurabilir, bu dostlukları unutamaz.

“ Sevgili filim, ben de seni hiç ama hiç unutmayacağım. Eve gider gitmez bembeyaz bir kağıda seni çok sevdiğimi söyleyecek, ‘Hayvanat Bahçesi, Ankara’ adresine postalayacağım” (Ak,2003d: 34).

Pembe Kuşa Ne Oldu? (H)

Mufo, gökyüzünden gelen bir müzik sesi duyar. Gökyüzünde piyona çalan biri olduğuna inanan Mufo, bu sesin kaynağını ve bu sesi duyan birini arar; ama kimseyi bulamaz. Göğsündeki pembe kuşunu haber getirmesi için gökyüzüne göndermeye karar verir. Günlerce haber beklediği kuş geri dönmez. Bu sırada gökyüzünden gelen müziği duyan bir kızla tanışır. İşte ondan sonra ne kuştan ne de gökkuşağından hiç söz edilmez. Mufo, artık arkadaşını bulmuştur.

Örtük İletiler

1. Kişilerin arkadaş olması için, aynı duyguları yaşaması, aynı şeyleri görmesi gerekmektedir.

“Mufo derin bir nefes aldı. Gökkuşağını gören herkesin günün birinde gökyüzünden gelen müziği duyabileceğini anlamıştı. Sırtını Çilli Kız’ın sırtına yasladı. Kır çiçeklerinin kokusunu içine doldurdu” (Ak,2003f:15).

Sakız ve Rüzgar Adam (H)

Babaannesinin yazlığına gelen Sakız, upuzun boyu, kocaman ağzı, kirli kıyafetleri, farklı işlerle uğraşmasıyla dikkat çeken Tepetaklak’la arkadaş olur. Nereden geldiği belli olmayan bu adam sokaklarda büyümüş ve türlü işlerde çalışmıştır. Hiçbir işte tam olarak başarı sağlayamayan adamın en büyük merakı uçmaktır. Sakız, gece yarısı kendini rüzgara kaptıran Tepetaklak’ın gökyüzünde salınırken görünce ona “Rüzgar Adam” adını takar ve onun başka bir gezegene ait olduğunu düşünür. Arkadaşının sırrına ortak olan Sakız, artık dostum dediği Tepetaklak’a her konuda

yardımcı olur. Onun tahta işlerine olan yatkınlığını fark eder ve tüm kasabanın marangoz işlerini yaparak tanınmasını sağlar. Tatil bitip eve dönüş vakti geldiğindeyse arkadaşından ayrılacağı için çok üzülen Sakız'ı, Rüzgar Adam elinde balonlarla uçarak takip eder, onu yalnız bırakmaz.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, fiziksel görünümü, giyimi, yaşamı, uğraşları farklı olan kişilerle arkadaş olabilir ve onlara yardım edebilir.

“Parktaki çocuklar, onun banka uzandığını görünce sevinç çılgınlıkları attılar. Tepetaklak'ın şapkasının altına, pantolonunun bol paçasına,elli iki numara ayakkabılarının ardına gizlenip saklambaç oynadılar. Sakız, Tepetaklak'a sevgi dolu gözlerle baktı. ‘Bu köyün ona gerçekten de ihtiyacı var!’” (Ak, 2004b:72).

Mavi Ada'da Bir Gün (H)

Canı çok sıkılan Serap, kendine kağıtlardan arkadaş yaparken süslü kağıtlarını rüzgar uçurur. Serap üzülür, ama kağıt sevinçlidir. Serap, dışarı bakınca kaybettiği kâğıt parçasını ve ardına takılanları gökyüzünde görünce çok şaşırır. Kağıt, yanından geçtiği herkesi peşine takmıştır.

Örtük İletiler

1. Hayallerine kavuşanlar mutlu olurlar.

“Oysa küçük kağıtçık, bir yolculuğa çıktığı için öyle mutluydu ki! Nasıl mutlu olmasın? Aylardır tozlu bir dosyada hiçbir işe yaramadan tıklıp kalmıştı.

Rengârenk elbiseler giyip, göklerde gezinmeyi hep düşlerinde görmüştü” (Ak,2003f:46).

2. Çocuklar, hayal güçlerini kullanarak kendilerine arkadaş bulabilir.

“Ama o ne? Kâğıtçık yalnız değildi ki! Kimdi bunlar? Bayan Dımbırdak ile yavruları, Bay Bilmiş Karabatak, Bayan Tombalak, kardeşi Fatoş, rüzgârlı tepenin şirin çocukları, rengârenk uzun kuyruklu uçurtmalar, notalar, mandolinler, şarkı söyleyen çocuklar, Cupcup nereye koşuyorlardı böyle?” (Ak,2003f:49-50).

Açıkgöz ve Süs (H)

Martı Açıkgöz, balıkçıyla dost olmuştur. Ona balık yataklarını gösterip, ödül olarak da balık yemektir. Açıkgöz, en büyük tutkusu dünyayı dolaşmak olan Süs isimli bir martıya aşık olur. Açıkgöz, dostu olan yaşlı balıkçıyı bırakıp Süs’le dünyayı dolaşmaya karar verir. Başlangıçta her şey güzeldir; ancak bir gün Süs onu terk eder. Açıkgöz yoluna mutsuz ve yalnız devam ederken bir balıkçı kasabasına ulaşır. Orada bir balıkçıyla dost olur. Yeniden mutluluğa ve gerçek bir dosta kavuşmuştur. Ancak, dünyayı gezen Martı değişmiştir.

Örtük İletiler

1. “Gerçek dostlar birbirlerini terk etmemeli ve paylaşmayı bilmeliler.

“ O günden sonra martı, o balıkçıyı terk etmedi. Birlikte balığa çıktılar, tuttıkları balıkları birlikte paylaştılar. Balıkçı yeni bir ad taktı ona: ‘Dost’ ” (Ak,2003g: 50).

2. Başka yerleri gören kişiler, değişirler.

“Başından beri martıyı takip eden bir kerkenez kuşu, “Martı eski yaşantısına döndü,” demiş. ‘Yo,yo... Siz siz olun, sakın ona inanmayın. Ne yani, Açık göz eski yaşantısına dönebilir mi artık? Ne kasaba aynı kasaba, ne deniz aynı deniz, ne martı aynı martı...’ ” (Ak,2003g: 50).

III.1.1. 4. Mutluluk

Mutlu olmaya çalışan kahramanlar bunun için mücadele ederler. Mutluluğun önemini bilen kahramanlar başkalarını da mutlu etmeye çalışırlar.

Vanilya Kokulu Mektuplar (R)

Kıymık, anneannesinin hiçbir iş yapmadığı ve sürekli oturduğu için mutsuz olduğuna inanır. Bir gün postacı Bay Gülyüz, bir mektup getirir. Mektubun içindeki masalı okuyan anneanne, üstündeki tembelliği atar. Uzun zamandır yapmadığı şeyleri yapmaya, kendine uğraşlar yaratmaya ve en önemlisi gülmeye başlar. Mahalledeki mutsuz, yalnız, işsiz bir çok insana kimin yazdığı belli olmayan mektuplar gelmeye devam eder. Mektupları alan kişilerin değiştiğini, daha mutlu, üretken olmaya başladıklarını da fark eden Kıymık, “Kıymık Dedektiflik ve Keşif Bürosu” kurarak mektupların sırrını çözmeye çalışır; ama masalları kimin gönderdiğini bulamaz. Postacı Gülyüz, masalları kendisinin yazdığını itiraf eder. İnsanları ve dünyayı değiştirmek gerektiğine inanan Bay Gülyüz bunu yazdığı masallarla başardığı için mutlu olur

Örtük İletiler

1. Hiç beklenmedik bir durum yaşamı değiştirebilir.

“Yaşamı asıl değiştirenler beklenmeyen mektuplardır” (Ak,2004c:39).

2. Düşleri olmayan insanlar mutsuz olur.

“Ben yıllardır düş göremediğim, hayal kuramadığım için çok mutsuzum”

(Ak,2004c:49).

3. Kişiler, ürettikçe mutlu olur ve hayal kurmaya başlarlar.

“Yaşama anlam vermenin yaratmaktan geçtiğini anımsadım yeniden.Yaratmaya başlarsam hayal de kurabileceğime inanıyorum” (Ak,2004c:61).

Sakız ve Aytaşı (H)

Sakız, halasının ona getirdiği aytaşının taneciklerini arkadaşlarına sürerek oyun oynamaya başlar. Tanecikleri sürdüğü kişiler, hayallerindeki varlığa dönüşürler. Okulda arkadaşlarına, sokakta hiç tanımadığı insanlara, evde annesine aytaşının tanecikleri sürer ve onların nelere dönüşeceğini merak etmeye başlar. Bu artık onun için bir oyun haline gelir; çünkü Sakız için yaşam bilmece çözmektir. Onu ilk şaşırtan, insanların silgi, gemi, araba, zürafaya dönüşmesidir. Sonra da hayallerine kavuşan insanların mutlu olduğunu fark eder. Sakız, annesinin zürafaya dönüşüp evden ayrılmasıyla bulmacanın üçüncü ayağını da çözer. Sorumlulukları olan insanlar abuk sabuk hayaller kurmamalıdır. Yaptığı oyunu büyüyle bozan Sakız, aytaşını bir daha gerekmedikçe kullanmamaya söz verir. Hayallerini yaşayanların çok mutlu olduğunu fark edince ise onları kıskanır.

Örtük İletiler

1.Bazıları, hayattaki bilinmeyenleri çözmek için yaşarlar.

“Sakız için yaşam bir bilmeceydi. Yaşamaksa bilmece çözmek”

(Ak,2004b:24).

2. Herkesin kendince farklı bir hayali vardır.

“Bilmecenin bir ayağını çözdüm,” dedi kendi kendine. “İnsanların içinden abuk sabuk ne çok şey geçiyormuş meğerse” (Ak,2004b:40).

3. İnsanlar hayallerine ulaşarak mutlu olabilir.”

“Öyle mutlular ki! Bulmacanın ikinci ayağı bu” (Ak,2004b:41).

4. Herkes sorumluluğunu yerine getirmelidir.

“ Hele annelerin sorumsuzca hayal kurması bağışlanacak şey değil! Benim bir anneye ihtiyacım var. Zürafaya değil” (Ak,2004b:43).

5. Hayallerine kavuşamayanlar mutsuz olur ve hayallerine kavuşanları kıskanır.

“Yepyeni başlamışlar yeni güne. Ama haksızlık bu! Aslında oynamak isteyen, oyuncu olmayı düşünene ben değil miydim? Ben hiç oynamadım. Onlar hayallerini oynadılar. Bense seyrettim” (Ak,2004:46).

Mutluluk ve Toto (H)

Yaşlılarına göre farklı bir çocuk olan Toto'nun en büyük isteği insanları mutlu etmektir. Toto, insanların büyük hayallerini gerçekleştiremeyeceğini bildiği için küçük şeylerden yola çıkar; ama hiç kimseyi mutlu edemez. En sonunda insanların mutlu olmayı düşlediklerini fark eder. Meteor yağmurunun olacağı gece, yıldız kaymasına benzeyen bir ışık düzeneği hazırlar. Toto'nun yaptığı şakaya inanan herkes, kayan yıldızlara bakıp dilek tutup mutlu olur.

Örtük İletiler

1. İnsanları mutlu eden, mutluluk düşleri kurmaktır ve bazı kişiler insanlara bu mutluluğu yaşatmak için uğraşabilirlerdir.

“İnsanları mutlu etmenin çok zor olduğunu anlamıştı. Küçük şeylerden mutlu olmak bir yana, onların farkına bile varmıyorlardı” (Ak,2003h:81).

2. İnsanlar, düş kurarak mutlu olurlar.

“Küçük mutluluklara yüz vermeyen, mahallenin güzel insanları, mutluluk düşü kurarak mutlu oluyorlardı” (Ak,2003h:84).

Dalgalar Dedikoduyu Sever (H)

Geçimlerini balıkçılıkla sağlayan köy halkı balıkların giderek azalmasından endişelidir. Kocasını denizden dönmeyince tüm denizcileri lanetleyen ve bir taşa dönüşen “gelin kayası”nın lanetine uğradıklarını düşünürler. Bu laneti çözmek için türlü yollara başvururlar. Ancak bir sonuç elde edemezler. Babası eve eli boş dönen çocuk, dalgaların, denizlere sır verdiğini bilir; bu nedenle gözyaşını denize salarak yunuslara gönderir. Gözyaşındaki mesajı anlayan yunus balığı, arkadaşlarıyla balık sürülerini köye doğru yönlendirir. Kıyıdaki balıkları gören köy halkı mutlu olur.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, insanları yaşadıkları olumsuz durumlardan kurtarıp, mutlu etmek isterler ve doğaüstü güçlere başvururlar.

“Bir gün gebe deniz kenarında babasını beklerken gözyaşlarından birini parmağına almış...Sonra da kimseye göstermeden bir dalganın köpüğüne bindirmiş gözyaşını” (Ak,2003b:15).

2. Çocuklar, doğadaki varlıkların olağanüstü güçleri olduğuna inanabilirler.

“Ah... Şu dalgalar ne boşboğazdırlar! Bu yüzden denizle kavgaları bitmek bilmez. Deniz, dalganın dedikoduculuğunu sevmez. Çünkü sırlarıyla, gizemle bir kadın gibi görünmek ister deniz. Dalga buna meydan verir mi? Sır saklamayı hiç sevmez dalgalar. Ufacık fısıltıları bile inanılmaz uzaklıklara taşırlar. İyi ki de taşırlar! (Ak,2003b:15-16).

Elma Kokulu Kadın (H)

Nefesi elma koktuğu için çocuğun “Elma Kokulu Kadın” dediği komşuları Sevda Teyze'nin, renkli boncuklardan çeşit çeşit kolye ve bileziği vardır. Çocuk, annesiyle oturmaya gittikleri bir gün, beğendiği bir kolyeyi almak ister. Elma kokulu kadın şaşırır, çocuğun bu isteğini yerine getirmez. Annesini utandıran çocuk, o günden sonra Elma Kokulu Kadın'dan çekinmeye başlar. Su çiçeği geçirdiği için kendini çok çirkin gören ve mutsuz olan çocuğu görmeye gelen Sevda Teyze çocuğun gülmesi gerektiğini söyler. Aynaya bakıp gülümsemeye, bir süre sonra da kahkahalar atmaya başlayan çocuk mutlu olur. Sevda Teyze'nin gidişinden sonra yatağındaki bir hediye paketini açtığında istediği mavi kuşlu kolyeyi görünce utanır. Ertesi gün lekelerin geçmeye başladığını fark eder ve her gün aynanın karşısına geçip gülmeyi alışkanlık haline getirir. Mahalleye gelen ip cambazıyla ortadan kaybolduğu söylenen Sevda Teyze'yi hiç unutmaz:

Örtük İletiler

1. Çocuklar, sevdiklerini unutmazlar.

“Düşlerimde güleç yüzlü , rengarenk elbiseleriyle hep vardı.” (Ak,2004a:63).

2. Mutluluk kişinin kendi elindedir ve bir gülümse bile bizi kişiyi mutlu edebilir.

“ ‘Çek ellerini canım; çek yüzünden,’ dedi. ‘Aynaya bak, ne olur! Bak ve gülümse. Bunu yaparsan her şey istediğin gibi olacak.’”(Ak,2004a:61)

Melodi Adası (H)

Domtorika’dan gelen müzik grubunun konsere başlamasıyla sesleri yok olur. Şarkı söyleyenlerin, müzik aletlerinin sesi gelmeyince, notaların çalındığı düşünülür. Çocuklar, gökyüzünde uçuşan notaları gözden kaybolana kadar izlerler. Şehrin her yanında aranan notalar bulunamaz. Domtorika’dan yeni notaların gelmesiyle denizci giysili çocuk korusu konser verir. Ama notalardan bir daha haber alınamaz. Fato, mukavvadan yaptığı bir teleskopla gökyüzüne bakarken midyelerle kaplı adada kayıp notaları görür. Gördüklerini Bülo’ya anlatır. Bülo, ona kuşkulu gözlerle bakar, kimse anlattıklarına inanmaz.

Örtük İletiler

1. Mutluluk bazen, işini, görevini bırakıp özgürce yaşadığın bir yere gitmektir.

“Bülo, karnından konuşarak, ‘Üzgün müydüler?’ diye sordu. Konserden beri böyle konuşuyordu. ‘Yoo... Mutluydular. İkili ‘Fa’ bacak bacak üstüne atmış, ne güzel,

diyordu. Bunca zaman, bir insanın gırtlğından çıkmayı bekleyerek nasıl yaşamışım?”
(Ak,2003f:77)

Lodos Yolcuları (R)

Güzin Hanım, sokakta yaşayan adamdan rahatsız olur. Bu adamın gitmesi için uğraşan Güzin Hanım, yeni emekli olan, sadece giyimine özen gösteren, ve herkesi kıran bir kadındır. Mahallenin şişko çocuğı Aykut ise bitmez tükenmez iştahı, bilgisayar oyunları ile bütün gününü boş boş geçirmektedir. Kağıt helva satarak ailesine maddi katkı sağlayan Satılmış ise, Aykut'a imrenmektedir. Bir gün deli bir lodos, ortalığı altüst eder, her şeyi birbirine karıştırır. Sokaklarda yaşayan Behçet Bey, kendini Güzin Hanım'ın evinde; Güzin Hanım ise kendini sokakta bulur. Aykut, bir gecekondu mahallesinde elinde satılması gereken kağıt helvalarla dolaşırken, Satılmış bilgisayar başında elinde hamburgerlerle gününü gün etmektedir. Hep rahat yaşayan Güzin Hanım daha çalışkan biri olur ve anılarına sahip çıkmadığını düşünerek kendini masallar dünyasına vererek içinden geldiğı gibi yaşar. Aykut televizyon izleyemeyince ve bilgisayar oyunları ile oynayamayınca kendini keşfeder. Aykut, ailesini bulmak için başladığı resim yolculuğunu sürdürür, diğere çocukları da etkileyerek tüm kente yayılmasını sağlar; ama sahip olduğı şeylerin kıymetini bilmediğı için kendini affetmez. Behçet Bey, yıllardır hiç çalışmadan nasıl yaşadığını düşünüp çalışmaya başlar ve bir kulübede balıkçılık yaparak geçimini sağlar. Satılmış, elindeki fırsatların değerini bilir, kendini deneylere verir. Yaptığı farklı ürünleri babasıyla birlikte satmaya başlar. Artık herkes yeni yaşamını kanıksamıştır. Karışıklığın emekli polis şefi Sami Bey'in

mahalleyi gözetleyerek yazdığı romanın sayfalarının rüzgarda uçuşmasından kaynaklandığını hiç kimse bilmez.

Örtük İletiler

1. Mutluluğun bir yolu da insanların sahip oldukların şeylerin kıymetini bilmeleridir, ama insanlar sahip olduklarının değerini kaybedince anlar.

“Kendi babası geldi aklına. Akşamları yeni dergiler, bilgisayar oyunları,çikolatalı keklerle eli kolu dolu gelir, gene de oğluna yaranamazdı. Evime bir dönsem... Babamdan bir toplu iğne istersem...” (Ak,2003e:66).

2. Kitle iletişim araçları insanın kendini keşfetmesini engeller.

“İzlediklerim tıkış tıkış dolmuş içime, sesimi boğmuş. İzlemeyi bıraktım, kendi sesim döküldü ortaya. Ben de tanıyamadım kendimi. Meğer neler varmış bende!” (Ak,2003e:88).

3. İnsanlar, çalıştıkça sağlıklı ve mutlu olur.

“Kasların,beynin, hormonların şıkır şıkır çalışıyor. Uyuşukluktan köhnemiş gemiler dönmüştün...Bak, her gün tıraş olmaktan cildin nasıl güzelleşti! Para da gerekiymiş sana...Canın çeker alamazdın. Ne büyük dert bu! Tadını bilmediğin bir sürü şeyi tattın da adam oldun” (Ak,2003e:92).

III.1.1. 5. Oyun ve Çocukta İlgiler

Başkalarına şaka yaparak eğlenen kahramanlar aynı zamanda birtakım sorunları çözmeye çalışırlar. Canları sıkılan çocuklar boyalarla, kağıtlarla ve müzikle eğlenmeye çalışırlar. Biraya gelen kahramanlar, işbirliği yaparak gazete çıkarır, film

gösterimi yaparlar. Ayrıca bisiklet sürmeyi öğrenen çocuklar, beden sağlığı için spor yaparlar.

Kerpeten Sokağı'nın Derdi (H)

Toto, çöpleri karıştıran kedilerin, mahalledeki insanların özel yaşamları hakkında konuştuklarını düşünür. Kendisi de çöpleri karıştırmak ve bu sayede kimsenin birbirini tanımadığı mahallede insanların neler yaptığını öğrenmek ister. Her sabah, çöpler sayesinde öğrendiklerini gizlice duvarlara yazar. Tüm mahalle tedirgin olur ve bu yazıları yazanı bulamaya çalışır. Bay Ortanca, sabahın erken saatlerinde Toto'nun mahallenin duvarlarına yazılar yazdığını görünce tüm mahalleyi uyandırır ve suçluyu ortaya çıkarır. O zamana kadar hiç görüşmeyen insanlar bu sayede arkadaş olurlar. Kerpeten Sokak da bu işe çok sevinmiştir. Toto ve arkadaşı kediler başka bir mahalleye gitmiştir.

Örtük İleti Dizini

1. Apartman yaşamı, insanların duyarsızlaştırmış ve bireyselleştirmiştir; çocuklar yaratıcılıkları ve muziplikleriyle insanları şaşırtabilir, değiştirebilir.

“Saat 7’de uyanan Kerpeten Sokak, şaşkı kaldı gördüklerine. Şaşkı, kapıların önünde şarkı söyler gibi konuşan güleç yüzlü insanlara. ‘Ne güzel!’ diye bağırды sevinçle. ‘Neşeli, cıvıl cıvıl insanlar oturuyormuş evlerimde meğerse.’” (Ak, 2003f:43).

Karga Fırfır Bir Oyun Oynuyor (H)

Karga Fırfır'ın hobisi rengarenk kumaşları biriktirip koleksiyon yapmaktır. Koleksiyonunu yaşlı Pamuk Hanım'ın evinin bahçesinde saklamaktadır. Pamuk Hanım, bir gün bu kumaşları fark eder ve büyük bir keyifle onlardan çeşit çeşit kuklalar dikmeye başlar. Kuklaları gören Fırfır, düşler alemine dalar. Bu sırada yanlışlıkla girdiği oyuncakçının bozuk oyuncaklar satmasına kızar. Bunun üzerine aklına, tüm insanları şaşkına çevirecek bir oyun gelir. Pamuk Hanım'ın yaptığı kuklaları kent önemli binalarının üstüne koymaya başlar. Kentin yöneticileri, güvenlik görevlileri panik içinde bu işleri kimlerin yaptığını araştırmaya başlar. Karga keyif içinde oyununu sürdürürken Pamuk Hanım'ında dünyadan haberi yoktur. Bir gün tanınmış bir firmanın bu kuklaların aynısını üretmesiyle, kent halkı rahatlar; çünkü kuklaların reklam amacıyla yapıldığı düşünülür. Karga Fırfır kendine yeni eğlenceler bulmuştur; Pamuk Hanım da ev değiştirme servisiyle Afrika gitmiştir.

Örtük İletiler

1. İnsanlar, yarattıkları oyunlarla sıradan yaşamlara heyecan katarak daha mutlu olurlar.

“Neden mi? Belli bir nedeni yoktu. Belki yalnızca oyun oynamayı çok sevdiğinden, belki de oyuncak satıcısıyla dalga geçmek için” (Ak,2003g:36).

Şakacı Güneş (H)

Oyun oynamak isteyen ve dünyayı aydınlatmak istemeyen Güneş, Bülo'nun yatağının altına saklanır. İnsanlar, uyandıklarında her tarafın karanlık olduğunu görürler,

ama yine de yaşamlarına devam ederler; çünkü güneş tutulması olduğunu düşünürler. Bülo, arkadaşı Asu'ya yatağının altına gizlenen Güneş'i gösterir. Bülo, güneşin sıkıldığını söyleyince Asu şaşırır ve görevleri olanların işlerini aksatmaması gerektiğini Güneş'e söyler. Güneş insanlar için gerekli olduğunu ve önemsendiğini anlar. Bülo'nun yaptığı Mancınık'la Güneş'i gökyüzüne gönderirler.

Örtük İletiler

1. Herkesin bir görevi vardır, kimse görevini keyfi olarak ihmal edemez.

“ Bak bir günlük ihmalin başımıza neler açtı?” (Ak,2003f: 68)

“Onunla ilgilenmemek mümkün mü?...Her sabah uyanır uyanmaz güneşi ararım ben. Görürsem içim sevinçle dolar, günüm iyi geçer. Çiçekler, ağaçlar, çimenler onun ışığıyla gençleşir, gökyüzü onunla gülümser. Bir de bulutların ardına gizlenmişse, öyle canım sıkılı ki! O gün hiç yüzüm gülmez.” (Ak,2003f: 69)

Ne Olmuş (H)

Çocuk, Sütçü Adnan Amca'nın arkasında çam ağacı gizlediğini, postacının posta kutusuna dondurma bıraktığını, dedesinin çorbasında bir leyleğin yüzdüğünü, pencerede bir kurbağa olduğunu anlatır. Bütün bunların çocuğun duvarlara yaptığı resimler olduğu, ailesinin ona kızmasıyla anlaşılır.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, boyalarıyla kendine bir komik bir dünya kurar ve etrafa zarar verdiklerinin de bilincinde değillerdir,

“Öff, ne var canım bunca tantana edecek!” Dün dedem bana bir kutu boya hediye etmişti. Ortalığı biraz renklendireyim dedimse, ne olmuş yani?” (Ak, 1999:14).

Eliši Kağıtları (H)

Çocuk eliši kağıtlarıyla resim yaparken annesinin dolma yapışını izler. Annesinin hızlı bir şekilde yaptığı dolmaları keyifle seyreden çocuk, bir yandan hayaller alemine dalar. Balkonda denizin kokusunu taşıyan rüzgarın, dolmanın kokusunu da başka kentlere götürmesini ister. Rüzgarın hızını arttırmasıyla içeri kaçan anne ve kızı, komik bir tabloyla karşılaşır. Çocuk, yaptığı resimleri .elişi kağıtlarıyla süsleyeceğine masadaki patlıcan ve biberleri kullanmıştır.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, bazen eğlenmek için kendilerine farklı malzemeler bulmakta sıkıntı çekmezler.

“Resim defterime baktım. Tutamadım kendimi. Bir kahkaha attım. Meğerse ağaçların yeşilini biber parçalarından, simitçinin pantolonunun morunu patlıcan kabuklarından yapmışım” (Ak, 2003:32).

Toto ve Müzik (H)

Hastalandığı için dışarı çıkmayan ve eve misafir geleceğı için odasında oturmak zorunda olan Toto'nun canı sıkılır. Böyle mutsuz ve sikkın olduğunda en iyi dostu olan güneşle konuşan Toto; güneşin gri bulutların ardına saklandığını görünce

onun da üzgün olduğunu düşünür. Dostu güneşi uyandırmak için çeşitli yollar arar. Penceresine konan serçelerin sesine kulak verip, gitarını eline alır. Şarkı söyleyerek güneşi uyandırmaya çalışır. Müzik sesi duyan herkes canlanmaya, oynamaya başlar. Bu sesi duyan güneş de parlamaya başlar. Toto çok mutlu olur ve müziğin herkesi güldüreceğini öğrenir.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, zamanı daha anlamlı ve keyifli geçirmesi için farklı uğraşlar yaratır.

“Parça çok hoşuna gitmişti. Bir kez, bir kez daha çaldı. Çaldıkça , içinin sıkıntısı dağılıyor, keyifleniyordu. Yan gözle güneşe baktı. Aaaa! Yaşasın! Gri bulutun ardından gülümseyen yüzünü uzaymış, parlamaya başlamıştı” (Ak,2003h:74).

Hep Aynı Şarkı (H)

Flüt çalan Musto, çevresindekilerin tepkisini alsa da pes etmez. Müzik eğitiminin zaman alacağını bildiği için flüt çalmaya devam eder. Musto, herkesin müzik sesinden neden rahatsız olduğunu anlamaz. Dizine oturan kanatlı bir böcek, hep aynı şarkıyı çaldığı için herkesin rahatsız olduğunu söyler, ama Musto'nun tek bildiği şarkı budur. Artık hep aynı şarkıyı çalmaktan da bıkan Musto kendini kalabalığın arasında bir düğünde bulur. Herkes flüt çalması için tempo tutarken ilk kez şarkısını güzel bir şekilde çalar. Ama aynı şarkıyı yeniden çalmak istemez: Birden elindeki flütü bırakıp içinden geldiği gibi şarkılar söyleyip tempo tutmaya başlar.

Örtük İletiler

1. Müzik eğitimi zaman ister

“Musto, sinirlenir gibi oldu, ama öğretmenin müzik zevkinin eğitimle oluşturulabileceği konusundaki görüşlerini anımsayınca yatıştı. Direnmenin anlamı yoktu, gidecekti tabii. Zelo Hanım’ı eğitmek, bir anda olacak iş değildi çünkü” der (Ak,2003f:18).

2. Kişi, kendini geliştirmeli, hep aynı şeylerle uğraşmamalıdır.

“ Aynı parçayı yeniden çalsa, kimse dinlemezdi ki!” (Ak,2003f:22).

3. Kişi, içinden geldiği gibi , hissederek yapılan işlerde daha başarılı olur.

“Sonra nasıl olduysa birden flütü yere attı. Herkes şaşırmıştı. Musto gözüne kestirdiği bir tabureyi kaptı, iki eliyle ritim tutarak herkesin bildiği türküleri söylemeye başladı. Yer gök inliyor, Musto susmak bilmiyordu. Düğünün yıldızı olmuştu” (Ak,2003f:22).

Canım İsterse (H)

Mandolin çalmayı seven çocuğa müzik dersleri aldırılır; oysa çocuğun isteği sevdiği notalar arasında dolaşmaktır. Anne, çocuğun iyi bir müzik eğitimi alması için bunun gerekli olduğunu düşünür. Çocuk müzik eğitimi almak istemediğini annesine anlatır, ama anne yine anlamaz: Çocuk, bu tartışmalar üzerime mandolinini çalmak istemez; annesi de onu bir eskiciye satar. Bir süre sonra sıkılan çocuk, mandolinini özler ve eskiciyi bulup onu geri almak ister. Eskici, mandolini kızına götürdüğünü söyleyince çocuk, kararından vazgeçer.

Örtük İletiler

1. Bazı uğraşlar sırf zevk almak için yapılır.

“Mandolinimi istediğim zaman çalacağım, dedim. Çalmış olmak için çalmıyorum ki! Sevdiğim için çalışıyorum. Öğretmenimin yanında böylesine içten çalamazdım. Bir yığın hata yaptığımı söyler, beni huzursuz ederdi.” (Ak,2003d:84).

2. Yetişkinler, çocukların eğlence olarak yaptığı uğraşları zorunluluk haline getirmemelidir.

“ Doğru olup olmaması önemli değil ki! Canımın ne istediği önemli. Do sesini sevmiyorsam hiç do çalmam. Sol perdesine parmağım yetişmiyor mu? Hiç dert değil benim için, hemen önündeki perdeye basarım çünkü. Sus işareti hızımı mı kesiyor? Susmam ben de ...” (Ak,2003d:84/85).

3. Yetişkinler, çocuklarının eğlenme isteğini hoş görüyle karşılamayabilirler, onların iyi bir eğitim almasını isterler.

“Anlaşıldı, anlaşıldı. Öğrenmek değil derdin. Mandolini oyuncak sanıyorsun” (Ak,2003d:86).

Öyle Bir Gün (H)

Yaşlı bir kadının ağır fileler taşıdığını gören çocuk, o haftanın Yaşlılar Haftası olduğunu hatırlayarak kadına yardım etmek ister. Yaşlı kadın şaşırır, elindeki küçük paketi vermek ister. Çocuk, ise en büyük paketi almak ister. Başta rahatça taşıdığı paket, mesafe arttıkça ağır gelmeye başlar; ama kadına belli etmez. Paketin içindekiler yere değmeye, dökülmeye başlar. Yaşlı kadına fark ettirmeden, eve kadar

götürür. Çocuk, vicdanını rahatlatmak için biriktirdiği paralarla düşürdüğü yiyeceklerin yenisini alıp kadının evinin önüne bırakır. Öğretmenin Yaşlılar Haftası nedeniyle verdiği ödeve bu yaşadıklarını yazmak istemez.

Örtük İletiler

1. Çocuklar çevrelerindeki insanlara yardım etmek isteyebilirler; ama yapabileceklerinden büyük işlere kapılıp karşındakini zor durumda bırakmamalıdır

“Yapacağım yardım büyük olmalıydı. Bu da ancak en ağır olanları, yani fileleri taşırsam gerçekleşecekti. Paketi elimle ittim.” (Ak,2003: 80).

“Eve gidince içimde korkunç bir huzursuzluk duydum. Yardım yerine pek çok zarar vermiş, üstelik karşılığında para almıştım.” (Ak,2003:84).

Eski Bir Çin Kuklası (H)

Çocuk, bir antikacı dükkânında gördüğü Çin kuklasına sahip olmak ister; ancak antikacı onu satmaz, ama dilediği zaman gelip görebileceğini söyler. Çocuk her gün kuklayı görmek için antikacının önünden geçer. Kukla onun uğuru olmuştur. Ama bir gün gene antikacıya uğradığında kuklayı göremez. Antikacı kuklayı satmamıştır. Kukla, bir japon şemsiyesiyle kaybolmuştur. Üstelik hırsız girdiğine dair bir belirti de yoktur. Çocuk yıllarca kuklanın özlemini yüreğinde taşır, ta ki bir gün bir kitapçada kitaplara bakarken duyduğu bir sese kadar. Kapağında çin kuklası ve şemsiyesi olan bir kitap ona seslenmektedir.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, kitap okumayı severler ve kitaplardaki olayları hayal güçleriyle zenginleştirirler.

“Bir kitapçı dükkânıydı burası. Ayakkabıları elinde, yeni çıkan kitaplara bakarken, bir kitabın kendisine seslendiğini duydu. Önce kulaklarına inanamadı, ama olay birkaç kez daha tekrarlanınca, sesin geldiği kitabı arayıp buldu. Kalbi korkudan güm güm çarparak sayfalarını çevirmeye başladı. ‘Aaa! Kayıp kukla ile şemsiyenin öyküsü bu!’ ”(Ak,2003f: 36).

Penguenler Flüt Çalamaz (H)

Penguen Peng, sirkte yaşamaktadır. Bir gün canı çok sıkılır ve arkadaşının flütünü alarak, sirkten kaçar. Atalarının da yaptığı gibi sadece yürümek içgüdüyle yola çıkan Peng’in en büyük isteği flüt çalabilmektir. Ancak parmakları olmadığı için bunu başaramaz, ama hırsıyla çalışır. Başından türlü olaylar geçen Peng, hayvanat bahçesinde Sung’la tanışır. Birlikte hayvanat bahçesinden kaçarak bir çiftliğe yerleşirler. Dung adında bir çocukları olur. Dung, babası Peng’in yapamadığını yapar ve eldivenler yardımıyla flüt çalar; ama Peng bu durumu kabullenemez. Sung buna için için güler; çünkü bunda gizli bir kıskançlık sezinlemiştir.

Örtük İletiler

1. Kişi, kendini geliştirmek için mücadele etmeli.

“İyi ki sirki terk etmişim,” diye düşündü.” “Yoksa ömür boyu bir sirk soytarısı olarak kalacaktım. Oysa dışarıda ne renkli bir yaşam varmış! Bu dünyadan haberli olmadan yaşamak kim bilir ne üzücü olurdu!” (Ak,2003g: 10).

2. Herkesin bir yeteneği vardır, yeteneğini geliştirmek kişinin kendi elindedir.

“Peng, yetenekli bir penguen olduğuna inanıyordu. Bir süredir kafasına flütü takmıştı. Yeteneğini gösteri alanında kanıtlamıştı ama flütü hiç denememişti. Sirkte bir pengüene flüt çalmayı öğretmekle kimse uğraşmazdı. Bu yüzden Apo’nun flütünü çalıp sirkten kaçmıştı” (Ak,2003g:10).

3. Herkes yetenekleri, fiziksel özelliklerine uygun uğraşlar edinmelidir; ama çalışarak bazı fiziksel engeller aşılabılır

“İster kanatlarınla çal, ister eldivenlerle, flüt pengüenlere göre bir müzik aleti değil.” Sung buna için için güldü. Çünkü bu sözlerde gizli bir kıskançlık sezinlemişti” (Ak,2003g:17).

Bizim Gazete (H)

Emre’yle Meltem can sıkıntısından bunaldıkları bir gün, gazete çıkarmaya karar verirler. Önce gazeteciliğin ne olduğunu öğrenmeye çalışırlar. Gazete satan Dursun Amca konuşulanlara kulak misafiri olur ve çocuklara yardım edeceğini söyler. Gazetenin adı, haberlerin kağıda yazılması, gazetenin çoğaltılması, satılması, reklamı, çalışanları, haber sıkıntısı promosyonu, işlerin organize edilmesi, eleman sıkıntısı derken çocuklar bu işin üstesinden gelemeyiz. Promosyonlarla artırılan satışlar da düşmeye başlamıştır; çünkü kısa süre içinde gazete çıkarma işine mahallenin tüm çocukları katılır. Bu durum üzerine toplantı yapan çocuklar, duvar gazetesi çıkarmaya karar verirler.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, bir araya gelerek kendilerine uğraş edinebilirler.

“Buldum! Gazete... Gazete çıkarmaya ne dersin?” (Ak,2003d:91).

2. Çocuklar, bir araya gelip iş bölümü yaparak ve yetişkinlerden yardım isteyebilirler.

“Gazetemizin dağıtımını elbetteki Dursun Amca yapacaktı. Onun göreviydi bu. Sokak sokak dolaşp Dursun Amca’yı aradık, sonunda bulduk. Dursun Amca bizi kırmadı, gazetelerin arasına gazetemizi sokuşturdu” (Ak,2003d:94).

3. Çocuklar, yaptıkları işler başarısız olunca yılmadan başka bir iş üstlenebilirler.

“ Ertesi sabahki gazetemiz, mahallemizin bir duvarını baştan başa kaplayan bir duvar gazetesi olacaktı” (Ak,2003d:101).

Mahalle Sineması (H)

Sinemaya gidecek parası olmayan çocuklar, mahalledeki sinemacı Kenan Amca’nın yanına giderek film izlerler. Kenan Amca, rahatsız olduğunu; ama eski işine dönerse güç toplayabileceğini söyleyerek çocuklardan sinema kurmak için yardım ister. Çocuklar sinema hakkında hiçbir bilmedikleri için önce şaşırırlar; ama bu fikre karşı çıkmazlar. Odunluğu boşaltıp temizleyen, tabureler bulan, çarşafı sinema perdesi yapan, bilet satan, afiş hazırlayan çocuklar birtakım sıkıntılar yaşarlar. Yine de film gösterimi başarıyla sonuçlanır, o günden sonra film gösterileri düzenli olarak devam eder. Kenan Amca’nın başka bir yere taşınmasıyla sinema salonunu yeniden düzenleyip, tiyatro salonuna çeviren çocuklar, oyuncu olma hayalleri kurarlar.

Örtük İletiler

1. Hiçbir uğraşısı olmayan insanlar, mutsuz olurlar ve çocuklardan yardım olarak birtakım uğraşlar içerisine girebilirler.

“Sinemamı kapattığımdan beri hastalık yakamı bırakmadı. Sizinle çalışırsam belki eski gücümü kazanırım” (Ak,2004a:12).

2. Çocuklar, iş bölümü yaparak ve yetişkinlerin yardımıyla bir takım uğraşlar içine girmesi onları mutlu eder.

“Yupppppiiii! Mahallede bizim işlettiğimiz bir sinema ha!” (Ak,2004a:12).

3. Çocuklar uğraşları sayesinde hem mutlu olur hem de kendilerini tanıma fırsatı yakalarlar.

“Bu işi çok sevdim...Büyüyünce oyuncu olacağım ” (Ak,2004a:21).

Satılık Kitap (H)

Ailelerine yük olmak istemeyen Murat ve arkadaşı, eski kitaplarını satarak para kazanmak ister. Daha önce hiçbir iş deneyimi olmayan çocuklar, kitap satışında başarılı olmazlar. Ekrem Amca, çocuklara nasıl satış yapılacağını öğretir. İyi satıcıların güler yüzlü, sabırlı olması, reklam yapıp, göz boyaması gerektiğini öğrenen çocuklar, ikramiye de vermeye başlarlar. Albenili görünmesi için de tezgahlarını annelerinden gizlice aldıkları çiçeklerle süslerler. Ama çiçeklerin ilgi görmesi üzerine onları da satarlar. Evde çiçeklerinin olmadığını fark eden ve olanları öğrenen kadın, oğlunu azarlar. Anne, çiçekleri için çok üzülür:

Örtük İletiler

1. Çocukların ailelerine maddi destek sağlamaya çalışırken onların onayını almalıdır, yoksa farkında olmadan onlara daha fazla zarar verebilirler.”

“Her zaman kitaba verilecek paramız vardır. Yeter ki okumak iste”(Ak,2003ı:20).

“O çiçekleri ben ufacıkken alıp büyüttüm. O hale getirmek için ne emekler verdim. Bak şu pencerenin önüne. Çiçeksiz ne kadar kuru ve soğuk. İnan çok üzüldüm.”
(Ak,2003ı:20)

Pembe Bisiklet (H)

Babasının aldığı bisikleti büyük bir hevesle arkadaşı Canan’a gösteren Meltem, bisiklet kullanmayı çok kolay bir iş sanmaktadır. Ancak yanıldığını kısa sürede anlar. Sütçü Adnan Amca, Canan, Bakkal Osman Amca, Öğretmen Hüseyin Amca, çocuğa bisiklet sürmeyi öğretmeye çalışır. Uzun uğraşlar sonucu küçük kız bisiklet kullanmayı öğrenir. Çocuk o gece rüyasında bisiklet sürdüğünü görür.

Örtük İletiler

1. Kimi uğraşlar, beden ve zihnin aynı anda kullanılmasını gerektirir; bu da zamanla kazanılacak bir davranıştır.

“Aaa! Bütün gece bisikletten düşmediğime göre beyinciğim artık bisiklet kullanmayı öğrenmiş olmalıydı”(Ak,2003d:61).

Alçakgönüllü Lokanta (H)

Gülüş, dedesiyle gezinirken Bay Fonti'nin emekli olduğunu, bu nedenle rahatsızlandığını öğrenirler. Gülüş ve dedesi, Bay Fonti'ye severek ve zevkle yapacağı bir iş bulmasını önerirler. En büyük hobisinin herkesten farklı yemekler yapmak olduğunu fark eden Bay Fonti, Gülüş ve dedesinin de desteğiyle bir lokanta açmaya karar verir. "Fukara" adını verdikleri yemek, herkes tarafından beğenilir ve kısa sürede tanınır. Yaptığı işten büyük keyif alan Bay Fonti, hayalini gerçekleştirmenin mutluluğunu yaşar. Dede, Fonti'nin ustalığına hayran kalır. Bir gün dükkanın açılmadığını gören ve şaşırان Gülüş ve dedesi Bay Fonti'nin başka bir hayalini gerçekleştirmek için yola koyulduğunu aylar sonra gelen kartpostalla anırlar.

Örtük İletiler

1. Kişi, becerisini kendinden sonraki kuşaklara da aktarmalıdır.

"Yahu, şu işin sırrını birine öğret. Her öğünde aynı yemeği bambaşka lezzetle sunabilmek büyük başarı. Günün birinde bu işi bırakırsan bu sihirli yemek yok olmasın!" (Ak,2002a:117).

2. İnsanlar, hangi yaşta ve konumda olursa olsun bir şeylerle uğraşmalıdır.

"Okyanusun kıyısında dalgaların sesini dinliyorum. Saçta 'Fukara' pişirip satıyorum." (Ak,2002a:128).

Mavi Eşofmanlı Adam (H)

Çocuk, her sabah koşan Mavi Eşofmanlı Adam'la arkadaş olur. Çocuk da oyuncaklarını bırakıp adamla koşmaya başlar. Tanıştığı herkesi birlikte koşmaya davet

ederek, insanların sağlıklarına 6nem vermesi i7in uğraşan Mavi Eşofmanlı Adam, mahallede az insanın koşması ve koşu kul6b6n6 kuramaması 6zerine adam, 7evreyi ağa7landırma 7alışmalara başlar. Bah7esi olan evleri tek tek dolaşıp kayısı fıdanı diken 7ocuk ve adam yine insanların ilgisizliğinden yakınır. 7ocuk, Mavi Eşofmanlı Adam'ın, d6nyanın bir tohumun ekilip sulanmasıyla değişeceğini s6ylenmesinden etkilenir

6rt6k İletiler

1. K676k bir adım bile bazı Şeyleri değiştirebilir, yaşadığın yeri değiştirmek kişinin kendi elindedir,

“Gene i7ime bir kıvılcım atmıştı. Bir tek tohum, o minicik Şey mi değiştirecekti d6nyayı? Biraz d6ř6n6nce ne demek istediğini anlar gibi oldum. 7ok haklıydı Mavi Eşofmanlı Amca. Şimdi oturduğu evin bah7esi, o satın almadan 6nce tıpkı bir 76l gibiydi. Şimdi ise k676k bir kuru var yerinde” (Ak,2004a:96).

III.1.1.6. Doğa Olayları ve Fen Bilimleri

Doğa olaylarını anlamaya 7alışan 7ocuklar, yetişkinlerden yardım alırlar. Ama 7oğu zaman doğa olaylarına anlam veremez, kendince yanıtlar bulmaya 7alışır. Fen bilimlerine de merak saran kahramanlar, deney yapar ve mucit olmak isterler.

Bir Buluş (H)

Mucit olmak isteyen Deniz, bacalardan 7ıkan kirli havayı temizleyeceği bir buluş yapmaya karar verir. Bu projeyi yapma nedenini, arkadaşı Alper'e anlatır: Alper,

projeyi inandırıcı bulmaz, ama yine de arkadaşına destek olur. Çocuklar, evlerinden aldıkları tencere kapaklarıyla ve pervaneyle yaptıkları düzenek sayesinde bacadan duman çıkmadığını fark edince çok mutlu olurlar. Ancak evin önünde geldiklerinde evde yangın çıktığını öğrenirler. Olayı araştıran polise gerçekleri anlatan çocuklar yaptıklarından dolayı pişman olurlar.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, öğrendiklerinden yola çıkarak projeler geliştirebilir.

“Öğretmen en önemli hava kirliliğini bacalardan çıkan dumanın, isin oluşturduğunu söyledi Ben de düşündüm taşındım, bu sistemi kurdum. Her bacaya bu alet takılırsa hava kirliliği diye bir şey kalmayacak”(Ak,2003ı:40).

2. Çocuklar deney yaparken yaşlarını, bilgilerini dikkate almalıdır, yoksa çevrelerine zarar verebilirler.

“ Ertesi gün gazetelerde gerçekten boy boy fotoğraflarımız çıktı. Yanan bir baca resminin altında ben ve yanımda gözlerini ovuştura ovuştura ağlayan Alper. Resmin altında iri harflerle, ‘işte olayın failleri’ yazılmıştı. Haber başlığı ise şöyleydi: ‘ Kenar Mahallede Yangın’”(Ak,2003ı:44).

Çöp (H)

Kerem, çevrenin korumasıyla ilgili ödüllü proje yarışmasına katılmak ister. Çevreyi kirleten çöpleri yakarak, enerji elde etmeyi planlamaktadır. Arkadaşı Deniz, bu projeyi beğenmez, Kerem ise denemekte kararlıdır. İki arkadaş, gizlice çöpleri toplayıp, kurdukları sobada yakmaya başlarlar. Ancak, çöp dolan bahçe kedi ve köpeklerin

istilasına uğrar. Kedi ve köpekleri kaybolanlar, çocukların yaptığı projeden haberdar olurlar. Koku ve pislikten rahatsız olanlar da belediyeye şikayette bulunmuşlardır. Bu olayları gizlice izleyen çocuklar, evlerinin önünde bir ceza makbuzu görürler.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, öğrendiklerinden yola çıkarak projeler geliştirebilir.

“Yeni bir proje peşindeyim... Her gün attığımız çöpler var ya... İşte onlar değerlendirilecek bu projede. Geçenlerde gazetede okudum, kafama takıldı. Düşünsene, biriken tonlarca çöp yakılarak elde edilecek enerji ile evleri, suları ısıtmak mümkünmüş.” (Ak,1999:21- 22)

2. Çocuklar deney yaparken yaşlarını, bilgilerini dikkate almalıdır, yoksa çevrelerine zarar verebilirler.

“Bir ceza makbuzuydu bu..Kerem’in babası çevreyi korumadığı, üstelik kirlettiği için 10 milyon TL’lik para cezasına çarptırılmıştı.” (Ak,1999:28)

Karşı Pencere (H)

Ne kadar çalışsa da matematik notunu bir türlü yükseltmeyen Meltem’e annesi çok kızmakta ve karşı komşunun oğlu Savaş’ı çalışkan olduğu için ona örnek göstermektedir. Oysa Meltem Savaş’ın farklı özelliklerini de bilmektedir. Deney yapmanın sınırlarını bilmeyen Savaş, büyüteçle ateş çıkarmak, dürbünle komşuları gözetlemek, ilaçları karıştırıp bitkiler üzerinde denemek, kedilerin tüylerini yolup anahtarlık yapmak, komşunun civcivlerini çalıp deneyler yapmak gibi pek çok tehlikeli çalışmalar yapmaktadır. Mahalledeki hiç kimse Savaş’ın bunları yaptığını bilmez; zaten

çalışkan olduğu içinde ondan asla şüphelenmez. Artık Savaşlar'a gitmeyen Meltem, onun hakkında bildiklerini kimseye anlatmaz. Savaşlar mahalleden taşınır. Her şeye rağmen, Savaş, Meltem'e çalışan yönüyle örnek olur. Mahalleden taşındıklarında Savaş'ı en çok Meltem özleyecektir.

Örtük İletiler

1. Yetişkinler, başarı olması için çocuklarını başka çocuklarla karşılaştırabilirler.

“ Gerektiği kadar çalışmıyorsun ki! Bak Sabahat Teyze'nin oğlu Savaş nasıl çalışıyor! Zehir gibi valla. Bütün dersleri pekiyi” (Ak,2003d:40.)

2. Her deneyin bir sınırı vardır ve sınır aşılsa doğaya zarar verilebilir.

“ Aman Tanrım! Mahalledeki kedileri gizlice öldürüp kürkünden anahtarlık yapıyormuş meğerse. Kafamda aniden bir şimşek daha çakmıştı. Savaş, civcivleri yavaş yavaş zehirleyerek öldürüyordu” (Ak,2003d:44)

3. İnsanlar, göründüklerinden farklı özelliklere sahip olabilirler.

“ Annem sadece dürüst, çalışkan, başarılı Savaş'ı tanıyordu. Bense yerinde duramayan, her aklına geleni denemeye kalkan, yasak tanımayan, delidolu, Savaş'ı da tanıyordum” (Ak,2003d:46)

Kuşlar Kralı Nikola (H)

Cem, kollarına takacağı kanatlarla uçabileceğini sanmaktadır. Arkadaşı insanların uçamayacağını anlatmasına rağmen onu ikna edemez. Balkondan uçmaya kalkan Cem, telefon tellerine takılır. Mahalledeki herkes, Cem'i uçuş tutkusundan vazgeçirmeye çalışırken yanına yaklaşan bir adam onu kuşlarla dolu evine davet eder. Cem, kapısında “Kuşlar Kralı Nikola” yazan evin çatı katında kuşların her türlüünü

inceleme fırsatı bulur. Artık, Cem kuşları yakından incelemeye ve onların bakımını yapmaktan büyük keyif alır. Cem, Nikola Amca ile kuş bakıcılığı yaparak vakit geçirir.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, belli yaşlarda her söylenene inanır ve doğadaki her eylemi gerçekleştireceklerine inanırlar.

“ Dilek mağarası. Bu mağarada dilekte bulunanların tüm dilekleri yerine gelirmiş. Zoppo da kuş olmayı dilemiş, kuş olmuş” (Ak,2004a:31).

“ Yarın sabah uçmayı düşünüyorum” (Ak,2004a:32).

2. Çocuklar, pek çok bilgiyi deneyimlerle öğrenirler.

“ Ah! Zavallı Cem! Uçmayı başaramamış, telefon tellerine takılıp kalmıştı” (Ak,2004a:33).

3. Çocuklar ilgileri doğrultusunda yönlendirilmelidir.

“ Sadece kuşları yakından tanımak ister misin, diye soracattım. Benim enim çatı katına bir sürü kuş gelir de...” (Ak,2004a:37).

4. İlgileri yönünde yönlendirilen çocuklar mutlu olurlar ve yanlış davranışlara yönelmezler.

“Şimdi artık Kuşlar Kralı olmak istiyorum...Tıpkı Nikola Amca gibi” (Ak,2004a:40).

Dut Ağacının Korkusu (H)

Meraklı, zeki aynı zamanda çocuksu özellikleri olan çocuk, babasına dut ağacının neden dut vermediğini sorar. Babası ona, eskiden meyve vermeyen ağaçların korkutulunca meyve vermeye başladıklarını anlatır. Çocuk korkutmanın aşıyla

yapıldığını henüz bilmez, ağacın gerçekten korkutulması gerektiğine inanır. Çocuk, gece olunca ağacı korkutmaya karar verir. Üzerini çarşafla örten çocuk, balta, keser gibi aletlerle ağacı korkutur. Ağaçtan hırıltılar ve boğuk sesler geldiğini duyunca, amacına ulaştığını sanır. Ancak, bu sırada pencerelerin birinde astım krizi geçiren komşularını görür. Çocuğu hırsız sanan komşular, polise haber verir. Çocuk, hemen eve kaçarak, yatağında uyur taklidi yapar. Babası durumu anlar, çünkü kendisi de çocukluğunda benzer şeyler yapmıştır. Bu nedenle oğlunun yaptığını hoş görür. Çocuk ertesi gün, pencereden dışarı baktığında dut ağacının canlandığını fark eder.

Örtük İletiler

1. Yetişkinler, doğa olaylarını merak eden çocuklarını düşünmelerini sağlayarak yönlendirebilirler.

“ Sana garip gelecek ama benim çocukluğumda meyve vermeyen ağaçları korkutmak çok denenen bir yoldu. Yararlı olduğu bile söylenirdi” (Ak,2003:63).

“Baltalı kişiler ağacın başına kesilir, ‘Önümüzdeki yıl meyve vermezsen seni keseceğiz’ derlerdi” (Ak,2003:64).

2. Çocuklar, doğa olaylarını merak eder ve bilmediği şeyleri hayal güçlerini kullanarak çözmeye çalışırlar.

“ Bizim dut ağacının meyve vermesini öyle çok istiyordum ki! Onun için her şeyi yapabilirdim. Yüreğini ağzına getirecek bir korkutma töreni düzenleyebilirdim” (Ak,2003:64).

Yağmur Bulutu (H)

Çocuk, yağmurun nasıl oluştuğunu babasına sorar. Baba, kızının sorusunu yanıtlamaz, kitaplara bakmasını ister. Kızıyla ilgilenmemesine üzülen anne eşiyile

tartışır. Babası, tartışmaya sebep olduğu için kızını suçlar, evden çıkar. Ağlamaya başlayan çocuğa, babaannesi ağlarsa yağmurun yağacağını söyleyince çocuğun kafası karışır.

Örtük İletiler

1. Yetişkinler, çocuklarıyla ilgilenmeli, onların dünyayı tanımalarına yardımcı olmalıdır.

“Ne biçim babasın? Bunca laf edene kadar çocuğun sorusunu yanıtlasana!”

(Ak,2003ı:24)

2. Doğa olayları metafizik güçlerle değil, bilimsel yöntemlerle açıklanmalıdır.

“ Ne? Ağlasam yağmur mu yağar?” deyince babaannesi: “Ne bileyim. Öyle derdi annem.” diye yanıtlar. Çocuk, sakinleşir ve düşünmeye başlar: “Burnumu babaannemin elbisesinin koluna sildim sessizce. Yağmur çocukların gözyaşları mı yoksa? (Ak,2003ı:25)

Gökkuşığı (H)

İlk defa gökkuşığı gören Toto, büyülenmiş bir halde gökkuşığını seyreder. Annesinin gökkuşığının altından geçen her şeyin tersine döndüğünü söylemesiyle kafası karışır. Tersine dönmesini istediği her şeyi bir çantaya doldurarak dışarı çıkar..Gökkuşığına ulaşmak için yılmadan koşar.

Örtük İletiler

1. Doğayı tanımayan çocukları kandırmanın kolaydır; hatta bu yolla çocuklardaki olumsuz alışkanlıkların değiştirilebilir.”

“Peki, tembeller çalışkan, çalışkanlar da tembel olur muymuş?’ diye sordu bir nefeste. ‘Sanırım,’ dedi annesi. İçinden kıs kıs gülüyordu.” (Ak,2003h:70).

“Kırık bilyelerim, zayıf aldığım matematik ödevim, akortsuz mandolinin, delik spor ayakkabılarım, Mimi’nin asık yüzlü bir fotoğrafı, dişleri kırık tarağım, oyuncak trenimin kırık vagonu, camları çatlak güneş gözlüğüm, çalmayan saatim, oyuncak köpeğim Po...Köpeğim Po erkek olsun istiyorum, ötekiler de tamir olsun.” (Ak,2003h:70).

Uçurtmam Bulut Şimdi (H)

Uçurtmasını elinden kaçıran çocuğa arkadaşı, artık uçurtmanın buluta dönüştüğünü ve bulunamayacağını söyler. Bulutun nasıl oluştuğunu bilmeyen çocuğa arkadaşı eskimiş mendiller, kaybolan çamaşırlar, uçan balonlar, uçurtmalardır bulutlara dönüştüğünü anlatır. Çocuğun kafası karışır ve babasına bulutların nasıl oluştuğunu sorar. Baba, su buharından oluştuğunu söyleyince çocuğun aklı daha çok karışır; çünkü gök yüzündeki bulutlarda dedesini görmektedir.

Örtük İletiler

1. Çocuklar doğa olaylarına belli yaşlarda anlam veremezler. Bu durumda hayal güçlerini kullanırlar.

“Pencereye koştum. Gökyüzüne baktım bir kez daha. İşte, şimdi de bembeyaz kıvrıcık sakalı, başında kukuletası, elinde bastonuyla dedem geçiyordu evimizin üstünden. Kafam iyice karışmıştı. Bulutlar su buharıysa, dedem gökyüzünde ne arıyordu?” (Ak,2003ı:12).

Pisipisiotları (H)

Çocuk, arkadaşı Gökhan’la bisikletiyle gezerken, yokuş aşağı düşerler. Gözlük camlarından biri kırılınca, Gökhan bir avuç pisipisiotunu gözlükle birlikte yastığın altına koyarsa, uyandığında camın düzelmiş olacağını söyler. Gökhan, bunu babaannesinden öğrendiğini ve onun asla yalan söylemediğini anlatarak arkadaşını ikna eder. Arkadaşına inanmaktan başka çaresi yoktur; çünkü babası camları yeni taktırmıştır. Uyumadan önce arkadaşının söylediklerini aynen yerine getiren çocuk, ertesi sabah iki kırık camla karşılaşınca pisipisiotlarının bir işe yaramadığını anlar. Gözlük camları için babasına başvurmak zorundadır.

Örtük İletiler

1. Zor durumda kalan çocuklar batıl inançlarla, yönelebilirler.

“ Gece yatarken bu ottan bir tane al, yastığının altına koy, gözlüğü de yanına bırak. Üç kere, ‘Sağlam camlar iki olsun,’de. Tam tamına üç kez söyleyeceksin ama. Unutma bu çok önemli. Sonra uyuyabilirsin. Sabah kalktığında iki sağlam camla karşılaşacaksın” (Ak,2003ı:28).

2. Batıl inançlarla hareket edenler daha zor durumda kalabilirler.

“İki sağlam cam beklerken, kırıklar ikileşmişti. Ağlamaklı olmuştum. Yüzüm gözüm alev alev yanıyordu. Hemen aynaya koştum. Neredeyse kendimi

tanyamayacaktım. Boynumdan yukarısı kıpkırmızı kesilmiş, yüzlerce minik sivilce tüm yüzümü kaplamıştı” (Ak,2003ı:29).

“Pisipisiotunun bir şeyleri gerçekten çoğalttığı deneyimle doğrulanmıştır.”
(Ak,2003ı:29).

Herkesin Bir Yıldızı mı Var? (H)

Çocuk, kaybolan cetvelinin yerini düşünde görmüştür. Cetvelini düş yoluyla bulmasına şaşırın çocuğuna annesi bunun normal olduğunu düşünürken; babaanne torunun teniz kalpli, içinde kötülük olmadığından altıncı hissi olduğunu söyler. Çocuk, ilk defa duyduğu bu kavramın anlamını annesi açıklar. Çocuk, gerçekten başına gelen olayları önceden sezdiğini hatırlayarak altıncı hissini güçlü olduğuna inanır. Bunun üzerine anneannesinin onun için yıldızı alçak demesi yine kafasını karıştırır, her insanın gökyüzünde bir yıldızı olduğunu sanır. Annesinin, bunun her şeyden çabuk etkilenmek, kolay hastalanmak, başına sık kaza gelmek anlamını taşıyan eski bir deyim olduğunu açıklasa da herkesin bir yıldızı olduğuna inanır. Anneanne çocuğun şanslı olduğunu, mutlaka piyango bileti çekmesi gerektiğini söyleyerek torununu farklı olduğunu düşünür. Okula giden, gece gördüğü düşü anlatan çocuk, arkadaşı Sibel’in de aynı şeyi yaşadığını öğrenir ve onun da başında bir yıldızı olduğunu düşünür.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, metafizik olaylar karşısında şaşırırlar.

“ İki gün önce kaybolan cetvelimi hatırladın mı? Hani babamın aldığı

kırmızı cetveli. Düşümde gördüm bu gece. Türkçe kitabımın arasında duruyordu. Kalkar kalkmaz aklıma geldi. Hemencecik Türkçe kitabının yaprakları arasına baktım. Oradaydı. Öyle şaşırdım ki!” (Ak,2003: 69)

2. Yetişkinler, doğa olayları konusunda batıl inançlara dayalı bilgi verebilirler.

“ Eskiler her insanın tepesinde onu koruyan bir yıldız olduğunu söylerler.

3. Çocuk, doğaüstü güçlerle ya da batıl inançlarla ilgili söylenenleri hemen inanırlar.

“ Sibel konuşurken arkasına geçtim, tepesine dikkatlice baktım. Onun da yıldızı buralarda bir yerde olmalıydı” (Ak,2003: 72).

Büyüme İstiyorum (H)

Bir akşamüstü babalarını işten dönmesini bekleyen çocuk, abisine doğayla ilgili sorular sorar. Birden artan rüzgarla korkan çocuğu abisi korkutmaya başlar. Tufan, ardından deprem olacağını inanan çocuk, öleceğine ve büyüemeyeceğine üzülür ve babasından yardım ister. Babası, abisini azarlayınca anlatılanların şaka olduğunu anlar. Çocuk, büyüyeceği için çok mutludur.

Örtük İletiler

1. Çocuklar doğa olaylarını merak ederler ve onlara doğa olayları korkutulmadan öğretilmelidir.

“ Kandırılmış beni.

Evimiz yıkılmayacak.

Büyüyeceğim.

Yarın güneş kentimize yine gelecek.” (Ak,2003ı:36)

Trenler (H)

Çocuk, evde top oynayan annesinin en değerli vazosunu kırar. Zaten evde top oynadığı için kızgın olan annesini iyice sinirlendirir. Annesi ona bu vazonun bir yığın anısı olduğunu anlatır. Çocuk, anının ne olduğunu bilmez ve annesine anlamını sorar. Annesi çocuğun anlayacağı bir dilden anlatmaya çalışır. Ama çocuğun kafası karışmıştır. İzmit’te oturan ve bazı hafta sonları trenle onları görmeye gelen anneannesini düşünür.

Örtük İleti

1. Çocuklar, soyut bir kavramları öğrenmekte zorlanırlar, bu durumda hayal güçlerini kullanırlar.

“Elbette... Bak, düşün. Küçükken anneanneninin bizde geçirdiği hafta sonlarını hatırla. Dizine otururdun, sana hiç usanmadan masallar anlatırdı. Hepsi artık değerli birer anı bizim için.”(Ak,2003d:16).

“ Ne zaman bir tren sesi duysam anneannemi hatırlarım. Küçük yuvarlak gözlüklerini, lavanta kokusunu.... Anneannemi getiren tren anılarla mı yüklüdür yoksa?”
(Ak,2003d:18)

III.1.1.7. Dış Görünüş

Dış görünüşle ilgili en çok sıkıntı yaşayan kız çocuklarıdır. Başkaları tarafından beğenilmek isteyen kızlar, giyimlerine ve görünüşlerine önem verirler.

Vitrindeki Mavi Bahçıvan (H)

Çocuk, hoşlandığı arkadaşı Murat'ın doğum günü için beğendiği kıyafeti pahalı olduğu için alamaz. Annesi benzer bir bahçıvanı dikebileceğini söyler. Annesinin, diktiği bahçıvan pantolonu vitrindekine benzemediği için beğenmez. Annesi, indirim zamanı pantolonu alabileceğini söyleyince çocuk yine sevinir. Yine de Murat'ın onu beğeneceğinden umutludur.

Örtük İletiler

1. Çocuklar arkadaşları tarafından beğenilmek isterler ve bu nedenle giyimlerine özen göstermek isterler.

“Çaresiz, Murat'ın doğum gününde annemin diktiği lacivert pantolonu giyeceğim. Murat beni fark etmeyecek bile. Ama indirimli satışlardan sonra, 15 Eylül'de okulun tanışma çayında gözlerini benden ayıramayacak. Mavi bahçıvan pantolonum ve mavi beyaz çizgili tişörtümle kim bilir ne gösterişli olacağım!” (Ak, 2003:79).

Kiralık Mayo (H)

Erkek arkadaşlarının, mahalleye yeni gelen ve çok iyi yüzen kıza ilgi göstermeleri kızların moralini bozar. Sibel, kızın aslında yüzemediğini mayosu sayesinde öyle görüldüğünü düşünür ve arkadaşlarını ikna eder. Emre, Sinan ve Burak yüzen kızın ilgisini çekmeye çalışırlar. Kızlar, erkeklerin dikkatini çekmek ve kızın foyasını ortaya çıkarmak için o mayoyu Esra'ya kiralarlar. Beş kız en güzel mayolarını giyip sahilde oynarken, farklı bir mayo giymek zorunda kalan kızın yine de güzel yüzdüğünü görürler. Erkekler yine yüzen kızla ilgilenirler. Bunun üzerine kızların çıkıştığı Sibel çok utanır:

Örtük İletiler

1. Yetenekli ve dış görünümü güzel olanlar karşı cinsin dikkatini çeker.

“ Mahalleye güzel vücutlu, yüzücü bir kız geldi ya, bizim oğlanlar artık atlet olurlar” (Ak,1999:2-63).

2. Kızlar, erkeklerin ilgisini çekmek için dış görünüşlerini değiştirmeye çalışırlar.

“ ‘Birazdan defileye başlamalıyız,’ dedi Sibel. ‘Oğlanlar uslandılar. Şimdi bizi görünce neşelenecekler’” (Ak,1999:66).

3. İnsan, kıskandığı kişinin yetenekli olduğunu kabul etmek istemeyebilir.

“ ‘1-0 yenildik,’ dedim Sibel’e ‘Ne palavracısın! Kız yüzerken beli kırıkmiş gibi gözükmüyor ki!’” (Ak,1999:67)

Bayramlık (H)

Deniz, bayramlık kıyafetleriyle sokakta oynamak ister. Annesi söz verdiği için kızının isteğini kabul eder. Sokağa çıktığında tüm arkadaşları tarafından beğenileceğini zanneden Deniz hayal kırıklığına uğrar. Arkadaşı Sibel, bu kıyafetlerle ip atlayacağını söyleyen Deniz'e şaşkınlıkla bakar. Ancak elbisesiyle oynamakta zorlanınca eve giderek her zamanki elbiselerini giyer, bayramlık elbiselerle sokakta rahat oyun oynanamayacağını öğrenmiştir.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, özellikle de kızlar her zaman şık ve süslü olmak ister; hatta oyun oynarken bile en güzel elbiselerini giymek isterler.

“ Annem söz vermişti. ‘Bayram geçsin, bayramlık giysilerini sokakta oynarken giymene izin vereceğim,’ demişti” (Ak,1999: 35).

2. Sokakta oynarken rahat kıyafetler giyilmelidir.

“Oooh! Ne rahatlamıştım! Dolabımdan her gün giydiğim mavi puanlı şortumu ve sarı tişörtümü çıkarıp üstüme geçirdim. Saçlarımı at kuyruğu yaptım. İşte gene eski Deniz olmuştum.” (Ak,1999: 40)

Bir Çılgık (H)

Okuldaki hiçbir spor faaliyetine seçilemeyen çocuk, bunu kısa boylu ve zayıf olmasıyla açıklar. Sorunun fiziksel özelliklerinden değil, kendini geliştirmemesinden kaynaklandığını bilmeyen çocuk, öğretmenin ısrarıyla jimnastik grubuna seçilir.

İstemeyerek girdiği grupta, eleme yapılacağı anda diğerlerinin sağlam ve güçlü vücutları altında ezildiğini hisseden çocuk tüm gücüyle çığlık atmaya başlar ve bayılır. Kendine geldiğindeyse elemelerin başladığını görür.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, fiziksel özelliklerinden dolayı utanç duyup, üzülebilirler.

“Boyumun kısa olduğunun ikide bir de söylenmesine kızırıyordum”

(Ak,2003ı:45).

“Aniden önümde güçlü kol ve bacaklar, sağlam ve dik sırtlar, taş gibi karınlar belirdi. Üzerime doğru geliyor, ezmek istiyorlardı.... Gittikçe yaklaşıyorlardı. Ellerimle tüm gücümü kullanarak itmek istedim. Öylesine güçlüler ki, kımıldamıyorlardı bile. Bir kol boynuma dolandı, sıkmaya başladı. Nefesim kesilmişti. Olanca gücümle haykırdım” (Ak,2003ı:50-51).

Dörtgöz (H)

Gözlük takması gereken Deniz, çirkin görüneceği ve arkadaşlarının ”dörtgöz” yakıştırmasına maruz kalacağı için gözlük takmak istemez. Babası da türlü yollarla onu ikna etmeye çalışır. Çocuk, ısrarla gözlüğü takmayacağını söyler ve babasının onu anlamadığını düşünür: En son babasının “önemli” insanların gözlüklü olduğunu söylemesinden etkilenen çocuk, ansiklopedilerden önemli kişilerin resimlerine bakar ve ikna olur.

Örtük İletiler

1. Kişi, alay edileceği endişesiyle fiziksel görünümüne dikkat eder.

“Kandırmaya çalışmaya beni. Yakışmadığını biliyorum...Şu halime bak...Patlak Gözlü hafiye! Pimpirik Büyükanne! Öff! Herkes alay ediyor benimle” (Ak,1999:5).

2. Kişinin anlaşılması için aynı duyguları yaşaması gerekmektedir.

“ Babam beni anlamıyor. Anlamaz tabii. Arkadaşlarının çoğu gözlüklü. Onu makaraya alacak, gözlüksüz bir arkadaşı yok. gözlüksüz sandığım Engin amca bile iç cebinde gizli bir gözlük taşıyor” (Ak,1999:6).

3. Kişi, başarılı insanları örnek alarak fiziksel görünüşle ilgili sorununu giderebilir.

“Babam haklıydı. Düşünürler, bilim adamları, ressamalar, yazarlar, devlet büyükleri hep gözlüklüydü. Benim de gözlüğüm var. Hem de bu yaşta” (Ak,1999:7).

Yeni Moda Kuaför (H)

Saçlarını kestirmemekte direnen çocuk, Kuaför Semiha Teyze'nin sözlerinden etkilenir. Saçlarının çok kısa kesilmesini istemeyen çocuk, kuaförün moda olduğunu ve çocuğun gittiği okuldaki tüm kızların beğendiği saç modelini göstermesiyle fikri değişir. Saçları kesilen çocuk çok mutludur. Saçlarını çok beğenen çocuk, toka takmak istemez; ama saçlar görmesini engelleyince direnemez.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, özellikle de kız çocukları dış görünüşleri konusundaki tutucu tavırlarının moda uymak için değiştirebilirler.

“O gün tepemde bir avuç tokayla dolaşım. Ama inanım, hiç üzülmedim.. Semiha Teyze'nin saçlarımı tam istediğim gibi, üstelik yeni moda uymak için kestirildiğini biliyordum çünkü” (Ak,2004a:56).

2. Güzel olduğunu hisseden kişinin kendine güveni artar.

“Dükkândan dışarı çıktığımda yürüyüşüm değişmişti. Saçlarımın güzelliğinden hiç bu kadar emin olmamışım” (Ak,2004a:54).

3.1.8. Farklılık

Herkesten farklı olma ve yaşama isteği içindeki kahramanlar, yaşadıkları yerden ayrılırlar. Ayrıca, kahramanlar bazen farklılıklarıyla dikkat çekmek isterler.

Teldeki Adam (H)

İşini, evini bırakıp mahalledeki tellerde yaşamaya başlayan adam tüm mahallenin ilgisini çeker. Kendisi diyerek meraklı gözleri yanıtlar. Başta deli gözüyle bakılan ve pek sevilmeyen adam, mahalledeki birçok sorunu çözmeye, insanlara pek çok şey öğretmeye başlar. Mahallede kimsenin fark etmediği güzellikleri fark eden adam, mahallenin ayrıntılı bir haritasını hazırlar ve birden kaybolur. Deniz, Teldeki Adam'ın gitmesine üzülmiştir; ama giderken izini bıraktığı için mutludur.

Örtük İletiler

1. Günümüz insanı, tüm zamanını iş yerinde, tv. yada bilgisayar başında , çok para kazanmak, mal mülk edinmek gibi işlerle uğraşınca etrafındaki güzellikleri fark edememektedir.

“Bu sabaha kadar gazoz fabrikasında müdürdüm. Ama şimdi özgür bir adamım” (Ak,1999:72).

“Çok sıkılmışsınızdır. Size radyomu vereyim,” diyerek sepetine el radyosunu bırakmak istedi. Adam sepetin ipini sarsıp durdurdu onu. “Sakın, ha! Ben onlardan kaçtım. Evimde 3 televizyon, beş radyo, bir de internete bağlı bilgisayarım vardı” (Ak,1999:80).

2. Gittiği yerde iz bırakanlar unutulmazlar.

“ İşte o, adamın göbeğinin izi. Göbeğinin izini bırakmış bize.” “Bu izin her dilde anlamı aynıdır. Gitmiş sayılmaz” (Ak,1999: 96).

Şaşkın Leylek (H)

Leylek Tamtum, dilinde şarkılarla tüm dünyayı gezer. Şarkı söylemeyi seven leylek, beğendiği bir kasabaya yerleşir. Yaşadığı yere o kadar çok alışır ki göç zamanın geçtiğini fark etmez. Kış mevsimine alışkın olmayan Tamtum, martıların sayesinde hayatta kalmayı başarır. Bundan sonra da hiç göç etme gereği duymaz Tamtum, neden göç etmediğini Motmot Kuşu’na söyler. Herkes, Tamtum’un cesareti ve azmiyle diğer göçmen kuşlardan farklı olduğunu anlar.

Örtük İletiler

1. Yaşadığı topluluğun kurallarına ve özelliklerine uymayan üyeler de mutlu olabilir.

“Göçen kuşların nesi var ki! Hiç yaşadığı dünyayı değiştiren göçebe bir kuş gördün mü? Ne gezer.. Hazırlopçudur göçmen kuşlar! Tek bildikleri uzun uzun uçmaktır. Hava soğudu mu soğukla baş etmeye kalkmaz, alır başını sıcak ülkelere göç ederler. Ama göç etmeyenler öyle mi ya? Çalışır, çabalar dünyayı rahat yaşayabilecekleri bir hale getirirler. Şey.. bir de.. Başkalarının şarkılarını değil, kendi şarkılarını söylerler. Anladın mı şimdi?” (Ak,2003b:92/93)

Toto Dama Çıktı (H)

Toto, mahalleye gelen sirki tanıtmak için farklı ve dikkat çekici bir yol seçer. Sırtında herkesi sirke davet eden bir pelerinle, evinin damına çıkan ve bir cambaz gibi akrobasi hareketleri yapan Toto'nun damdan atlayacağını sanırlar. Kimse sırtındaki yazıyı fark etmeyince damdan iner. Toto, Selo'nun herkese sirkin geldiğini haber vermesine ve farklı bir şekilde yaptığı duyurunun anlaşılmasına kızar.

Örtük İletiler

1. Bazı insanlar, farklılık ve değişikliklerle başkalarını şaşırtmaya çalışır; ama bu çaba bazen olumsuz karşılanabilir.

“Ben reklam yapıyordum. Sirktekilerle anlaştım. Sırtımda yazılı pelerinim,, mahallede dolaşıp pandomim yapacaktım. Siz hep benimle ilgilendiniz, pelerinimdeki yazıya doğru dürüst bakmadınız bile!” (Ak, 2003h: 33).

III.1. 1.9. Yalan

Kahramanlar ya ödüllendirilmek ya da başkalarının ilgisini çekmek için yalana başvururlar.

Sakız ve Haftanın Öyküsü (H)

“Unutulmayan Anılar” adlı programa ilginç olayları yazıp gönderenler arasında en etkileyici olanlara büyük ödül verilmektedir. Sakız da bu yarışmaya katılmak ister; ama ilginç ve etkileyici bir olay yaşamadığını düşünmektedir. Dedesinden ufak tefek yalanların kimseye zararı olmadığını öğrenmiştir. Bunun üzerine kendini acıklı bir yaşamı olan biri olarak anlatır. Sakız’ın yazısı birinci olur ve programı hazırlayanlar ödülü vermeden önce kendisini görmeye geleceklerini söylerler. Sakız, hem yalan söylediği anlaşılmasın hem de ödülü kaybetmesin diye yalanlarını sürdürür; ama yalan söylediği ortaya çıkar. Sakız, dedesine yaptıklarını tüm açıklığıyla anlatır. Sakız’ı dikkatlice dinledikten sonra, dedesi söylediği yalanın büyük olduğunu, anlatılan konudan çok, konunun nasıl anlatıldığının önemli olduğunu anlatır. Sakız dedesinin bu sözlerini hiç unutmaz ve birkaç ay sonra ‘Neşeli’ çocuk dergisinin açtığı yarışmaya katılır. Bu yarışmadan küçük bir ödül kazanır.

Örtük İletiler

1. Yalan söylemenin sonu ve sınırı yoktur”

“Üfürükten bir öykü yazacağı için midir nedir, aklına gelen isim ‘Üfürük’tü. İlk yalandan sonra gerisi çorap söküğü gibi geldi” (Ak,2004b:89).

“Bir yalan bin yalan doğurur derler ya. Sakız da son yalanını o anda doğurdu” (Ak,2004b:92).

2. Kişi, yalan söylemediğinde de istediklerine ulaşır.

“ Birkaç ay sonra ‘Neşeli’ çocuk dergisinin açtığı yarışmaya katıldı. Konu: “Unutamadığınız bir olaydı. Sakız başından geçen bu olayı öyküleştirdi. Yarışmanın ufak bir ödülü şimdi onun” (Ak,2004b:117).

Rol (H)

Deniz, yıl sonu müsamesesinde küçük bir rolü olduğu halde, komşuları Serap Abla’ya tüm oyunlarda görevi olduğunu söyler. Serap Abla’nın rolün büyük veya küçük olmasının önemli olmadığını söylese de Deniz, ona gerçeği anlatamaz. Aslında hemen her görevi üstlenebileceğini; başkalarının bunu engellediğine inanan çocuk; en sonunda rolünün, küçük ama önemli olduğunu düşünerek rahatlar.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, sevdiklerinden takdir görmek için yalan söyleyebilir, bundan da utanç duyabilirler.

“Serap Abla gittikten sonra göz ucuyla aynaya baktım. Ayna, al basmış yanaklarımı gösterip gülüyordu. Bunca yalanı bir çırpıda nasıl söyleyebilmişim.”
(Ak,1999:10)

2. Kimse üstlendiği işi küçümsememelidir.

“ Zaten Serap Abla da rolün büyüğü küçüğü olmaz, dememiş miydi?” “Rol roldür” (Ak,1999: 12).

Bütün Yollar Roma’ya Çıkar (H)

Çocuk, mahalleye ilginç birinin geldiğini öğrenir. Adı Gezgin olan çocuğun en büyük ideali dünyayı dolaşmaktır. Kızların hayran bakışları arasında bir gezginin sahip olması gereken özelliklerden bahseder, zaten bunların hepsine de sahiptir. Üzerinde “*Bütün yollar Romaya çıkar*” yazılı tişörtünü fark eden çocuk, Gezgin’e Roma’nın nerede olduğunu sorar. Tüm ukalalığıyla Romanya’da olduğunu söyleyerek kızları aşağılar, sıkıldığını belli ederek onlardan uzaklaşır. Artık Gezgin kızların hayallerini süslemektedir. Eve döndüğünde Roma’nın İtalya’nın başkenti olduğunu öğrenen çocuk, Gezgin’in yalan söylediğini anlar.

Örtük İletiler

1. Başkalarının ilgisini toplamak için bilmediği konularda fikir yürütmek, yalan söylememek gerekir.

“Roma bir masal kentidir. Benim en sevdiğim kenttir. Romanya’nın da başkentidir. Romanya’dan söz etmeme gerek yok sanırım. Onu bilirsiniz artık”
(Ak,2004a:78).

2. Hayranlık uyandıran kişilerin yalanı ortaya çıkınca ona duyulan ilgi ortadan kalkar.

“O akşam Gezgin’e olan hayranlığım bir sabun köpüğü gibi yok oldu. Bundan bizim kızlara hiç söz etmedim. Onlar Gezgin’e hâlâ hayran” (Ak,2004a:80).

Mektup Arkadaşım (H)

Mektup arkadaşı Engin’in mektubunda, pul koleksiyonu olduğunu söylemesiyle çocuk, kendisinin de pul koleksiyonu olduğunu yazar. Serap Abla, dostlukların yalanla kurulamayacağını söylese de çocuk, yalanlarını sürdürür. Serap Abla, çocuğun mektup arkadaşı için yaşantısını baştan başa değiştirmesini alaycı bir şekilde eleştirir. Son mektubunda İstanbul’a geleceğini yazan Engin’i göreceği için çok mutlu olan çocuk, birikmiş parasıyla ona hediyeler alır. Engin’in de ona bir anı defteri alacağını hayal eder. Engin’in gözlüklü olduğundan bahsetmemesi, hediyelerini beğenmemesi, resimleriyle alay etmesi, pullarının değersiz olduğunu söylemesiyle bir türlü anlaşamazlar. Engin gittikten sonra, kız, doğruca kitapçıya gider ve kendine anı defteri alır. Çocuk, herkese, anı defterinin hediye olduğunu anlatacaktır.

Örtük İletiler

1. Çocuklar, birbirleriyle rekabet ederken hiç yapmayacağı şeyleri yapar.

“Onun bildiği her şeyden senin de haberin olmalı. Seni aptal sanmasını istemezsin, değil mi?” (Ak,2003d: 77).

2. Çocuklar, başkaları tarafından beğeni toplamak için yalan söyleyebilirler.

“Yeni bir anı defterim olmuştu. Pembe kapaklı, kilitli, pırıl pırıl bir defter. Serap Abla’ya, anneme, babama, arkadaşlarıma Engin’in bana anı defteri armağan ettiğini söyleyebilirdim artık” (Ak,2003d: 81).

III.1.1.10. Örtük İletilerin Değerlendirilmesi

Doksan beş hikaye ve altı romanın özetleri yapılmış ve örtük iletiler bu yolla verilmiştir. Konusu aynı olan hikaye ve romanlar bir araya getirilmiş ve özetler, sevgi, hayaller, arkadaşlık, dostluk, mutluluk, oyun, mizah, uğraşlar, beceriler, fen bilimleri, doğa olayları, dış görünüş, farklılık ve yalan başlıklarıyla verilmiştir. Sevim Ak’ın kitaplarıyla çocuklara vermek istediği “ileti”lerin metne sindirildiği görülmüştür. Bu metinlerde yazar, kazandırmak istediği duygu ve düşüncüyü metnin tümüne yaymıştır. Yazarın metnin içinde gizlediği ve ancak anlatı bitince anlaşılacak bu iletiler, tek başına anlam ifade etmemektedir. Öykü ve romanlarda metnin içinden çıkarılacak bir bölüm iletiyi anlatmaya yetmeyecektir. Bu nedenle örtük iletiler, hikaye ve romanların özetleri içine yerleştirilmiştir.

Hikaye ve romanlarda, iletilerin aktarım biçimi olarak dikkati çeken ilk özellik metnin iletilerinin metinde doğrudan, açık bir biçimde yer almamasıdır. Yazarın okuyucuyla paylaşmak istediği duygu veya düşünce metnin sonunda anlaşılmaktadır. Bu durum, metinlerin hem yazınsal açıdan hem de çocuk eğitimi açısından niteliği artıran bir özelliktir. Öncelikle çocukların yazınsal açıdan nitelikli kitaplar okuması onlarda edebiyata karşı bir ilgi uyandıracaktır. Ayrıca, hikaye ve romanlarda çocuğun kendisini tanımaya, hayatı öğrenmesine katkı sağlayacak durum ve olayların yaratılmış olması ve bunları çocuğun sezinleyerek algılaması onun gelişimini destekleyecektir.

Sevim Ak kitaplarında, çocuğun ilgi ve gelişim düzeyine uygun olarak seçtiği iletileri, tek bir cümleyle ve didaktik bir şekilde sunmamıştır. Hikaye ve romanların hiçbirinde verilmek istenen ileti, metnin kurgusundan kopuk ya da tek başına bir cümle şeklinde değildir. Metnin bitmesiyle belirginleşen bu iletilerin çocuklar tarafından anlaşılması çeşitli yollarla kolaylaştırılmıştır. Öncelikle kitaplardaki kahramanların çocuk, hayvan, bitki veya nesnelere seçilmiş olması çocuğun dikkatini çekecektir. İkinci olarak bütün konuların çocuğun gerçek hayatta karşılaşılabileceği olay ve durumlar olması iletinin amacına ulaşmasında önemli bir etkidir. Son olarak örtük iletilerin anlaşılmasını ve çocuk okurlar tarafından anlaşılmasını sağlayan özellik de metinlerin başında mutsuz, sıkıntılı, çaresiz, üzgün, meraklı olan çocukların yaşadıkları bir sorundan yola çıkarak yargıya, bilgiye, doğruya, mutluluğa ulaşmalarıdır. Hikaye ve romanlardaki iletiler, kahramanların zor durumda kalması, mücadele etmesi ya da yetişkinlerden yardım alarak birtakım doğrulara ulaşması yoluyla aktarılmıştır.

Örtük iletilere nasıl ulaşıldığının örneklerle desteklemek yerinde olacaktır. Örtük iletilere yaşanan olaylar sonucunda varılmaktadır. Çocuklar pek çok şeyi yaşadıkları olaylar sonucunda öğrenirler. Babamın yokluğu bana yeni şeyler öğretti.”, “Bugün şunu fark ettim.”, “Bunu bugün anladım” gibi ifadelerle ileti cümlelerine başlamaları çocukların hayatı yaşayarak öğrendiklerinin kanıtıdır. Babamın Gözleri Kedi Gözleri’nde babasından ayrı yaşayan çocuk, “sevgi”yle ona yakın olabileceğini öğrenir; “Domates Saçlı Kız”da annesi tarafından terk edilen çocuk, annesini affederek yeniden sevmeyi öğrenir. Çocuklar, anne ve babalarından ayrı kalınca, zorluk yaşayınca sevgiyi öğrenmiştir. Anneler Günü’nde çocuk parası yetmeyince pahalı değil; ama anlamlı hediyeler alması gerektiğini öğrenir. Kırlangıç Mio’nun Şaşkınlığı’nda anne ve babasını çok seven kahraman, onlardan ayrılmak istemez; ama yalnız yaşamayı öğrenmek

zorundadır. Başta çok zorlansa da zamanla tek başına ayakta durmayı öğrenir. Çilekli Dondurma’da babaannesinin ölümünü kabullenmeyen çocuk, annesi ölen köpeğe yardım ettikçe ölüm gerçekliğini kabullenir. Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf ve Cino’da kahraman, kendinden çok farklı birine aşık olunca, aşıkta uyum ve eşitlik olması gerektiğini öğrenir. Ama bunu öğrenirken çok acı çeker. “Güneş Saçlı Kız” da arkadaşlarının ilgisini çekemeyen kızlar, onu yeniden kazanmaya çalışırlar. Kahramanın kendi deneyimleri sonucunda birtakım öğretilerle donanması çocuk okurları da etkileyecektir.

Çocuk kahramanlar, bazen korktukları, şaşırdıkları, zorlandıkları durumlarda önceden öğrendikleriyle insanlara yanıt verir; olaylara, güçlülere hiç zorlanmadan çözüm bulurlar. Dolayısıyla çocuk daha önceden öğrendiği, duyduğu şeyleri unutmamakta; yeri geldiğinde o bilgiyi kullanmaktadır. Bu tür ifadeler “ “okumuştum”, “bir gün demişti”, “anımsıyorum” gibi sözcüklerle birlikte söylenmiştir. Anneler Günü’nde hediye alacak parası olmayan çocuk; sevginin parayla ölçülemeyeceğini öğretmeninden öğrenmiştir. Domates Saçlı Kız’da Güneş, hiç görmediği annesinin onu yurttan almasına tepki gösterir; çünkü, bilir ki anneler çocuklarını terk etmezler. Deniz, gecenin bir yarısında ona seslenen dostundan korkmaz; çünkü, dostların zarar vermeyeceğini bilmektedir.

Kahramanların, yeri geldiğinde yetişkinlerin düşüncelerini eleştirmeleri ya da davranışlarını beğenmemeleri onlardan daha olgun davranarak ileti aktarımında bulunmuşlardır. Mahalle Sineması’nda Emre, sinemacı Kenan Amca’ya arkadaşlarından para alınmaması; Gemici Dedem’de Ali; babaların çocuklarına kırıcı davranmaması gerektiğini çekinmeden söyler.

Her ne kadar kahramanlar yaşayarak ya da önceden öğrendiklerini aktarsalar da ilk defa karşılaştıkları olay ve durumlar karşısında kendilerini sorgulama yoluyla ileti

aktarımında bulunmuşlardır. Albatrosu Gördünüz mü?’de genç albatros Ting, diğer albatroslardan neden farklı olduğunu düşünür durur. Domates Saçlı Kız’da Güneş, onu terk eden annesinin birden ortaya çıkmasıyla “anne” kavramını sorgular. Gemici Dedem’de Ali kendinden yaşça çok büyük biriyle arkadaş olup olmayacağını bilemez.

Örtük iletilerde dikkati çeken diğer bir özellik de farklılık, sadakat, evlilik, anne ve baba sorumluluğu, özgürlük, topluma uyum sağlayamama gibi çocuk gerçekliğinden uzak; daha çok yetişkinlerin yaşadığı olayların çocuklara verilmek istenmesidir. Yalnız bu konuları işleyen hikaye ve romanlardaki kahramanların hayvanlar, nesnelere ve bitkilerden seçilmiş olması dikkat çekicidir. Yazar, henüz çocukların anlamakta zorlanacağı soyut durumları farklı hayvan ve nesnelere anlatıldığı hikaye ve romanlar aracılığıyla vermesi çocuğun dikkatini çekeceğinden iletilerin daha rahat anlaşılması sağlanmış olabilir.

Çocukların bir özelliği de bilmedikleri konularda yetişkinlerden yardım almaktır, yani onlara soru sormalarıdır. Kahramanların hemen hepsi, merak ettiklerini çekinmeden sorar ve hiçbir zaman çekingen davranmaz. Çocuklar genelde sevgi, mutluluk, anı gibi soyut kavramları ve doğa olaylarını merak ederler. Trenler’de “anı”; Babamın Gözleri Kedi Gözleri’nde “sevgi”; “Herkesin Bir Yıldızı mı Var?’da altıncı his kavramını merak eder. Ayrıca yağmurun, gökkuşağının ve bulutların, gece-gündüzün oluşumunu, ağaçların aşılmasını merak eden çocuklar hiç çekinmeden yetişkinlere soru sorarlar. Çocukların ilk defa gördüğü olayları, duyduğu veya anlamadığı soyut kavramları öğrenme çabasında olması ve yetişkinlerden yardım alması çocuk okurlar için örnek teşkil edecektir. Yalnız hikaye ve romanlarda çocukların merakının yanında yetişkinlerin çocuklara yanıt verirken yetersiz kaldığı, çocuğun düzeyine uygun yanıtlar verilmediği de ortaya çıkmıştır. Yetişkinler, doğrudan bilgi vererek çocukların kafasını

daha çok karıştırmış, çocuk da söylenenleri hakkında kendine özgü yorumlar yaparak daha çok hayal gücünü kullanarak sorulara kendince yanıtlar bulmaya çalışmıştır.

Hikaye ve romanlardaki örtük iletilerin çocuklar tarafından anlaşılmasını kolaylaştıran unsurlardan biri de çocuk gerçekliğidir. Çocuğun hatalarının, yanlışlarının olması, çocuksuluk, hemen inanması, farklılıkları gözlemlemesi gibi çocuğa ait özelliklerin taşınması eserlerin çocuk gerçekliği taşımasının göstergesidir. Ayrıca çocuk gerçekliğinin yansıtılması örtük iletilerin daha rahat anlaşılmasını sağlayan bir etmendir. Papatyaya Sorsam'da çocuk, annesinin onu sevmediğini hisseder ve papatyadan yardım alır. Çocuk, papatya falına bakınca annesinin onu sevdiğine inanır. Zamanı Gelmeden'de çocuk, tüm doğallığıyla annesini komşuların yanında zor durumda bırakır. Martı Ben Olsam'da, teyzesi martıyla ilgilenince çocuk, martı olmak ister. Pembe Hala'da çocuk, her şeyi bildiği için halasını büyücü sanır. Çiçekli Kadın'da da çocuk, uzun tırnakları olduğu için, kadını cadıya benzetir.

Kahramanların çocuk ya da çocuğun dikkatini çekecek kişilerden seçilmiş olması, konuların çocuk gerçekliğine uygun olması ve iletilere gözlemler, zorluklar, mücadeleler ve bir yaşam deneyimi sonucunda ulaşılmış olması metindeki örtük iletilerin çocuk okurlar tarafından daha rahat anlaşılmasını ve çocuğun dünyasında yer etmesini kolaylaştıracaktır.

III.1.2. İleti Cümleleri

İletilerin tespiti sırasında gerek öykü ve romanlardaki örtük iletiyi desteklemek gerekse bu iletilerin dışında çocukları hayata hazırlamak ve bazı şeyleri öğretmek amacı taşıyan cümlelerle karşılaşmıştır. Her ne kadar metinde iletiler, metne

gizli şekilde, öğretici değil; sezdirici bir üslupla aktarılmış olsa da bu tip iletilerin sıklığı dikkati çekmiştir. Cümle şeklindeki iletiler ya birileri tarafından doğrudan ya da başkasının sözünü aktarma şeklinde verilmiştir. Bu nedenle bu cümleler, dolaysız ve dolaylı iletiler şeklinde tasnif edilmiştir. Bu cümlelerin hangi konularla ilgili olduğu genel olarak verilecek; daha çok aktarım biçimleri ve cümle yapıları üzerinde durulacaktır.

III.1.2.1. Dolaysız İleti Cümlelerinin Nitelikleri

Sevim Ak'ın hikaye ve romanlarında kahraman, yetişkinler ya da yazarın ağzından dolaysız bir biçimde aktarılan ileti cümleleri sıkça kullanılmıştır. Örtük iletilere paralel olarak sevgi, arkadaşlık, mutluluk, hayaller, uğraşlar, kendini geliştirme, dış görünüş, farklılık ve yalan konularında iletiler geniş yer tutar. Bunların yanı sıra yaşam, özgürlük, sabır, yardımlaşma, iletişim, yalnızlık, yenilik, görev, sorumluluk, aklını kullanma,, geçmiş, kurallar, toplumsal olaylar gibi pek çok konularda da ileti verilmiştir.

Dolaysız iletilerin üç farklı cümle yapısıyla kurulduğu dikkat çekmektedir. Kesin, genellemeye dayalı cümleler, soru ve yanıt cümleleri ve somutlamaya veya pekiştirmeye dayalı cümleler şeklinde incelenmiştir.

III.1.2.1.1. Kesin, Genellemeye Dayalı İletiler

Kesin, genellemeye dayalı ileti cümlelerinin aktarım biçimleri, cümledeki zaman ve kip eklerinden, sıkça kullanılan sözcük türlerinden yola çıkılarak değerlendirilmiştir. Bu dilbilgisel özelliklerden yararlanılarak cümlenin anlamı üzerinde

durulmuştur. Dolayısıyla dilbilgisi ve anlam özellikleri doğrultusunda dolaysız ileti cümlelerinin aktarılma biçimi ortaya çıkarılmıştır.

Bu tür kesin cümleler öykü ve romanların kahramanların, yaşadıkları olayların etkisiyle veya olayların ardından vardıkları sonuçlardır. Hangi yolla edinilmiş olursa olsun, küçük okurlara kahramanların dilinden dolaysız bir şekilde ileti aktarımı, Sevim Ak'ın hangi duygu ve düşünceleri önemseydiği kadar, duygu ve düşünceleri hangi yönleriyle öne çıkarmak istediği konusunda da açık bir yargıya ulaşılmasını sağlar. Genellikle yaşan, sevgi, mutluluk, yalnızlık, annelik, arkadaşlık gibi soyut konular hakkında bilgi verilirken, insan ilişkilerini tanıtan ve çocuğun uğraşlar edinmesini sağlayan iletiler verilmiştir.

Sevim Ak'ın kitaplarındaki bu tür ileti cümleleri genellikle, açık, anlaşılır, yalın ifadeler içinde sunulmuştur. Ancak, metin bütünlüğünden çıkarılan bu cümleler, metinde verilmek istenen iletiden kopuk değildir. Genellikle iletilerin desteklenmesi amacıyla, bir sonuç şeklinde hikaye ve romanların bitiminde yer almıştır. Bu tip iletilerin tartışmaya kapalı, genel-geçer doğrular gibi aktarılmış olması dikkat çekicidir. İletilerdeki bu genel-geçerlik, geniş zaman kipiyle sağlanmıştır. Geniş zaman kipi anlam olarak “ eylemin her zaman yapıldığını, yapılacağını bildirir ve alışkanlıkları anlatmaya yarar” (Gencan, 2001:311). Ayrıca geniş zaman, genel gerçeklerin anlatımında “atasözlerinin, özdeyiş, genel yargı ve yasal cümlelerin pek çoğu” nda kullanılmaktadır. (Gencan, 2001:312).

Geniş zamanla kurulan ileti cümlelerinde yazarın, hikaye ve romanlardaki kişiler aracılığıyla yaşanan olayların ardından sevgi, dostluk, mutluluk, aile, arkadaşlık, yaşam hakkında genel-geçer bilgiler verdiği görülmektedir. Hikaye ve romanlardaki kahramanlar, yaşadıkları ya da gözledikleri olaylar sonucunda birtakım sonuçlara

varmışlardır. Bu cümlelerin belli bir yaşanmışlıktan sonra öğrenilen bir durum olarak sunulması çocuk okurlar için önemlidir. Çünkü, insanın yaşadıkları olaylar sonucunda tespitlere varmış olması insanın olgunlaşması için önemli bir başlangıçtır.

- “Yaşam, seçeneklerden birini seçmektir” (Ak,2003: 23).
- “Yaşam rastlantılar zinciridir” (Ak,2004:80).
- “Yaşamak sevmektir, gezmeektir!” (Ak,2003: 46).
- “Keşke benim de annem olsaydı. Anne hayatta en değerli şeydir”

(Ak,2004: 33).

- “Sevmek karşılık beklemeden vermektir” (Ak:2002:48).
- “Sevmek vermektir” (Ak:2002:48).
- “Gülmek şans, güzellik, iyilik demektir” (Ak, 123:2004).
- “Adı olmak, sürüdekilerden farklı bir kaz olmak demektir” (Ak:2002,72).
- “Eee... Yaşam sürprizlerle doludur” (Ak,2004:58).
- “Anneler çocuklarını terk etmezler” (Ak,2004:29).
- “Anneme olan sevgim cebimdeki parayla ölçülemezdi zaten”

(Ak,2003:19).

- “Bir gözü yuvasındadır annelerin” (Ak,2003:76/77).
- “Sözler değil, gözler de çok şey anlatır bazen” (Ak,2003: 84).
- “Dünyayı, insanları tanımak yetmez. Dünyayı değiştirmek de gerekir”

(Ak, 121:2004).

- “Ufak tefek yalanların kimseye zararı olmaz” (Ak,2004:86).
- “Dünyada her sorunun bir çözümü vardır. Anlatırsan sorununun

yarısından kurtulmuş olursun” (Ak,2002:73).

- “Yalanlarla kurulan dostluklar üfürükten olur” (Ak,2004:94).

- “Ama kandırma üzerine kurulan ilişkilerin sonu acıdır” (Ak,2004:83).
- “Yalanlarla dostluk kurulmaz ki!” (Ak,2003:74).
- “Sevmek, bir de denizi insana sabrı öğretir” (Ak,2003:27).
- “Yüreğin sevgiyle doluysa yalnızlık diye bir şey yoktur” (Ak,2004:47)
- “Mutluluk akıl işidir, bir kere” (Ak, 126:2004).
- “Âşık olmadan aşk şiirleri yazmak mümkün değildir” (Ak, 91:2004).
- “Kişi hissettiği yaştadır” (Ak,2002:73).
- “Bütün dillerde ses çıkarmamak, kabul etmek demek galiba”

(Ak,2003:79).

- “Sadece güzel sesli olmak yetmez. Güzel, eğitilmiş ve iyi kullanılan bir ses işe yarar ancak” (Ak:2002,43).

- “Bir işe ne kadar çok sarılırsan, başarılı olma şansın o kadar artar”

(Ak,2002:73).

- “Ne akıl! Yüreğin boşsa kalabalık deniz bile kurtaramaz seni. Yine yalnız kalırsın” (Ak,2003:53).

- “İyi bir oyun arkadaşı, iyi bir yardımcıdır” (Ak,2003:25).

- “Biri sana bakarken gözlerinde ışıklar yanıyorsa, bil ki o dosttur”

(Ak,2003:8).

- “Sırlar paylaşılmaz” (Ak,2004:48).

- “Güzel kızlar çok uzaklarda olurlar” (Ak,2004:95).

- “Ne anlattığından çok, nasıl anlattığın önemlidir aslında” (Ak,2002:56).

- “Şakaya şakayla karşılık verilir” (Ak,2004:12).

- “Yolunda gitmeyen bir iş varsa bir suç ve bir suçlu mutlaka vardır”

(Ak,2004:10).

- “Kötü haber tez yayılır” (Ak,2004:58).
- “Her işte bir hayır vardır” (Ak,2003:21).
- “Güzele bakmamak enayiliktir” (Ak,2003:81).
- “Önemli insanlar gözlüklülerin arasından çıkar” (Ak,1999:7).
- “Yaşamın ritmi isyan duygusunu bastırır, hanımefendi?” (Ak,2003:52).
- “Sabreden her zaman muradına erer” (Ak,2003:89).
- “Ufak tefek yalanların kimseye zararı olmaz” (Ak,2003:35).
- “Bir yalan bin yalan doğurur derler ya” (Ak,2003:45).
- “Gönülsüz ilişkiler, tutmamış hamura benzer” (Ak, 2002:35).
- “Bir insanın güvenebileceği bir dostunu yanı başında hissetmesi çok güzel!” (Ak,2002:45).
- “Aman! Belki de en güzel hayal gerçekleşmemiş olandır” (Ak,2003:28).
- “Akılsız başın cezasını ayaklar çeker” (Ak,2003:83).
- “ Hayat ne zor. Yerinde sayan kaybediyor ”(Ak:2002,45).

Kesin, genellemeye dayalı önermelerde kesinliği artırmak ve genelleştirmek için geniş zamanlı bazı cümlelerde “herkes, her,bütün,” gibi zamir ve sıfatlardan yararlanılmıştır.

- “Herkes evinde mutludur” (Ak,2003:69).
- “Herkes istediği aileye doğmuyor”⁷ (Ak,2004:117).
- “Herkes bilir, dedektiflikte en önemli konu, ipin ucunu bulmaktır. İpin

⁷ Bu cümlede bir anlatım bozukluğu yapılmıştır. Olumsuz bir cümlede “herkes” değil; “hiç kimse” zamiri kullanılmalıdır.

ucu yakalandı mı çorap göz açıp kapayana kadar sökülür”(Ak, 109:2004).

- “Herkesin bir sırrı var. Ancak çok yakın bulduğu birine açabildiği bir sırrı” (Ak,2003: 58).

- “Her masalda gizli bir öğüt saklıdır” (Ak,2004:55).

- “Sevgiyle verilen her haber güzelleşir” (Ak, 2004:38).

- “Her problemin çözümü vardır” (Ak,2004:87).

- “Her insan kendi benzerini arar” (Ak,2004:45).

- “Her tencerede omlet yapılabilir, ama en iyi omlet tavada olur”

(Ak,2004:16).

- “Her saf görünene kanma be, aptal!” (Ak,2005:21).

Bu tür ifadelerin kullanılması çocuklara var olan gerçekleri gösterme ve çoğu zaman rahatlatma gibi işlevler taşısa da çocuğun başka bir çıkarım yapmasını ve alternatif üretmesini engellemektedir.

Kesin, genellemeye dayalı ileti cümlelerinde kullanılan zarflar, kesinliği artıran diğer sözcük türüdür. Özellikle “en, asla, hep, mutlaka” zarfları çocuklara farklı seçenekler sunma yolunu kapatmıştır.

- “Yalnızlık dünyanın en kötü şeyidir” (Ak,2003:12).

- “En harika şeyler kaybettiklerimizdir” (Ak,2004:32).

- “Kendini en iyi hissetmenin yolu şarkı söylemekten geçer” (Ak,2004:64).

- “Dünyanın en hızlı çoğalan şeyi soru işaretleridir.Birini yok etseniz, ikisi, üçü gelir yerine” (Ak, 110:2004).

- ““Masal enerjisi bu,’ diyor. Masal enerjisi dünyanın en bitmez tükenmez enerjisidir” (Ak, 94:2004).

- “En güzel şarkılar denizci şarkılarıdır” (Ak,2004:64).

- “Dünyayı gezmek için önce dünyayı öğrenmek gerek. Dünyayı bize en iyi haritalar öğretir” (Ak,2004:75).

- “İlkler hep iz bırakır” (Ak,2004:39).

Bazı kesin, kapalı uçlu önermeler neden-sonuç ilişkisi içinde verilmiştir.

Çocukların bazı olay ve durumları anlaması güç olabilir. Çocukların anlamakta zorlandıkları ya da bilmedikleri konuların neden- sonuç ilişkisi içinde sunulması hem çocuğun anlamasını kolaylaştıracak hem de bundan sonra bazı olayları neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirmesini sağlayacaktır.

- “Şarkı bir çocuğa rastladığına çok sevindi. Çünkü çocuklar sevecen, yumuşak, neşeli olurlar. Üstelik şarkılara da bayılırlar” (Ak,2003: 23-24).

- “Babam yeni evinde çok mutlu. Özgür çünkü” (Ak,2003:99).

- “Kırışıklıklarımınla övünürüm,” “Yaşadıklarımın izleri bunlar” (Ak,2004:96-97).

Bazı ileti cümlelerinde yaşanmışlık ve tecrübe anlamı vardır. Kahramanlar geçmişte yaptıklarının ya da bildiklerinin yanlış olduğunu belirtirken geniş zamandan sonra ekeylemin öğrenilen geçmiş zaman eki olan “(i)miş” kullanır. Bu ek, cümleye “Başkasından duyulma, sanma ya da küçümseme, hatta inanmayı ayırtıları katar” (Gencan, 2001:387). Hikaye ve romanlarda geniş zamanla kullanılan ekeylemin öğrenilen geçmiş zaman şekli, daha çok bilinmeyen ya da önceden kabul edilmeyen doğruların öğrenilerek kabul edilmesi anlamlarını taşımaktadır. Bu örneklerde,

kahramanların bilmedikleri ya da kabul etmedikleri doğruları zamanla ve yaşayarak öğrenmesi çocuk okurlar için önemlidir.

- “Ufak tefek yalanların sonu yokmuş” (Ak,2004:102).
- “Şarkısı olmayanın, dünyaya söyleyecek sözü de olmaz’mış.”

(Ak,2003:84).

- “Dünyanın bir yerinde herkesin bir eşi varmış” (Ak,2003:67).
- “Sora sora Bağdat bulunurmuş” (Ak,2003:87).
- “Çok gezen çok bilirmiş” (Ak,2003:13).
- “Felaket de , iyi haber de üst üste gelirmiş” (Ak,2003:45).

İletilerin bir kısmı da gereklilik kipiyle aktarılmıştır. Gereklilik kipinin anlamı “Yapılmanın, olmanın gerektiğini bildirmektir” (Gencan, 2001:313). Bu cümlelerde yapılması gereken davranışlar daha çok yetişkinler tarafından öğüt verme amacıyla söylenmiştir. Yetişkinlerin çocuklara öğüt vermek yerine, yapılması gereken davranışlar hakkında örnek olması daha doğru olacaktır.

- “Yaşam bunlarla sınırlı değil” “öğrendiklerinizle yetinmemeli, daha çoğunu öğrenmek için çaba harcamalısınız” (Ak:2002-82).

- “Başkalarını rahatsız etmeden, topluluğumuzun kurallarına uyarak yaşamalısın” (Ak,2003:44).

- “Herkes doğduğu ülkenin dilini konuşmalı” (Ak,2002:63).

- “Masal deyip de geçmemeli. Bir masal insanı nasıl da değiştiriyor!”

(Ak,2004:87).

Gereklilik kipiyle kurulan bazı cümlelerde ise kişi, kendini eleştirerek yapması gerektiği davranışları söylemektedir.

- “İnsan ne oldum dememeli, ne olacağım demeli” (Ak,2004:15).
- “Dünyayı görmeliyim. Ama başkalarının gözüyle değil, kendi gözlerimle” (Ak,2003:45).
- “Kuruyup kalmamak için bir şeyler yapmalıyız” (Ak,2004:41).

Emir anlamı taşıyan cümlelerde ya emir kipi kullanılmış ya da gelecek zaman eki emir kipi görevinde kullanılarak kip kayması oluşmuştur. Buyuru kipleri olarak da adlandırılan emir kipleri “ eylemin yapılmasını buyurmak için kullanılır” (Gencan,2001:323). Bazen “dilek anlamında kullanıldığı da olur” (Gencan,2001:323). Kitaplardaki ileti cümlelerinde yetişkinlerin, çocuklardan yapmalarını istedikleri davranışlar emir kipiyle bildirilmiştir. Ancak burada emir vermekten çok, çocukları belli konularda uyarma, bilgilendirme ve bazı davranışları yapmasını isteme anlamları daha baskındır.

- “Büyük bir iş yapmaya kalkışmadan, küçük ölçekte aynı işi başarmaya çalış” (Ak,2003:76).
- “Madem bir işe giriştin, sabırlı olacaksın” (Ak,2003:55).
- “Daima mutlu olacağım, de. Mutsuz olacağım deme” (Ak,2004:51).
- “Annenize hiç hediye alamasanız bile bir demet çiçekle gönlünü alın” (Ak,2003:56).

Kesin, genellemelere dayalı cümlelerin geniş zaman, gereklilik ve emir kipleri ile ekeylemin öğrenilen geçmiş zamanla kurulduğu görülmektedir. Dolaysız ileti

cümleleri daha çok geniş zamanla kurulmuştur. Geniş zaman bir eylemin her zaman yapılacağı anlamı taşımaktadır. Yazar, geniş zamanda çekimlenmiş eylemleri ve ek eylemle çekimlenmiş adları kullanarak çocuğa hayatta karşılaşılabileceği olaylar ve durumlar hakkında genel geçer bilgiler verme tutumu içerisinde. Geniş zaman kullanılan cümlelerin bir kısmının neden-sonuç ilişkisi içinde kullanılması olumludur. Çocuğun yaptıklarını neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirmesi olaylar ve durumlar hakkında düşünmesini sağlayacaktır. Yine bazı cümlelerde “ise” edatıyla koşul anlamının verilmesi çocukların yaptıklarını sorgulaması ve her şeyi koşulsuz olarak kabul etmemesi gerektiğini sağlar. Ancak kesin, genellemeye dayalı cümlelerde bu genel geçerliliğin “her, her zaman” gibi kesinlik bildiren sözcüklerle artırılmıştır. Yine geniş zamanla kurulan bazı cümlelerde kesinliği artırmak için “en, hep, asla” gibi sözcükler kullanılmıştır. “ Hep, her zaman, en, hep, asla” gibi sözcüklerin kullanılması her ne kadar kesinliği artıran ifadeler olsa da çocuğa başka bir seçenek sunmaması ve çocuğa düşünme fırsatı yaratmaması bakımından olumsuz bir durum yaratabilir.

Gereklik kipiyle kurulan cümlelerde daha çok yetişkinlerin çocuklara öğüt verdiği görülmektedir. Kitaplardaki çocukların bu öğütleri genellikle dikkate almadığı yine de bildikleri şekilde davrandıkları gözlenmiştir. Dolayısıyla gereklik kipiyle kurulan cümleler çocuklar tarafından fazla önemsenmiştir. Gereklik kipiyle kurulan bazı cümlelerde ise, kahraman yanlış yaptığı ya da beğendiği konularda kendisini eleştirmiştir. Kişinin kendini sorgulaması ve kendinden beklediği davranışlar olması çocukların kişilik gelişimlerini destekleyen bir tutumdur. Kendinin farkında olan bireyler, yanlış yaptıklarında kendilerini değiştirmeye çalışacaklardır.

İleti cümlelerinin bir kısmı emir kipiyle kurulmuştur. Bu tür cümlelerde, çocuklara emir vermekten çok, bazı konularda bilgilendirme ya da uyarma anlamı

vardır. Bu tür cümleler daha çok zor durumda kalan, sıkıntı çeken çocuklara yetişkinler tarafından söylenmiştir. Çocuklar, ihtiyaç duydukları anda önceden öğrendikleri bu bilgilere başvurarak, rahatlamış ve sorunlarını çözmüşlerdir.

Geniş zamanlı cümlelerde “hep, her zaman, en,asla” gibi çocuğa düşünme fırsatı yaratmayan ifadeler ve gereklilik kipiyle öğüt verilen cümleler çocukların bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimlerini engelleyebileceği gibi, bazı şeyleri yaşayarak öğrenme fırsatını onların ellerinden alabilir. Bunların dışında geniş zaman kipi ve emir kipi, ekeylemim öğrenilen geçmiş zaman şekliyle, neden-sonuç ve koşul anlamı taşıyan cümleler çocuğa yaşamla ilgili pek çok konuda bilgilendirici, uyarıcı özellikler taşımaktadır.

III.1.2.1.2. Soruya Dönüştürülerek Sunulan İletiler

Cümle yapılarında dikkati çeken en önemli özellik “ileti”lerin aktarımında soru cümlelerinin sıklıkla yer almasıdır. Soru cümleleri iki şekilde kullanılmıştır. İlk olarak, kesin, genellemeye dayalı cümleler yanıt beklenmeyen soru cümlelerine dönüştürülmüştür. Bu tür cümleler, bir düşüncüyü karşısındakine onaylatmak ve doğruluğunu vurgulamak amacı taşımaktadır. İkinci grup örneklerde ise, çocuklar merak ettikleri konularda yardım almak için çevresindekilere sorular sormuş ve yanıtlar almıştır.

III.1.2.1.2.1. Kesin, Genellemeye Dayalı Önermelerin Soruya Dönüştürülmesi

Kesin, genellemeye dayalı soru cümleleri çocukları uyarmak veya bir konuda bilgilendirmek için, yanıt beklemeden daha çok yetişkinler tarafından kullanılmıştır. Yanıtı beklenmeyen olumsuz soru cümleleri yoluyla daha etkili bir anlatım ortaya çıkmakta ve cümlenin doğruluğu kesinlik kazanmaktadır. Ancak, bu tür cümlelerin yanıtı belli olduğundan bir yandan da karşıdakine bir düşünceyi dayattığından farklı düşünceler geliştirilmesini engelleyebilir.

- “Gerçekten seven, hesap sorabilir mi? (Ak,2003:38).
- “Gülen göz gülmeyen göze, gülen ağız gülmeyen ağza, gülen yanaklar gülmeyen yanaklara nasıl benzer?” (Ak,2004:15).
- Her gün yeni şeyler öğrenmemizi engelleyen mi var?” (Ak,2003:45).
- “Zaten herkes anlayabilseydi, bilginlere gerek olur muydu?” (Ak,2003:39).
- “Yuva bozanın yuvası mı olur ?” (Ak, 2004:12).
- “Kendi sağlığını düşünmeyen, bahçedeki ağacı mı düşünecek?” (Ak, 2004:87).
- “Hiçbir annenin yavrusunu sattığını duydunuz mu?” (Ak,2004:19).
- “Kitap okumanın yaşla ne ilgisi var, canım?” (Ak,2004: 22).
- “Gökyüzündeki güneşten başka her canlının içinde kendi güneşi yok mudur?” (Ak,2003:29).
- “Yeryüzünde aşkı bilmeyen canlı var mıdır, be Tıktık? (Ak, 2004:33).
- “İnsan dostunun sesinden korkar mı?” (Ak, 2004:53).

- “Gören göz dürbün ister mi?” (Ak, 2003:23).

Hikaye ve romanlarda bazen anlatıcı, bazen de yetişkinler kahramanlara, bilgi verirken, onları yönlendirirken, onların bir hatasını düzeltirken “değil mi?” “bilmiyor musun?” gibi ifadeler kullanmışlardır. Yalnız, çocuklara bu tür ifadelerle soru soran yetişkinler, yanıtları da kendileri vermişlerdir. Bu tür soru cümleleri yanıtlarıyla birlikte yar aldığı için diğer ileti cümlelerine göre daha uzundur. Bu sorularla amaç karşıdaki kişinin düşünmesini, sorgulamasını sağlamaktır. Böylece kahramanlar dolayısıyla okuyucular düşünmeye teşvik edilmektedir.

- “Ahhh...Akıl ve fikir daldan dala gezmeyi seven kuşlar değil midir?

Güneş gülümserse, kuşlar, o dal senin bu dal benim, uçuşur dururlar. Güneş uykuya dalmasın bir kere, kuşlar öyle hantallaşır ki! Zamkla yapışmışçasına çakılır kalırlar yerlerine” (Ak,2003:29/30).

- “Biliyor musun?” “Dünya nasıl değişir?” “Toprağa bir tohum ek ve sula.

Çok değil, kısa bir süre sonra dünya öyle bir değişir ki!” (Ak,2004:96).

- “Geçmiş geçmişte kalmış, hanımım. Rüzgar esti, geçti gitti, de olsun

bitsin. Şimdi elinde ne var? Şu an, öyle değil mi? Haaa...Şu anı dolu dolu yaşamaya bakmazsan gözünün musluğu kesilmez” (Ak,2004:112).

- “Bak, saçların çok zayıflamış. Kesmezsek dökülür, başında saç kalmaz.

Bu yaşta kel kalmak istemezsin değil mi?” (Ak,2004:53).

- “Okuyuşun bu kadar güzel olduğuna göre kitaplarla aran iyidir, değil

mi?” (Ak,2004:30).

- “Yaşam da böyle işte. Annenin yaşamının şu kısa dal kadar sürdüğünü

düşün. Yaşamın kıyası, uzunlu olmaz derler. Nasıl yaşadığın önemlidir, öyle değil mi?” (Ak,2002:21).

- “Çok dayansın diye katılmış katkı maddelerinden ne haber? Bakteri yok edici ilaçlardan, böcek öldürücü dezenfektanlardan payını alıyorsun sen de” (Ak,2004:35).

- “Kazanmak kandırmak demek değil midir? Biri beşe kazıklayacaksın ki kazanasın. Biri bire satarsan ne kazanırsın?” (Ak,2006: 42).

- “Ah, şu yasaklar. Dünyanın en çekici şeyleri, yasak olanlar değil midir?” (Ak,2004:84).

Sevim Ak’ın kitaplarında kişiler, kendilerine soru sorarak yaşamlarını sorgulamaktadır. Kişinin bildiklerini, geçmişte yaptıklarını, hayattan çıkardığı dersleri düşünüp kendini sorgulamasıyla okuyucu bu deneyimlerden etkilenebilir. Bu yolla okuyucunun da karşılaştığı bazı durumlarda kendini sorgulaması gerektiği verilmektedir.

- “Anılar anlatılmaya anlatılmaya pas mı tutmuştu?” (Ak,2004:102).

- “Anne ne demek?” Kopuk düğmemi diken kadın mı? Zehra teyze mi yani? Yoksa ateşimin çıktığını ilk anlayan kadın mı? Hastabakıcı Saliha abla mı yani? Çamaşırlarımı yıkayan kadın mı yoksa annem?Çamaşırhane şefi Güler teyze mi yani? Adı anne olan bir kadın mı yoksa annem? Güvercin kadının adı Anne mi ? Yoksa nereye gittiyse kulağında soluğumu duyduğu için mi annem? Kafam karmakarışık” (Ak,2004:30).

- “Sokakta yaşarken bundan daha iyisini yiyebiliyordun. Yemek yemek ve

aptal televizyonun karşısında uyumakla geçiyor yaşamın. Bir ev seni tutsak etti. En kısa zamanda hapishaneni terk edip yeni bir yaşam kurmalısın. Karnabahar suratlı adam, şu çürümüş sebzelerden farkın ne?” (Ak,2004:95).

- “Gökyüzündeki yıldızlar kadar erişilmez sanırdım hayallerimi. Şimdi eriştim bazılarına, Eriştim ne oldu? Her eriştiğim hayal, ayaklarımın dibindeki milyonlarca kum taneciğinden biri gibi şimdi.Yıldız nerde? Kum taneciği nerde?” (Ak,2003:28).

- “Her şeyin bir rengi var mıdır? Sevginin rengi pembedir, denir. Ne yeşil, ne kırmızı, ne mor. Pembedir. Hem de toz pembe. Seven kişi dünyayı toz pembe boyanmış mı görür? Denizi, sevdiğini, günleri, anıları, yıldızları, kum taneciklerini” (Ak,2003:34-35).

- “Yaşadın mı iyi yaşayacaksın! Meyvenin en tazesini, etin en bekletilmemişini yiyeceksin. Bize verilmiş canı, bedeni dipdiri tutmak değil mi görevimiz? Bundan sonra kendini bırakmak yok” (Ak,2004:89).

- “Eh, mutlu olmak için büyük bir hayalin gerçekleşmesi gerekmezdi elbet.Küçük şeyler de insanı mutlu edebilirdi.Basit, ama güzel bir müzik, bütün insanları gülümsetebilirdi, örneğin. Gülümseyen insan da pekala mutlu insandır.Kimin mutsuz bir insanı gülümsetmeye gücü yetebilir?” (Ak,2003: 78).

- “Tül: Ah, tabii! Kördüm ben. Kör! Pembe tül giysimden başka ne görüyordum ki?” (Ak,2003:54).

- “Neden ülke olarak gelişememiş, geri kalmışız? Sayısal zekâmızı işletemiyoruz da ondan” (Ak,2005: 49).

- “Abartmayın canım.Yaşamda her şeyde ritim vardır. Hepimizin içinde de.

Ritmimiz bozulmaya görsün, hemen altüst oluruz. Sinir, kalp hastası neden olur insan? Ritim bozulduğundan” (Ak,2004:113).

- “Düş görmek hastalık mı? Ne olacak, ben de bütün geceyi ormanda geçirdim” (Ak,2004:126).
- “Ooo..Bir karış toprağımız var, ha... Peki aklımız niye yok? Neden toprağımıza bir şey ekmiyoruz? Bu müsriflik değil de nedir?” (Ak,2004:123).
- “Bir hafta sonu mesaisi iki hafta içi çalışmasına denk. Enayi misin,otobüslerde zaman öldürerek bu fırsatı kaçıracaksın? İşleyen demir ışıldar üstelik” (Ak,2004:95).
- “Gökyüzündeki güneşten başka her canlının içinde kendi güneşi yok mudur? Her şey yolundayken, yani mutluyken güneşi gülümser, mutsuzken de horul horul uyuklar” (Ak,2003:29).

Yanıtı beklenmeyen soru cümlelerinin üç farklı şekilde kullanıldığı görülmektedir. İlk olarak, genellemeye dayalı olumsuz soru cümleleri dikkati çekmektedir. Bu şekildeki ileti cümlelerinin yanıt beklenmeden sorulması çocuk açısından hem olumlu hem de olumsuz özellikler taşımaktadır. Genellemeye dayalı cümlelerin olumsuz soru cümlesi halinde aktarılmış olması, daha doğrusu yanıtının belli olması açısından etkili ama farklı düşünce yollarını kapattığı için olumsuzdur. Sevgi, mutluluk, sağlık, aşk, dostluk gibi soyut kavramlar hakkında çocuklar bilgilendirilmiş; ancak bu bilgiler kesin, kanıtlanmış ifadeler şeklinde aktarılmıştır.

İkinci olarak, hikaye ve romanlardaki anlatıcının ya da yetişkinlerin çocukları belli konularda bilgilendirirken “ biliyor musun” ve “ bilmiyor musun” gibi hem dikkat çeken hem de düşünmeyi sağlayan ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadelerle cümleye

başlayan kişiler yanıtları da kendileri vererek çocuklara pek çok konuyu öğretmişlerdir. Yine bu kişilerin bilgi verdikten sonra “ değil mi” şeklinde ifadeler kullanması her ne kadar kendi düşüncesini ikna etme anlamı taşısa da çocukları düşünmeye teşvik etmektedir.

Son olarak, Yanıtı beklenmeyen soru cümleleri içinde etkili olan aktarım şekillerinden biri hikaye ve romanlardaki kişilerin kendilerine sorular sormalardır. Karşılaştıkları zorluklar, farklı durumlar karşısında sorularla düşünerek, kendilerini sorgulamaları, yeri geldiğinde eleştirmeleri ve yaşadıklarından sonuçlar çıkarmalarını sağlayabilir.

III.1.2.1.2.2. Soru- Yanıt Cümleleri

Çocuğun, kendini, çevresini, dünyayı tanıması ve pek çok açıdan kendisini geliştirmesi için çevresindekilerden yardım alması doğaldır, hatta gereklidir. Çocuklar, bilmedikleri konularda yetişkinlere sorular sorarak onlardan yardım isterler. Çocuğun soru sorması öğrenmeye açık ve çevresine duyarlı olduğunun bir yandan da başkalarıyla iletişim kurduğunun, sosyalleştiğinin göstergesidir. Çocuklar merak ettikleri, anlamını bilmedikleri, öğrenmek istedikleri pek çok şeyi yetişkinlere sorarlar. Sevim Ak'ın kitaplarında çocuklar yetişkinlere sıkça soru sormuştur. Yetişkinler de yanıt vermekten kaçınmamıştır.

- Çocuk : “Ben de bir martı olabilir miyim?”

Teyze: “Elbette.”

Çocuk: “ Nasıl?”

Teyze “ Hayallerinde, düşlerinde...” (Ak,2003:21).

- “Dokumacı Kuş: “Yeni bir yavru dünyaya getirmek de yaratmak, bir şapka yapmak da yaratmak. İkisinin arasında ne fark var?”

Hüthüt kuşu: “Ne var bunu bilmeyecek? İlkini herkes yapabilir, ikincisini yalnızca nsenin gibi başında kavak yelleri esenler” (Ak,2003:21-22).

- Çocuk altıncı hissin ne olduğunu sorar.

Anne: “Okulda okumuşsundur, bilirsin. İnsanın beş duyusu vardır. Görme, işitme, tat alma, koklama, dokunma. Çok ender olarak bazı insanlarda altıncı his dediğimiz bir duyu daha vardır.”

Çocuk: “Nasıl bir duyu bu?”

Anne: “Gelecekte olacak olayları önceden fark etme duyusu. Önsezi.”

Anneanne: “Hissikablelvuku derler bizim kuşakta” (Ak,2003: 70).

- Çocuk, annesine “yıldızı alçak” deyiminin anlamını sorar:

Anne: “Bu da eski bir deyim. Yıldızı alçak demek her şeyden çabuk etkilenir demek. Kolay hastalanır,başına sık kaza gelir demek. Sen de öyle değil misin?” (Ak,2003: 71).

- Çocuk: “Baba, herkes mucit olabilir mi?”

Baba: “Tabii. Neden olmasın?” der.

Çocuk: “Birisini bir şey icat ederse ona ne verirler?”

Baba: “Zengin olacak kadar para, ün... Ne isterse. Televizyona çıkartırlar, gazeteler hep ondan, onun buluşundan söz eder” (Ak,2003:38).

- Kırlangıç, denizkabuklusuna âşık olan Bozayı’ya sorar: “Onda ne buluyorsun, aynı dili konuşmuyorsunuz, birbirinize benzemiyorsunuz”

Bozayı : “Dünyada kuralı olmayan tek dil sevginin dilidir” (Ak,2004:62).

- Tül, kaplumbağaya sorar: “Gitmesem... Benimle arkadaş olur musunuz?”

Şimdiye kadar hiç arkadaşım olmadı benim.”

Kaplumbağa: “Kimseyi sevmedin mi?” diye sormuş, içi cız ederek. “Arkadaş olmak için sevmek gerekir de” (Ak,2003:53).

- Ayçiçek, annesine sorar: “Birinin beni sevdiğini nasıl anlarım?”

Anne: “Gözle görülmez sevgi. Yüreğinde duyabilirsin ancak” (Ak,2003:22).

• Teo :Ne dünyayı ne de dünyalıları seviyoruz, yalnızca yararlanmaya bakıyoruz. Sevgiyi kaybedersen ne kalır?”

Çocuk: “Bu sorunun yanıtını biliyordum: “Şiddet!”

Teo: “Doğru!” “Acı sevgiyi yendi. Çocuklarınıza anlattığımız sevgi masalları boşa gitti. Doğayla, çevreyle iç içe olunsaydı savaşlar, çatışmalar olur muydu?” (Ak,2005:48-49).

• Dede: “Herkes sırtında bir torbayla doğar, evlat. Yaşam boyu ne görürse, ne öğrenirse toplar, torbasına atar. Ben de denizlerde doldurdum torbamı.”

Çocuk: “Herkes torbasındakiler kadar mı tanır dünyayı, yani?”

Dede: “Tabii, ne sanıyordun? (Ak,2003:66-67).

- Güneş: “Herkesin elinin içinde bir resim mi var?” diye sorar.

Komşu: “Evet. Yaşamında neler olacağı bu resimde gizli.”

Güneş: “Ben niye göremiyorum o resmi? Gözlük taksam görebilir miyim?”

Komşu: “Yoo...Onu görmek için üçüncü bir göz gerek. Yürek gözü” (Ak,2004:79).

- Çocuk: “Nedir anı, anne? Çok değerli bir şey mi?”

Anne: “Elbette... Bak, düşün. Küçükken anneannenin bizde geçirdiği hafta sonlarını hatırla. Dizine otururdun, sana hiç usanmadan masallar anlatırdı.Hepsi artık değerli birer anı bizim için” (Ak,2003:16).

- Güneş: “Niye şaşırdınız? Siz her gün okula gitseniz, hiç tatil yapmasanız

sıkılmaz mısınız?” ‘Nasıl sıkılmayız!’ diye haykırdı Bülo. ‘Patlarınız sıkıntıdan.’ Asu sinirlenmişti. Yanakları alev alev yanıyordu. ‘Ama görev başka.’ dedi sesini yükselterek. ‘Biri bir görev üstlenmişse, onu hiç aksatmadan yerine getirmeli. Gündüzleri yapmak senin görevin. Bak bir günlük ihmalin başımıza neler açtı” (Ak,2003: 68).

- Tıktık, Tıktak’a: “Gönül kuşu diye bir kuş duydun mu? Dedem derdi, gönül kuşu kimi severse, güzel odur, diye.” “Haa... O mu? Duydum, tabii... Güle de konarmış, çöplüğe de” (Ak,2004:100).

- Bay Tırtır: ”Küçük dostum, insanların yüreklerine en kolay neyle ulaşabilirsin, biliyor musun?”

Çocuk: “ I-ih!”

Bay Tırtır: “ Ne sözle, ne gösterişle. Müzikle” (Ak, 71:2004).

- Sokak çalgıcısı: “ Hiç müzik yapıtlarının eskidiğini duydun mu sen? Kıymık: ” Ne yani, eskimez mi?” diye sorar.

Kral: “ Eskimez ya. Dünyada eskimeyen bir dil vardır, o da müziğin dilidir. Müzik eskimeyince müzisyenler eskir mi? Her zaman çağa ayak uydururlar” (Ak,2004:54).

- Aykut: “Giysiler için de mi para harcamıyorsun?”

Behçet Amca: “Herkes gerektiğinden fazla alıyor, bir de benim almama gerek var mı?” (Ak,2004:37).

İleti cümleleri içinde çocuğun bilişsel gelişimi desteklemesi açısından önemli bir rol oynayan soru-yanıt cümleleri hikaye ve romanlarda sıkça kullanılmıştır. Kahramanlar, bilmedikleri, ilk defa duydukları veya anlamadıkları durumlar karşısında kendilerine yakın hissettiği kişilere soru sormuştur. Yetişkinler de çocukların sorularına yanıt vermekten kaçınmazlar. İletilerin soru-yanıt şeklinde aktarılmış olması çocukların

sosyalleştiklerini göstermektedir. Böylece çocuk okurların merak ettiklerini çevresindekilere çekinmeden sorabileceği gösterilmiş, onların da bilişsel ve toplumsal gelişimlerine dolaylı bir katkı sağlanmıştır.

III.1.2.1.3. İletinin Somutlanması veya Örneklerle Pekiştirilmesi

Sevim Ak'ın kitaplarında, çocukların bilmedikleri, yapmak istemedikleri veya kabullenmedikleri için uzak durdukları konularla ilgili durumlarda, iletiler örneklerle açıklanmış ya da ve somutlamalarla açıklanmıştır. İletilerin örneklerle açıklanması veya çeşitli benzetmelerle somutlanması özellikle 7-11 yaş arasındaki “Somut İşlem Dönemi”ndeki çocuklar açısından yararlı olacaktır. Özellikle soyut kavramlarla ilgili olan bu iletiler çocukların gelişim özelliklerine göre aktarılmıştır. Ayrıca bu tür iletiler, açıklama içerdiğinden birkaç cümleden oluşmaktadır.

İletilerin özellikle benzetme sanatıyla somutlandığı örnekler çocukların içinde bulunduğu somut işlem dönemiyle paralellik göstermektedir.

- “Savaşlar oyun bile olsa hiçbir işe yaramazlar. Mezar taşlarını arttırır, göğsü madalyalarla dolu ama kolu, bacağı, gözü, kulağı olmayan insanlar türetirler” (Ak, 100:2004).

- Dalgalarla deniz kavga halindedir. Dalgalar bir an önce karaya koşup denizden uzaklaşmak istiyorlar. Köpükleri kıyıyı hafifçe ıslatıyor sadece. Denize geri dönüyorlar. Denizle dalgalar arasında güçlü bir bağ var. Tıpkı sevgi bağı gibi. Ne deniz dalgalardan, ne de dalgalar denizden kopabiliyor.

Sevgi bağıyla bağlananlar, birbirlerinden ne kadar uzağa düşseler yakınlıkları bozulmaz. Yani, babamın dediği gibi:

Sevgi varsa,
 kaybettiğimizi sandıklarımız
 bir gün geri dönerler.
 Su damlası
 Kaybolan silgilerim
 Mırnav
 Anneannem
 Dolunay
 Dalgalar
 Suzi
 Serkan'ın babası
 Babam
 Babam!
 Babam!” (Ak,2003:103-104).

- “Seviyorum demek için sadece görmek yetmez ki! Bunu bugün anladım. Seviyorum demek için ismini duyduğunda bir kuşun kanat çırpışını duymalısın yüreğinde” (Ak,2004:92).
- “Mutsuzluk bulaşıcıdır. Mutsuz biriyle yaşıyorsanız, mutsuzluk sizi de pençesine alıverir. (Ak,2002:65).
- “Bir bilsen, müziğin içinde nice olaylar saklanır. Hepsini değil, kendine en yakın bulduğunu duyarsın. Müziğin sesi insana resim çizdirir, resim!” (Ak, 70:2004).
- “Acı insanı küçültür. Omuzlarını çöktürür, gövdesini büzer, başını yere yakınlaştırır. Bir insanın gözümün önünde küçülmesine dayanmam” (Ak,2004:38).
- “Mutluluk ipucu yakalamaktır. İpuçları bazen anneannenin reçel

kavanozundan, bazen postacının yıpranmış çantasından, bazen de denize atılmış bir şişeden çıkar” (Ak, 2004:127).

- “Kimse artık yaşamımı askılığa asılmış bir elbise gibi sürdürmemi istemeyecek. Evlilik çoğu zaman çamaşırların kat kat konduğu düzenli çekmeceler, naylon kılıfıyla elbise dolabına asılmış elbiseler demektir. Bir gün o askılıklardan birine sen de asılırsın” (Ak, 2003: 100).

- “Öff! Yurtta sürüyle kural vardı. Yurttan kurtuldum. Şimdi annemin kuralları var. Sulak anne, kurallara uymak iyi yemek yapmakla aynı şey, der. Tarifte patates yazıyorsa , patates koymalısın. Yumurta koyarsan çöp gibi kokar. Karıştırıcı ile çırp deniyorsa karıştırıcı ile çırpmalısın. Çalı süpürge ile karıştırmaya kalkarsan mide bulandırırısın” (Ak, 2004:62).

- “Düşündükçe birbirinden alımlı, ilgi çekici şapkalar girmeye başlamış düşlerine. Düşler oradan oraya uçuşan şirin, görünmez yaratıklardır. Görünür olmaktan başka dertleri yoktur. Bunun için arar tararlar dünyayı. Kimi gözlerine kestirirlerse onun gözbebeklerine iner, kendilerini görünür kılmalarını isterler” (Ak, 2003:20).

- “Beni küçümseme, nazlı denizanası. Dışım başka içim başkadır benim. İçimde yakışıklı bir prens var” (Ak, 2003:48).

- “Sulak anneye sorsan, bir iş yürekle yapılmışsa güzeldir, der. O böyle derken ben de yüreğimdeki minik ama Herkül gibi güçlü, karınca gibi çalışkan yaratığı gözümün önüne getirmeye çalışırım. Bilekleri örerken yüreğimde parmak kadar bir kızıl derili düşledim hep. Ufaklığın tamtamları çaldığı şarkıları bile duydum. Bilekliklerden birine beyaz damlalar dokudum. Ne yapayım, onu örerken küçük Kızıl derili yağmur dansı ediyordu” (Ak, 2004: 13).

- “Tutkulu bir yaratığın gözlerinin önünde pembe bir örtü vardır. O örtüyü

ancak kendisi kaldırabilir” (Ak:2002,46-47).

- “Tutku, tıpkı şu kanadının kenarındaki incecik kara çizgi gibidir.Ne kadar gizlemeye çalışsan kaybolmaz” (Ak,2002:47).

- Aileyi kaplumbağanın kabuğuna benzetirim ben. Seni sarar...korur...içinde kendini yalnız hissetmezsin” (Ak 2004:117).

- “Evlilik zor, çocuk problem. Aileler o kadar emek veriyorlar; spastik görünümlü, depresyonlu gençler çıkıyor ortaya” (Ak,2005: 48).

- “İnsanoğlu garip mahlukat. Dünyayı cehenneme çevirdi, bir umut olsun diye öbür dünyada cenneti yarattı” (Ak,2005: 49).

- “Biz kızlar biraz heyecanlanmayalım, önce yüzümüz kızarır, sonra da elimiz ayağımıza dolanır” (Ak,2004:73).

Somutlanarak aktarılan iletilerin yanı sıra hikaye ve romanlarda iletiler örneklerle açıklanmıştır. Yetişkinler çocukları belli konularda ikna etmek için örnekler verirken hikaye ve romanlardaki çocuklar da kendilerini daha iyi ifade etmek için bu yolu seçmişlerdir. İletilerin örneklerle açıklanmış olması çocuk okurların iletileri daha kolay anlamalarına yardımcı olacaktır.

- “Yepyeni bir yüze kavuştun. Bu kötü bir şey değil ki! Herkes yenilik peşinde koşuyor. Kimi kulağına beş küpe birden takıyor, kimi burnunu deldiriyor. Sen de fiyakalı bir gözlük taktın. Bir süre sonra yeni yüzüne arkadaşların da alışır, sen de” (Ak,1999:6).

- “Bu kadar akılsız olduğunu bilmezdim. Sen hiç büyük adamların,

bilginlerin resimlerine dikkatlice bakmadın mı? Çoğu gözlüklüdür... Önemli insanlar gözlüklülerin arasından çıkar. Sen de gözlüklüsün ve o şanslı insanlardan birisin” (Ak,1999:7).

- “Babam haklıydı. Düşünürler, bilim adamları, ressamalar, yazarlar, devlet büyükleri... hep gözlüklüydü. Benim de gözlüğüm var. Hem de bu yaşta” (Ak,1999:7).

- “Aynı dili konuşamamaktan çıkar anlaşmazlıklar zaten. Türkçe, İngilizce, Almanca değil kastettiğim. Görünüşte aynı dili konuşsalar bile birbirini anlamayan birçok insan vardır” (Ak,2002:73).

- “Söyleyecek bir şey bulamadım. Sadece yaşlılarla arkadaş olunmayacağını biliyordum. Kedi, köpek, kuş,oyuncak maymun nasıl arkadaşım olabiliyorsa yaşlı adam da arkadaşım olabilirdi pekala.” (Ak,2003:25).

- “İlkler çok önemlidir. İlk sözcüğü söylemek, ilk adımı atmak, ilk okula gitmek, ilk müşteri olmak gibi...” (Ak, 20003:63).

- “Hayal kurmadan hiçbir mesleği başarıyla yürütemezsin. Bir terzi hayal edemediği bir giysiyi dikemez ” (Ak, 50:2004).

- “Bir insan bir şeye çok bağlanır, hep yanında olmasını isterse, bir gün sıkılır ondan. Her gün giydiğin pantolondan sıkılmaz mısın?” (Ak,2003:18).

- “Kendi yaptığın eşyayı kullanmanın zevki bambaşka. Mobilyacıdan alınanlar üzerinde bir değişiklik yapmaya kalksan sırttır, bir şeye benzemez. Kendi yaptığın kitaplığa istersen birkaç raf eklersin, rengini değiştirirsin, sandalyenin boyunu yükseltip alçaltabilirsin. Üstelik insanın evi, odası, kişiliğinin aynasıdır” (Ak,2003:31-32).

Hikaye ve romanlardaki ileti cümlelerinin, somutlama ya da örnekleme şeklinde aktarılmış çocukların bilişsel gelişimlerini destekleyecektir. Bu tür ileti cümlelerinin, çocuklara bazı soyut kavramları öğretmek, yanlışlıklarını açıklamak veya onları belli konularda ikna etmek amacıyla yetişkinler tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu yolla aktarılan iletilerin, çocuklar tarafından anlaşılması da kolay olacaktır.

III.1.2.2. Dolaylı İleti Cümlelerinin Nitelikleri

Dolaylı iletiler, örtük ve dolaysız iletilere göre sayıca çok azdır. III. Kişi anlatımı olan öykü ve romanlarda yazar tarafından kahramanlar adına söylenmiş iletilerdir. Bir cümleden değil; genelde bir paragraftan oluşurlar. Yazar, kişiyi, durumu veya olayın görünmeyen, bilinmeyen taraflarını aktaran kişi konumundadır.

Yazar, kahramanı tanıtırken dolaylı iletide bulunur:

- Toto dünyada iki tip insan olduğunu düşünüyordu şimdi. İnsanları mutlu etmeye çalışan mutsuz insanlar ve öbür insanlar. Toto birinci gruptandı galiba. Her çocuk ilk ‘anne’ derken, Toto, ‘kurabiye’ demişti. O günden beri içinde bir duygu vardı: o farklıydı, dünyaya büyük işler başarmaya gelmişti. Bir kahraman olacaktı belki de. Ancak asla mutsuz bir kahraman değil” (Ak,2003:76).

- “ Selo dünyadaki insanların ikiye ayrıldığına inanıyordu.Topu yakalayanlar ve topa vuranlar.Toto, topu iyi yakalayanlardandı” (Ak,2003:43).

- “Bay Güteryüz mektubu, getirdiği kişinin eline vermeyi sever, posta

kutusuna atmayı değil. Çünkü, birini başkasından farklı kılan, mektubu alışı, açış şekli, heyecanıdır, diye düşünür.” (Ak, 38: 2004) .

- İnsanları hep mutlu etmek için uğraşan Toto televizyonda Gandhi filmini izledikten sonra bir hoş olur: Yalnız kaldığı zamanlar kendi kendine konuşuyordu. O güne kadar toto yalnızca Süpermenlerin insanların mutluluğu için çalıştığını düşünürdü. Oysa Gandhi hiç de Süpermen’e benzemiyordu. Zayıf, çelimsiz, gösterişsizdi. Tıpkı kendi gibi” (Ak,2003:76).

Yazar, yaşanan olayların ardından kahramanın yaşadıklarını, olaydan çıkardığı sonuçları ya da içinde bulunduğu ruh halini yansıtarak ileti gönderiminde bulunmaktadır:

- “İnsanları mutlu etmenin çok zor olduğunu anlamıştı. Küçük şeylerden mutlu olmak bir yana, onların farkına bile varmıyorlardı” (Ak,2003:81).
- “Berta, annesinden ayrılan yavruların yaşamasının çok zor olduğunu biliyormuş, ama gene de Kaz’ın bakımını büyük bir özveri göstererek üstüne almış” (Ak,2002:9).
- “Uzun süreden beri ilk kez kendini bu kadar mutlu hissetmiş. Kendi renginden başka renkleri de görebildiği içinmiş mutluluğu” (Ak,2003:55).
- “Çoban bu haliyle prensesin dostlarından bir olamayacağını anlamış. Çünkü ne parası, ne öğrenimi, ne de iyi bir mesleği varmış. Kendini geliştirmese, sıradan biri olmaktan öteye gidemeyeceğini fark etmiş” (Ak,2002:44).
- “Gülüş’ün kafası kırk ambara dönmüştü. Üstesinden gelinecek bir sürü iş vardı. Giysilerde tadilat yapılacak, yemek pişirilecek, çocuğa rahat bir yatak hazırlanacak, çiş sorunu halledilecek, yürüme, konuşma egzersizleri yaptırılacaktı.

Annelerin neden saçı başı dağınık, savaştan çıkmış gibi dolandıklarını şimdi daha iyi anlamıştı” (Ak,2002:60).

- “Musto, sinirlenir gibi oldu, ama öğretmenin müzik zevkinin eğitimle oluşturulabileceği konusundaki görüşlerini anımsayınca yatıştı” (Ak,2003:18).

Başkasının söylediklerini aktarma özelliği taşıyan dolaylı iletiler 3. tekil kişi anlatımlı hikaye ve romanlarda kullanılmıştır. Yazar, kahramanları tanıtırken ya da kahramanların yaşadıklarını, ruh hallerini anlatırken dolaylı iletileri kullanmıştır. Bu tür iletilerin örtük iletilere ve dolaysız iletilere göre sayıca az olduğu tespit edilmiştir. Bu tür ileti cümleleri, yazarın gözlemlerini içerdiğinden, dolaysız iletilere göre daha karmaşık ve uzun bir yapıdadır. Yazarın kahramanları ruh hallerini tanıtarak, onların olaylar hakkındaki çıkarımlarını ve aklından geçirdiklerini ortaya koyarak ileti aktarımında bulunması, çocukların da başka insanları tanımalarına ve gözlem yeteneğinin gelişmesini sağlayabilir.

SONUÇ

Çocuk kitapları, çocukları eğitme, yönlendirme ve hayata hazırlama gibi işlevlere sahiptir. Bu işlevlerin çocuğa etkili olarak ulaşması, çocuk kitabının iletisi ve iletinin aktarım biçimiyle ilişkilidir. Yazar, çocuklarla paylaşmak istediği duygu veya düşünceyi seçerken ve aktarırken onun hem yazınsal ölçütlere hem de çocuk psikolojisine göre hareket etmesi gerekmektedir.

Çocuk kitaplarındaki iletilerin seçiminde öncelikle çocuğun içinde bulunduğu gelişim düzeyi rol oynamaktadır. İnsanlar, bebeklikten itibaren bilişsel, kişilik, ahlakî ve toplumsal açıdan farklı gelişim evreleri geçirirler. Dolayısıyla, çocuk edebiyatı yazarlarının, öncelikle hedef okur kitlesinin içinde bulunduğu bu gelişimlerini dikkate alması gerekmektedir. Çocukların her yaş düzeyinde farklı gelişim özellikleri olması iletiler kadar, iletilerin aktarım biçimiyle de ilintilidir. Özellikle, çocuklara seslenen bir kitapta ne anlatıldığı kadar nasıl anlatıldığı önem kazanır. Bu düşünceden yola çıkılarak çocuk kitaplarındaki iletiler ve iletilerin aktarım biçimi konusunda araştırma yapılmıştır.

Bu tezde, çocuk kitaplarındaki iletilerin ve aktarılma biçimlerinin çocuk gelişimine ve yazınsal ölçütlere uygunluğu Sevim Ak'ın hikaye ve romanları aracılığıyla araştırılmıştır. 7-14 yaş arasındaki çocuklara hitap eden yazarın kitaplarındaki iletiler ve iletilerin aktarım biçimleri incelenmiştir. İnceleme bir edebî eserin taşınması gereken özellikler ve 7-14 yaş arasındaki çocukların bilişsel, kişilik, ahlakî ve toplumsal gelişim evreleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Sevim Ak'ın doksan beş hikaye ve altı romanında sevgi, aşk, mutluluk, hayaller, arkadaşlık-dostluk, uğraşlar-beceriler, oyun-mizah, dış görünüş, farklılık ve

yalan konularında iletiler aktarılmıştır. Sevim Ak'ın kitaplarındaki iletilerin, çocuğun içinde bulunduğu gelişim özelliklerine uygun olduğu; bilişsel, kişilik, ahlakî ve toplumsal gelişimlerine katkı sağladığı sonucuna varılmaktadır. Aile ve yakın çevre sevgisi, mutluluk, hayaller, dış görünüş ve farklı olma ile ilgili iletiler çocuğun kişilik gelişimini desteklerken, arkadaşlık, dostlukla ilgili iletiler de toplumsal gelişimi desteklemektedir. Uğraşlar-beceriler ve oyun-mizahla ilgili iletilerle ise çocukların hem bilişsel gelişimi hem de toplumsal gelişiminin desteklenebileceği tespit edilmiştir. Yalanla ilgili iletiler ahlakî gelişimin sağlıklı ilerlemesi açısından önem kazanmaktadır.

Yedi yaş üzerindeki çocuklara hitap eden kitapların iletileri, çocukların ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Ancak, “Gemici Dedem, Domates Saçlı Kız, Çilekli Dondurma ve Dörtgöz” adlı kitapların hangi yaş seviyesindeki çocuklara seslendiği belirtilmemiştir. Hedef okur kitlesinin belirtilmemiş okurlar açısından olumsuz bir durumdur. Yine de bu kitapların iletileri ve konuları yönünden yedi yaş ve üzerindeki çocuklara hitap ettiği anlaşılmaktadır.

Kitaplarda çocuğun gelişimini olumsuz olarak etkileyebilecek ya da işlenmesi sakıncalı konularda ileti aktarımında bulunulmamıştır. Yalnız, çocukların deney yaparken dikkatli olması gerektiği iletileri veren iki hikayede deneylerin büyük zararlarla sonuçlanması çocuk okurların bu tür yararlı etkinliklerden tamamen uzaklaşmasına neden olabilir.

Sevim Ak'ın kitaplarındaki iletilerin incelenmesiyle çocuk kitaplarındaki iletilerin çocuğun içinde bulunduğu gelişim düzeyine, ilgi ve ihtiyaçlarına göre sunulması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Sevim Ak'ın eserleri, bu anlamda günümüz çocuk edebiyatı yazarlarına ve çocuk okurlara örnek teşkil etmektedir.

Sevim Ak'ın hikaye ve romanlarındaki iletiler hakkındaki tespitlerin ardından iletilerin aktarılma biçimleri hakkındaki tespitlere de değinilmelidir. Sevim Ak'ın kitaplarında dikkati çeken ilk özellik, iletilerin örtük olmasıdır. Hikaye ve romanlardaki ileti, metinde doğrudan, açık bir biçimde yer almamaktadır. Yazarın okuyucuyla paylaşmak istediği duygu veya düşünce metnin sonunda anlaşılmaktadır. Bu durum, metinlerin hem yazınsal açıdan hem de çocuk eğitimi açısından niteliği artıran bir özelliktir. Kitaplardaki iletilerin, doğrudan öğretme amacı taşımadan, sürükleyici, eğlendirici ve merak uyandırıcı bir şekilde aktarılması çocukta edebiyata karşı bir ilgi uyandıracaktır. Ayrıca, metnin kurgusuna yerleştirilen iletilerin örtük olması, öğreten değil sezdirenen bir üslup taşıması çocuğun düşünmesini sağlayacak ve dolayısıyla bilişsel gelişimini destekleyecektir.

Sevim Ak kitaplarında, metnin bitmesiyle anlaşılan örtük iletilerin çocuklar tarafından anlaşılması çeşitli yollarla kolaylaştırılmıştır. Kitaplardaki kahramanların çocuk, hayvan, bitki veya nesnelere seçilmesi, bütün konuların çocuğun gerçek hayatta karşılaşabileceği olay ve durumlar olması çocuk okurların iletileri daha kolay anlamasını sağlayabilir. Örtük iletilerin anlaşılmasında etkili olan diğer özellikler ise; roman ve hikayelerdeki kahramanların zor durumda kalması, mücadele etmesi ya da yetişkinlerden yardım almasıyla iletilere ulaşmasıdır. Bu özellikler, örtük iletilerin çocuk tarafından kolayca anlaşılmasını sağlarken, çocuk okurların çocuk kitaplarıyla hayatı öğrenmesine ve dolayısıyla okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olacaktır.

Hikaye ve romanlardaki iletiyi desteklemek veya bu iletilerin dışında çocukları hayata hazırlamak ve bazı şeyleri öğretmek amacı taşıyan ileti cümleleri yer almaktadır. Cümle şeklindeki iletiler ya birileri tarafından doğrudan ya da başkasının sözünü aktarırken dolaylı olarak verilmiştir.

Hikaye ve romanlardaki çocuk, yetişkin ya da yazarın ağzından söylenen dolaysız iletilerin üç farklı cümle yapısıyla kurulduğu dikkat çekmektedir: Kesin, genellemeye dayalı cümleler, soru ve yanıt cümleleri ve somutlamaya veya pekiştirmeye dayalı cümleler. Bu üç aktarım biçimindeki cümleler dilbilgisi ve anlam özelliklerine gruplandırılmış ve bunların çocuğun gelişim özelliklerine uygunluğu belirlenmiştir.

Kesin, genellemelere dayalı cümlelerde daha çok geniş zaman, az da olsa gereklilik, emir kiplerinin ve ekeylemin öğrenilen geçmiş zamanıyla kurulduğu görülmektedir. Geniş zamanlı cümlelerde “hep, her zaman, en,asla” gibi çocuğa düşünme fırsatı yaratmayan ifadeler ve gereklilik kipiyle öğüt verilen cümleler çocukların bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimlerini engelleyebileceği gibi, onların bazı şeyleri yaşayarak öğrenme fırsatını ellerinden alabilir. Bunların dışında geniş zaman kipi ve emir kipi, ekeylemin öğrenilen geçmiş zamanıyla kurulan cümlelerle, neden-sonuç ve koşul anlamı taşıyan cümleler çocuğa yaşamla ilgili pek çok konuda bilgilendirici, uyarıcı özellikler taşımaktadır.

İletilerin soruya dönüştürüldüğü cümleler de iki farklı şekilde kullanılmıştır. İlk dikkati çeken kesin, genellemeye dayalı cümlelerinin yanıt beklenmeyen olumsuz soru cümlelerine dönüştürülmüş olmasıdır. Bu tür cümleler, bir düşünceyi karşısındakine onaylatmak ve doğruluğunu vurgulamak amacı taşımaktadır. İkinci grup örneklerde ise, çocuklar merak ettikleri konularda yardım almak için çevresindekilere sorular sormuş ve yanıtlar almıştır. Çocuğun, kendini, çevresini, dünyayı tanıması ve pek çok açıdan kendisini geliştirmesi için çevresindekilerden yardım alması doğaldır, hatta gereklidir. Çocuklar, bilmedikleri konularda yetişkinlere sorular sorarak onlardan yardım isterler. Çocuğun soru sorması, öğrenmeye açık ve çevresine duyarlı olduğunun bir yandan da başkalarıyla iletişim kurduğunun, sosyalleştiğinin göstergesi olmaktadır.

Sevim Ak'ın kitaplarında, çocukların bilmedikleri, yapmak istemedikleri veya kabullenmedikleri için uzak durdukları konularla ilgili durumlarda, iletiler örneklerle ya da somutlamalarla açıklanmıştır. İletilerin örneklerle açıklanması veya çeşitli benzetmelerle somutlanması özellikle 7-11 yaş arasındaki “Somut İşlem Dönemi”ndeki çocuklar açısından yararlı olacaktır. Özellikle soyut kavramlarla ilgili olan bu iletiler çocukların gelişim özelliklerine göre aktarılmıştır. Ayrıca bu tür iletiler, açıklama içerdiğinden birkaç cümleden oluşmaktadır. İletilerin özellikle benzetme sanatıyla somutlandığı örnekler çocukların içinde bulunduğu somut işlem dönemiyle paralellik göstermektedir.

Başkasının söylediklerini aktarma özelliği taşıyan dolaylı iletiler daha çok yazar tarafından kullanılmıştır. Yazar, kahramanları tanıtırken ya da kahramanların yaşadıklarını, ruh hallerini anlatırken dolaylı iletileri kullanmıştır. Bu tür iletilerin örtük iletilere ve dolaysız iletilere göre sayıca az olduğu tespit edilmiştir.

Sevim Ak'ın kitaplarından yola çıkılarak çocuk kitaplarındaki iletilerin örtük olarak aktarılmasının çocuk gelişimi ve çocuk edebiyatı açısından gerekli olduğu sonucuna varılmıştır. İletilerin örtük olarak aktarılması çocuk edebiyatının öğretici niteliğinden sıyrıp, sezdireni ve duyumsatan olma özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Aynı zamanda çocukların kendilerini, çevrelerini ve dünyayı tanımalarını sağlayan metinlerdeki iletileri sezerek algılamaya çalışması onun bilişsel gelişimini de hızlandıracaktır.

Bu araştırma iki yılı kapsayan bir süreyi içermektedir. Elde edilen veriler, çocuk kitaplarındaki iletilerin çocuğun ilgi ve ihtiyaçları yönünde ve bilişsel, kişilik, ahlakî ve toplumsal gelişim özellikleri doğrultusunda seçilmesinin önemini ve bu anlamda Sevim Ak'ın başarılı bir örnek olduğunun belirlenmesini sağlamaya çalışmıştır.

Çocuk kitaplarındaki iletilerin aktarılmasında örtük ileti şeklinin kullanılmasının hem yazınsal hem de çocuk gelişimi açısından gerekliliği ortaya konulmuştur. Hikaye ve romanlardaki dolaysız ileti cümlelerinin, dolaylı iletilere daha açık ve anlaşılır bir özellik taşıması çocuk okurlar tarafından anlaşılmasını kolaylaştırabilir. Dolaylı ileti cümlelerinin ise bir başkasının düşüncesini görmesi ve fark etmesi yönünden çocuklar için yararlı olabileceği kanısına varılmıştır.

Tezin, çocuk kitaplarındaki iletiler ve iletilerin aktarılma biçimlerine ilişkin yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık etmesi umulmaktadır; çünkü bu konu üzerine yapılan ilk çalışma olduğu düşünülmektedir. Çocuk kitaplarındaki iletiler ve aktarılma biçimleri konusuna yayınevleri, çocuk kitabı yazarları ve çocuk edebiyatı uzmanlarınca gereken önemin verilmesi için konuyla ilgili akademik çalışmaların devam ettirilmesi gerekmektedir.

Bu konuyla ilgili yapılacak akademik çalışmalarda özellikle çocuğun iletileri doğru olarak algıladığının belirlenmesi yararlı olacaktır. Çocuğun iletileri anladığı ise ancak deneysel bir çalışmayla belirlenebilir. Sevim Ak'ın roman ve hikayelerindeki bileti cümleleri uygun çocuklara okutulabilir. Önceden hazırlanan çoktan seçmeli bir testle anlam testiyle çocukların ne tür ileti cümlelerini ne kadar anladığı ortaya çıkarılabilir. Yine bu çalışmaya paralel olarak çocuklar tarafından anlaşılan cümleler anlamsal ve dilbilgisel açıdan incelenip, ortak özellikler belirlenebilir. Böylece çocuklar için yazarken ne tür cümle yapısıyla seslenilmesi gerektiği ortaya çıkarılabilir.

İletilerin aktarılma biçiminin yazınsal ölçütlere ve çocuk gelişimine uygunluğunu belirlemek için iki çocuk kitabı yazarının eserlerinin karşılaştırılmasına dair çalışma yapılması da yararlı olacaktır. Olumlu ve olumsuz özellikler taşıyan iki

farklı kitaptaki iletiler aktarılma biçimleri bakımından incelenebilir. Olumsuz özellik taşıyan kitaptaki yanlışlıklar belirlemek çocuk kitabı hazırlayanlara yardımcı olacaktır.

Daha sonra yapılacak çalışmalarda öğrencilerde ne tür bilişsel, duyuşsal ya da duygusal gelişmelerin sağlandığını belirlemek amacıyla seçilen bir deney grubuna Sevim Ak'ın roman ve hikayeleri okutulabilir. Farklı bir gruba (kontrol grubu) bu roman ve hikayeler okutulmaz ve öğrencilerin akademik başarıları, benlik saygıları ya da sosyal becerileri arasındaki fark incelenebilir. Böyle bir çalışma bu roman ve hikayelerin öğrencilere hangi boyutlarda ve ne ölçüde katkıda bulunduğunu belirlemekle ilgili faydalı olabilir.

Bu araştırmayla, çocuk edebiyatında önemli bir konu olan “ileti ve ileti aktarımı”nın önemi ve bu konuda çocuk kitabı yazarlarının dikkat etmesi gereken hususlar açıklığa kavuşmuştur. Çocuklar için yazılan hikaye ve romanlardaki iletileri ve iletilerin aktarım biçimini ortaya çıkarmak nitelikli ve amacına ulaşan çocuk kitaplarının hazırlanmasına katkı sağlayacaktır. Ancak Türkiye’de ileti ve ileti aktarımının çocuk edebiyatı üzerinden tartışılmasının uzun bir geçmişi olmamakla birlikte, bu konuda yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu tez, çocuk edebiyatı ve onun ürünleri olan çocuk hikaye ve romanlarında ileti konusunda yapılan çalışmalara kaynak olacaktır. Bu tür çalışmaların artması çocuk kitaplarının amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

a. İncelenen Kitaplar

Ak, Sevim (1998). *Domates Saçlı Kız*. İstanbul: Uçanbulut

Ak, Sevim (1999). *Dörtgöz*. İstanbul: Özyürek Yayınları

Ak, Sevim (2002a). *Çilekli Dondurma*. İstanbul: İnkılap

Ak, Sevim (2002b). *Puf, Pufpuf, Cuf, Cufcuf Ve Cino*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2003a). *Babamın Gözleri Kedi Gözleri*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2003b). *Dalgalar Dedikoduyu Sever*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2003c). *Gemici Dedem*. İstanbul: Özyürek Yayınları

Ak, Sevim (2003d). *Karşı Pencere*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2003e). *Lodos Yolcuları*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2003f). *Pembe Kuşa Ne Oldu*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2003g). *Penguenler Flüt Çalmaz*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2003h). *Toto Ve Şemsiyesi*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2003ı). *Uçurtmam Bulut Şimdi*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2004a). *Mahalle Sineması*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2004b). *Sakız Kızın Günleri*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2004c). *Vanilya Kokulu Mektuplar*. İstanbul: Can Yayınları

Ak, Sevim (2005). *Az Buçuk Teo*. İstanbul: Can Yayınları

b. Genel Kaynaklar

- Adalı, Oya (1993). Değişen Çocuklar ve Günümüzde Çocuk Edebiyatı: Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Gözlemler. *Milliyet Sanat*, 310, 11-14.
- Ak, Sevim (2004) *Güneşin Çocukları*. İstanbul: Can Yayınları
- Aktaş, Şerif (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alangu, Tahir (1965). *Çocuk Kitapları Üstüne*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaası.
- Alpay, Meral (1987). Okul Öncesi Dönemde Edebiyatın İşlevi. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (Haz.: Mustafa Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Ataseven, F. ve Y. İnandı (2000). Çocuk Kitaplarının Çeşitli Yönleriyle İncelenmesi. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Yolları)*: 20-21 Ocak 2000; Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi. 187-206.
- Aysever, R. Levent (1996). Anlam Sorusunun Sınırları. *Felsefe Tartışmaları*, 19. Kitap, 97-109.
- Aysever, R. Levent (1996). Anlam Sorunu. *Felsefe Tartışmaları*, 20. Kitap, 70-79.
- Başaran, Mehmet (1987). Soruşturma-1. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987* (Haz.: Mustafa Ruhi Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Ciravoğlu, Öner (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Çağırın, Aysel (1987). Çocuk Kitap İlişkisi Kurmada Yetişkinlerin Eğitimi ve Sorunları. *Çocuk Yayınları Sempozyumu Bildiriler (11-13 Kasım 1981)*. Ankara: Kütüphaneler ve yayımlar Genel Müdürlüğü, 83-88.
- Çiçek, Tacim (1999). Çocuk Yazının Düşündürdükleri. *Öğretmen Dünyası*, C.XX, S.237, Eylül, s.7-10.

- Dayioğlu, Gülten (1987). Soruşturma-1. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı- 1987*. (Haz.: Mustafa Ruhi şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Dayioğlu, Gülten (1987). Çocuk Yayınları. *Çocuk Yayınları Sempozyumu Bildirileri*(11-13 Kasım). Ankara: Kütüphaneler ve yayımlar Genel Müdürlüğü, 15-25.
- Dayioğlu, Gülten (2000). Çocuk Kitaplarında Eğitsellik. 1. *Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Yolları)*: 20-21 Ocak; Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tmer Dil ğretim Merkezi, 522-535.
- Dayioğlu, Gülten (2004). Özel Sayı: ÇOCUK-Çocuk Yazarlarıyla e-Söyleşi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi* Nisan S.50
- Demirdöğen, Pınar (2003). *Mill Eğitim Tarafından Yayınlanan 6-15 Yaş Arası Çocukların Okuyabileceği Kitapların Eğiticilik Ve Görsellik Açışından Tasnifi, Dil Ve Anlatım Yönlerinden Eleştirel Bir şekilde İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dilidüzgün, Selahattin (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını- Yazın Eğitimine Atılan İlk Adım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilidüzgün, Selahattin (2000). Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik. 1. *Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Yolları)*: 20-21 Ocak; Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tmer Dil ğretim Merkezi, 253-267.
- Dilidüzgün, S., Sever, S., ztrk, A., Adıgüzel, ., (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ediskun, Haydar (1996). *Türk Dilbilgisi*. Remzi Kitabevi: İstanbul.

- Erden, Münire- Akman, Yasemin. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara:Arkadaş.
- Erdoğan, Fatih (1999). *Türkiye'de Yayınlanmış Telif Çocuk Kitaplarının İçerik Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gander, Mary-Gardiner, W. Harry (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (Hazırlayan: Bekir Onur). Ankara: İmge Yayınları.
- Gencan, Tahir Nejat (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç.
- Gökşen, Enver Naci (1985). *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Güleryüz, Hasan (2003). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Gülseren, Günçe (1975). *Çocukta Zihin Gelişimi ve Piaget Kuramına Toplu Bakış*. Ankara: Baylan Matbaası.
- Günay, Doğan (2000) *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual.
- Güneş, Firdevs (2000) Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. *1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Yolları): 20-21 Ocak 2000*; Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi, 334-349.
- İnci, Engünün (1987). Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı-İstanbul*, s.37.
- İpşiroğlu, Zehra (1993). Değişen Çocuklar ve Günümüzde Çocuk Edebiyatı: Çocuk Yazınında Çocukların Sesi Nasıl Dile Getirilir? *Milliyet Sanat*,310, 15-17.
- İrez, Seniha (1978). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul.
- Kantemir, Enise (1979). Çocuk Kitapları Sorunu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi*, 12 (1-4) S.191-202.

- Kaptan, Saim, (1991). *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Kavcar, Cahit, Oğuzkan, Ferhan, Sever, Sedat (2004). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kavcar, Cahit (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Kemal, Yaşar (1986). Yalvaç Ural'a Gülümseme Nişanı. *Yalvaç Ural Postası*, S.1 İstanbul.
- Kıbrıs, İbrahim, (2000). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Kılıç, Veysel (2002) *Dilin İşlevleri ve İletişim*. İstanbul: Papatya.
- Kıran Zeynel- (Eziler) Kıran Ayşe (2001). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin
- Kocabaş, İlknur (1999). *Çocuk Kitabı Seçim Kriterleri Ve 1997 Yılına Kapsayan Bir Değerlendirme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Meriç, Cemil (1983). Çocuk Edebiyatı-1. *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 1 Ocak 1983. *Muhteşem Kitaplar Dünyası Kulübünden Muhteşem Bir Raporaj: Sevim Ak*” 10-04.2006 tarihinde <http://www.kemerkoy.k.12.tr/> adresinden alınmıştır.
- Nas, Recep (2002). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Necdet Neydim (12 Mayıs 1997). Sevim Ak Özel Sayısı. *Cumhuriyet Gazetesi Kitap Eki* s.1-4
- Neydim, Necdet (2003). *Çocuk Edebiyatı* İstanbul: Bu Yayın Evi.
- Norton, E Donna (1987). *Throught the Eyes f A Child: An Introdoction to Children's Literature* Columbus. *Merrill Publishing Co*.
- Oğuzkan, A. Ferhan (1981) *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

- Oğuzkan, A. Ferhan (1987) *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuzkan, A. Ferhan (2001). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, Emin (1996). *Yazılı ve Sözlü Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Özdemir, Emin (1983). *Yazı ve Yazınsal Türler*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özkan, Nazmiye (2001). *Çocuk Kitaplarında Dil Sorunu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Piaget, Jean (1938). *Çocukta Dil ve Düşünce* (Çev: Sabri Esat Siyavuşgil), İstanbul: Devlet Basımevi.
- Püskülüoğlu, Ali. (2000) *Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınları
- Senemoğlu, Nuray (2002). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sever, Sedat (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, Mustafa Ruhi (1987). *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul:Gökyüzü Yayınları.
- Şirin, Mustafa Ruhi (1994) *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul:Çocuk Vakıf Yayınları.
- Şimşek, Tacettin (2002). *Çocuk Edebiyatı*., Ankara: Rengarenk Yayınları.
- Tuncer, Nilüfer (1987). *Günümüzde Çocuk Kitaplarının Sorunları. Çocuk Yayınları Sempozyumu*, 11-13 Kasım 1981 Ankara: Ankara, Kültür ve Turizm Bak. Yay.,s.101-107.
- Tuncer , Nilüfer (1974). *Türkiye’de Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitapları (1960-1972)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tür, Gülseren ve A. Turla (1981). *Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap*. İstanbul: Yapa Yayınları.

Türkçe Sözlük (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yalçın Alemdar- Gıyasettin Aytaç (2003). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları

Yavuzer, Haluk (2003). *Çocuk Psikolojisi*, 25. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yıldırım, Ali- Şimşek Hasan (2003) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yörükoğlu, Atalay (1996). “ Çocuk Kitapları” *Türk Dili*, S.292.

Yurttaş, Hüseyin (1995). *Çocuk ve Kitap. Varlık* , Kasım

Yüksel, Murat (1987). Muhteva İtibariyle Çocuk Yayınları İle Okul Çağı Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişmeleri Arasındaki İlişkiler. *Çocuk Yayınları Sempozyumu. Bildiriler* (11-13 Kasım 1981). Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 89-94.

Vardar, Berke (1998) *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* İstanbul: ABC

Zengin, Ahmet, Zengin, Yaşar (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Bizim Büro Yayın Dağıtım.

EKLER

EK-1

SEVİM AK

Samsun’da doğan Sevim Ak, Kimya Mühendisliği ve biyo-kimya uzmanlığı eğitimi görmüştür. 1985 yılından beri çocuklar için öykü ve romanlar yazan yazar, ilk kitabı Uçurtmam Bulut Şimdi (1987) ile Akademi Kitabevi Öykü Ödülü’nü almıştır. Öyküleri Kırmızı Fare, Doğan Kardeş, Bando, Milliyet Kardeş, Başak Çocuk, Vakıf Çocuk, Kırmızı Bilye gibi pek çok çocuk dergisinde yayınlanmıştır. Televizyon için çocuk programlarına öyküler ve senaryolar da yazmıştır. “Düşlere Sobe” adlı çocuk oyunu İstanbul Şehir Tiyatrosu’nda sahnelenmiştir (Ak, 2004).

Yazar Sevim Ak, yolculuğunun ilk günlerinden beri kendisini derinden etkileyen köy çocuklarının öyküsünün yazılması gerekliliğinden yola çıkarak ve İLKYAR Gezici Projesi'nin öykü okuma-yazma, kitap tanıtma etkinliğini yürütürken tuttuğu günlüklerden, dört yıl boyunca yaşadıklarından ve gözlemlerden yararlanarak “Güneşin Çocukları” adlı bir kitap yazmıştır. Kitabında bu projenin amacını şu şekilde açıklar: “Dört yıl boyunca gerçekleştirilen yolculuklarla Gezici Deneyleyler Projesi'nin gönüllüleriyle 62 yatılı ilköğretim bölge okulu ve 15 köy okuluna gittik. ODTÜ'nün emektar Mavi Otobüs'ü taşıdı bizi. Amaç, köy çocuklarına “Sizler de büyük kentlerdeki çocuklar gibi başarabilirsiniz,” demekti. “Yeter ki isteyin, çalışın; biz tıkanıdığımız yerde arkanızda olacağız,” demekti; bilimsel merakı, yaratıcı düşünmeyi, hayal gücünü kamçulamaktı. Büyük kentlerin tüketim çılgınlığına kapılmış çocuklarıyla, çocukluğu bilmeden yoksulluğun, acıların sorunlarıyla boğuşan bu çocuklar aynı ülkede birbirlerinin varlığından habersiz yaşıyorlardı. Aileleri kalabalıktı, yoksuldu. Çocukların kimi tarlalarda, bahçelerde çalışıyor, kimi hasta yaşlı anne-babasına bakıyor, eve gider gitmez mutfağa koşup yemek pişiriyor, koyun güdüyor, tezek topluyordu. Onlar, okulsuz köyleri, öğretmensizliği, kardan, çığdan kapalı köy yollarını, selden, depremden yıkılmış okulları, kitapsızlığı, okula gelebilmiş bir kız öğrenci olmanın ayrıcalığını, yarının

belirsizliğini biliyorlardı. O kadar yoksul, o kadar haklarından, insanca yaşam koşullarından habersizdiler ki, bizim kulplar bulup eleştirdiğimiz, daha iyisini istediğimiz okullar, onlar için cennetti. Büyük kentlerde nelere su gibi harcanan 250-300 milyon liralara, bu çocukların bir yıllık yemek-giysi masraflarını rahatça karşılayabilirdi. Yolculuğun ilk günlerinden beri beni derinden etkileyen köy çocuklarının öyküsünün mutlaka yazılması gerektiğine inanmıştım. Güneşin Çocukları böyle bir kitap oldu” (Ak,2004).

Kitabını, Bingöl'de meydana gelen depremde Çeltiksuyu Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nda enkaz altında kalarak yaşamını yitiren Serkan öğretmene ve 86 öğrencisinin anısına ithaf eden yazar, kitabının önsözünde şu görüşlerine yer veriyor: "Dersliklerde öykü okurken çocukların evlerinde duydukları masalları kendi dillerinden anlatma çabalarını sevimli bulmuştum. Günlüğümün sayfalarına o masallar da bulaştı, ama hüznün bulaşmıştı, iç açıcı öyküler yazamadım... Bir gün köy çocuklarının neşeli öykülerinin de yazılacağı umuduyla..." (Ak,2004: 11).

Sevim Ak'ın “İlk öykümüzü yazıyoruz” etkinliğinde çocuklara fotoğraflar, öyküler aracılığıyla öyküler yazdırır. “Kahramanlarını terk edilmiş, ana- babası ölmüş, babası başka bir kente ya da ülkeye çalışmaya gitmiş, aranmamış çocuklardan seçmişlerdi.” (Ak, 2004:119) Öykülerinde; köydeki halıcılık kursuna gidemeyen Şule, dünyanın en güzel halı dokuyan kızı olur; yürüyemeyen bir kardeşi olan Hasan, astsubay olup ilk maaşıyla özürünü ameliyat ettirir; kardeşini kaybeden Sabri, çocuk ölümlerini anlatır; din, dil, mezhep, bölge ayrımcılığı yaşayan çocuklar, barışı anlatır; köyden kente giden, kentten köye gelen çocuklar göçü anlatırlar; susuz köylerden gelen çocuklar verimli tarlaları anlatırlar: “Oyun alanları tarlalar, oyuncakları tarla taşları, pancarlar, ekin demetleri olan, masallarını kuşlardan, ninnilerini yıldızlardan dinlemiş, rüzgarı arkadaş bilmiş çocukların öykülerine taşan yaşam kesitleriydi hepsi de” (Ak, 2004:123).

Çocukları anlamaya çalışırken “kendimi onların yerine koyma” oyunu oynadığını söyler; ama çocukların gerçekçiliği karşısında bocalar. Edebiyat dersinde çocuklarla hayal kurma üzerine konuşurken, öğrencilerden biri saçma ve aptalca olduğu için hayal kurmayı reddeder. “Bilimsel buluşların ilk tohumlarının hayal kurarak atıldığını, Leonardo da Vinci’nin uçan kuşlara bakıp hayal kurduğunu, ilk uçuş kanatlarını çizdiğini söyledim. Tepkisiz dinliyorlardı” (Ak, 2004:129). Çocukların art arda hayallerini anlatması ve çatik kaşlı öğrencinin fikirlerini değiştirmesiyle “sınıftaki tozlar dağılır”.

Sevim Ak çocuklara olan ilgisini sadece eserleriyle değil; dört yıl boyunca İLKİYAR,ODTÜ, TEGV, ODTÜ Koleji desteğiyle hazırlanan “Gezici Deneyler Projesi” adlı projede gönüllü olarak çalışmasıyla göstermiştir. Yatılı bölge (YİBO) ve köy okullarına düzenlenen proje kapsamında gönüllüler okullara 500-700 kitaplık kütüphaneler kurmuş, oyuncak, bilgisayarlar, satranç takımları, spor malzemeleri, müzik aletleri, ders araç-gereçleri vermiş, her çocuğa bir kitap armağan etmişlerdir. Bu projeye katılan gönüllüler derslerde sıra dışı konular işleyip, yaratıcı, sanatsal etkinlikler yapmışlardır. Çocuklarla aynı yatakhane de kalarak, onların sırlarını, özlemlerini, yaşamöykülerini paylaşmışlardır. Sevim Ak ise “öykü okuma ve yazma” saatleri düzenleyip "edebiyat" dersleri vermiştir. Halen bu etkinliklerini sürdüren yazar, günümüz çocuk edebiyatının başarılı yazarlarından.

EK-2

KİTAPLARINDAKİ HİKAYELERİN DÖKÜMÜ

Dörtgöz (1999): Dörtgöz, Rol, Ne Olmuş?, Kömürcü, Çöp, Bu İşten Bir şey Anlamadım!, Bayramlık, Unutamadığın Bir Gün, Beyaz Elbiseli Kukla, Kiralık Mayo, Teldeki Adam.

Çilekli Dondurma (2002): “Çilekli Dondurma”, “Yağmurlu Bir Gün”, “Alçakgönüllü Lokanta”. Gemici Dedem (2003).

Uçurtmam Bulut Şimdi (2003): “Uçurtmam Bulut Şimdi”, “Satılık Kitap”, “Yağmur Bulutu”, “Pisipisiotları”, “Elişi Kağıtları”, “Büyüme İstiyorum”, “Bir Buluş”, “Bir Çılgılık”, “Gözlerimi Geri Verin”, “Zamanı Gelmeden”, “Dut Ağacının Korkusu”, “Herkesin Bir Yıldızı mı Var?”, “Vitrindeki Mavi Bahçıvan”, “Öyle Bir Gün”.

Karşı Pencere (2003): “Bir Duvar Ressamı”, “Trenler”, “Martı Ben Olsam”, “Papatyaya Sorsam”, “Yazısız Mektuplar”, “Yıldızlar Yosun Kokar”, “Karşı Pencere”, “Güneşi Güldürdüğüm Gün”, “Pembe Bisiklet”, “Haksızlık Bu!”, “Benim Minik Köpeğim”, “Mektup Arkadaşım”, “Canım İsterse”, “Geceleyin Horoz Olan Saksı”, “Bizim Gazete.”

Pembe Kuşa Ne Oldu (2003) “Pembe Kuşa Ne Oldu” , “Hep Aynı Şarkı”, “Benim Adım Titi”, “Eski Bir Çin Kuklası”, “Kerpeten Sokağı'nın Derdi”, “Mavi Ada'da Bir Gün”, “Kum Kaleler”, “Şakacı Güneş”, “Melodi Adası”, “Güneş Saçlı Kız.”

Penguenler Flüt Çalamaz (2003): “Penguenler Flüt Çalamaz”, “Napoliten Şarkı”, “Madam Lulu'nun Şapkası”, “Karga Fıfır Bir Oyun Oynuyor”, “Açıkgöz ve Süs”, “Açelya'nın Upuzun Bir Günü”, “Taa Samanyolu”, “Kayıp Eşya Bürosu”.

Toto Şemsiyesi (2003): “Toto Şemsiyesi”, “Toto Venezuela’da”, “Toto Dama Çıktı”, “Toto ve Dev Mektup”, “Toto Ne yapıyorsun?”, “Toto Bir Koku Duydu”, “Toto ve Güneş”, “Selo Toto’ya Darıldı”, “Gökkuşığı”, “Toto ve Müzik”, “Mutluluk ve Toto”.

Dalgalar Dedikoduyu Sever (2003): “Dalgalar Dedikoduyu Sever”, “Dokumacı Kuşu ve Martı”, “Denizatları Nereye”, “Albatros’u Gördünüz mü?”, “Heey! Güzele Bak!”, “Bir Yalnız Deniz Feneri”, “Sombalıkları Da Sever”, “Kırlangıç Mio’nun Şaşkınlığı”, “Şaşkın Leylek”

Sakız Kızın Günleri” (2004): “Sakız ve Aytaşı”, “Sakız ve Rüzgar Adam”, “Sakız ve Haftanın Öyküsü”. Mahalle Sineması (2004): “Mahalle Sineması”, “Ayakkabı Tamircisi”, “Kuşlar Kralı Nikola”, “Pembe Hala”, “Yeni Moda Kuaför”, “Elma Kokulu Kadın”, “Çiçekli Kadın”, “Bütün Yollar Roma’ya Çıkar”, “Bisikletli Postacı”, “Mavi Eşofmanlı Adam.”